CINGHIZ AITMATOV

CÂNTECUL STEPEI, CÂNTECUL MUNȚILOR

CUPRINS:

GEAMILIA
PLOPŞORUL MEU CU BĂSMĂLUȚA ROŞIE! 53
VAPORUL ALB 143
Cocorii timpurii 257

Tuturor celor de-o vârstă cu mine. care au crescut în mantalele părinților şi ale fraților mai mari.

Iată-mă din nou în fața acestui tablou nu prea mare, pus într-o ramă modestă. Mâine în zori plec în aii * şi, nu ştiu de ce, stau şi privesc tabloul, îl privesc îndelung şi stăruitor, aşteptând parcă să-mi ureze drum bun.

Nu l-am expus niciodată în vreo expoziție. Mai mult, când rudele din aii vin la mine în vizită, îl aşez într-un loc tainic, ca să nu poată fi văzut. Nu conține nimic de care să-ți fie ruşine, dar nici o capodoperă nu este. E un tablou simplu, simplu precum pământul înfățişat în el.

În planul din spate – o fâşie dintr-un cer spălăcit de toamnă. Peste culmile îndepărtate ale unor munți, vântul alungă nouraşi.tărcați. în planul din față – stepă, aşternută cu pelin cafeniu-roşcat. Şi un drum negru nezvântat încă după ploile căzute nu demult. Pe margine se îmbulzesc tufe flinte de negară uscată. în lungul făgaşului spălat de ape se înşiruire urmele a doi drumeți. Pe măsură ce se îndepărtează, ele se ivesc tot mai şters şi ai crede că, după încă un pas, drumeții vor dispărea din cadru. Unul dintre ei. Dar toate la timpul lor.

Totul s-a petrecut pe vremea adolescenței mele. Era în cel de al treilea an de război. Pe frontul îndepărtat, undeva între Kursk şi Oriol, luptau tații şi frații noştri, iar -noi, pe atunci nişte, băiețandri de vreo cincisprezece ani, munceam în colhoz. Munca de zi cu zi, munca trudnică de bărbat, căzuse pe umerii noştri încă firavi. Cel mai greu ne era în timpul secerişului. Săptămâni întregi nu treceam pe acasă, zile şi nopți în şir ne aflam pe ogor, la arie ori în drum spre gară, unde erau cărate grânele.

Într-una din acele zile fierbinți, când secerile parcă dogoreau de atâta zor, întorcându-mă de la gară cu căruța-goală, am hotărât să mă abat pe acasă. ‘

Chiar lingă vad, pe un dâmb, la capătul uliței, se află două gospodării împrejmuite de un duval * durabil, străjuit de plopi. Sunt casele noastre. E multă vreme de când cele două familii ale noastre trăiesc alături. Eu fac parte din Casa cea Mare. Am doi frați mai mari, amândoi neînsurați, plecați pe front şi de mult n-am mai prknit nici o veste de la ei.

Tatăl meu, bătrân dulgher, se scula din viul nopții, îşi făcea rugăciunea şi pleca la atelierul colhozului. Se întorcea numai seara târziu.

Acasă nu rămâneau decât mama şi surioara mai mică.

În gospodăria vecină, sau cum i se mai spune în aii, Casa cea Mică, locuiesc rudele noastre apropiate. Nu ştiu precis cine, străbunicii ori stră-străbunicii noştri au fost frați buni, dar eu le zic rude apropiate, fiindcă trăim ca o singură familie. Aşa se statornicise de pe vremea când, încă nomazi, bunicii noştri îşi aşezau tabăra în acelaşi loc şi îşi mânau laolaltă vitele la păscut. Tradiția asta am păstrat-o şi noi. Când în aii s-a făcut colectivizarea, părinții noştri şi-au ridicat casele alături. Trebuie să adaug că avem multe rude, întreaga uliță Arai, care se întinde de la un capăt la altul al ailului, între cele două râuri, este locuită de rudele noastre,.cu toții ne tragem din acelaşi neam.

La scurtă vreme după colectivizare, stăpânul Casei celei Mici a murit. Nevasta lui a rămas cu doi feciori mici. După obiceiul

străvechi, al adatidui *, care încă mai era respectat în aii, o văduvă cu doi copii nu se putea mărita cu un străin şi neamurile noastre l-au pus pe tatăl meu să se însoare cu ea. Aşa cerea datoria față de spiritul străbunilor, căci el era ruda cea mai apropiată a. răposatului.

Astfel a. apărut la noi cea de a doua familie: Casa cea Mică era socotită gospodărie aparte, cu acareturile şi vitele ei, dar, de fapt, trăiam laolaltă.

Casa cea Mică a trimis şi ea la armată doi feciori. Sadâk, cel mai mare, a plecat la puțină vreme după însurătoare. Primeam scrisori de la ei, dar. e drept,'la răstimpuri destul de mari.

În Casa cea Mică au rămas mama, căreia eu îi spuneam, kiei-apă", mamă-mică şi nora ei, nevasta lui Sadâk. Amândouă, din zori şi până-n seară, munceau la colhoz. Mama cea mică, o femeie bună, îngăduitoare, care nu su-

* împrejmuire, gardvdin chirpici. Adat – tradiție, lege nescrisă.

para pe nimeni, la lucru nu rămânea mai prejos de cei tineri, indiferent dacă era vorba de săpat arâkuri*, ori de udat zarzavaturile la grădină, într-un cuvânt, ținea zdravăn ketmenul * în mină. Parcă, drept răsplată, soarta îi dăruise o noră harnică. Geamilia îi semăna mamei, era destoinică şi neobosită, numai că avea altă fire.

O iubeam nespus pe Geamilia. Şi ea mă iubea. Eram buni prieteni, totuşi nu îndrăzneam să ne adresăm unul altuia pe nume. Dacă ar fi fost din altă familie, i-aş fi zis, de bună seamă, Geamilia. Dar, ca nevastă a fratelui mai mare, îi spuneam „gene", iar ea mie. – „kicine-bala", adică băiețel, deşi nu mai eram deloc băiețel şi ca vârstă nu ne despărțeau prea mulți ani. însă aşa e obiceiul în ai-luri: cumnata se adresează fraților mai mici ai bărbatului cu „kicine-bala" ori „haini".

— De gospodăria celor două case se ocupa mama, ajutata de surioara mea, o fetiță nostimă, cu firicele de ață împletite în cosițe. N-am să uit niciodată cu câtă osârdie muncea ea în acele zile grele. Ducea la păscut, dincolo de grădinile de

zarzavat, mieii şi viţeii din ambele gospodării, aduna vreascuri şi tizic, ca să avem cu ce face focul şi tot ea, surioara mea cea cârnă, înveselea singurătatea mamei, aâungându-i gândurile triste despr,e feciorii dispăruţi fără urmă.

Numai mamei, marea noastră familie îi datora armonia şi bunăstarea din casă. Ea era suverana celor două gospodării, ocrotitoarea dârză a căminului. Din fragedă tinereţe intrase în familia bunicilor noştri nomazi şi pe urmă le-a cinstit cu sfinţenie amintirea, conducând cele două familii cu toată dreptatea. în aii trecea drept cea mai respectabilă soţie, vrednică şi cu multă experienţă de viaţă. Nimic nu se făcea în casă fără ştirea ei. De fapt, oamenii din aii nu-l socoteau pe tata capul familiei. Deseori, când vreunul voia să-l caute pentru cine ştie ce treabă, îi auzeai spunând: „Să nu te duci la ustalca – aşa sunt numiţi la noi, în semn de respect, meşteşugarii – în afară de barda lui, el n-are habar de nimic La ei, mama cea mare este capul. Du-te la ea, e mai bine."

Trebuie să spun că, deşi eram foarte tânăr, eu mă amestecam adesea în treburile gospodăriei. Asta era cu putinţă pentru că fraţii mei mai mari plecaseră pe front. Şi de cele mai multe ori în glumă, dar uneori şi în serios,

* Arâk – canal de irigaţie. * Ketmen iunealtă agricolă, sapă.

m numit gighitul * celor două familii, ocrotitorul; >j susţinătorul lor. Mă făleam cu asta şi mereu eram stăpî-nit'de simţământul răspunderii. în plus, mama încuraja aceste semne de independenţă. Ea dorea să devin gospodar bun şi isteţ, să nu fiu ca tata, care dă la rindea şi taie cu ferăstrăul fără să scoată o vorbă cât e ziulica de mare.

Aşadar, am oprit căruţa lângă casă, la umbra unei sălcii am slăbit şleaurile hamurilor şi, când mă îndreptam spre poartă, l-am zărit pe Orozmat, brigadierul nostru. Era călare, cţf cârja legată de şa, ca întotdeauna. Alături de el se afla mama. Discutau ceva-cu aprindere. Apropiin-du-mă, am auzit glasul mamei:

— Nici pomeneală! Zău, unde-ai mai văzut ca o femeie să care saci cu căruţa? Nu, dragul meu, să-mi laşi nora în pace,

să muncească aşa cum a muncit. Că şi fără asta nu-mi văd capul de griji, crezi că e uşor să te descurci cu două gospodării? Nofoc că mi s-a mai mărit copila. De-o săptămână nu mă pot îndrepta de şale, de parcă aş fi bătut pâslă la piuă, iar porumbul s-a ofilit de tot, tân-jeşte după apă! vorbea ea cu însufleţire, vârându-şi mereu colbul turbanului după gulerul rochiei, cum.făcea de obicei când era supărată.

— Uf. ce om eşti şi dumneata! a rostit Orozmat deznădăjduit, câătinându-se în şa. Dacă aş avea piciorul întreg şi nu ciotul ăsta, aş mai sta eu să mă rog de dumneata? Aş fi încărcat singur sacii în căruţă şi aş fi minat caii ca altădată! Ştiu că nu e treabă de femeie, dar de unde să luăm bărbaţi? Iată de ce am hotărât să ne adresăm nevestelor de ostaşi. Dumneata nu te mvoieşti să-ţi laşi noi'a, iar pe noi ne ocărăsc şefii şi ne fac cu ou şi cu oţet. Soldaţii au nevoie de pline, iar noi nu ne facem planul. Păi se poate una ca asta?

Mă apropiam de ei, târând biciul prin colb, şi, când brigadierul m-a observat, s-a bucurat nespus, pesemne l-a fulgerat o idee.

— Dacă te temi atâta pentru nora dumitale. iată, a zis el arătând vesel spre mine, Seit, cumnatul ei, nit va îngădui nimănui să se atingă de ea. Nu încape îndoială! Seit este un băiat de ispravă. Băieţii ăştia sunt sprijinul nostru, m ei ne este nădejdea.

Mama nu l-a lăsat pe brigadier să-şi termine vorba.

— Vai de mine, cum arăţi! Ca o haimana! a început ea sa se tânguie. Şi părul ţi-a crescut ca o coamă. Păi,

* Gighit – tânăr puternic, viteaz, călăreţ iscusit.

cum să nu, taică-tău, drăguţul de el, nu-şi găseşte vreme să-şi tundă băiatul.

— Foarte bine, băiatul poate să se zbenguie astăzi acasă, la bătrâni, să se tundă. a zis Orozmat, ţinând cu şiretenie isonul mamei. Seit, astăzi rămâi acasă, ai grijă de cai, să măriânce bine* iar mâine dimineaţă o să-i dăm şi Geamiliei o căruţă: veţi lucra împreună. Ia seama la mine, tu răspunzi de ea. Baibice *, să nu fii îngrijorată, Seit na va îngădui nimănui s-o

jignească pe Geamilia. Şi, ca să nu mai fie nici o îndoială, îl trimit cu ei şi pe Daniar. îl cunoaşteți: flăcăul acela blând, care s-a întors de curând de pe front. Vor merge în trei cu grânele la gară şi nimeni nu va cuteza să se atingă de nora dumitale. Nu-i aşa, Seit? Tu ce zici, uite, vrem s-o trecem pe Geamilia la căruțaşi, dar maică-ta se împotriveşte.'ânduplec-o tu.

Am fost măgulit de lauda brigadierului şi de faptul că îmi cerea sfatul ca unui om mare. în plus, mi-am şi închipuit cât de grozav ar fi să merg împreună cu Geamilia la gară. Aşa că, alcătuindu-mi o figură serioasă, i-am zis mamei:

— N-are ce să pățească. Doar n-au s-o mănânce lupii. Şi, ca un căruțaş încercat, am scuipat printre dinți şi am păşit agale mai departe, „târând biciul după mine şi clătinându-mi umerii cu gravitate.

— Ia te uită la dânsul! a exclamat mama mirată şi parcă bucurându-se, dar tiumaidecât a strigat supărată: Ți-arăt eu ție lupi! De unde ştii tu, deşteptule?!

— Dar cine altul să ştie? Doar e gighitul a două familii, puteți fi mândri de el! mi-a luat Orozmat apărarea, uilându-se temător la mama, nu cumva s-o apuce iar în-eăpăț'ânarea şi să se răzgândească.

Mama însă nu l-a contrazis, ci doar a lăsat deodată capul în jos şi, oftând din greu, a rostit:

— El şi gighit! Nu-i decât un copil care trudeşte zi şi noapte fără preget. Gighiții noştri scumpi, numai unul Dumnezeu ştie pe unde sunt! Curțile ne-au rămas pustii, ca o tabără părăsită.

Mă depărtasem binişor şi n-am mai auzit ce spunea mama. Din mers, am plesnit cu biciul colțul casei, stârnind o trâmbă de praf, şi, fără să răspund la surâsul surioarei, care făcea turte de.tizic, am intrat grav sub şopron. Aci, Soția cea mai vârstnică. Termen de respect pentru femei.

m-am aşezat pe vine şi am început să mă spăl fără grabă pe mâini, tumându-mi apă din ulcior. Apoi am intrat în casă şi

am băut o cană de lapte bătut. Mi-am mai turnat una, am pus-o pe fereastră şi am început să fărâm pâine în ea.

Mama şi Orozmat se aflau tot. în curte, însă acum nu se mai sfădeau, ci vorbeau potolit şi încet. Pesemne că vorbeau despre fraţii mei. Mama îşi ştergea mereu cu mâheca rochiei ochii umflaţi de plâns şi, încuviinţând din cap la cuvintele lui Orozmat,. care, se pare, o îmbărbăta. privea cu ochi înceţoşaţi undeva departe, departe, pe deasupra copacilor, de parcă spera să-şi vadă acolo feciorii.

Pradă tristeţii, părea că se învoise cu propunerea brigadierului. Iar el, mulţumit că obţinuse ce şi-a dorit, a lovit calul cu kameeaua* şi a ieşit din curte în buiestru.

Nici mama, nici eu nu bănuiam cum se vor sfârşi toate astea.

Nu mă îndoiam câtuşi de puţin că Geamilia va izbuti să se descurce cu o căruţă trasă de-doi cai. Se pricepea la cai, căci era fiica unui herghelegiu, dintr-un aii de munte. Bakair. Sadâk al nostru era tot herghelegiu. Cică odată, într-o primăvară, la alergări de cai, el n-ar fi izbutit s-o ajungă pe Geamilia. Nu ştiu dacă era adevărat sau nu, dar oamenii ziceau oă, după asta, Sadâk, supărat, a răpit-o. Alţii însă susţineau că s-au căsătorit din dragoste. Oricum ar fi fost, n-au trăit împreună decât patru luni. Pe urmă a început războiul şi Sadâk a plecat la armată.

Nu-mi dau seama de ce, poate pentru că Geamilia încă de mică'păzise hergheliile împreună cu tatăl său – n-o avea decât pe ea şi ca fată şi ca băiat – dar în firea ei, se făceau simţite oarecari trăsături bărbăteşti, ceva aprig, uneori chiar violent. Şi de muncit muncea ca un bărbat, cu râvnă şi fără preget. Gu vecinele ştia să se înţeleagă, dacă msă era jignită pe nedrept, n-o întrecea nimeni în cuvinte de ocară, ba, uneori, mai şi târnuia pe vreuna dintre buclucaşe.

Vecinii veneau deseori să se plângă:

— Groz'avă noră aveţi! Nu v-a trecut bine pragul casei, dar gura îi merge ca o moară neferecată. Nici tu ruşine, nici tu respect! *

— Foarte bine că e aşa le răspundea mama. Norei noastre îi place să spună adevărul în față. E mai bine aşa.

Kamcea – nagaică, bici, cravaşa.

decât să te ascunzi şi să muşti pe furiş. Ale voastre fac pe mironosițele, iar mironosițele sunt ca ouăle stricate: pe dinafară – netede şi albe, pe dinăuntru – put de te trăsnesc.

Tata şi mama cea mică nu erau niciodată aspri şi cică-litori cu Geamilia, aşa cum trebuie să fie nişte socri. Ei se purtau frumos cu ea, o iubeau şi nu doreau decât să fie credincioasă lui Dumnezeu şi bărbatului.

Eu îi înțelegeam. Cum aveau patru feciori pe front, Geamilia, singura noră în cele două gospodării, era mân-gâierea lor, iată de ce o prețuiau atât. N-o înțelegeam însă pe mama. Ea nu era omul care să iubească pe cineva cu una, cu două. Mama mea avea o fire autoritară şi aspră. Trăia după regulile ei şi nu se abătea niciodată de la ele. în fiecare an, odată cu sosirea primăverii, aşeza în curte vechea noastră iurtă, făcută de tata în tinerețe şi o afuma cu ienupăr. Şi pe noi ne-a crescut, învățându-ne să fim harnici şi să-i respectăm pe cei vârstnici. De la toți membrii familiei cerea o supunere oarbă.

Iată însă că Geamilia, chiar din -primele zile ale venirii ei la noi, s-a dovedit a fi altfel de cum se cuvenea să fie o noră. E drept, îi respecta pe cei mai în vârstă, îi asculta, dar nu-şi pleca niciodată capul în fața lor. în schimb nici nu clevetea în şoaptă, întorcându-se cu spatele, ca alte neveste tinere. Spunea întotdeauna deschis tot ce gândea şi nu se ferea să-şi exprime părerile. Mama îi îua deseori apărarea, era de acord cu ea, însă avea de fiecare dată ultimul cuvânt.

— Cred că mama vedea în Geamilia, în sinceritatea şi în dragostea ei pentru, dreptate, un om egal cu ea şi în taină visa s-o lase cândva în locul său, să fadă din ea o baibice la fel de autoritară, ocrotitoare neînduplecată a căminului.

— Mulțumeşte lui Allah, fata mea, o povățuia mama, ai intrat într-o easă bună, o casă binecuvântată. Asta-i norocul tău. Fericirea ta. O femeie este fericită când naşte copii_ şi are belşug în casă. Ție o să-ți rămână tot ce am agonisit noi,

bătrânii, căci doar n-o să luăm nimic cu noi în mormânt. Numai, că fericirea face casă bună doar cu cel ce-şi păstrează cinstea şi cugetul curat. Să ții minte asta şi să te păzeşti!

Geamilia avea însă în firea ei ceva care le tulbura pe soacre: era neobişnuit de veselă, ca un copil. Uneori, ai fi zis fără nici o pricină, începea să râdă în hohote, fericită. Iar când se Întorcea de la lucru, ea nu intra, ci dădea buzna în curte, sărind peste arâk. Apoi, aşa, din senin, se repezea să le îmbrățişeze şi să le sărute când pe o soacră când pe cealaltă.

Şi-i mai plăcea Geamiliei să cânte, mereu îngâna câte ceva, fără să se sfiască de cei bătrâni. Fireşte, toate acestea nu se potriveau cu părerea statornicită în aii despre felul cum trebuia să se poarte o noră în familie, însă amândouă soacrele nu se nelinişteau. Cu timpul, ziceau ele, o să se cumințească, în tinerețe toate sunt la fel. Pentru mine însă, Geamilia n-avea asemănare. Ne simțeam grozav împreună, eram voioşi şi puteam să râdem din nimic, să ne fugărim prin curte.

Geamilia era frumoasă. Bine făcută, zveltă, cu părul aspru şi drept împletit în două cozi groase. îş-i lega cu iscusință basmaua albă trăgând-o uşor piezişe pe frunte; îi şedea bine şi îi punea în valoare pielea smeadă şi netedă a feții. Când Geamilia râdea, ochii ei negri ca pana corbului, migdalați, scăpărau de însuflețire tinerească, iar când se pornea deodată să cânte cuplete populare piperate, în ochii ei frumoşi apărea o strălucire nefeciorelnică.

Adeseori vedeam cum gighiții, mai cu seamă cei întorşi de pe front, o mâncau din ochi. Şi Geamiliei îi plăcea să glumească, dar, ce-i drept, le dădea peste mână celor ce întreceau măsura. Şi totuşi, toate acestea mă răneau în* totdeauna. Eram gelos, aşa cum sunt geloşi frații mai mici pe surorile lor şi dacă o zăream pe Geamilia înconjurată de tineri mă străduiam în fel şi chip să-i stânjenesc. Mă înfoiam şi îi priveam cu atâta răutate, de parcă, prin înfățişarea mea aş fi vrut să le spun: „Ia nu vă mai grozăviți atâta! E nevasta fratelui meu şi să nu credeți că n-are cine s-o apere! „ în asemenea clipe, cu o obrăznicie voită, mă amestecam în

discuție când trebuia şi când nu trebuia, încercând să-i iau în derâdere pe curtezanii ei, iar când din asta nu ieşea nimic, îmi pierdeam cumpătul şi mă încruntam fiirio's.

Flăcăii izbucneau în râs:

— Uitați-vă la el! Vai, ce dandana, se pare că e cumnata lui şi noi nici n-am ştiut!

Eu mă stăpâneam, dar simțeam că mă trădează urechile roşii ca focul şi, de ciudă, ochii mi se umpleau de lacrimi. Geamilia, draga mea' gene, mă înțelegea. Abținându-se cu greu să nu izbucnească în râs, devenea dintr-odată serioasă.

— Da voi ce credeați? Că găsiți gene pe toate drumurile? le spunea ea gighiților luând o înfățişare plină de importanță. Poate la voi, la noi însă nu! Hai să mergem, kaini, dă-i încolo!

Şi, semețindu-se, Geamilia îşi ridica mândră capul, dând provocator din umeri şi pleca împreună cu mine, zâm-bind în tăcere.

În acel zâmbet citeam şi ciudă şi bucurie. Poate că atunci îşi zicea: „Cât eşti de prostuț! Dacă aş vrea să-mi dau frâu liber, cine crezi că m-ar opri? Poate să mă păzească toată familia, tot degeaba! „ In astfel de clipe tăceam vinovat. Da, eram gelos pe Geamilia, o divinizam. „ mă mândream că-mi este gene, mă mândream cu frumusețea şi cu firea ei liberă, independentă. Eram cei mai buni prieteni şi nu ascundeam nimic unul de celălalt.

În acele zile erau puțini bărbați în aii. Profitând de asta, unii flăcăi erau obraznici cu femeile şi le tratau cu dispreț: n-are rost să le cauți prea mult în coarne, trebuie doar să le faci un semn cu degetul şi oricare aleargă după tine.

Într-o zi, la cositul fânului, Osmon, o rudă a noastră îndepărtată, s-a legat de Geamilia. Era şi el dintre cei ce socoteau că nici o femeie nu le rezistă. Geamilia i-a dat cu ostilitate mâna la o parte şi s-a ridicat de lângă stogul, unde se odihnea la umbră.

— Lasă-mă-n pace! a rostit ea îndurerată şi i-a întors spatele. De fapt, la ce te poți aştepta de la unii ca voi, armăsari turbați ce sunteți!

Tolănit lângă stog, Osmon a strâmbat din buză cu-dispreț:

— Mâța, când n-ajunge la carne, zice că-i stricată. Ce te fandoseşti? Sunt sigur că şi tu pofteşti de nu mai poți, dar faci pe smerita.

Geamilia s-a întors brusc.

— Poate că poftesc! Ne-afost hărăzită o ‘soartă grea, iar tu râzi ca prostul. O sută de ani de-aş sta fără bărbat, dar pe tine nici măcar n-aş scuipa – mi-e silă! Tare aş vrea să ştiu, cine s-ar fi uitat la tine, de n-ar fi fost războiul!

— Păi, asta zic şi eu! E război şi turbezi fără kam-ceaua bărbatului! a rânjit Osmon. Ehei, dac-ai fi tu muia-rea mea, te-aş dezbrăca în pielea goală şi atunci ai ciripi altfel.

Geamilia a vrut să se repeadă spre el, să-i mai spună ceva, dar n-a mai scos nici o vorbă, socotind că nu merită să-şi pună mintea cu el. L-a privit lung şi în ochii ei se citea numai ură înverşunată. Apoi a scuipat dispreţuitor, a luat furca de jos şi s-a îndepărtat.

Mă aflam în căruță, de cealaltă parte a stogului. Când m-a văzut, Geamilia s-a întors brusc şi a pornit în altă direcție. A înțeles în ce stare sufletească eram. Aveam impresia că eu fusesem jignit şi acoperit de ruşine. Cu durere în suflet, îi făceam mustrări *:

— De ce-i bagi în seamă pe ăştia, do ce stai. de vorbă cu ei?

Toată ziua, până seara Geamilia a fost posomorită, n-a schimbat nici o vorbă cu mine şi n-a mai râs ca -altădată. Când apropiam căruța de ea, ca să nu mă lase să vorbesc despre jignirea cumplită ce o tăinuia în suflet, înfigea furca într-o pală uriaşă de fin, o ridica dintr-o”opintire şi, cu fața ascunsă după ea, o ducea la căruță. O zvârlea dintr-o smucitură şi numaidecât se îndrepta spre altă pală. Căruța se umplea repede. îndepărtându-mă, întorceam capul şi o vedeam cum stătea o clipă-două abătută, rezemată în coada furcii, gândindu-se la ceva, apo, parcă tre-zindu-se brusc, se apuca iar de lucru.

După ce am încărcat ultima, căruță, Geamilia, ca şi cum ar fi uitat de tot ce-i pe lume. a privit lungă vreme, asfințitul.

Acolo, dincolo de râu, undeva la (Capătul stepei cazahe, ca gura unui tandâr * aprins, ardea domol soarele unui amurg de vară, din vremea cositului. Cobora încet spre orizont, împurpurând cu văpaia lui norii pufoşi de pe cer şi aruneând cele din urmă raze peste stepa liliachie, învăluită, prin locurile mai joase, de umbrele albăstrui ale înserării. Geamilia privea asfinţitul cu încântare mută, ca şi cum i se arăta o fantasmă de basm. Chipul îi strălucea de gingăşie, iar pe buze i se aşternuse im zâmbea blând de copil. Şi atunci, de parcă ar fi răspuns mustrărilor mele nerostite, care Încă îmi mai stăruiau pe buze, s-a întors spre mine şi a început să vorbească pe.tonul celui ce continuă o discuţie:

— Nu te mai gândi la el kicine-bala, dă-l încolo! Asta nu-i om!

Geamilia a tăcut, petrecând cu privirea muchia soarelui ce se stingea, şi, of tind, a continuat gânditoare:

— De unde să ştie unul ca Osmon ce e în sufletul omului? Nimeni nu ştie. Poate nici nu se află pe lume astfel de bărbaţi.

* Cuptor cu gura rotundă; construit în pământ lângă casă, pentru copt lipii.

În vreme ce întorceam caii, Geamilia izbutise să se alătui*e femeilor care munceau lângă noi şi numâideeât am auzit glasurile lor răsunătoare, voioase. Mi-e greu să spun ce se petrecuse cu ea: poate că i se înseninase sufletul când a privit asfinţitul soarelui sau, poate, era bucuroasă pur şi. simplu pentru că muncise bine. Şedeam în căruţa încărcată cu fân şi mă uitam la Geamilia. îşi smulsese băsmă-luţa albă de pe cap şi alerga după o prietenă priri cositura adumbrită de înserare, cu braţele larg deschise. Poalele rochiei îi fluturau în vânt. Şi, deodată, am simţit că şi pe mine m-a părăsit tristeţea: N-are ros să te gândeşti la flecăreala lui Osmon! „

— Hi-i-i, la drum! am zis eu, dând bice cailor.’

*tn ziua aceea, cum mi-a spus şi brigadierul, am hotărât să-l aştept pe tata ca. să mă tundă şi, până la întoarcerea lui, m-arri apucat să răspund la scrisoarea lui Sadâk. Şi în privinţa scrisorilor în familia noastră se statorniciseră anumite reguli:

fraţii le trimeteau pe numele lui tata, poştaşul din aii i le înmâna mamei, iar obligaţia mea era să ie citesc şi apoi să scriu răspunsul. Eu ştiam ce scrie Sadâk înainte de a citi. Toate scrisorile lui semănau una cu alta ca oile dintr-o turmă. începea întotdeauna cu titlul „Răvaş de sănătate", după care-ne spunea invariabil: „Trimit această scrisoare prin poştă familiei mele care trăieşte îri înfloritul şi înmiresmatul Talas, preaiubitului şi scumpului meu tată Gioleiubai." Mai departe urmau marna mea, mama lui, iar apoi noi ceilalţi, într-o ordine strictă. După asta – nelipsitele întrebări despre sănătatea şi bunăstarea aksakalilor * neamului, ale rudelor apropiate şi numai la sfârşit de tot, parcă în pripă, Sadâk adăuga: „De asemenea, trimit salutări soţiei mele, Geamilia."

Fireşte, când tata şi mama trăiesc, când aksakalii şi rudele apropiate din aii sunt bine-sănătoşi, a te adresa mai întâi soţiei şi mai cu~ieamă a trimite scrisoarea pe numele ei este pur şi simplu nepotrivit, ba chiar lipsit de cuviinţă. Aşa socotea nu numai Sadâk, ci oricare bărbat care se rss-pectă. Şi nu încăpea nici o discuţie, căci era unul dintre obiceiurile respectate în aii. Noi însă nici nu ne gândeam la asta, nu ne ardea de aşa ceva. Fiecare scrisoare era un eveniment aşteptat şi un prilej de bucurie.

* Aksakal'- „barbă albă", om bătrân, căpetenie. Termen de respect pentru bătrâni.

Mama mă punea să citesc scrisoarea de câteva CHB cu înduioşare plină de evlavie, o lua în mâinile ei c. I şi o ţinea cu atâta stângăcie. ca pe o pasăre gata-gata să-şi ia zborul. Mişcându-şi cu greu degetele înţepenite, împăturea la loc scrisoarea în triunghi.

— Ah, scumpii mei, vom păstra scrisorile-voastre ca pe un talisman! rostea ea cu glasul tremurând. Uite că întreabă ce face tata, ce face mama, ce fac rudele. Păi, noi ce să facem? Că doar suntem aici, acasă. Dar cum o duceţi, voi? Măcar un cuvinţel, acolo, să mâzgăliţi pentru noi: trăiesc şi nimic mai mult, altceva nu ne trebuie. Mama privea încă îndelungă

vreme scrisoarea împăturită în triunghi, apoi o ascundea într-un săculeț de piele, unde le ținea pe toate, şi-l încuia în cufăr.

Dacă în vremea asta Geamilia eră acasă, mama îi dea şi ei scrisoarea s-o citească. Ori de câte ori lua scrisoarea în mină, observam cum se îmbujora la față. Citea în gând, cu lăcomie, alergând zorită cu privirea peste râji-duri. Dar pe măsură ce se apropia de sfârşit, umerii i lăsau tot mai jos şi dogoarea din obraji i se stingea încetul cu încetul. îşi încrunta sprâncenele îndărătnice şi fără a mai citi ultimele rânduri îi înapoia mamei scrisoarea cu nepăsare, parcă i-ar fi dat îndărăt un lucru luat cu:- prumut.

Mama, se vede, înțelegea în felul său starea suflete i,.

a nurorii şi încerca s-o îmbărbăteze.

— Ce-i cu tine? zicea ea, încuind cufărul. în loc să te bucuri, te-ai întristat. Crezi că doar tu ai bărbatul pe front? Năpasta a căzut nu numai pe capul tău, aşa că '.':-dură şi tu cum îndură toți. Căci nu e femeie care sătânjească de dorul bărbatului său. Tânjeşte, dar nv.-' -arăta dorul, tăinuieşte-l în tine!

Geamilia tăcea. Dar privirea ei îndărătnică, melancolică, parcă spunea:Dumneata, măicuță, nu înțelegi nimic! „

Şi de data aceasta, Sadâk scria tot din Saratov. Era internat acolo în spital. Ne anunța că de va da Dumnezeu la toamnă se va întoarce acasă din pricrina rănilor. Despre asta ne scrisese şi mai înainte şi ne bucuram cu toții că o să-l revedem în curând.

Totuşi în ziua aceea n-am rămas acasă. M-am dus la arie, unțle înnoptam de obicei. Am mânat caii în câmpul de lucerna şi i-am împiedicat. Preşedintele nu îngăduia să paştem vitele în lucerna, dar, ca să am cai bine hrăniți şi buni de treabă, eu încălcăm această oprelişte. Ştiam un loc mai ferit, într-o văioagă şi apoi, noaptea, nimeni nu putea să bage de seamă. De data asta însă, când, după ce deshămasem, îmi duceam murgii la păscut, am observat că cineva fusese mai vrednic şi adusese patru cai în lucerna. Asta m-a revoltat. Căci doar eram stăpânul unei căruțe cu doi cai, ceea ce îmi

dădea dreptul să mă revolt. Fără a sta pe gânduri, am hotărât să-i alung undeva mai departe, ca să-l învăț minte pe neruşinatul care mi-a încălcat domeniile. Am recunoscut însă numaidecât cei doi cai ai lui Daniar, acela despre cave pomenise brigadierul. Amintindu-mi că din ziua următoare vom căra împreună grâul la gară, i-am lăsat caii în pace şi m-am întors la arie. Daniar era acolo. Tocmai sfârşise de uns osiile căruței şi acum înşuruba piulițele.

— Danike, caii din văioagă sunt ai tăi? l-am întrebat eu.

Daniar a întors capul încet.

— Doi sunt ai mei.

— Şi cealaltă pereche?

— Sunt ai. Geamiliei, parcă aşa îi zice, sunt caii ei. Ce-ți este ea? Gene?

— Da, gene.

— Chiar brigadierul i-a dus acolo. Mi-a zis să am grijă de ei.

Ce bine că nu i-am alungat!

Se înnoptase. Vântulețul de seară, ce adia dinspre munți, se potolise. La arie, de asemenea, se aşternuse liniştea. Daniar s-a aşezat alături de mine pe un stog do paie, dar n-a trecut mult şi s-a ridicat, îndreptându-se spre râu. S-a oprit în apropiere, pe malul abrupt şi a rămas în picioare, cu mâinile la spate şi cu capul uşor înclinat către umăr. Stătea cu spatele îa mine. Siluetâ-i lungă, colțuroasa, parcă cioplită cu barda, se contura limpede în lumina blândă a lunii. Părea că ascultă cu luare-aminte zgomotul râului, care, noaptea, se auzea din ce în ce mai tare, la praguri. Ori, poate, asculta cine ştie ce zvonuri şi şoapte ale nopții pe.care urechea mea nu era în stare să le surprindă. „Ce om ciudat, iar şi-a pus în gând să înnopteze lângă râu! „ mi-am zis eu surâzând.

Daniar apăruse de curând în ailul nostru. într*-o zi, când oamenii erau la cosit, a venit în goană un băiețandru spunând că în aii a sosit un soldat rănit, dar cine e şi al cui – nu ştie. Vai, să fi văzut ce-a fost acolo! Căci aşa era în aii: când se întorcea vreun ostaş de pe front, toată lumea, cu mic, cu mare, alerga buluc să-l vadă, să-i strângă mâna, să-l

iscodească dacă nu ştie ceva despre cel dragi, să afle noutăți. Atunci s-a stârnit o zarvă de neînchipuit. Toți încercau să ghicească: poate s-a întors fratele, poate cuscrul? Şi s-au pornit cosaşii să afle despre ce e vorba.

* De fapt, Daniar era consăteanul nostru bun, născut în aii. Oamenii povesteau că rămăsese orfan de mic. Trei ani a pribegit pe la casele altora, apoi a luat drumul spre ka-zahi, în stepa Ceakmakului – rudele lui din partea mamei erau cazahi. In aii, băiatul nu avea rude apropiate, care să-l aducă îndărăt şi astfel a fost uitat. Când era întrebat cum a dus-o de când a plecat de acasă, Daniar răspundea în doi peri. Şi totuşi îți dădeai seama că a sorbit pe săturate din paharjal amar al necazurilor şi a cunoscut din plin soarta de orfan. Viața îl purtase, precum vântul ciulinii, prin tot felul de locuri. Multă vreme a păscut oile pe pământurile sterpe din Ceakmak, iar când a crescut mare, a săpat canale în deserturi, a lucrat în noile sovhozuri cultivatoare de bumbac, apoi în minele din An-gren, lângă Taşkent, de unde a plecat în armată.

Oamenii au privit cu ochi buni întoarcerea lui Daniar în ailul natal, A pribegit multă vreme pe meleaguri străine, dar s-a întors. înseamnă că i-a fost scris să bea a*pă din arâkul strămoşesc. Şi nici limba nu şi-a uitat-o, mai scapă uneori cuvinte din cazahă, dar, altfel, vorbeşte curat!" „Tulparul * îşi găseşte herghelia v peste nouă mări şi noua țări. Cine nu-şi iubeşte patria şi poporul? Bravo ție că te-ai întors! Noi ne bucurăm, iar spiritele strămoşilor tăi sunt mulțumite. Iaca, va da Dumnezeu şi-l vom înfrânge pe neamț şi o să trăim în pace. Iar tu, ca şi alții, o să-ți întemeiezi o familie, se va înălța fumul şi deasupra căminului tău l" spuneau aksakalii.

Amintindu-şi de străbunii lui Daniar, ei au stabilit fără tăgadă din ce neam făcea parte. Astfel a apărut în ailul nostru o „nouă rudă" – Daniar.

Şi iată că, într-una din zile, brigadierul Orozmat a venit la fin cu un soldat înalt, puțin adus de spate, şchio-pătând uşof de piciorul stâng. Cu mantaua aruncată peste umăr, el păşea

repede, străduindu-se să nu rămână în urma iepei în buiestru a lui Orozmat. Lângă lunganul de Daniar, brigadierul, mărunțel la trup şi vioi, semăna cu

* Tulpar – cal năzdrăvan.

o găinuşă de baltă plină de neastâmpăr. Văzându-i, băieții chiar au izbucnit în râs.

Având piciorul încă beteag – nu-l putea îndoi din genunchi – Daniar nu era bun de cosaş şi a fost dat la maşinile de cosit, pe care lucram noi, copiii. Cinstit vorbind, nu prea ne-a plăcut de el. Ne stânjenea, întâi şi-ntâi, firea lui închisă, necomunicativă. Vorbea puțin, iar când vorbea, simțeai că în vremea asta se gândea la cu totul altceva, că are nişte gânduri ale lui şi nu-ți dădeai seama dacă te Je ori nu, deşi te privea drept în față cu ochii lui visători.

— Bfetui flăcău, pesemne că nu-şi poate veni în fire după cele îndurate pe front! spuneau oamenii despre el. I însă, lucru interesant, cu toate că era veşnic îngândurat, Daniar lucra repede şi cu spor şi cineva din afară ar' fi putut crede că e un om deschis şi comunicativ. Pesemne, copilăria grea, de orfan, îl învățase să-şi ascundă ghidările şi simțămintele, să fie reținut. Tot ce se poate.

Buzele lui subțiri, cu zbârcituri pronunțate în colțuri, au întotdeauna strânse, ochii priveau trist, liniştit şi iar sprâncenele mlădii îi înviorau chipul uscățiv, mereu obosit. Câteodată îşi încorda atenția de parcă auzea.ceva ce alții nu erau în stare să audă şi, atunci, sprâncenele ii zburau în sus, iar în ochi i se aprindea o încântare de neînțeles. Şi multă vreme, după aceea, surâdea, bucurându-se de ceva numai de el ştiut. Toate astea ni se pățeau ciudate. Dar el avea şi alte ciudățenii. Seara, după ce deshumam caii, ne adunam lângă colibă, aşteptând ca bucătăreasa să pregătească mâncarea. Daniar însă urca dealul străjii * rşi rămânea acolo până se lăsa întunericul.

— Ce-o fi făcând acolo? L-o fi pus cineva de strajă? râdeam noi.

Odată, împins de curiozitate, m-am cățărat şi eu pa deal în urma lui Daniar. Nu mi se părea a fi nimic deosebit acolorJur-împrejur se întindea stepa submontană, cufundată în amurgul liliachiu. încet-încet, câmpiile deveneau mai întunecoase şi îşi pierdeau contururile, părând că se topesc în liniştea nesfârşită.

Daniar nici n-a băgat de seamă când am venit; şedea, înlănțuindu-şi genunchii cu mâinile, cu privirea, gândi-toare şi senină, ațintită undeva, în zare. Şi din nou mi s-a

* înălțime de unde pot fi cuprinse cu privirea toate împrejurimile. Denumirea a rămas la kirghizi, de pe vremea năvălirilor «nomade.” părut că ascultă cu încordare nişte sunete ce nu puteau răzbate până la auzul meu. Din când în când-îşi ciulea urechile şi încremenea cu ochii larg deschişi. Părea chinuit de un zbucium şi îmi venea să cred că se va ridica nu-maidecât şi îşi va deschide sufletul, dar nu în fața mea

— pe mine nici nu mă vedea – ci în fața a ceva uriaş, necuprins şi necunoscut mie. Pe urmă însă l-am privit şi nu l-am recunoscut: era abătut şi istovit, ca şi cum s-ar fi odihnit după o zi de muncă.

Fânețele colhozului nostru sunt împrăştiate în lunca ‘ râului Kurkureu. Nu departe de noi, râul scapă din strân-soarea defileului şi năvăleşte la vale într-un torent turbat, nestăvilit. Când începe cositul, începe şi revărsarea apelor de munte. încă din faptul serii, apele prindeau să crească, tulburi şi înspumate. Pe la miezul nopții mă trezeam de vuietul straşnic aL râului. Noaptea senină, albastră, privea cu stele în colibă, vântul rece se dezlănțuia în rafale, pământul dormea şi doar râul care vuia părea pă se năpusteşte amenințător peste noi. Deşi nu fie aflam chiar pe mal, noaptea, apa ți se părea atât de aproape, încât, fără să vrei, te apuca teama: dacă iese din maluri şi va mătura totul în cale? Tovarăşii mei dormeau somnul adânc al cosaşilor, eu însă nu puteam să adorm şi ieşeam afară. Este sublimă noaptea în lunca râului țCurkureu. Ici-colo, ca nişte pete întunecate, se zăresc caii

împiedicați. Au păscut pe săturate iarba înrourată şi acum picotesc uşor, fomăind în răstimpuri. Iar alături, încovoind şi biciuind tufele de răchită, izbucnind peste mal, Kurkureul îşi rostogoleşte surd pietrele. Neînduplecatul râu umple noaptea cu vuietul lui furios şi amenințător. Simți cum te

— cuprind fiorii reci ai spaimei.

În astfel de nopți îmi aduceam mereu aminte de Daniar. De obicei, el se culca într-un stog de fân, chiar pe mal. Oare nu i-o fi teamă? Cum de nu-l asurzeşte zgomotul râului? 'Doarme sau e treaz? De ce înnoptează singur lângă râu? Ce găseşte în asta? Ciudat om, parcă ar fi de pe altă lume. Unde o fi acum? Privesc de jur împrejur – nimeni. Malurile dispar în depărtare, alcătuind colnice cu povârnişuri line,. în întuneric se desluşesc piscurile munților. Acolo, la cumpăna apelor, domneşte liniştea şi licărul stelelor.

Venise, cred, vremea ca Daniar să-şi facă prieteni în aii. Dar el rămânea mai departe însingurat ca şi cum n-ar fi cunoscut înțelesul cuvintelor prietenie şi vrajbă, simpatie şi pizmă. Şi doar se ştie că în aii este socotit gighit de vază acela care poate să se bată pentru sine şi pentru alții, cel ce e în stare ță facă bine, iar câteodată chiar să pricinuiască rău, care nu se lasă mai prejos decât aksakalii şi dă porunci şi îndrumări la petreceri şi praznice. Pe un astfel de gighit şi femeile pun ochii.

Dacă însă omul, asemeni lui Daniar, se ține la o parte şi nu se amestecă în treburile curente ale ailului, atunci unii pur şi simplu nu-l bagă în seamă, iar alții spun cu îngăduință:

— De pe urma lui – nici folos, nici ponos. Trăieşte, sărmanul, îşi târă şi el zilele cum poate. Să fie sănătos.

De obicei, un astfel de om devine obiectul batjocurilor şi al milei. Iar noi, băiețandrii, care voiam să părem mai în vârstă, ca să fim pe picior de egalitate cu gighiții adevărați, dacă nu în față, măcar între noi râdeam neîncetat de Daniar. Râdeam chiar şi de faptul că îşi spăla singur bluza ' de soldat în râu. O spăla şi o îmbrăca încă umedă: nu avea decât una.

Ciudat lucru însă, deşi Daniar părea un flăcău liniştit şi care nu făcea rău nimănui, noi nu cutezam totuşi să-l tratăm ca pe un apropiat de-al nostru. Şi nu pentru că era mai în vârstă – mare lucru, trei sau patru ani diferență, cu alții de anii lui nu ne sinchiseam şi îi tutuiam – şi nici pentru că ar fi fost aspru sau trufaş, ceea ce uneori inspiră un fel de respect. Nu, îngândurarea lui mută, ursuză, tăinuia ceva inaccesibil, care ne oprea, chiar pe noi, gata ori-când să luăm în derâdere pe oricine.

Poate că o anumită întâmplare a constituit pricina reținerii noastre. Eu eram un băiat tare curios şi deseori sî-câiam lumea, cu întrebările mele. Dar plăcerea mea cea mai mare „era să-i deseos pe ostaşii întroşi de pe front. Când Daniar a apărut la noi, la cosit, nu ştiam cum să găsesc un prilej potrivit ca să aflu ceva de la el, cel proaspăt venit de pe front.

Într-o seară, după cină, ne strânseserăm lingă foc şi ne odihneam în tihnă.

— Danike, povesteşte-ne ceva despre război până ce ne-om duce la culcare, l-am rugat eu.

La început, Daniar n-a rostit nici o vorbă, ca şi cum s-ar fi supărat. A privit îndelung jocul flăcărilor, apoi şi-a ridicat ochii înspre noi.

— Despre război, zici? a întrebat el şi, răspunzând parcă unor gânduri ale lui, a adăugat surd: Nu, mai bine să nu ştiți nimic despre război!

Pe urmă s-a întors, a luat o mână de buruieni, le-a aruncat pe foc, scormonind în jăratec, fără să se mai uite la noi.

Şi n-a mai scos nici o vorbă. Dar şi numai din fraza scurtă pe care o rostise, am înțeles că nu-i atât de simplu să vorbeşti despre război, că din asta nu poate ieşi o poveste bună de spus înainte de culcare. Războiul s-a aşezat ca un cheag de sânge în adâncul inimii oamenilor şi nu e uşor să povesteşti despre el. Mi-a fost ruşine de mine. Şi niciodată nu l-am mai întrebat pe Daniar despre război, însă nu numai prin asta şi-a câştigat respectul. Seara aceea a fost uitată repede, la fel de repede cum a pierit în' aii şi interesul pentru Daniar. Firea lui

retrasă, închisă, trezea. în oameni nepăsare ori pur şi simplu milă.

— Un biet pribeag, un băiat necăjit, spuneau despre el: Bine că munceşte la colhoz, are şi el o bucată de pâine, altfel n-avea decât să plece cu traista la cerşit. E bun şi ‘ >lând ca un mieluşel.

Treptat, oamenii s-au obişnuit cu firea ciudată a lui Daniar, iar pe urmă. au încetat să-i mai acorde atenție. Poate că era firesc să fie aşa: dacă omul nu se manifestă în nici un fel, cu vremea este uitat.

A doua zi, dis-de-dimineață, eu şi Daniar am adus caii la arie. Tocmai atunci venise şi Geamilia. Când ne-a văzut, a strigat încă de departe:

— Hei, kicine-bala, adu încoace caii mei! Dar hamurile unde sunt?

Şi cu aer de om priceput, ca şi când era căruțaş de-o viață, a început să cerceteze căruțele, încercând cu lovituri de picior dacă butucii roților sunt bine potriviți.

Când ne-am apropiat, călare, înfățişarea noastră a făcut-o să râdă. Picioarele lungi şi subțiri ale lui Daniar se ‘ bălăbăneau în cizmele din pânză impermeabilă, cu turet-cile largi, gata-gata să-i cadă. Iar eu, desculț, îndemnam calul cu călcâiele bătucite ştnegre.

— Tiii, ce mai pereche, a exclamat Geamilia cu haz şi numaidecât a început să ne comande: Hai, mai cu viață, să trecem prin stepă înainte de a se aşterne arşița!

A luat caii de căpăstru, i-a dus plină de hotărâre la căruță şi s-a apucat să-i înhame. Şi a săvârşit totul singură, doar o singură dată m-a rugat să-i arăt cum se prind hățurile. Pe Daniar nu-l lua în seamă, de parcă n-ar fi fost alături.

Fermitatea şi siguranța de sine sfidătoare a Geamiliei pesemne că l-au uimit pe Daniar. Se uita la ea, ai fi zis, cu duşmănie, dar în acelaşi timp şi cu o admirație ascunsă, strângându-şi buzele cu răceală. Când, fără să scoată o vdr-bă, a ridicat sacul cu grâu de pe cântar şi l-a dus la căruță, Geamilia a tăbărât cu gura pe el:

— Cum adică, o să ne opintim aşa, de unul singur? Nu, drăguţule, aşa nu merge, ia dă mina încoace! Hei. kicine-bala, ce te uiţi? Suie-te în căruţă şi aşază sacii. ‘ Geamilia singură l-a apucat pe Daniar de mână şi când au ridicat împreună sacul pe braţe, el, sărmanul s-a înroşit tot de fâstâceală. Apoi, de fiecare dată când cărau sacii. strângându-şi cu putere mâinile şi capetele lor mai-mai că se atingeau, vedeam cât de stânjenit se simţea Daniar. cu câtă încordare îşi muşca buzele şi cum se chinuia să n-q privească pe Geamilia în faţă. Ea însă nici nu se sinchisea, schimba glume cu femeia de la cântar, ca şi când Daniar nici n-ar fi fost alături. Iar când căruţele au fost încărcate şi am luat hăţurile în mână, Geanylia mi-a făcui cu ochiul şi a zis râzând:

— Hei, tu, cum îţi zice, parcă Daniar? S-ar. părea că eşti bărbat, ia-o înainte să ne deschizi drumul!

„ Tot fără să scoată o vorbă, Daniar a dat bice cailor şi căru|a s-a smucit din loc. „Of,’ săracul de tine. mai eşti şi ruşinos, pe deasupra. ”’ am zis eu în gând.

Aveam de străbătut cale lungă până la gară: vreo douăzeci de kilometri prin stepă şi apoi prin defileu. Era bine că pe tot parcursul drumul cobora la vale şi nu era istovitor pentru cai.

Ailuî nostru, Kurkureu, este aşezat pe malul milui. în coasta Muntelui Mare şi se întinde până la Muntele Negru. Şi până când intri în defileu, întregul aii cu coroanele întunecate ale copacilor, îţi stă mereu dinaintea ochilor. Izbuteam să facem doar un singur drum pe zi. Plecam de dimineaţă şi ajungeam la gară după-amiază.

Soarele dogorea necruţător, iar la gară era o îmbulzeală de nedescris: căruţe şi harabale cu saci, venite de pe tot întinsul văii, boi şi asini, încărcaţi cu poveri, din colhozurile de munte îndepărtate. Erau însoţiţi de copilandri şi neveste de soldaţi, negri, cu hainele decolorate de soare, desculţi, cu picioarele zdrelite de pietre şi cu buzele crăpate până la sânge de arşiţă şi de praf.

La poarta centrului de recepţionare a grânelor atârna o pancartă: „Fiecare spic de grâu pentru front f* In curte –

învălmăşeală, înghionteală, strigătele chirigiilor. Alături, încolo de un duval nu prea” înalt, face manevre o locomotivă, aruncând rotocoale groase de abur fierbinte şi răs~ îndind miros de funingine şi de zgură. în apropiere, trec i goană trenuri, huruind asurzitor. Căscându-şi boturile, ăloase, cămilele zbiară furios şi disperat, nevrând să se idice de jos.

La punctul de recepție, sub un acoperiş de tablă în-insă, – munți de grâne. Sacii trebuie cărați, pe o scară de icânduri, sus, chiar sub acoperiş. Mirosul -înăbuşitor de țriu, praful îți taie respirația.

— Hei, flăcăule, fii atent la mine! strigă de jos re-ipționerul cu-ochii înroşiți de nesomn. Urcă sus. chiar în îrf! -

Amenință cu pumnul şi începe să suduie de mama focului.

De ce-o fi înjurând? Căci doar ştim unde ducem sacii, i-i ducem. Grâul ăsta îl purtăm pe umerii noştri chiar din ogoare, unde a fost crescut şi adunat bob cu bob de către. pernei, bătrâni şi copii, unde şi acum, în toiul secerişului,! combinerul se chinute cu o combină prăpădită care şi-a trăit de mult traiul, unde spinările femeilor sunt veşnic încovoiate deasupra secerilor încinse, unde minutele de copil adună grijulii fiecare spic căzut.

Şi acum mi-aduc aminte cât de grei erau sacii pe care i-am cărat pe umeri. Asta este o muncă pentru bărbați foarte puternici. Suiam, clătinându-mă pe seândurilc scării care scârțâia şi se îndoia, strângând cu disperare. în dinți un. colț de sac, ca să-l pot ține, să nu-l scap. Mă ustura în gât din pricina prafului, coastele mă dureau sub apăsarea greutății, dinaintea ochilor îmi apăreau cercuri de foc. Şi de câte ori, la. jumătatea drumului, simțind că nu mai pot, că sacul îmi alunecă neînduplecat din spate, am vrut să-l arunc şi să mă rostogolesc odată cu el până jos! Dar în urmă veneau oameni. Şi ei cărau saci – băiețandri de seama mea, neveste de ostaşi care aveau copii ca mine. De n-ar fi fost război, le-ar fi lăsat cineva să care asemenea poveri? Nu, n-aveam dreptul să dau îndărăt când femeile făceau aceeaşi muncă!

Iat-o pe Geamilia, merge înainte, cu poalele rochiei prinse-n brâu şi eu văd cum se încordează muşchii vigu-roşi ai picioarelor ei frumoase, cu pielea oacheşa, văd cu câtă sforțare îşi cumpăneşte ea trupul suplu, îndoindu-se ca un arc sub povara sacului. Din când în când, se opreşte o clipă, parcă simțind că mă părăsesc puterile cu fiecare Pas.

— Curaj, kicine-bala, a mai rămas puțin!

Şi glasul ei 'răsună înăbuşit, sugrumat parcă. „ La întoarcere, după ce goleam sacii, îl întâlneam pe] niar. Suia pe scară, cu pas vânjos şi măsurat, ca întotd una singur şi tăcut. Ajungând în dreptul nostru, o măs pe Geamilia cu o privire arzătoare, întunecată, iar ea, dreplându-şi spinarea istovită, îşi potrivea rochia m< tolită. Aşa o privea de fiecare dată, ca şi cum o vec pentru întâia oară, iar Geamilia continua să nu-l bage seamă.

Da, aşa se întâmpla mereu: Geamilia ori râdea de ori nu-i acorda nici o atenție. Totul atârna de starea ei şi iletească. Iată, de pildă, odată, când mergeam cu căruțe la pas, nu ştiu ce i se n.ăzare, că-mi strigă: „Hei, dă-i b taie!" Şi, chiuind şi învârtind biciul deasupra capuk porneşte caii la galop. Eu după ea. îl ajungeam şi-l lăsai în urmă pe Daniar, învăluit în nori groşi de praf, care n se risipeau multă vreme. Era o glumă, dar nu oricine fi răbdat una ca asta. El însă nu arăta că s-ar fi supăra Când îl depăşeam, se uita posomorit şi în_acelaşi timp admirație la Geamilia care'râdea de mama focului stând picioare în căruță. Daniar o privea chiar şi prin norii c praf. Şi în privirea liti se putea citi ceva blând, atoateie tător, dar eu desluşeam în ea şi un alean îndărătnic, a, cuns.

Nici batjocurile şi nici totala indiferență a Geamili nu l-au scos vreodată'din fire pe Daniar. Parcă s-ar fi jrai să îndure totul. La început îmi era milă de el şi de c teva ori i-am zis Geamiliei:

— De ce râzi de eî, gene, e un om atât de blând! —I Dă-l încolo! râdea ea dând din mână. Glumesc eu, ursuzul ăsta n-o să pățească nimic!

Pe urmă am început şi eu să râd şi să glumesc pe seam; îui Daniar nu mai prejos decât Geamilia. Începuseră să mi îngrijoreze privirile lui ciudate şi stăruitoare. Doamne, cuns o mai privea când ea îşi sălta sacul pe umeri i E drept c| în această hărmălaie şi înghesuială, în această învălmă« şeală de bazar care domnea în curtea centrului de recep-J ționare, printre oamenii răguşiți, forfotind încoace şi-n-colo, Geamilia atrăgea luarea-aminte prin mişcările ei pline de siguranță, precise, prin mersul uşor, de parcă totul se petrecea într-un spațiu neîngrădit.

Şi era cu neputință să nu te uiți la ea cu admirație. Ca să ia sacul de pe marginea căruței, se lungea, arcuin-du-se, îşi potrivea umărul şi îşi lăsa capul pe spate, încâtj rea l frumos i se dezgolea, iar cozik-i. bătând în brun-roşdin pricina soarelui, aproape că atingeau pământul. aniar se oprea ca din întâmplarc şi o petrecea evuprivi->a până la uşă. Credea pesemne că nu-l vede nimeni, dar iie nu-mi scăpa nimic şi toate astea începeau să nu-mi ilacă şi chiar mă răneau în simțămintele mele, căci nu-l iuțeam nicicum socoti pe Daniar vrednic de Geamilia.

Ca să vezi. dacă nici el nu se poate stăpâni s-o admire,: e să mai vorbim de ceilalți? „ se revolta Întreaga mea ființă. Şi egoismul copilului se răscolea în mine, preiăcâffe du-se într-o gelozie aprinsă. Căci, se ştie, pentru cei dragi, copiii sunt întotdeauna geloşi pe străini. Şi în loc de milă, acum încercam față de Daniar un sentiment de duşmănie şi mă bucuram cu răutate când cineva râdea de el.

Însă glumele mele şi ale Gcamiliei au sfârşit într-o zi foarte trist. Printre sacii în care căraim grâul se afla şi unul uriaş, de şapte puduri, cusut dintr-o țesătură de lină. De obicei îl săltăm în doi, unul singur n-ar fi fost în stare. Şi iată că, odată, la arie, ne-am pus în minte să râdem de Daniar. Am pus acel sac mare în căruța lui, iar peste el am aşezat alții. Pe urmă, în drum spre gară; când am trecut printr-un sat rusesc, eu şi Geamilia am sărit într-o livadă, am luat mere şi am râs tot drumul: Geamilia az-vârlea cu mere în Daniar.

Apoi, ca de obicei, am trecut în goană pe lângă el, lăsâridu-l în urmă, învăluit într-un nor de praf. Ne-a ajuns abia dincolo de defileu, la o trecere peste calea ferată: era lăsată bariera. De „aici am mers împreună până la gară şi nu ştiu cum s-a întâmplat că am uitat cu desăvârşire de sacul cel uriaş; Ne-am amintit de ei numai când eram pe sfârşite cu descărcatul. Geamilia m-a înghiontit ştrengăreşte şi mi-a făcut semn din cap înspre Daniar. El stătea în căruță, privind sacul cu îngrijorare Şi. pesemne, chibzuia ce să facă. Apoi şi-a aruncat privirea în ‘jur şi când a văzut-o pe Geamilia râzând pe înfundate s-a înroşit ca racul, pricepuse toată tărăşenia.

— Strânge cureaua bine, să nu-ți cadă pantalonii pe drum! i-a strigat Geamilia.

Daniar nera fulgerat din ochi şi n-am apucat să ne dezmeticim, că el a tras sacul pe fundul căruței, l-a aşezat pe margine, a sărit jos, ținându-l cu mâna şi, săltându-l 3n spate, a pornit. La început ne-am prefăcut, că nu vedem ceva deosebit în asta. Alții cu atât mai mult, n-au băgat de seamă nimic: ia, un om cu sacul în spinare, ca toți ceilalți. Când însă Daniar a ajuns lângă scara de seânduri, Greamilia s-a apropiat în fugă de el:

— Aruncă sacul, am glumit!

— Pleacă a spus el.printre dinți şi a pornit pe se în sus.,; -

— Uitați~vă, îl-duce! a rostit Geamilia, parcă de novățindu-se.

Mai râdea încă, încetişor, dar râsul ei răsuna oarec nefiresc, ca şi cum se forța să râdă.

Am băgat de seamă că Daniar începuse să şchiopați mai tare de piciorul rănit. Oare cum de nu ne-am gân la asta mai înainte? Nici acum nu-mi pot ierta acea glii prostească, fiindcă eu am fost cel care a născocit-o!

— Întoarce-te! a strigat Geamilia, iar râsul ei nu m era deloc vesel.

Însă Daniar nu se mai putea întoarce: în urma lui v neau alți oameni.

Nu-mi mai amintesc prea bine ce-a urmat.” L-am vă zut pe Daniar încovoiat sub povara sacului uriaş, am văzu capul lui aplecat în jos şi buza muşcată până la sânge. Meij gea încet, trăgându-şi cu băgare de seamă piciorul răni;

Fiecare pas îi pricinuia pesemne odurere atât de marț îneât capul îi zvâcnea într-o parte şi el încremenea pentri o clipă. Şi pe măsură ce urca mai sus pe scară, se clătini mereu mai tare’ la stânga şi la dreapta, sub greutatea saj cului. Gâtul mi se uscase de spaimă şi ruşine. împietrii di groază, simțeam cu toată ființa mea apăsarea poveri.’ Iu] şi durerea cumplită din piciorul rănit. Iată-l clătinându-sej din nou. şi dinaintea ochilor mei totul a început să se lej gene, să se întunece, pământul mi-a fugit de sub picioare.

M-am trezit, din înțepenire numai când, deodată, cinev| mi-a strâns mina cu atâta putere, îneât am simțit că mă doț degetele. N-am recunoscut-o pe Geamiiia din prima clip.

Era albă ca varul, cu pupilele mărite în ochii, larg dea chişi şi cu buzele încă tresărind sub ecou-I râsului de maj înainte. Atunci, nu numai, noi, ci toți cei ce se aflau acolo] chiar şi recepționerul, s-au strâns la capătul scării. Daniar a mai făcut doi paşi, a vrut să-şi potrivească sacul în spate, apoi a început’să se lase încet într-un genunchi. Geamili şi-a acoperit fața cu palmele.

— Aruncă-l! Aruncă sacul! a strigat ea. însă, nu ştiu de ce, Daniar n-a aruncat sacul, deşi de-j. mult ar fi putut să-i facă vânt într-o parte, ca să nu-i răstoarne pe cei ce veneau din urmă. Auzind glasul Geamiliei, s-a opintit, şi-a îndreptat piciorul şi din nou a început să se clatine.

— Aruncă-l odată, neisprăvitule! a urlat recepționerul

— Aruncă-l! strigau oamenii.

Daniar a rezistat şi de data asta.

— Nu, n-o să-l arunce! a şoptit cineva p.lin de convingere.

Şi, pare-se, toți – cei ce veneau în urma lui pe scara [e seânduri şi cei ce se aflau jos – avi înțeles că nu va irtinca sacul, chiar dacă s-ar prăvăli odată cu el. Se lă-ase o linişte

mormântală. Dincolo de zid, afară, a şuierat kacadat o locomotivă.

Iar Daniar, surd, suia clătinându-se sub acoperişul de jtablă încinsă şi seândurile scării se îndoiau sub greutatea Lui. Cum făcea doi paşi, pierzându-şi echilibrul, se oprea, apoi se încorda din nou şi pornea mai departe. Cei ce veneau în urmă se străduiau să-şi potrivească mersul după al lui, oprindu-se şi ei pentru o clipă. Asta îi istovea şi ei erau la capătul puterilor, dar nimeni nu s-a revoltat, nimeni nu l-a suduit. Ca şi cum ar fi fost legați cu o funie nevăzută, oamenii mergeau cu povara lor precum pe o cărare primejdioasă, alunecoasă, unde viața unuia atârna de viața celuilalt. In tăcerea plină de înțelegere şi în clătinarea lor monotonă se simțea un ritm unitar, dureros. Un pas,* încă un pas după Daniar şi încă unul. Cită milă, câtă rugă fierbinte se citea în privirea nevestei de soldat care venea în urma lui, strângând din dinți! Şi ei i se împleticeau picioarele, dar se ruga pentru el.

Mai rămăsese puțin şi partea înclinată a scării lua sfârşit. însă Daniar s-a clătinat din nou, piciorul rănit nu-l mai asculta. Ziceai că e gata-gata să se prăbuşească dacă nu va arunca sacul.

— Fugi! Susține-l din spate! mi-a strigat Geamilia şi. zăpăcită, a întins manile, de parcă astfel l-ar fi putut ajuta pe Daniar.

Am țâşniirân sus, pe scară. Strecurându-mu printre oameni şi saci, am ajuns lângă el. M-a privit pe sub îndoi-tura cotului. Vinele i se umflaseră pe fruntea scăldată de sudoare, ochii injectați de sânge m-aufulgerat cu mânie. Am vrut să apuc de sac.

— Pleacă! a şuierat el amenințător şi a pornit mai departe.

Când Daniar, gâfâind din greu şi şchiopătând, a coborât, brațele îi atârnau moi în lungul trupului. Toți s-au dat tăcuți la o parte, iar recepționerul nu s-a putut stăpâni şi a început să strige:

— Ce, măi flăcău, ai căpiat? Crezi că eu nu sunt om, crezi că nu ți-aş fi îngăduit să goleşti jos? De ce cari as menea saci?

— Mă priveşte, a răspuns încet Daniar.

A scuipat într-o parte şi s-a îndreptat spre căruță. No| nu îndrăzneam să ne ridicăm ochii. Ne era ruşine şi ciud că pusese la inimă gluma noastră proastă.

Toată noaptea am mers în tăcere. Pentru Daniar er ceva firesc. Din pricina asta nu ne puteam da seama dace e supărat sau a uitat totul. Simțeam o apăsare pe suflet aveam mustrări de cuget.

Dimineața, cârid ne-am dus să încărcăm la arie, Gea milia a luat sacul cu ghinion, a pus piciorul pe una diî marginile lui şi a tras cu putere de cealaltă. Sacul s-a rup pârâind.

— Na, i-ați țolul! a zis ea, azvârlind sacul la picioa rele femeii de la cântar, care o privea înmărmurită. Şi să-spui brigadierului să numai vină cu astfel de saci!

— Ce ți-a venit? Ce-î cu tine?

— Nimic!

În ziua următoare, Daniar nu şi-a arătat prin nimic supărarea, era tăcut ca şi înainte, numai că şchiopăta mai rău ca de obicei, mai ales când'căra sacii. Se vede că ieri îşi zgândărise serios rana. Şi asta ne amintea mereu de vina noastră. Dacă ar fi râs ori ar fi glumit, ne-ar fi fost » mai uşor şi ani fi uitat de tot ce se petrecuse între noi.

Geamilia, de asemenea, încerca să se poarte ca şi când nu se întâmplase nimic deosebit. Mândră, a râs toată ziua, însă eu am băgat de seamă că nu era în apele ei.

De la gară ne-am întors târziu. Daniar mergea înainte. Era o noapte minunată. Cine nu cunoaşte nopțile de august cu stelele lor îndepărtate şi în acelaşi timp. apropiate, neobişnuit de strălucitoare?! Poți vedea orice stea, fie ea cit de mică. Iată, una dintre ele, tivită parcă pe margini cu promoroacă, toată numai licărire de raze mici şi reci, priveşte spre pământ din cerul întunecat cu o uimire naivă. Treceam prin defileu şi nu mi-am luat ochji de la ea multă vreme. Caii mergeau de plăcere la trap spre casă, pietrişul scârțâia sub roți. Vântul aducea din stepă pulberea amăruie a pelinului înflorit, mireasma abia simțită de secară coaptă şi toate acestea,

laolaltă cu mirosul de păcură şi cu cel de hamuri, îmbibate cu sudoare de cal, îți stârneau o amețeală uşoară.

De o parte, deasupra drumului, atârnau stânci năpădite de tufe de măceş, iar de-cealaltă, jos de tot, în lăstărişul de lozie şi plop sălbatic, se zbuciuma tumultuosul Ku kureu. Din când în când, undeva în urmă, se auzea huruitul pătrunzător al trenurilor ce treceau peste pod, care, înde-părtându-se, lăsau pentru multă vreme în urma lor țăcă-* nitul roților.

Era plăcut să mergi pe răcoare, să priveşti spinările unduioase ale cailor, să asculți noaptea de august şi să-i respiri miresmele. Geamilia mergea înaintea mea. Lăs'md hățurile, privea împrejur şi îngâna încetişor o melodie. îmi dădeam seama că tăcerea noastră o apăsa. într-o astfel de noapte e cu neputință să taci, într-o astfel de noapte îți vine să cânți!

Şi ea a început să cânte. A început să cânte poate şi pentru că voia astfel să readucă naturaleța de dinainte în relațiile noastre cu Daniar, pentru că voia să alunge sentimentul de vină față de el. Avea o voce sonoră, plină de ardoare şi cin ta cântecele cunoscute ale ailului, cum ar fi: „Flutura-voi băsmăluța de mătase", sau „La drum lung plecat-a dragul meu". Ştia multe cântece şi le cânia simplu, din toată inima şi îți era drag s-o asculți. însă, deodată, s-a oprit din cântat şi i-a strigat lui Daniar:

— Hei, Daniar, cântă şi tu ceva! Gighit eşti tu sau ce?

— Cântă, Geamilia, cântă tu! a răspuns Daniar fâstî-cit. Te ascult, sunt numai urechi!

— Da ce, creztcă noi n-avem urechi? N-ai decât, dacă nu vrei – treaba ta!

Şi Geamilia a început din nou să cânte.

Cine poate şti de ce l-o fi rugat să cânte. Poate aşa, pur şi simplu, ori poate voia să-l stârnească la vorbă. Cred că mai degrabă dorea să stea de vorbă cu el, căci după o vreme i-a strigat:

— Ia spune, Daniar, tu ai iubit vreodată? şi a izbucnit în râs.

Daniar n-a răspuns. Nici Geamilia n-a mai spus nimic.

Ți-ai găsit pe cine să rogi să cânte! „ mi-am zis eu zâmbind.

Lângă un pârâu care întretăia drumul, țăcănind cu potcoavele pe pietrele umede, argintii, caii au încetinit mersul. Când am trecut de. el, Daniar. a dat bice cailor şi deodată a început să cânte cu voce stânjenită care se întrerupea la hopuri:

Munții mei, munți azurii, Pământ al străbunilor mei!

S-a poticnit brusc, a tuşit, însă următoarele două ve| suri le-a cântat cu o voce profundă, din piept, e drej puțin răguşit:

Munții mei, munți azurii, Leagănul meu.

Aici s-a poticnit din nou, ca şi cum s-ar fi speriat ceva şi n-a mai reluat.

Mi-am închipuit cât se poate de viu cum s-a fâstî Dar chiar şi în această cântare sfioasă, întreruptă, era ce neobişnuit'de tulburător şi glasul lui era frumos, nici nu venea să crezi că acesta era Daniar.

— Ia te uită! am zis eu neputându-mă stăpâni. Iar Geamilia a exclamat:

— Unde ai fost până acum? Hai, cântă, cântă ca lumea în fața noastră a apărut o dungă de lumină: se apropi ieşirea din defileu. Dinspre vale se simțea adierea un vmt uşor. Daniar s-a pornit să cânte din nou. La încep u tot aşa de sfios, şovăielnic, însă, treptat, glasul lui a prin puteri, a umplut defileul şi ecoul îi răspundea dinspr stâncile îndepărtate.

Cel mai mult m-a impresionat pasiunea, focul ce făz bătea din melodie. Nu ştiam cum să numesc asta şi ni acum nu ştiu, mai precis nu pot să definesc: oare era numai glas sau şi altceva mai important, care izvorăşte din însuşi sufletul omului, ceva în stare să stârnească şi în altul aceeaşi tulburare, să dea viață celor mai tainice şi mai scumpe gânduri?

Ah, dacă a'ş putea, măcar cât de cât, să r;edau cântecul lui Daniar! Era un cântec aproape fără cuvinte, şi, fărăj cuvinte, el dezvăluia un mare suflet de om. Niciodată —' nici înainte, nici mai târziu – n-am mai auzit un astfel; de cântec: nu semăna cu melodiile kirghize şi nici cu cele; kazahe, în el se

regăseau şi unele şi celelalte. Muzica lui! Daniar absorbise cele mai frumoase dintre melodiile celor două popoare, îmbinându-le original într-un cântec unic, i repetabil. Era cântecul munților şi al stepelor, care aci se înălța semeț, ca munții Kirghiziei, aci se aşternea slobod, precum întinsul stepei cazahe.

Ascultam şi mă minunam: „Aşadar, iată ce fel de om e Daniar! Cine ar fi putut crede? „

Mergeam prin stepă, pe un drum lin, bătătorit şi acum cântarea lui Daniar se avânta spre întinderi nemărginite, alte şi alte melodii se schimbau între ele cu o mlădiere neobişnuită. Este oare atât de bogat? Ce s-a întâmplat cu el? Parcă de mult aştepta să vină o zi a lui, un ceas al lui!

Şi dintr-odată am înțeles toate ciudățeniile sale, eare stârneau uimirea şi glumele oamenilor, – înclinarea spre visare, dragostea de singurătate, firea lui taciturnă. Am înțeles de ce stătea seri de-a rândul pe dealul străjii şi de ce rămânea singur lângă râu, peste noapte, de ce asculta întruna sunete de neauzit pentru alții şi de ce uneori ochii lui străluceau, iar sprâncenele, de obicei încruntate, i se înălțau spre frunte. Era un om adânc îndrăgostit. Dar nu era îndrăgostit – mi-am dat eu seama – de o altă făptură omenească; era o altfel de dragoste, o dragoste nemărginită de viață, de pământ. Da, el păstra această dragoste înlăuntrul său, în muzica sa, întreaga lui ființă trăia prin ea. Un om nepăsător n-ar fi putut cânta astfel, oricât de frumoasă ar fi fost vocea lui.

Când credeam că s-a stins cel din urmă răsunet al cântecului, o nouă izbucnire tulburătoare parcă a trezit stepa adormită. Şi, plină de recunoştință, îl asculta pe cântăreț, mângâiată de melodia scumpă, din ea zămislită. Ca apele mării se unduiau holdele albăstrii în aşteptarea secerişului, întâile luciri prevestitoare ale zorilor se furişau peste câmp. Foşnea uşor frunzişul sălciilor de la moară, peste râu se stingea ultima suflare a focurilor din cantonamentele de câmp şi cineva, ca o umbră, călărea neauzit pe lângă râu, înspre aii,

când dispărând printre livezi, când apărând din nou. Vântul aducea dintr-acolo aromă de mere, mireasma dulceagă, de lapte proaspăt muls, a porumbului înflorit şi adierea caldă a tizicului pus la uscat.

Daniar a cântat lungă vreme, cu uitare de sine. Amuțind, noaptea de august îl asculta vrăjită. Până şi caii trecuseră de mult la pas, de parcă se temeau să nu curme acest miracol.

Şi deodată, pe cea mai înaltă şi răsunătoare notă, Daniar şi-a întrerupt cântecul şi, chiuind, a mânat caii la galop. Credeam că Geamilia va țâşni, după el şi m-am pregătit s-o urmez dar ea nu s-a mişcat. Şedea precum mai înainte, cu capul plecat spre umăr, ca şi cum încă mai asculta sunetele care pluteau undeva în văzduh. Daniar dispăruse, iar noi n-am mai scos nici o vorbă până

— Cântecul stepei, cânteoul munților oq în aii. Şi oare mai trebuia să vorbim? Căci prin cuvinte nu poți expiima întotdeauna totul.

Din ziua aceea, ceva parcă se schimbase în viața noastră. Acum sişteptam neîncetat ceva frumos, neobişnuit şi dorit. Dimineața încărcăm sacii la arie, soseam la gară şi eram nerăbdători să plecăm cât mai repede de acolo şi la întoarcere să ascultăm eintecele lui Daniar. Glasul lui se cuibărise în mine, mă urmărea pas cu pas. Mă însoțea dimineața când alergam prin lucerna înrourată spre caii împiedicați, iar soarele, râzând. se rostogolea de după munți în întâmpinarea mea. Auzeam glasul lui şi în foşnetul uşor al ploii aurii de grâu, aruncat în bătaia vântului de către bătrânii vânturători şi în zborul lin, rotat, al eretelui singuratic din tăriile de deasupra stepei, în tot ce vedeam şi auzeam mi se năzărea a desluşi muzica lui Daniar.

Iar seara, când treceam prin defileu, mi se părea de fiecare dată că mă călătoresc într-o altă lume. Îl ascultam pe Daniar cu ochii închişi şi dinaintea mea prindeau viață tablouri uimitor de cunoscute şi îndrăgite, din vremea copilăriei: când cirezi de nori gingaşi, albastru-fumurii, de primăvară, plutind sus, deasupra iurtelor, la înălțimile zborului de cocori, când

herghelii în goană spre păşunile de vară, făcând pământul să răsune de tropot şi nechezat şi tineri armăsari cu coama neretezată şi cu luciri negre, sălbatice, în priviri, alergând semeți şi bezmetici în jurul iepelor; când turme de oi răsfirându-se ca o avalanşă lină pe povârnişuri; când o cascadă prăvălându-se de pe o stâncă şi orbindu-te cu albeața spumei învolburate; când soarele asfințind domol în stepă, dincolo de râu, în tufele de negară şi un călăreț solitar în depărtare, la geana învăpăiată a orizontului, gonind parcă pe urmele soarelui, la doi paşi de el, dispărând în tufişuri, înghițit de umbrele amurgului.

Nesfârşită se întinde dincolo de râu stepa cazahă. A împins munții noştri într-o parte şi-n alta şi se aşterne aspră şi pustie. Însă în vara aceea de neuitat, când a izâ bucnit războiul, în stepă s-au aprins focurile, hergheliile cailor de trupă au întunecat-o cu nori de praf fierbinte, vestitorii goneau în toate părțile. Țin minte cum de pe malul celălalt un călăreț cazan a strigat cu glas gutural' de cioban:

I- Pe cai, kirghizi, ne-a călcat vrăjmaşul! Şi a pornit mai departe învămit în trâmbe de praf, dispărând în pâcla „dogoritoare.

F Stepa i-a ridicat pe toți în picioare şi cele dintâi regimente ale călărimii noastre s-au urnit prin munți şi prin văi într-un vuiet aspru, solemn. Mii de scări zăngăneau, mii de gighiți priveau în depărtările stepei; înainte fâl-fâiau steagurile roşii, în urmă, dincolo de -colbul stârnit de copite, se zbătea pe pământ bocetul îndurerat şi înălțător al mamelor şi soțiilor: „Să vă ajute stepa, să vă ajute duhul viteazului nostru Mânaş!" *

Pe unde trecea norodul la război, rămâneau cărările amare.

Şi tot acest univers de frumusețe pământească şi de nelinişti mi-l dezvăluia Daniar în cântecele sale. Unde le-o fi învățat, de la cine le-o fi auzit? Am înțeles că astfel „fşi putea iubi pământul numai acela care a tânjit de dorul lui ani îndelungați, care şi-a cucerit prin suferință această iubire. Ascultându-l, mi-l închipuiam băiețel, cutreierând pe

drumurile stepei. Poate atunci s-au zămislit în sufletul lui cântecele despre patrie? Ori poate atunci când străbătea drumurile de foc ale războiului?

Ascultându-l pe Daniar, îmi venea să mă aştem la pământ şi să-l îmbrățişez puternic numai pentru că un om îl poate iubi într-atât. Atunci am simțit pentru întâia oară că s-a trezit în mine ceva nou, ceva ce nu puteam încă defini, dar era ceva nestăvilit, era nevoia de a mă exprima, da, de a exprima, nu numai eu să văd şi să percep lumea, ci să transmit şi altora ceea ce văd, gândurile şi simțămintele mele, să povestesc oamenilor despre frumusețea pă-mântului nostru cu tot atâta însuflețire cum ştia să o facă Daniar. Încremeneam cuprins de o teamă instinctivă şi de bucurie în fața a ceva necunoscut. Însă pe atunci încă nu-mi dădeam seama că trebuie să iau penelul în mână.

Îmi plăcea să desenez încă de mic copil. Copiam pozele din cărțile de şcoală şi băieții spuneau că le fac „întocmai". Mă lăudau şi învățătorii când aduceam desene la gazeta de perete. Pe urmă însă a izbucnit războiul, frații mei au plecat pe front, iar eu am părăsit şcoala şi m-am dus să muncesc în colhoz, ca şi toți ceilalți de-o vârstă cu mine. Am uitat de culori şi de pensule şi nu credeam că o să-mi mai aduc vreodată aminte de ele. Dar cântecele lui Daniar rcii-au răvăşit sufletul. Mergeam ca în vis şi priveam lumea cu ochi uimiți, de parcă o vedeam pentru întâia oară.

Cât de mult s-a schimbat şi Geamilia f Parcă nici nu existase vreodată acea fată vioaie, guralivă şi veselă.

* Viteaz kirghiz legşndar, eroul eposului popular „Mana» *, Tristețe luminoasă de primăvară i se aşternuse peste ochin potoliți Pe drum se gândea mereu cu îndărătnicie la ceva. L Un surâs tulbure, visător îi rătăcea pe buze, se bucurai tăcută la gândul unui lucru frumos, numai de ea ştiut.1 Câteodată sălta sacul pe umeri şi apoi rămânea nemişcatăJ cuprinsă de o sfială de neînțeles, ca şi cum s-ar fi aflat înj fața unui torent vijelios şi nu ştia ce să facă. Să meargă ori să nu

meargă mai departe. Pe Daniar îl ocolea, se fere; să-l privească. În ochi.

Într-o zi, la arie, i-a spus cu o ciudă neputicioasă, silita:]

— Zău, ai face bine să-ți scoți bluza aia. Dă-mi-o s» ți-o spăl!

Apoi, după ce a spălat-o, a întins-o la uscat şi, aşe zându-se alături, a început s-o netezească stăruitor ci palmele, i-a privit în soare umerii decolorați şi din noi s-a apucat s-o netezească, încet şi trist.

Doar o singură dată în această vreme, Geamilia a râa tare, molipsitor şi ochii i-au scăpărat ca şi înainte. Într-c zi, s-a abătut pe la arie un grup de fete, femei tinere şjț gighiți întorşi de pe front, venind de la strânsul lucerneiJ

— Hei, băilor *, nu se cade să mâncați numai voi pâirte de grâu, dați-ne şi nouă, altfel vă aruncăm în râu!

Şi gighiții au pus mina pe furci.

— Nu ne speriem noi de furcile voastre! Pe priete nele mele o să găsesc cu ce să le cinstesc, voi însă descur-cați-vă singuri! A răspuns Geamilia cu glasul ei sonor|

— Dacă-i aşa, atunci – cu toate în apă!

Şi numaidecât, băieții şi fetele au prins să se alerge unii pe alții şi să-şi dea brânci în apă, țipând şi râzânc

— Prinde-i, în apă cu ei! Râdea, mai tare decât toț Geamilia, scăpând sprințară de atacatori.

Ciudat lucru însă, gighiții parcă o vedeau numai Geamilia. Toți încercau s-o prindă şi s-o strângă în braț* Şi iată că trei flăcăi deodată au prins-o şi au xidicat-o des supra apei.

— Sărută-ne, altfel te aruncăm!

— Hai, faceți-i vânt!

Geamilia se zvârcolea, râdea. Dându-şi capul pe spat «şi printre hohote îşi chema prietenele în ajutor. Însă ace lea alergau zăpăcite pe mal să-şi prindă băsmăluțele di râu. În hohotul general al gighiților, Geamilia a zburat apă. A ieşit cu părul ud şi ciufulit, dar şi mai frumoas decât era. Rochia de stambă i se lipise de trup, relie! Îr

* Bai – bogătaş în Asia Centrală.

Du-i şoldurile rotunde şi puternice, sânii feciorelnici, iar ea, fără să ia seama ia nimic, râdea, legănându-se şi pe fața îmbujorată i se scurgeau şiroaie zglobii.

— Sărută-ne! Stăruiau gighiții.

Geamilia îi săruta, dar zbura din nou în apă şi din nou râdea, aruncându-şi pe spate, cu o mişcare a capului, şuvițele grele ale părului ud.

La arie, toți râdeau de joaca celor tineri. Bătrânii vânturători, zvârlindu-şi lopețile, îşi ştergeau lacrimile şi fețele lor cafenii, brăzdate de zbârcituri, străluceau de bucurie şi de tinerețe, reînviată pentru o clipă. Râdeam şi eu din toată inima, uitând de data asta gelozia şi datoria de a o păzi pe Geamilia de gighiți.

Numai Daniar nu râdea. L-am observat din întâmplare şi am amuțit. Stătea singur la capătul ariei, cu picioarele larg depărtate. Am crezut că se va desprinde din loc, se va repezi şi o va smulge pe Geamilia din mâinile gighiților. O privea, fără să se clintească, o privea cu ochi trişti şi plini de încântare, în care puteai citi şi bucurie şi durere. Da şi fericirea şi durerea lui se aflau în frumusețea Geamiliei. Când gighiții o strângeau în brațe, silind-o să-i sărute, el lăsa capul în jos, făcea o mişcare ca şi când ar fi vrut să plece, dar nu pleca.

În vremea asta l-a zărit şi Geamilia. Şi-a întrerupt brusc râsul şi a lăsat ochii în jos.

— Ne-am zbenguit destul, ajunge! I-a astâmpărat ea pe gighiții dezlănțuiți.

Unul dintre ei a mai încercat s-o îmbrățişeze.

— Lasă-mă în pace! A zis ea îmbrâncindu-l pe flăcău, şi-a ridicat capul şi, aruncând o privire vinovată înspre Daniar, a fugit în tufişuri să-şi stoarcă rochia.

Mie nu-mi era prea limpede totul în relațiile dintre ei şi, drept să spun, îmi era teamă să mă gândesc la una ca asta. Nu ştiu de ce însă nu mă simțeam în apele mele când vedeam că Geamilia se întristează şi tot ea îl ocolea pa Daniar. Mai bine ar fi râs şi ar fi glumit pe seama lui ca şi înainte. Dar,

totodată, mă cuprindea o inexplicabilă bucurie pentru ei când ne întorceam noaptea în aii şi ascultam cântarea lui Daniar.

Prin defileu, Geamilia mergea în căruță, când ieşeam în stepă, cobora şi mergea pe jos. Şi eu mergeam pe jos, eia mai bine să mergi pe drum şi să asculți. La început mergeam fiecare pe lângă căruța lui, însă, pas cu pas, fără să ne dăm seama, ne apropiam din ce în ce mai mult e Daniar. O forță necunoscută ne atrăgea înspre el, voiam să-i privim pe întuneric expresia feței, să-i veder ochii: oare acela care cântă este ursuzul Daniar?

Şi de fiecare dată observam cum Geamilia, înfiorați şi înduioşată până la lacrimi, întindea încet mâna spre el, | însă el n-o vedea, el privea undeva în sus, departe, cui palma la ceafă şi se legăna dintr-o parte în alta, iar mâna Geamiliei se lăsa neputincioasă pe loitra căruței. Atuncs tresărea, îşi retrăgea mâna brusc şi se oprea. Stătea piro-l nită în mijlocul drumului, abătută şi uluită, privea în-| delung în urma lui, apoi pornea iar.

Uneori mi se părea că eu şi Geamilia suntem tulburați de acelaşi sentiment, la fel de neînțeles pentru amândoi. L Poate că acest sentiment era de mult tăinuit în sufletele! Noastre şi abia acum îi venise sorocul.

În timpul lucrului, Geamilia mai uita, însă în rarele j clipe de odihnă, când zăboveam la arie, nu-şi afla locul.1 Se învârtea pe lângă vânturători, se oferea să-i ajute, az-| vârlea cu putere în bătaia vântului câteva lopeți de grâuJ apoi lăsa brusc lopata şi se îndrepta spre şirele de paie.1 Aci se aşeza la umbră şi, parcă temându-se de singurătate,] mă chema lângă ea:

— Vino încoace, kicine-bala, să ne odihnim un pic! |

În astfel de răgazuri aşteptam întotdeauna să-mi spună ceva important, să-mi dezvăluie ce o frământă. Dar ea] nu zicea nimic. Tăcută, îmi lua capul pe genunchi şi, cu] privirea pierdută în depărtări, îşi trecea mâna prin părul! Meu țepos şi îmi mângâia fața delicat, cu degete fier-J binți, tremurătoare. O priveam de jos în sus şi în chipul] ei adumbrit de o nelinişte

tulbure şi de dor parcă mai recunoşteam pe mine. Şi pe ea o chinuia ceva, ceva se| adunase în sufletul ei şi se pârguise, cerând să iasă la» iveală. Lucrul acestavo înfricoşa. O chinuia cumplit do-j rința de a-şi mărturisi şi tQtodată de a nu-şi mărturisii că este îndrăgostită, la fel cum şi eu doream şi nu doJ ream ca ea să-l iubească pe Daniar. Căci, dincolo de toate| era nora părinților mei, soția fratelui meu.

Astfel de gânduri însă îmi treceau prin minte doar] pentru o clipă. Le alungam numaidecât. Pentru mine eraj o adevărată desfătare să-i privesc buzele fine, între-l deschise ca la copii, ochii împăienjeniți de lacrimi*! Doamne, cât era de frumoasă, câtă inspirație şi patimă răs-] pândea chipul ei luminos! Toate astea, pe atunci, eu lei vedeam numai, dar nu le înțelegeam întru totul. Chiar 1 şi acum îmi pun deseori întrebarea: oare iubirea nu estej tot inspirație, la fel ca inspirația pictorului, a poetului? |

Privind-o pe Geamilia îmi venea să alerg de nebun prin stepă, întrebând cerul şi pământul ce să fac, cum să alung din mine această-îngrijorare şi această bucurie de neînțeles. Şi, într-o zi, cred că am găsit răspunsul.

Ne întorceam, ca întotdeauna, de la gară. Se făcuse noapte, pe cer scăpărau roiuri de stele, stepa picotea somnoroasă şi numai cântecul lui Daniar curma tăcerea, răsuna şi se stingea în depărtarea blândă, întunecată. Eu şi Geamilia mergeam după el.

Dar ce se întâmplase de data aceasta cu Daniar? Din cântecul lui răzbătea atâta dor şi. Singurătate, încât simțeai că te năpădesc lacrimile, de înțelegere şi compătimire pentru el.

Geamilia mergea cu capul plecat, ținându-se strâns de loitra căruței. Şi când glasul lui Daniar a început să urce din nou, ea şi-a înălțat capul, a sărit din mers în căruță şi s-a aşezat lângă el. Şedea împietrită, cu brațele încrucişate pe piept. Eu mergeam alături, puțin înaintea lor şi îi priveam dintr-o parte. Daniar cânta ca şi când n-o observase pe Geamilia lângă el. Am văzut-o cum şi-a lăsat brațele în jos şi, lipindu-se de

Daniar, şi-a rezemat capul de umărul lui. Doar pentru o clipă, ca tresărirea unui buiestraş lovit de bici, vocea lui a tremurat, apoi a răsunat cu forță sporită. Cânta despre dragoste!

Eram zguduit. Mi se părea că stepa a înflorit deodată, a început să freamăte, a dat întunericul la o parte şi în largul acestei stepe eu am văzut doi îndrăgostiți. Ei ‘ânsă nici nu mă observau, de parcă nici nu eram acolo. Mergeam şi priveam cum ei, uitând totul pe lume, se legănau împreună în ritmul cântecului. Nu-i mai recunoşteam. Era acelaşi Daniar cu bluza lui soldățească ponositā’şi descheiată la gât, dar ochii lui păreau că ard în întuneric. Era Geamilia mea, care se strânsese lângă el, tăcută şi sfioasă, cu lacrimi strălucindu-i printre gene. Erau nişte oameni noi, fermecați de viață, cum alții nu s-au mai văzut. Oare aceasta nu se putea numi fericire? Căci toată dragostea Iui nemăsurată pentru pământul natal, care zămislise în el această muzică însuflețitoare, Daniar i-o dăruia ei, el cânta Pentru ea, cânta despre ea.

Am fost din nou cuprins de acea tulburare neînțeleasă pe care mi-o trezeau întotdeauna cântecele lui Daniar. Şi deodată am ştiut limpede ce vreau: vreau să-i pictez.

M-am speriat de propriile mele gânduri. Însă dorința era mai puternică decât teama. Am să-i pictez uite-aşa, fericiți! Da, aşa cura sunt acum! Voi putea oare? Mi se tăia răsuflarea de teamă şi de bucurie. Mergeam cuprins de o uitare dulce, amețitoare. Şi eu eram fericit, căci nu bănuiam câte belele avea să-mi aducă mai târziu această dorință cutezătoare. Îmi ziceam că trebuie să văd pă-māntul aşa cum îl vede Daniar, că voi povesti cântecul lui Daniar prin culori, vor fi şi la mine munți, stepă, oameni, iarbă, nori, râuri. „Dar de unde am să iau culori? Mi-am zis eu atunci. De la şcoală n-or să-mi dea – au şi ei nevoie de ele!” Ca şi cum de culori atârna totul! Pe neaşteptate, cântecul lui Daniar s-a întrerupt. Gea-miĭia l-a îmbrățişat năvalnic, dar numaidecâi s-a desprins, dându-se îndărăt, a încremenit pentru o clipă, apoi s-a smucit într-o parte şi a sărit din căruță. Daniar a tras ne-hotărât de hățuri

şi caii s-au oprit. Geamilia stătea în drum, cu spatele la el, pe urmă, întorcându-se pe jumătate, a ridicat capul şi l-a privit şi abia stăpânindu-şi lacrimile, a rostit:

— Ce te uiți? Şi după o scurtă tăcere a adăugat cu asprime: Nu te mai uita la mine, dă-i drumul! Şi s-a dus la căruța ei. Iar tu ce te holbezi! A tăbărî t ea pe mine. Urcă-te în căruță şi i-ați hățurile! Ah, numai necazuri am cu voi!

Ce-o fi apucat-o aşa, din senin?" mă întrebam eu nedumerit, dând bice cailor. Dar nu era mare lucru să ghiceşti: îi venea greu, căci avea bărbat legitim, viu, uncie va într-un spital din Saratov. Însă eu nu voiam în ruptul capului să mă gândesc la nimic. Eram supărat pe ea şi pe mine şi poate aş fi urî ț-o pe Geamilia dacă aş fi | ştiut că Daniar n-o să mai cânte, că n-o să mai am niciodată prilejul să-i mai aud glasul.

Simțeam că mă doboară o oboseală de moarte, doream să ajungem cât mai repede şi să mă prăvălesc pe paie. Spinările cailor mergând la trap se legănau în întu- | neric, căruța se hurduca îngrozitor, hățurile îmi alunecau din mână.

La arie, am scos cu chiu cu vai hamurile de pe cai, le-am aruncat sub căruță şi m-am prăbuşit lângă cel mai apropiat stog de paie. De data asta, Daniar a trebuit să 1 ducă singur caii la păscut.

Însă în zori m-am trezit cu un sentiment de bucurie în suflet. Am să-i pictez pe Geamilia şi pe Daniar. Am j închis ochii şi i-am văzut cât se poate de limpede aşa cum îi voi înfățişa. Părea că nu mai rămânea decât să iau: pensula şi culorile şi să mă apuc de pictat.

Am dat fuga la râu, m-am spălat, apoi am alergat la caii împiedicați. Lucerna rece, plină de rouă, îmi biciuia picioarele desculțe, îmi înțepa tălpile numai crăpături, însă eu mă simțeam nemaipomenit. Alergam şi observam din mers tot ce se petrecea în jur. Soarele răsărea de după munți şi înspre el îşi întindea cununa o floareasoarelui, crescută întâmplător pe malul arâkului. Era năpădită de lacomul susai, cu căpşoare alburii, dar ea nu se lăsa, sorbea cea dinții, cu limbile ei galbene, razele dimineții, adăpând coşulețul îndesat al

semințelor. Iată şi locul de trecere peste arâk, răscolit de roți şi apa care se scurge pe urmele lăsate. Iată şi o insuliță liliachie de izmă înmiresmată, înaltă până la brâu. Eu alerg pe pă-măntul drag, iar deasupra mea se întrec în zbor rândune-lele. Ah, dacă aş avea culori să pictez şi soarele de dimineață, munții azurii şi lucerna înrourată şi această singuratică floarea-soarelui, crescută pe malul arâkului!

Când m-am întors la arie, toată voia bună mi-a pierit dintr-odată. Am văzut-o pe Geamilia posomorită, trasă la față. Pesemne că nu dormise toată noaptea, căci avea cearcăne sub ochi. Nu mi-a zâmbit şi nici n-a vorbit cu mine. Când însă a apărut brigadierul Orozmat,. S-a apropiat de el şi, fără a-i de binețe, i-a spus:

— Luați-vă căruța! Puteți să mă trimiteți oriunde, dar la gară eu nu mă mai duc!

— Ce s-a-ntâmplat, Geamaltai, a dat strechea-n tine? S-a mirat cu blândețe Orozmat.

— Strechea stă sub coada vițeilor! Să nu mă-ntrebi nimic! Am spus – nu vreau şi gata!

Zâmbetul s-a şters de pe chipul lui Orozmat.

— Vrei nu vrei, tot o să te duci cu griul la gară! A zis el şi a izbit cu cârja în pământ. Dacă te-a supărat cineva, spune-mi – am să rup cârja pe spinarea lui. Dacă nu – atunci nu te mai prosti, căci grâul este pentru soldați, e şi al tău printre ei!

Şi, întorcându-se brusc, s-a îndepărtat şchiopătând.

Geamilia s-a fâstâcit, s-a aprins toată la față şi, privind înspre Daniar, a oftat încet. Daniar stătea ceva mai departe, cu spatele la ea şi strângea cu smucituri chingile hamurilor. Auzise toată discuția. Geamilia a mai rămas aşa o vreme, strângându-şi biciul în palmă, apoi a dat din, mână a deznădejde şi s-a dus spre căruța ei.

În ziua aceea ne-am întors mai devreme ca de obicei. ‘ Tot drumul, Daniar a îndemnat caii întruna. Geamilia era posomorită şi tăcută. Iar mie nu-mi venea să cred oă în fața mea se aşterne o stepă pârj oliță, întunecată. Căci doar ieri fusese cu totul altfel. Parcă auzisem despre ea dintr-un basm

şi nu-mi ieşea din cap acea imagine a fericirii care mă răscolise. Mi se părea că surprinsesem unul dintre crâmpeiele cele mai grăitoare ale vieții. Mi-l imaginam în cele mai mici detalii şi asta mă frământa fără încetare. Şi nu mi-am găsit liniştea până ce n-am furat de la cântar o foaie albă de hârtie groasă. Cu inima bătând să-mi spargă pieptul, m-am ascuns după un stog şi am aşezat-o pe o lopată de lemn netedă, luată în drum de la vân-turători.

— Allah, binecuvântează! Am şoptit eu, precum tata, demult, când m-a suit pentru întâia oară pe cal şi am atins hârtia cu creionul.

Erau cele dintâi linii stângace. Când însă pe hârtie s-au profilat trăsăturile lui Daniar, am uitat de toate! Mi se părea că acolo se aşternuse stepa în noaptea aceea de august, că aud cântecul lui Daniar şi că îl văd chiar pe el, cu capul lăsat pe spate şi cu pieptul dezgolit, că o văd pe Geamilia lipită de umărul lui. Era primul meu desen original: iată căruța, iată-i pe ei amândoi, hățurile atâr-nând pe loitră, spinările cailor legănându-se în întuneric şi apoi stepa, stelele îndepărtate.

Desenam cu atâta încântare, încât nu mai vedeam nimic în jur şi m-am trezit numai când deasupra mea a răsunat un glas:

— Hei, ai surzit?

Era Geamilia. M-am zăpăcit, m-am înroşit şi n-am izbutit să ascund desenul.

— Căruțele sunt de mult încărcate, de-un ceas te strigăm şi tu – nicăieri! Ce faci aici? Ce-i asta? A întrebat ea şi mi-a luat desenul. Hm! Şi Gamilia a ridicat supărată din umeri.

Îmi venea să intru în pământ. Geamilia a privit îndelung desenul, pe urmă şi-a ridicat spre mine ochii trişti şi înlăcrimați.

— Dă-mi-l mie, kicine-bala. Am să-l păstrez ca amintire. A zis ea şi, îndoind hârtia, a vârât-o în sân.

Ieşisem demult la drumul spre gară, dar eu tot nu-mi puteam veni în fire. Totul se petrecuse ca în vis. Nu-mi venea să cred că desenasem ceva care semăna cu ceea ce văzusem.

Insă undeva, în adâncul sufletului se şi înfiripase un sentiment de triumf naiv, chiar de mândrie, iar visurile – unuâ mai cutezător decât altul, unul mai ispititor decât altul – mă ameţeau. Voiam să creez o mulţime de alte tablouri, dar nu cu creionul, ci în culori. Aşa n-am luat seama că mergeam foarte repede. Daniar era cel care gonea ca vântul. Geamilia nu se lăsa nici ea mai prejos. Privea într-o parte şi-n alta, uneori zâmbea duios şi vinovat. Zâmbeam şi eu: înseamnă că nu mai e supărată pe mine şi pe Daniar, şi, dacă o să-l roage, va cânta din nou la întoarcere.

De data asta am ajuns la gară cu mult mai devreme ca de obicei, dar caii erau în spume. Daniar a început să care sacii de îndată ce am sosit. Era greu de înţeles de ce se grăbea şi ce se întâmpla cu el. Când pe alături treceau trenurile, se oprea şi le petrecea cu o privire îndelungă, gânditoare. Geamilia se uita şi ea într-acolo, încotro privea şi el, ca şi cum încerca să priceapă ce gân-duri are.

— Vino încoace, se mişcă o potcoavă, ajută-mă s-o scot, l-a chemat ea pe Daniar.

După ce Daniar a smuls potcoava de pe copita strânsă între genunchi şi s-a îndreptat, Geamilia a început să vorbească încet, privindu-l în ochi.

— Ce faci, sau nu înţelegi? Ori numai eu sunt pe lumea asta?

Daniar şi-a întors privirea fără să scoată o vorbă.

— Crezi că pentru mine e uşor? A oftat Geamilia. Sprâncenele lui Daniar s-au ridicat în sus, s-a uitat la ea cu dragoste şi tristeţe şi a rostit ceva, dar atât de i încet, că n-am auzit ce, apoi s-a îndreptat cu paşi repezi spre căsuţa sa, părând chiar mulţumit de ceva. Mergea şi mângâia potcoava. Mă uitam la el cu nedumerire: cu ce puteau să-l aline cuvintele Geamiliei? Ce alinare mai e şi asta, când omul îţi spune oftând din greu: „Crezi că pentru mine e uşor?”

Sfârşisem descărcatul şi ne pregăteam de plecare, când în curte a intrat un soldat rănit, slab, cu mantaua mototolită şi

cu o raniță în spate. Ceva mai devreme, în gară oprise un tren. Soldatul a privit de jur împrejur şi a, strigat:

— Hei, este careva din ailul Kurkureu?

— Eu sunt din Kurkureu! Am răspuns, gândindu-mă cine ar putea să fie.

— Al cui eşti frățioare?

Soldatul pornise către mine, dar deodată a zărit-o pe Geamilia şi pe chipul lui s-a aşternut un zâmbet mirat Şi bucuros.

— Kerim, tu eşti? A exclamat Geamilia.

— Vai, Geamilia, surioară! A zis soldatul şi s-a repezit spre ea, strângându-i palma cu amândouă mâinile.

Era un consăteam de-al ei.

— Am nimerit la tanc! Am trecut pe aici, parcă ştiam că te întâlnesc! Spunea el cu însuflețire. Vin de la Sadâk, am stat cu el în spital. Cu ajutorul lui Dumnezeu, se întoarce şi el peste vreo lună-două. La despărțire i-am zis: fă o scrisoare pentru nevastă-ta, am să i-o duc. Poftim, iat-o, e neatinsă.

Şi Kerim i-a întins scrisoarea împăturită în triunghi.

Geamilia a luat-o, s-a îmbujorat, apoi a pălit şi, grijulie, s-a uitat pieziş către Daniar. El stătea singur lângă căruță, ca şi atunci la arie, cu picioarele larg depărtate şi cu ochii plini de deznădejde se uita la Geamilia.

Numaidecât, din toate părțile s-au adunat oamenii, soldatul şi-a găsit printre ei şi rude şi cunoscuți, întrebările curgeau cu nemiluita. Geamilia nici n-a apucat să-i mulțumească pentru scrisoare, când pe lângă ea a huruit căruța lui Daniar, care a ieşit glonț din curte şi, hurducân-du-se la hopuri, a dispărut în trâmbe de praf.

— Hei, ai înnebunit? Au strigat oamenii în urma lui.

Soldatul fusese condus undeva, iar eu şi Geamilia mai stăteam încă în mijlocul curții şi priveam norii de praf care se îndepărtau tot mai mult.

— Să mergem, gene, am zis eu.

— Du-te, lasă-mă singură! Mi-a răspuns ea cu amărăciune.

Astfel, pentru prima oară în acest răstimp, ne-am întors de la gară separați. Zăduful dogoritor îmi ardea buzele uscate. Pământul pârjolit, crăpat, care peste zi se încinsese până la alb, acum părea că se răceşte, acoperindu-se cu o brumă de sare. La asfințit, un soare şters, diform, tremura într-o pâclă la fel de alburie. Acolo, deasupra orizontului se grămădeau norişori de furtună roşu-portocalii. Un vânt uscat se abătea în rafale, aşternând pe boturile cailor o pulbere albă şi fluturându-le coamele, trecea mai departe, răvăşind tufele de pelin pe coline.

Oare o să ploua?" mi-am zis eu.

M-am simțit deodată lipsit de adăpost şi cuprins de nelinişte. Am dat bice cailor, care se încăpățânau tot timpul să treacă la pas. Dropii uscătive, cu picioare lungi, fugeau îngrijorate undeva, spre o vâlcea. Pe drum se vânturau frunze galbene de brusture de pustiu. Pe la noi nu există, sunt aduse de undeva dinspre ținuturile cazahe. Soarele

— Ii.

Asfințit. Jur-împrejur – nici țipenie de om. Numai stepa istovită de ziua care se sfârşise.

Când am ajuns la arie, se întunecase de-a binelea. Linişte, nici o adiere de vânt. L-am strigat pe Daniar.

— S-a dus la râu, mi-a răspuns paznicul. Pe zăpuşeala asta, au plecat cu toții acasă. Ce să faci la arie, dacă nu bate vântul?

Am dus caii la păscut şi am hotărât să trec pe la râu – cunoşteam locul îndrăgit de Daniar.

Şedea ghemuit, pe mal, deasupra râpii, cu capul plecat pe genunchi şi asculta vuietul râului. Îmi venea să mă apropii, să-l îmbrățişez şi să-i spun ceva plăcut, frumos. Dar ce puteam eu să-i spun? Am stat puțin deoparte şi m-am înapoiat. Apoi, culcat pe paie, am privit îndelung cerul întunecat, cu nori şi mi-am zis: „Oare de ce-o fi viața atât de complicată şi de neînțeles? „

Geamilia tot nu se întorsese. Pe unde o fi rătăcind? Nu puteam să dorm, măcar că eram frânt de oboseală. Fulgere

îndepărtate scăpărau deasupra munților din străfundurile norilor;

Când Daniar s-a întors, încă nu adormisem. Rătăcea" fără rost pe arie, uitându-se întruna în lungul drumului. Pe urmă s-a trântit pe paie de partea cealaltă a stogului unde mă întinsesem eu. Acum n-o să mai rămână în aii, o să plece undeva. Dar încotro s-o apuce? Singur, fără cămin. Fără un rost, cine să aibă trebuință de el? Prin somn. Ani auzit zgomotul unei căruțe care.se apropia încet. Se pare că venise Geamilia.

Nu mai ştiu cât am dormit, însă deodată, chiar lângă ureche, nişte paşi au făcut paiele să foşnească, ca şi cum o aripă umedă mi-ar fi atins uşor umărul. Am deschis deliii. Era Geamilia. Venea de la râu, eu rochia stoarsă, răcoroasă. S-a oprit, a privit neliniştită în jur şi s-a aşezat Ungă Daniar.

— Daniar, am venit, singură am venit, a rostit ea încet.

În jur domnea tăcerea, neauzit, un fulger a lunecat. În jos.

— Te-ai supărat? Te-ai supărat rău, nu-i aşa?

Şi din nou tăcere, doar un uşor plescăit în apă – pesemne vreun bulgăre de pământ se surpase din malul țiului.

— Am eu vreo vină? Nici tu nu eşti vinovat.

În depărtare, deasupra munților a bubuit un tunet. Un fulger a luminat dintr-o parte chipul Geamiliei. Ea s-a uitat din nou împrejur şi s-a strâns lângă Daniar. Umerii ei tresăltau convulsiv sub mâinile lui. Întinzându-se pe paie, s-a culcat alături de el.

Un vânt încă dogoritor a început să bată năvalnic dinspre stepă, a ridicat paiele în vârtejuri, s-a izbit de iurta şubredă aflată la marginea ariei şi a apucat-o strâmb pe drum, învârtindu-se ca o sfârlează. Şi din nou s-au învălmăşit printre nori fulgere albăstrii, din nou s-a spart deasupra, cu un trosnet sec, tunetul. Simțeam şi frică şi bucurie: se apropia furtuna, ultima furtună de vară.

— Oare ai putut să crezi că o să te las pentru el? Şoptea Geamilia cu foc. Nu, niciodată! El nu m-a iubit nicicând. Până şi scurtele salutări pentru mine le adăuga la sfârşitul

scrisorilor. N-am nevoie de el, cu dragostea lui târzie, zică lumea ce o vrea! Iubitul meu, singuraticul meu, n-am să te dau nimănui! Eu te iubeam de mult. Şi când nu te cunoşteam – te iubeam şi te aşteptam şi tu ai venit de pa: îcă ştiai că te aştept!

Fulgere albăstrii, unul după altul, frângându-se, se înfigeau în râu, sub malul râpos. Picături reci, piezişe, de ploaie au început să răpăie foşnind pe paie.

— Geamilia, iubita mea, scumpa mea Geamaltai, o alinta Daniar cu cele mai drăgăstoase nume kazahe şi kir-ghize. Şi eu te iubesc de mult, te-visam în tranşee, ştiam că-mi voi găsi dragostea pe meleagurile natale, tu eşti aceea, Geamilia mea dragă!

— Întoarce-te, lasă-mă să te privesc în ochi 1 Furtuna s-a dezlănțuit.

O bucată de pâslă smulsă de pe iurtă a început să se zbată, lovind din aripi ca o pasăre atinsă de plumbii necruțători. Biciuită de vânt, ploaia s-a pornit în rafale vertiginoase, ca şi cum ar fi sărutat pământul. De-a lungul şi de-a latul cerului întreg, în avalanşe puternice, răsunau bubuiturile tunetului. Deasupra munților, fulgerele scăpărau în văpăi sclipitoare, precum lalelele primăvara. Vân-tul vuia şi se zbuciuma între malurile înalte, râpoase, ale râului.

Ploua cu găleata, iar eu, vârându-mă cu totul în paie, simțeam cum îmi bate inima sub palmă. Eram fericit, încercam senzația celui care a ieşit pentru prima oară la soare după o boală lungă. Şi ploaia şi lumina fulgerelor mă ajungeau sub învelişul de paie, dar mă simțeam bine şi am adormit zâmbind, fără să mă dumiresc dacă cele ce auzeam erau şoaptele lui Daniar şi ale Geamiliei ori foşnetul paielor sub picăturile ploii care se domolise.

Curând se vor porni ploile, curând va sosi toamna. De pe acum, în aer se simțea mireasma pelinului putrezit şi a paielor ude. Oare ce ne va aduce toamna? Dar, nu ştiu de ce, la asta nu mă gândeam.

În toamna aceea, după o întrerupere de doi ani, m-am dus din nou la şcoală. Deseori, la sfârşitul lecţiilor, mergeam la râu şi mă aşezam pe malul abrupt de lângă fosta arie, acum în paragină şi pustie. Aici, cu acuarele de şcoală, am pictat primele studii. Insă, chiar şi după aprecierile mele de atunci, nu toate erau izbutite.

„Ah, ce acuarele păcătoase! Dacă aş avea culori adevărate." îmi ziceam eu, deşi nici prin cap nu-mi trecea cum ar trebui să fie.

Abia cu mult mai târziu mi-a fost dat să văd culori adevărate, de ulei, în tuburi mici de plumb.

Dar culorile nu erau de vină, se pare că, totuşi, profesorii aveau dreptate: ca să te apuci de pictură, trebuie mai întâi să înveți. Eu însă nici măcar nu visam la aşa ceva. Cum aş fi putut să mă gândesc la învățătură, când frații mei de pe front nu dădeau nici un semn de viață şi mama nici în ruptul capului nu m-ar fi Msat să plec, căci acum eram singurul ei fecior, „gighitul şi ocrotitorul celor' două famili". Fireşte, nici nu cutezam să aduc vorba despre asta. Iar toamna, parcă în ciudă, era atât de frumoasă, încât s-o tot pictezi.

Apa rece ca gheața a Kurkureului scăzuse, pe la praguri, bolovanii dezgoliți se acoperiseră cu muşchi verde-închis şi portocaliu. Odată cu cele dintâi înghețuri, delicatele ramuri de răchită, acum golaşe, se coloraseră în roşu, doar plopii îşi mai păstrau frunzele galbene, rezistente.

Afumate şi spălate de ploi, iurtele herghelegiilor răsăreau ici-colo ca nişte pete negre pe otava ruginie din luncă, deasupra lor se învălătuceau fuioarele albăstrii ale fumului. Armăsarii vânjoşi nechezau răsunător, iepele de prăsilă fuseseră separate şi de acum până la primăvară va fi greu să-i mai ții în herghelie. Vitele, coborâte din munți, rătăceau în turme şi cirezi pe mirişti şi izlazuri. Stepa arămie şi uscată era împânzită de-a lungul şi de-a latul cu poteci bătătorite de copite.

Curând a început să bată vântul de stepă, cerul s-a acoperit de nori negri şi s-au pornit ploile reci, vestitoare ale

ninsorilor. Odată s-a nimerit să fie o zi destul de bună şi m-am dus la râu atras de un scoruş roşu ca focul, crescut pe o limbă de nisip. M-am aşezat aproape de apă, printre tufele de răchită roşie. Era înspre amurg. Deodată am zărit doi oameni, care după toate aparenţele, trecuseră râul prin vad. Erau Daniar şi Geamilia. Nu-mi puteam desprinde privirea de pe chipurile lor severe, îngrijorate. Daniar, cu ranița în spate, păşea repede, poalele mantalei descheiate loveau turetcile din pânză impermeabilă ale cizmelor lui scâlciate. Geamilia se legase cu o basma albă, lăsată spre ceafă, îşi pusese rochia cea mai bună, cu care se gătea când mergea la târg, iar peste ea – jacheta de catifea vătuită. Într-o mână ducea o bocceluță, iar cu cealaltă se ținea de chinga raniței lui Daniar. Mergeau şi din când în când schimbau câte o vorbă.

Iată-i, au apucat-o pe cărarea ce şerpuia printre tufele de negară, iar eu priveam în urma lor şi nu ştiam ce să fac. Să-i strig? Dar limba parcă mi se lipise de cerul gurii.

Cele din urmă raze purpurii au mângâiat şirul nouraşi-lor tărcați alunecând cu iuțeală de-a lungul munților şi numaidecât a început să se întunece. Daniar şi Geamilia, fără să se uite îndărăt, se îndepărtau înspre halta de cale ferată. De vreo două ori am mai zărit capetele lor printre tufele de negară, apoi au dispărut.

— Geamilia-a-a! Am strigat eu din răsputeri.

— A-a-a-a! Mi-a răspuns ecoul hai-hui.

— Geamilia-a-a! Am strigat încă o dată şi. Nemaiştiind de mine, am început să fug după ei de-a dreptul prin râu.

Puzderie de stropi reci ca gheața mi-a inundat fața, hainele mi s-au udat, dar eu fugeam înainte fără să iau seama pe unde calc până când, împiedicându-mă de ceva, am căzut lat la pământ. Zăceam întins, fără să ridic capul, cu obrajii scăldați în lacrimi. Simțeam o apăsare, de parcă întunericul mi se prăvălise peste umeri. Uşor şi trist foşneau firele mlădii de negară.

— Geamilia! Geamilia! Repetam eu printre hohote nestăvilite de plâns.

Mă despărțeam de oamenii cei mai apropiați, cei mai. Dragi. Şi numai acum, întins pe pământ, mi-am dat seama că o iubeam pe Geamilia. Da, era cea dintâi iubire a mea, iubire de copil.

Am rămas multă vreme aşa, cu fața sprijinită pe brațul ud de lacrimi. Mă despărțeam nu numai de Geamilia şi Daniar – mă despărțeam de copilărie.

Când am ajuns acasă, orbecăind prin întuneric, în curte era mare zarvă. Cineva înşeua caii, iar Osman, beat, ju-cându-şi calul în frâu, răgea în gura mare:

— De mult trebuia să-l alungăm din aii pe câinele ă-pe corcitura asta de pripas! Ne-a făcut neamul de De-o să-mi cadă în mână, îl ucid pe loc, să mă osândească, dar n-am să îngădui oricărei haimanale să ne ia muierile! Hai, pe cai, gighiți, n-are cum să ne scape, îl ajungem la gară!

Am înghețat: oare încotro vor s-o apuce? Dar, încredințându-mă că potera a pornit pe drumul cel mare spre gară, nu spre haltă, m-am furişat pe nesimțite în casă şi m-am vârât cu cap cu tot în cojocul tatii ca să nu-mi vadă nimeni lacrimile.

Câte vorbe, câte clevetiri s-au pornit în aii! Femeile o judecau care mai de care pe Geamilia.

— Ce-o fi găsit la el? Că toată averea lui era o manta prăpădită şi nişte cizme găurite.

— Păi cum, sărac lipit pământului! O haimana, un vânturălume fără casă, fără masă, doar ce avea pe el. Lasă că o să vadă ea mândrulița, dar va fi prea târziu.

— Aşa e. Da ce, Sadâk nu era un soț bun, nu era gospodar? Câți gighiți sunt ca el în aii?

— Şi soacra? Nu dă Dumnezeu oricui o soacră ca a ei! Unde mai găseşti baibice ca ea? Proasta, s-a nenorocit cu mâna ei, fără nici un rost!

Poate că eram singurul care n-o condamna pe Geamilia, pe fosta mea gene. Şi ce dacă Daniar nu avea decât o manta veche şi nişte cizme găurite, eu ştiam prea bine că sufleteşte e mult mai bogat ca noi toți. Nu, nu puteam să cred că

Geamilia va fi nefericită cu el. Îmi era însă milă de mama. Mi se părea că odată cu Geamilia a dispărut şi tăria ei dinainte. Era tristă, trasă la faţă şi, după cum îmi dau seama acum, nu se putea împăca în nici un chip cu gândul că uneori viaţa sfarmă cu atâta brutalitate vechile rânduieli. Dacă un arbore puternic este smuls de furtună, el nu se va mai ridica niciodată. Înainte, mama nu ruga pe nimeni să-i bage aţă în ac, nu-i îngăduia mândria. Iată însă că, într-o zi, când m-am întors de la şcoală, am văzut cum îi tremurau mâinile şi nu nimerea urechea acului. Plângând, m-a rugat:

— Bagă-mi aţa în ac! Şi oftând din greu a urmat: Geamilia o să se prăpădească. Eh, ce mai gospodină ar fi fost în familie! S-a dus. S-a lepădat de noi. De ce-o fi plecat? Trăia rău la noi?

Aş fi vrut s-o îmbrăţişez, s-0 liniştesc, să-i povestesc ce fel de om e Daniar, dar n-am cutezat, aş fi jignit-o pentru toată viaţa.

Şi totuşi participarea mea nevinovată în această poveste a încetat să mai fie o taină.

Curând s-a întors Sadâk. Fireşte, suferea, deşi, la beţie, îi spunea lui Osmon:

— A plecat – călătorie sprâncenată! O să dea ortul popii pe undeva. De muieri, slavă Domnului, nu ducem lipsă. Să fie ele şi cu păr de aur, nu fac nici cât cel mai prăpădit flăcău.

— Aşa e! Răspundea Osmon. Păcat că nu mi-a căzut atunci în mână, l-aş fi ucis ca pe un câine! Iar ea trebuia luată de păr şi legată de coada unui cal! Pesemne că au apucat-o spre sud, la plantaţiile de bumbac, ori s-au dus la kazahi, ştie el, că e de mult pe drumuri! Dar nu-mi dă prin. Cap cum au potrivit totul de n-a aflat nimeni şi nimănui nu i-a trecut prin minte. Numai ea, nemernica, a pus totul la cale! Ah, ce l-aş.

Auzindu-l cum vorbeşte, tare îmi venea să-i zic: „Nu poţi uita cum ţi-a dat peste nas atunci, la cosit. Ce canalie eşti! „

Şi iată că într-o zi şedeam acasă şi desenam ceva pentru gazeta de perete. Mama toebăluia pe lingă sobă. Deodată, în’

odaie, a dat buzna Sadâk. Palid, cu ochii scăpărând de furie, s-a năpustit asupra mea, vMndu-mi sub nas o foaie de hârtie.

— Tu ai desenat asta?

Am rămas năuc. Era cel dinții desen al meu. Daniar şi Geamilia m-au privit în clipa aceea'parcă vii.

— Eu.

— Ăsta cine e? A zis el, arătând cu degetul pe hârtie.

— Daniar.

— Trădătorule! Mi-a strigat în față Sadâk.

A rupt desenul în bucățele şi a ieşit trântind uşa cu putere.

După o tăcere lungă, apăsătoare, mama m-a întrebat:

— Ştiai?

— Da, ştiam.

Cu câtă dojana şi nedumerire m-a privit ea atunci, rezemându-se de sobă. Iar când ara spus: „Am să-i desenez din nou!" ea a clătinat tristă şi neputincioasă din cap.

Priveam bucățelele de hârtie împrăştiate pe jos şi simțeam cum o obidă cruntă îmi clocoteşte în piept, sufocân-du-mă. Să mă socotească trădător – n-au decât! Pe cine am trădat? Familia? Neamul nostru? Dar n-am trădat adevărul, adevărul vieții, adevărul acestor doi oameni. Nu puteam să vorbesc nimănui despre toate astea, nici măcar mama nu m-ar fi înțeles.

Totul mi s-a întunecat dinaintea ochilor, mi se părea că bucățelele de hârtie se învârtesc pe duşumea de parcă erau vii. Clipa când Daniar şi Geamilia m-au privit din desen mi s-a întipărit atât de puternic, încât mi s-a năzărit deodată că aud cântecul lui Daniar, pe care l-a cântat în acea noapte memorabilă de august. Mi-am amintit cum au plecat din aii şi am simțit că mă cuprinde dorința năvalnică de a porni la drum, de a porni, ca şi ei, hotărât şi cutezător, pe drumul cel greu al fericirii.

— Plec la învățătură. Să-l vesteşti pe tata. Vreau să mă fac pictor! I-am spus eu mamei cu glas plin de tărie.

Eram încredințat că va începe să plângă şi să mă dojenească, pomenindu-mi de frații care au pierit în război.

Dar, spre uimirea mea, n-a plâns. A spus doar încet, cu tristețe:

— Du-te. V-au crescut aripile şi acum zburați după voia voastră. Nu putem şti cât de înalt o să vă fie zborul. Poate aveți dreptate. Du-te. Cine ştie, acolo s-ar putea să te răzgândeşti. Asta nu-i meserie – să desenezi, să pictezi. Du-te şi învață, ai să vezi. Dar să nu uiți de casa ta.

Din ziua aceea, Casa cea Mică s-a despărțit de noi. Iar eu, în scurtă vreme, am plecat la învățătură.

Asta-i toată povestea.

La Academie, unde am fost trimis după absolvirea şcolii de arte, am prezentat ca lucrare de diplomă tabloul la care visam de mult.

E uşor de ghicit că în acest tablou erau înfățişați Daniar şi Geamilia. Merg pe un drum de stepă, toamna. Înaintea, lor – zarea albastră, luminoasă.

Ştiu că tabloul meu nu e desăvârşit. Nu-i nimic, măiestria nu vine dintr-odată. Dar mi-e nespus de drag, este primul meu zbucium creator conştient.

Şi astăzi se întâmplă să am eşecuri," nu duc lipsă. Nici de acele clipe grele când îmi pierd încrederea în mine. Atunci parcă mă cuprinde dorul de tabloul meu drag, de paniar şi Geamilia. Îi privesc îndelung şi de fiecare dată încep să vorbesc cu ei: „Unde sunteți voi acum, pe ce cărări vă umblă paşii? Astăzi, în stepa noastră au apărut multe drumuri noi, în tot Kazahstanul, până în Altai, până în Siberia! Mulți oameni cutezători trudesc acolo. Poate şi voi ați pornit spre acele meleaguri? Ai plecat, draga mea Geamilia, prin Stena nemărginită, fără să întorci capul înapoi. Poate ai obosit Doite ți~ai P rdut încrederea în tine? Spujma-te de umărul lui Daniar. Iar el să-ți cânte cântecul de dragoste, Noaptea

— Ți pară rau nu" ți-aTost uşor, dar ți-şu aflat fericirea! „

Mă uit la ei- şi aud glasul lui Daniar. Mă cheamă la drum_înseamnă că e timpul să pornesc. Mă voi duce prin Stepă în ailul meu şi acolo voi descoperi alte culori.

Fie ca în tot ce am să aştem pe pânză să răsune cân-tecul lui Daniar! Fie ca în tot ce am să aştem pe pânză. Să bată inima Geamiliei!

PLOPŞORUL MEU CU BĂSMĂLUȚĂ ROŞIE.

IN LOC DE PROLOG.

Prin natura îndeletnicirii mele de ziarist aveam deseori prilejul să călătoresc în Tian-Şan. Odată, într-o primăvară, pe când mă aflam la centrul regional Narân, am fost chemat grabnic la redacție. S-a întâmplat ca autobuzul să plece cu câteva clipe înainte ca eu să ajung la autogara. Următorul pleca doar peste vreo cinci ceasuri. Nu-mi rămânea altceva de făcut decât să încerc să găsesc o maşină de ocazie şi astfel am ieşit la şoseaua care trecea pe la marginea orăşelului.

La cotitură, lângă stația de benzină, se afla un camion. Şoferul tocmai sfârşise de alimentat – înşuruba capacul rezervorului. M-am bucurat. Pe parbrizul cabinei se afla semnul rutelor internaționale, SU; t – Uniunea Sovietică. Asta însemna că maşina venea din China şi mergea la Râ-bacie, la autobaza Întreprinderii de Transporturi Internaționale, de unde întotdeauna se poate ajunge uşor la Frunze.

— Plecați acum? Fiți bun, luați-mă şi pe mine până la Râbacie! L-am rugat eu pe şofer.

A întors capul, m-a privit pieziş peste umăr şi, îndrep-tându-se, a rostit liniştit:

— Nu, agăi *, nu pot. >

— Vă rog mult! Am o treabă urgentă, sunt chemat la Frunze.

Şoferul m-a privit din nou posomorit.

— Înțeleg, dar nu vă supărați, agăi. Nu iau pe nimeni. Eram mirat. Cabina era liberă, ce-l costa să ia un om?

— Sunt ziarist. Mă grăbesc. Plătesc oricât.

— Nu-i vorba de bani, agăi! M-a întrerupt el tăios şi a izbit supărat cu piciorul în roată. Altădată vă duc pe termen de respect folosit față de bărbați mai în vârstă (textual: frate mai mare).

Degeaba, der acum. Acum nu pot! Nu vă supărați. Curând or să apară alte maşini de-ale noastre, puteți să plecați cu

oricare, dar eu nu pot.

„Pesemne, trebuie să ia pe cineva în drum”, mi-am zis eu.

— Nici măcar sus, în benă?

— Nici acolo. Vă rog mult să nu vă supărați, agăi. Şoferul s-a uitat la ceas şi a început să dea semne de grabă.

Uluit la culme, am ridicat din umeri şi am privit cu nedumerire spre femeia de la stația de benzină, o rusoaică în vârstă, care în toată vremea aceasta ne urmărea tăcută de la fereastră. Ea a clătinat din cap, parcă ar fi zis: „Nu stăruiți, lăsați-l în pace”. Ciudat!

Şoferul a urcat în cabină, şi-a vârât între buze o țigară neaprinsă şi a pornit motorul. Era încă tânăr, să tot fi avut vreo treizeci de ani, înalt şi puțin adus de spate. Mi s-au întipărit în minte mâinile lui mari şi viguroase încleştate pe volan şi ochii cu pleoapele coborâte de oboseală, înainte ca maşina să se urnească din loc, şi-a trecut palma peste față şi, într-un chip ciudat, oftând adânc, a privit înainte, pe drumul ce suia în munți.

Maşina a pornit.

Femeia a ieşit din gheretă. Pesemne că voia să mă liniştească.

— Nu vă faceți inimă rea, o să plecați şi dumneavoastră îndată.

N-am zis nimic.

— Suferă bietul flăcău. E o poveste lungă. Cândva a locuit aici la noi, la baza de transbordare.

N-am apucat s-o ascult până la capăt. Se apropia în viteză o „Pobedă”.

Am ajuns camionul din urmă destul de târziu, abia înângă defileul Dolon. Mergea cu viteză foarte mare, neîngăduită nici celor mai încercați şoferi din Tian-Şan. Fără să-şi încetinească mersul la cotituri, duduind asurzitor, maşina zbura sub stâncile spânzurate deasupra şoselei, țâş-nea năvalnic spre vârful pantelor şi numaidecât, parcă prăvălindu-se, dispărea la coborâşuri, ca să apară apoi înainte cu marginile prelatei fluturând pe lângă obloane.

Totuşi „Pobeda” şi-a dovedit superioritatea şi a depăşit camionul. M-am uitat îndărăt: oare ce-o fi cu omul ăsta, încotro goneşte ca un disperat? În vremea asta s-a pornit o ploaie cu grindină, cum se întâmplă deseori în trecătoare. Printre şuvoaiele piezişe, biciuitoare, de ploaie şi grindină, dincolo de parbriz, i-am zărit faţa palidă, încordată, cu ţigara strânsă între dinţi şi mâinile care alunecau cu gesturi largi şi repezi pe volan, răsucindu-l brusc într-o parte şi-n alta. Nici în cabină şi nici în bena camionului nu se afla nimeni.

La scurtă vreme după ce m-am întors din Narân am fost trimis în sudul Kirghiziei, în regiunea Oş. Cum se ştie, ziaristul este mereu în criză de timp. Am ajuns la gară în goană mare cu puţin înainte de plecarea trenului şi m-am năpustit în compartiment fără să iau seama numaidecât la călătorul care şedea cu faţa la fereastră. Acesta nu s-a întors nici când trenul a prins viteză.

La radio se transmitea un cântec cunoscut, interpretat ia komuz. Era o melodie kirghiză pe care mi-o reprezentam a fi cânteeul unui călăreţ singuratic trecând prin stepă la ceasul dinaintea amurgului. Drumul e lung, stepa nesfâr-şită – poţi să gândeşti şi să cânţi încetişor. Să cânţi despre ceea ce porţi în suflet. Cile gânduri nu-i vin omului în minte cjfid rămâne singur cu sine însuşi, când în jur e linişte şi nu se aude decât tropotul copitelor? Strunele răsunau în surdină, precum susurul apei treclnd peste pietrele netede, alburii, din arâk. Komuzul zicea că foarte-curind soarele va dispărea dincolo de coline, că răcoarea albăstrie se va lăsa nesimţită pe pământ, iar pelinul argintiu şi colilia galbenă vor începe să se un’duiască, scuturân-du-şi polenul la marginea drumului cafeniu. Stepa îl va asculta pe călăreţ şi va gândi şi va cânta împreună cu el.

Poate, cândva, pe aceste meleaguri o fi trecut un astfel de. Călăreţ. Pesemne tot aşa se stingea văpaia asfinţitului, pălind încetul cu încetul, iar omătul munţilor pesemne, ca şi acum, mângâiat de ultimele raze, devenea trandafiriu, umbrindu-se apoi cu repeziciune.

Dincolo de fereastră se perindau în goană livezi. Lanuri verzi de porumb lăstărit. O căruță trasă de doi c încărcată cu lucerna proaspăt cosită grăbea spre trece: peste calea ferată. S-a oprit la barieră. Un băiețandru, de soare, într-un tricou rupt, decolorat şi în pantaloni sumeşi mai sus de genunchi, s-a ridicat din lucerna, privind trenul, a zâmbit şi a făcut cuiva cu mâna.

Melodia curgea uimitor de lin în ritm cu mersul tre- 1 nului. În locul tropotului de copite țăcăneau roțile la îmbinarea şinelor. Vecinul meu şedea lângă măsuță cu fata ascunsă în palmă. Aveam impresia că şi ei îngâna cânteeul 1 călărețului singuratic. Nu ştiu dacă era necăjit sau numai visător, însă pe chipul lui se citea ceva trist, o durere parcă nestinsă. Era atât de cufundat în gânduri, încât nici nu mi-a observat prezența. Am încercat să-i desluşesc trăsăturile. Unde l-am mai întâlnit eu pe acest om? Chiar şi mâinile mi se păreau cunoscute – negricioase, cu degete lungi şi puternice.

Şi deodată mi-am amintit: era şoferul care n-a vrut să mă ia în maşină. Cu asta m-am liniştit. Am scos o carte. Merita oare să-i amintesc de mine? Fără îndoială, el m-a uitat de mult. Câți oameni nu întâlnesc şoferii la drum?

Am mai mers aşa o vreme, fiecare văzându-şi de ale lui. Afară începuse să se întunece. Tovarăşul meu de drum s-a hotărât să-şi aprindă o țigară. Şi-a scos pachetul şi a oftat zgomotos înainte de a scapără chibritul. Apoi a ridicat capul, m-a privit cu uimire şi dintr-odată s-a înroşit. Mă recunoscuse.

— Bună seara, agat! A rostit el zâmbind vinovat. I-am întins mâna.

— Mergeți departe?

— Da. Departe! A răspuns el scoțând fumul pe nas şi, după o scurtă tăcere, a adăugat: în Pamir.

— În Pamir? Înseamnă că avem acelaşi drum. Eu merg la Oş. În concediu? Sau v-ați mutat cu serviciul?

— Da, cam aşa ceva. Vreți o țigară?

Fumam amândoi în tăcere. Se părea că nu mai avem despre ce vorbi. Vecinul meu a căzut din nou pe gânduri.

Şedea cu capul lăsat în jos, legănându-se în ritmul trenului. Mi s-a părut schimbat mult față de cum îl văzusem întâia oară. Slăbise, era tras la față, trei cute adinei îi brăzdau fruntea. Pe chip i se aşternuse o umbră întunecată, de la sprâncenele împreunate la rădăcina nasului. Pe ne aşteptate, însoțitorul meu a zâmbit trist şi m-a întrebat:

— De bună seamă că v-ați supărat rău pe mine atunci, nu-i aşa, agăi?;

— Când? Nu-mi aduc aminte.

Nu voiam ca omul să se simtă stingherit față de mine. Dar el mă privea cu o căință atât de sinceră, încât am fost nevoit să recunosc:

— A-a. Atunci. Fleacuri. Am şi uitat. Câte nu sa întâmplă la drum. Dumneata îți mai aduci aminte?

— Altădată poate aş fi uitat, dar în ziua aceea.

— Dar ce s-a întâmplat? O pană de motor?

— Cum să vă spun, n-am avut pană, era altceva. A rostit el căutându-şi cuvintele, însă pe urmă a izbucnit în râs, mai bine zis s-a forțat să râdă. Acum v-aş duce cu maşina-oriunde, numai că, vedeți şi eu sunt călător.

— Nu-i nimic, calul calcă pe aceeaşi urmă şi de o mie de ori. Poate o să ne mai întâlni, m vreodată.

— De bună seamă, dacă ne mai întâlnim, eu însumi am să vă urc în cabină!

— Ne-am înțeles, nu-î aşa? Am glumit eu.

— Vă făgăduiesc, agăi! A răspuns el înveselindu-se.

— Totnşi de ce nu m-ai luat atunci?

— De ce? S-a mirat el şi s-a înnegurat brusc.

A tăcut, lăsându-şi privirea în jos, s-a aplecat asupra țigării, trăgând cu îndârjire fumul în piept. Mi-am dat seama că nu trebuia să-i pun această întrebare şi m-am fâstâcit, neştiind cum să-mi îndrept greşeala. El a strivit chiştocul în scrumieră şi cu mare greutate şi-a smuls din piept:

— Ntrputeam. Mă duceam să-mi plimb băiatul. Mă aştepta atunci.

— Băiatul? M-am mirat eu.

— E poveste lungă. Vedeți. Cum să vă explic.

Şi-a aprins din nou o țigară, ca să-şi înăbuşe tulburarea şi, brusc, privindu-mă în față ferm, grav, a început să-mi povestească despre el.

Aşa am avut prilejul să ascult povestirea şoferului.

Timp aveam berechet – trenul face până la Oş aproape două zile şi două nopți. Nu l-am zorit şi nu l-am întrerupt cu întrebări: e mai bine când omul povesteşte totul pe îndelete, retrăind întâmplările, cufundându-se în gân-duri, oprindu-se la jumătate de cuvânt. Insă a trebuit să fac eforturi mari ca să nu mă amestec în povestirea lui, pentru că prin voia hazardului şi mulțumită profesiunii mele de ziarist plină de neastâmpăr ştiam câte ceva despre el şi despre oamenii cu care" destinul îl adusese față în față. Aş fi putut să completez cele povestite de şofer şi să-i explic multe lucruri, dar am hotărât să fac asta numai după ce voi asculta totul până la capăt. Pe urmă însă m-am răzgândit. Şi socotesc că n-am făcut rău. E mai bine să povestească eroii înşişi. Aşadar ascultați-i.

POVESTIREA ŞOFERULUI.

Totul a început pe neaşteptate. Pe vremea aceea, tocmai mă întorsesem din armată. Mi-am făcut stagiul la o unitate de motorizate, iar înainte de asta am absolvit şcoala medie de zece ani şi am lucrat ca şofer. Fiind orfan, am, fost crescut la casa de copii. Prietenul meu Alibek Geanturin fusese demobilizat cu un an mai înainte. Lucra la autobaza din Râbacie. M-am dus la el. Eu şi Alibek visam demult să ajungem în Tian-Şan sau în Pamir. M-au primit bine şi mi-au oferit un loc la cămin. Şi mi-au dat chiar şi un „ZIL'- aproape nou, fără nici o zgârietură. Trebuie să vă spun că am îndrăgit camionul ca pe o ființă vie. Îl îngrijeam. Era o serie reuşită şi avea un motor puternic. E drept, nu întotdeauna puteam lua încărcătură maximă. Ştiți cum e drumul, Tian-Şan-ul este

renumit în toată lumea ca cel mai înalt traseu alpin: defilee, creste, serpentine. În munți găseşti apă din belşug, cu toate acestea însă o cari întotdeauna cu tine. Poate ați observat că de oblonul din față este fixat un postament de lemn în formă de cruce, pe care se bălăbăneşte o cameră de cauciuc plină cu apă. Pentru că la serpentine motorul se încinge cumplit. Iar încărcătura nu trebuie să fie prea mare. La început şi eu am chibzuit, mi-am fră mântat mintea să născocesc ceva pentru a putea încărca mai mult, dar, pare-se, nu se putea schimba nimic. Munții sunt munți!

Eram mulțumit de munca mea. Şi locurile îmi plâ ceau. Autobaza se. Afla chiar pe malul lacului Issâk-Ku! Când veneau turişti străini şi ceasuri în şir, năuciți, nu st mişcau de pe malul lacului, îmi ziceam cu mândrie: „Iată ce minunăție este Issâk-Kul-ul nostru! Încearcă să mai găseşti aşa ceva în altă parte.”

Un singur lucru mă necăjea la început. Era primăvară, o perioadă de muncă încordată, după plenara din septembrie colhozurile prindeau puteri. S-au apucat vârtos de treabă, dar aveau puține mijloace tehnice. O parte dintra maşinile autobazei noastre au fost trimise în ajutorul colhozurilor. Erau trimişi mai cu seamă cei noi. Şi eu, fireşte. Abia mă aranjam pentru câte o cursă lungă peste munți că mă şi scoteau şi hai din nou prin ailuri. Înțelegeam că era o treabă importantă, necesară, totuşi eu sunt şofer, îmi părea rău de maşină, sufeream pentru ea, ca şi cum eu trebuia să mă hurduc prin hârtoape şi să frământ noroiul pe drumurile de țară. Nici în vis nu vezi asemenea drumuri.

Aşadar, într-o zi mă duceam într-un colhoz, căram materiale pentru un grajd de vaci. Ailul acela se afla la poalele munților şi ajungeai acolo trecând prin stepă. Totuâ mergea bjne, drumul se zvântase, până în aii mai rămăsese o aruncătură de băț, când, deodată, m-am împotmolit la trecerea peste un arâk. Aici, încă de la începutul primăverii, drumul era atât de desfundat şi răscolit de roți, încât şi o cămilă de se îneca – nu-i mai dădeai de urmă. Am încercat în toate chipurile – la

stingă, la dreapta, înainte, îndărăt – dar fără nici un folos. Păniîntul se lipise de camion ca o ventuză şi nu voia în ruptul capului să-i dea drumul, îl ținea ca într-un cleşte. Colac peste pupăză, nu ştiu cum am învârtit, de necaz, volanul că s-a blocat undeva bara de direcție şi am fost nevoit să mă bag sub maşină. Stăteam întins în noroi, lac de sudoare şi blestemam drumul cum îmi venea la gură. Deodată am auzit că vine cineva. De jos nu vedeam decât nişte cizme de cauciuc. Cizmele s-au apropiat şi s-au oprit vizavi de mine. M-a apucat furia: cine naiba o mai fi şi ce se zgâ-ieşte, că doar nu e la circ?!

— Vezi-ți de drum, nu sta pe capul meu! Am strigat eu de sub maşină.

Cu coada ochiului am zărit poalele unei rochii vechi, mânjită de bălegar. Pesemne-i vreo băbuță, aşteaptă s-o duc până în aii.

— Du-te, bunicuțo, nu mai sta! Am rugat-o. Eu o să mă perpelesc aici mult şi bine, te saturi de aşteptat.

Ea îmi răspunde:

— Da eu nu-s bunicuță.

A spus-o cu sfială parcă, ori poate cu haz.

— Dar ce? M-am mirat eu.

— Fată.

— Fată? Am zis eu aruncând o privire spre cizme şi am întrebat ştrengăreşte: Frumoasă?

Cizmele au călcat pe loc, au păşit într-o parte, pregă-tindu-se de plecare. Atunci am ieşit iute de sub camion. Mă uit şi, într-adevăr, în fața mea stătea o fată subțirică şi cu sprâncenele încruntate, având o băsmăluță roşie pe cap şi un surtuc lung, pesemne al lui taică-său, pe umeri. Mă privea fără să scoată o vorbă. Am uitat că şedeam pe pământ, plin de noroi din cap până-n 'picioare.

— Mda, frumoasă! N-am ce zice, am spus eu zâm-bind, căci era într-adevăr frumoasă. Doar că ți-ar mai trebui nişte pantofiori, am glumit eu ridicându-mă de jos.

Fata s-a întors brusc şi a plecat fără să se uite îndărăt.

„Ce-o fi cu ea? S-a supărat?” Am simțit că mă trec toate apele. Dezmeticindu-mă, m-am repezit s-o ajung. Din” urmă, dar m-am întors, am strâns repede sculele ți am sărit în cabină. Cu smucituri când înainte, când înapoi, am început să balansez maşina. S-o ajung – altceva nu aveam în gând. Motorul vuia, camionul tresaltă, alunecând într-o parte şi-n alta, dar n-am izbutit să înaintez nici măcar un pas. Iar fata se depărta văzând cu ochii. Şi am început să strig, nici eu nu ştiu către cine, în huruitul roților care patinau:

— Dă-mi drumul! Lasă-mă, îți spun! Auzi?

Am apăsat din toate puterile pe accelerator; maşina s-a târât încet-încet, gemând, şi, parcă printr-o minune, s-a smuls din mocirlă. Ge bucurie! Am pornit în viteză la drum, mi-am şters noroiul de pe față cu batista, mi-am netezit părul. Ajungând în dreptul fetei, am frânat şi, naiba ştie ce m-o fi apucat, cu un gest elegant, apr-oape întins pe banchetă, am deschis portiera.

— Vă rog! Am spus şi am întins mâna, invitând-o în cabină.

Fata nu s-a oprit, şi-a văzut de drum mai departe. Ei poftim! Din vajnicia mea nu mai rămăsese nici urmă. Am ajuns-o din nou, de data asta mi-am cerut iertare şi am rugat-o:

— Hai, nu te supăra! Ştii, eu n-am vrut. Urcă, te rog!

Fata însă n-o scos o vorbă.

Atunci am depăşit-o şi am aşezat maşina de-a curmezişul drumului. Am sărit din cabină, am dat fuga în partea dreaptă, am deschis portiera şi am rămas cu mâna pe clanță. Ea s-a apropiat privindu-mă temătoare: ce vrea ăsta, de ce nu-mi dă pace? Eu tăceam şi aşteptam. Fie că i-a fost milă de mine, ori cine ştie, însă a clătinat din cap şi a urcat tăcută în cabină.;

Am pornit.

Nu ştiam cum să intru în vorbă. Nu era pentru prima oară că aveam prilejul să cunosc o fată şi să stau de vorbă cu ea, dar acum, nu ştiu de ce, m-am fâstâcit. Oare de ce? Învârteam volanul şi o priveam cu coada ochiului. Pe grumaz îi cădeau zulufi uşori, delicați, de păr negru. Surtucul ii alunecase de pe umăr şi îl susținea cu cotul. Se retrăsese cât

mai la o parte, să nu mă atingă cumva. Privirea îi era Serioasă, dar se vedea cât de colo că avea o fire blinda. Chipul îi era senin, degeaba încerca să-şi încrunte fruntea, căci nu izbutea. În sfârşit, s-a uitat şi ea înspre mine cu fereală. Privirile ni s-au întâlnit. Am zâmbit amân-doi. Atunci m-am hotărât să-i vorbesc.:

— De ce te-ai oprit lingă maşină?

— Am vrut să te ajut, a răspuns fata.

— Să mă ajuți? Am râs eu. Adevărat, m-ai şi ajutat.

Dacă nu erai dumneata aş fi rămas acolo până deseară; Întotdeauna vii pe drumul ăsta?

_ Da. Lucrez la fermă.

_, Grozav! M-am bucurat eu, însă m-am corectat numaidecât: Drumu-i grozav!

Şi chiar în aceeaşi clipă maşina s-a hurducat trecând peste un hârtop, încât ni s-au ciocnit umerii. Fără să vreau am scos un strigăt, m-am înroşit, neştiind unde să-mi ascund privirea. Ea a izbucnit în râs. Atunci nici eu n-an? Mai rezistat şi am început să râd.

— Şi când mă gândesc că nici nu voiam să merg în colhoz! Am zis eu printre hohote. Dacă ştiam că în drum voi da peste un asemenea ajutor, nu m-aş mai fi certat cu dispecerul. Ah, Ilias, Ilias! M-am dojenit. Aşa mă cheamă, am lămurit-o eu.

— Iar pe mine mă cheamă Asel.

Ne apropiam de aii. Drumul devenise mai neted. Vân-tul bătea în geam, a smuls băsmăluța de pe capul fetei, ră-văşindu-i părul. Tăceam amândoi. Ne simțeam bine. Se întâmplă uneori să-ți simți sufletul uşor şi să fii bucuros când alături de tine, aproape a, tingându-te cu cotul, stă un om despre care cu un ceas în urmă nu ştiai încă nimic, iar acum, nu ştiu de ce, doreşti să te gândeşti numai la el. Nu ştiu ce era în sufletul lui Asel, însă ochii ei zâm-beau. Ce bine ar fi fost să mergem aşa la nesfârşit, să nu ne despărțim niciodată. Dar camionul intrase pe ulița ailului. Deodată, Asel a tresărit speriată:

— Opreşte, eu cobor 1 Am frânat.

— Lpcuieşti aici?

— Nu, a zis ea şi a început să se frămâne cuprinsă de nelinişte. Dar mai bine cobor aici.

— De ce? Te duc până acasă! Şi nelăsând-o să protesteze am pornit mai departe.

— Aici, m-a rugat Asel. Mulțumesc.

— Cu plăcere! Am mormăit eu şi, mai mult în serios decât în glumă, am adăugat: Dacă mâine o să mă» împotmolesc din nou, o să mă ajuți?

N-a mai apucat să-mi răspundă. Portița s-a deschis şi în uliță a ieşit repede o femeie în vârstă foarte îngrijorată'.

— Asel! A strigat ea. Pe unde umbli, bătu-te-ar Dumnezeu să te bată! Du-te repede şi te schimbă, au sosit peținorii! A adăugat ea în şoaptă, acoperindu-şi gura cu mâr a.

Asel s-a fâstâcit, a scăpat surtucul de pe umeri, l-a prins şi a pornit supusă în urma mamei. Lângă portiță s-a întors şi a privit îndărăt, însă portița s-a trântit numai-decât. Abia atunci am observat în uliță, lângă conovăț, nişte cai înşeuați, asudați, veniți pesemne de departe. M-am ridicat în picioare şi am privit peste duval. În curte, lângă vatră, trebăluiau nişte femei. Alături fumega un samovar mare de aramă. Sub umbrar, doi oameni ju-puiau un berbec. Da, aici peținorii erau primiți după toate rânduielile. Nu mai aveam nimic de făcut. Trebuia să merg să descarc.

Spre sfârşitul zilei m-am întors la autobază. Am spălat maşina şi am dus-o la garaj. M-am foit multă, vreme, mereu îmi găseam câte ceva de făcut. Nu puteam pricepe de ce pusesem la inimă întâmplarea de peste zi. Tot drumul m-am dojenit: „Ce naiba vrei? De ce eşti prost? La urma urmelor ce-ți este ea? Logodnică? Soră? Ce să zic, v-ați întâlnit întâmplător pe drum, ai dus-o până acasă şi acum suferi, de parcă v-ați fi făcut declarații de dragoste. Iar ea poate nici nu vrea să se gândească la tine. Mare nevoie are ea! Este logodită după lege. Tu cine eşti? Nimeni! Un şofer de Ta drumul mare, de care întâlneşti cu sutele, poți cunoaşte câți vrei. Şi ce drept

ai tu să-ți faci gânduri: oamenii se pețesc, o să facă nuntă, dar tu ce treabă ai? Las-o baltă! Vezi-ți de volan şi – salut!

Din păcate, oricât aş fi încercat să mă conving, tot nu puteam s-o uit pe Asel. ‘

Nu mai aveam ce face pe lângă maşină. M-aş fi dus la cămin, acolo era plăcut – larmă, veselie, aveam şi un colț roşu, dar nu, eu voiam să fiu singur. M-am întins pe aripa maşinii cu mâinile sub cap. în apropiere, meşterea ceva sub maşină Geantai, un şofer de la noi. A scos capul de sub camion şi a tuşit ironic:

— La ce visezi gighitule?

— La bani! I-am răspuns furios.

Nu puteam să-l sufăr. Era un zgârcit de mâna întâi. Viclean şi invidios. Nu locuia la cămin, ca toți ceilalți, avea cameră cu chirie la o femeie. Se vorbea că i-a făgăduit s-o ia de nevastă, oricum, ar avea casa lui.

I-am întors spatele. În curte, băieții noştri făceau mare zarvă. Unul se urcase pe cabina camionului şi-i stropea cu furtunul pe şoferii care-şi aşteptau rândul. Răsuna toată autobaza de râsetele lor. Şuvoiul era puternic, dacă te izbea – te clătinai pe picioare. Au vrut să-l tragă jos pe flăcău, însă el dănțuia încoace şi-ncolo, şi-i plesnea cu rafale, ca din automat, peste spinări, pe unde nimerea, zbu-rându-le chipiurile de pe cap. Deodată şuvoiul a țâşnit în sus, s-a încovoiat în razele soarelui ca un curcubeu. Mă uit şi ce văd? Acolo unde şuvoiul zbura în sus se afla Kadicea, dispecerul nostru. Ăsta n-o să fugă. Ştia să se poarte cu demnitate, nu te puteai apropia de ea cu una, cu două. Şi acum stătea netemătoare, liniştită. Nu cutezi tu să mă atingi, nu te țin curelele! Îşi depărtase piciorul în cizmuliță şi îşi prindea părul cu acele pe care le ținea între dinți şi zâmbea. Stropi argintii îi cădeau pe cap. Băieții râdeau îndemnându-l pe flăcăiandrul de pe cabină:

— Toarnă-i peste caroserie?

— Scald-o! Fă-i o baie!

— Fereşte-te, Kadicea!

Însă flăcăul nu îndrăznea s-o stropească, ci doar se juca, dându-i ocol cu şuvoiul. În locul lui aş fi udat-o din cap până în picioare şi Kadicea poate că nu mi-ar fi zis nimic, ar fi râs şi atâta tot. Am observat de mult că întotdeauna cu mine se purta altfel decât cu ceilalți, devenea docilă, puțin capricioasă. Îi plăcea când, făcându-i ochi dulci, o mângâiam pe cap. Şi mie îmi plăcea că mereu protesta şi se certa cu mine, dar ceda repede, chiar şi atunci când nu aveam dreptate. Uneori o duceam la cinematograf, apoi o petreceam acasă: era în drum spre cămin. La dispecerat eu intram direct în birou, pe când alții i se adresau doar de la ghişeu. Acum însă nu-mi ardea de ea. N-au decât să se hârjonească.

Kadicea şi-a înfipt ultimul ac în păr.

— Gata, v-ați jucat destul! A ordonat ea.

— Am înțeles, tovarăşe dispecer!

Flăcăiandrul de pe cabină a salutat milităreşte. A fost tras jos în hohote de râs.

Ea s-a îndreptat spre garaj. S-a oprit lângă maşina lui Geantai, părea a căuta pe cineva. Pe mine nu m-a observat numaidecât din pricina plasei care despărțea garajul în compartimente. Geantai a scos capul de sub camion şi a rostit linguşitor:

— Salutare, frumoaso!

— A, Geantai.

El se uita cu lăcomie la picioarele ei. Ea a dat nemulțumită din umeri.

— Ce te zgâieşti aşa? Şi l-a împuns uşurel cu vârfi cizmuliței în bărbie.

Altul, de bună seamă, s-ar fi supărat, ăsta însă t. Zâmbea de parcă l-ar fi sărutat, apoi a dispărut sub maşir.

Kadicea m-a văzut.

— Te odihneşti bine acolo, Ilias?

— Ca pe o saltea de puf!

S-a lipit cu fața de plasa de sârmă, m-a privit țintă şi a rostit încet:

— Treci pe la dispecerat.

— Bine.

Kadicea a plecat. M-am ridicat şi eu, prcgătindu-mă s-o urmez. Geantai şi-a scos din nou capul de sub maşină.

— Grozavă muiere! Mi-a făcut el cu ochiul.

— Dar nu-i de nasul tău! I-am retezat-o eu. Credeam că se va înfuria şi va sări la bătaie. Nu-mi place să mă bat, dar cu Geantai m-aş fi încăierat, căci îmi simțeam sufletul atât de greu, încât nu ştiam ce să mă fac. Geantai însă nici măcar nu s-a supărat.

— Cine ştie? A bombănit el. Vom trăia şi vom vedea.

La dispecerat nu era nimeni. Ce naiba? Unde o fi dispărut? M-am întors şi m-am ciocnit cu Kadicea piept în piept. Stătea rezemata de uşă, cu capul ridicat uşor sprt spate. Ochii îi străluceau printre gene, Răsuflarea-i fierbinte mi-a pârjolit fața. Neputându-mă stăpâni, m-am aplecat spre ea, dar m-am dat numaidecât îndărăt. Oricât ai părea de ciudat, în clipa aceea mi s-a părut c-o trădez pe Asel.

— De ce m-ai chemat? Am întrebat-o nemulțumit. Fără să scoată o vorbă, Kadicea continua să mă privească.

— Ei? Am repetat eu, pierzându-mi răbdarea.

— Nu eşti grozav de amabil, a zis ea cu obidă în glas. Sau ai pus ochii pe vreuna?

Am rămas buimac. De ce îmi face mustrări? Şi de unde a aflat?

În vremea asta ferestruica de la ghişeu s-a deschis Din ea a răsărit capul lui Geantai. Pe față i se aşternuse un zâmbet ironic.

— Vă rog, tovarăşă dispecer, a rostit el maliții os, întinzându-i Kadicei o hârtie.

Ea l-a privit furioasă. Iar mie mi-a strigat cu necaz

— Cine vrei să-ți aducă ordinul de transport? Aştepți invitație specială?

Dându-mă la o parte cu mâna, Kadicea a trecut repede la birou.

— Poftim! Mi-a întins ea ordinul de transport. L-am luat. Era pentru acelaşi – colhoz. Mi-a înghețat inima să mă duc acolo,

ştiind că Asel. Şi apoi de ce tocmai pe mine mă aleargă prin colhozuri mai mult decât' pe oricare altul?

Mi-am ieşit din sărite.

— Iar în colhoz? Iar să car bălegar şi cărămidă? Nu mă duc! Şi i-am azvârlit ordinul pe birou. Ajunge, m-am tăvălit destul prin noroi, să se mai ducă şi alții!

— Nu striga! Ai ordin pentru o săptămână! Dacă va fi nevoie – o să ți-l prelungească! S-a supărat Kadicea.

Atunci i-am spus calm:

— Nu mă duc!

Şi, ca întotdeauna, Kadicea a cedat:

— Foarte bine. Am să vorbesc la conducere! Şi a luat foaia de pe birou.

„Va să zică n-o să mă duc, mi-am zis eu şi n-o să. Mă mai întâlnesc niciodată cu Asel." Am simțit că mi se face şi mai rău. Mi-am dat seama cât se poate de limpede că am să regret toată viața. Fie ce-o fi – mă duc!

— Bine, dă-l încoace! Am spus eu şi i-am smuls ordinul din mână.

Geantai a pufnit în râs de la ghişeu:

— Transmite-i salutări bunicii mele!

N-am zis nimic. Măcar că merita una peste mutră! Am trântit uşa şi m-am îndreptat spre cămin.

A doua zi mi-ali ieşit ochii din cap tot uitându-mă pe drum. Unde-o fi? Va mai apărea oare figura ei subțirică precum un plopşor? Plopşorul meu cu băsmăluță roşie! Plopşor de stepă! Fie şi în cizme de cauciuc şi cu surtucul tatălui. Fleacuri! Eu doar o văzusem cum arată.

Asel îmi tulburase inima, îmi răscolise sufletul!

Mergeam şi priveam în toate părțile, dar nu se vedea nicăieri. Am ajuns în aii, iată şi curtea ei. Am încetinit. Poate o fi acasă? Dar cum s-o chem, ce să-i spun? Eh, pesemne că nu mi-a fost hărăzit să mă mai văd cu ea! Am porniLân viteză spre locul de descărcare. Am descărcat şi în suflet tot îmi mai licărea o speranță: poate am s-o întâlnesc la întoarcere? Dar n-am întâlnit-o. Atunci am cotit-o pe drumul ce ducea la

fermă. Ferma se afla departe, în afara ailului. Întreb pe o fată. Nu e, zice, n-a venit la lucru. „Va să zică, înadins n-a venit, să nu se întâlnească pe drum cu mine”, mi-am zis eu şi m-am simțit tare deprimat. M-am întors trist la autobază.

A doua zi am pornit din nou la clrum. Merg şi nici nu mai visez s-o văd. Într-adevăr, ce nevoie are ea de mine?

Şi eu de ce să stric linişstea fetei, când ea a fost pețită? Totuşi, parcă nu-mi venea să cred că totul se va sfârşi astfel, cu toate că în aii şi astăzi fetele sunt pețite şi măritate fără voia lor. De câte’ori n-am citit în ziare! Dar ce folos! După război mulți viteji se-arată! Odată măritată, nu mai poți drege nimic, s-a ales praful de viață. Iată ce n-înduri îmi rătăceau prin minte,.

În vremea aceea, primăvara era în plină floare. La poalele munților, pământul ardea în vâivătăi de lalele. De când mă ştiu, am iubit aceste flori. Aş culege un braț şi i le-aş duce ei! Dar – ia-o de unde nu-i.

Şi deodată mă uit şi nu-mi vine să-mi cred ochilor – Asel! Şedea la marginea drumului pe un bolovan, chiar în locul unde mi se împotmolise maşina data trecută. Parcă ar aştepta pe cineva! Am îndreptat maşina spre ea. S-a ridicat speriată de pe bolovan şi, zăpăcită, şi-a smuls băsmăluță de pe cap, mototolind-o în pumn. De data asta Asel era îmbrăcată într-o” rochie bună şi încălțată cu pantofi. Atâta drum de mers pe jos şi ea în pantofi cu toc? Am frânat grabnic, iar inima bătea să-mi spargă

Pieptul.

— Bună ziua, Asel!

— Bună ziua! A răspuns ea încet.

Am vrut s-o ajut să urce în cabină, dar ea s-a întors şi a pornit-o agale în lungul drumului. Înseamnă că nu vrea să urce. Am dat drumul la motor, am deschis portiera şi la fel de încet am pornit alături de ea. Şi am mers aşa, ea pe marginea drumului, eu la volan, fără să scoatem o vorbă. Despre ce să vorbim? Pe urmă, ea m-a întrebat:

— Ai fost ieri la ferma?

— Am fost, de ce?

— Aşa. Să nu te mai duci acolo.

— Am vrut să te văd.

N-a mai spus nimic.

Nu-mi ieşea din cap peţitul acela blestemat. Voiam să ştiu ce şi cum. S-o întreb? Nu puteam, parcă îmi înţepenise limba. Mă temeam. Mă temeam de răspunsul ei.

Asel şi-a ridicat ochii spre mine.

— Este adevărat?

Ea a încuviinţat din cap. Volanul a început să-mi tresalte în mâini.

— Pe când nunta? Am întrebat eu.

— Curând, a răspuns ea încet.

Eram gata-gata s-o rup din loc cu maşina unde-oi dea cu ochii. Dar în loc de accelerator am apăsat pe am «breiaj. Motorul a început să urle, mergând în gol. Asel sărit într-o parte. Nici măcar nu mi-am cerut iertare Nu-mi ardea deasta.

— Înseamnă că n-o să ne mai vedem? Am spus. —> Nu ştiu. Mai bine să nu ne mai vedem.

— Cum doreşti. Dar eu tot am să te caut!

Şi din nou am tăcut amândoi. Poate că ne gândeam 3a acelaşi lucru, dar parcă ne despărţea un zid care nu ne găduia mie să mă apropii de ea, iar ei să urce în cabină*, lângă mine.

— Asel! Am zis eu. Să nu fugi de mine. N-o să te stin-| gheresc cu nimic. O să te privesc de departe. Îmi fă; duieşti?

— Nu ştiu, poate.

— Urcă, Asel.

— Nu. Pleacă. Nu mai e mult până în aii.

Pe urmă ne-am mai întâlnit pe drum, de fiecare dată ca din întâmplare. Şi din nou ea merge pe marginea dramului, iar eu stau în cabină. Îmi părea rău, dar n-aveam ce face.

De logodnic n-o întrebam. Nu se cădea şi pe urmă nici nu doream. Din spusele ei am înţeles că îl cunoştea prea puţin. Era un fel de rudă din partea mamei, locuia departe, în munţi, într-o gospodărie silvică. Din vrem străvechi, familiile

lor făceau, dacă se poate spune aşa, schimb de fete, întreţineau rudenia dintre ele din generaţie în generaţie. Părinţii lui Asel nu se împăcau cu gân-dul că ar putea s-o mărite cu vreun străin. Despre mine nici nu putea fi vorba. Cine eram eu? Un venetic, un biet şofer fără nimeni pe lume. De altminteri, nici eu n-aş fâ cutezat s-o cer în căsătorie.

În acele zile, Asel nu prea era vorbăreaţă. Se gândea tet timpul la ceva. Eu nu nădăjduiam nimic. Soarta ei| era hotărâtă, n-avea nici un rost să ne mai întâlnim. Noi însă, ca nişte copii, ne căzneam să nu vorbim despre astaq şi ne întâlneam, pentru că nu puteam să nu ne întâlnir Ni se părea că nu e cu putinţă să trăim unul fără celălalt

Aşa au trecut vreo cincÂ zile. Într-o dimineaţă mă gflam la autobază şi mă pregăteam să plec în cursă. Deodată am fost chemat la dispecerat.

— Bucură-te t m-a întâropinat Kadicea voioasă. Eştl|. Transferat pe traseul Sinţzeân.

<„ Îm înlemnit, tn zilele din urmă trăisem de parcă a viaţă întreagă aveam de făcut drumul în colhoz. Cursele în China durau mai multe zile, cine ştie când o să pot scăpa să mă văd cu Asel. Să dispar aşa, pe neaşteptate, Łără măcar să-i dau de ştire?

— Mi se pare că nu eşti prea bucuros? A observat Kadicea.

— Şi cu colhozul cum rămâne? Am întrebat eu îngrijorat. Acolo lucrul încă nu-i terminat.

Kadicea a ridicat din umeri nedumerită:

— Cum? Înainte nici nu voiai să auzi.

— Câte n-au fost. Înainte! Am zis eu, ieşindu-mi Din fire.

M-am aşezat pe scaun, şedeam şi nu ştiam ce să fac.

A intrat în grabă Geantai. Era trimis în locul meu la colhoz. Am ciulit urechile. Geantai va refuza, fără îndoială, căci pe drumurile de ţară se câştigă mai puţin. Dar ei a luat ordinul de transport, ba a mai şi zis:

— Mă duc, Kadicea. Unde mă trimiți, acolo mă duc, chiar şi la capătul lumii! În aii, mieii sunt tocmai buni de tăiat. Să-ți aduc şi ție?

Apoi, când m-a văzut pe mine. A rostit:

— Scuzați. Mi se pare că v-am deranjat!

— Cară-te! Am şuierat eu fără să ridic capul.

— Hei, Ilias, ce mai stai? M-a scuturat uşor de umăr Kadicea.

— Trebuie să merg în colhoz, trimite-mă, Kadicea, am Rugat-o eu.

— Tu eşti zdravăn la minte? Nu pot, n-am dispoziție! A zis ea şi m-a privit în ochi neliniştită. Cum de te-a apucat deodată cheful să mergi acolo?

Nu i-am răsp'us. Am ieşit în tăcere şi m-am îndreptat spre garaj. Geantaî a trecut cu maşina pe lângă mine, mi-a făcut şmechereşte cu ochiul, gata-gata să mă atingă

Cu aripa.

M-am foit multă vreme, tărăgănând, dar n-aveam altă ieşire. Am pornit spre stația de încărcare. Nu erau prea multe maşini la rând.

Tovarăşii mă chemau să fumăm, eu însă nici nu m-am dat jos din maşină. Închideam ochii şi îmi închipuiam cum Asel mă aştepta zadarnic în drum. O să aştepte o zi, două, trei. Ce-o să creadă despre mine?

Mi se apropia rândul. Începuse încărcatul maşinii dinaintea mea. Peste un minut trebuia să aşez camionul sub macara. „Iartă-mă, Asel! Am zis eu în gând. Iartă-mă, Plopşorul meu de stepa! „Şi deodată m-a fulgerat un gând: de fapt, aş avea vreme s-o vestesc şi să mă şi întorc. Atâta pagubă, o să plec în cursă cu câteva ceasuri mai târ-ziu. O să-i explic pe urmă şefului autobazei, poate mă vai înțelege, dacă nu – o să-mi tragă o muştruluială. În cel m i rău caz mă aleg cu o mustrare. Dar nu pot, mă duc I Am pornit motorul ca să dau înapoi, însă maşinile din spate erau înghesuite una într-alta. În vremea asta, camionul din față, terminând încărcatul, plecase, acum era rândul meu.

— Hai, Ilias, treci sub macara! A strigat macaragiul. Macaraua era cu brațul deasupra mea. Totul s-a sfârşit! Cu încărcătură de export nu poți pleca hai-hui pe coclauri. Cum de nu mi-am dat seama mai devreme? Iată-l şi pe funcționarul de la expediție, se apropia cu actele în mână. M-am uitat prin ferăstruică din spate: atârnat de cablul macaralei, în camion cobora, legănân-du-se, un container. Se lăsa încet tot mai jos şi mai jos. Şi atunci am strigat:

— Feriți!

Am apăsat pe accelerator şi maşina a țâşnit de sub container, căci nu oprisem motorul. Din urmă au răsunat strigăte, fluierături şi înjurături. Iar eu goneam nebuneşte pe lângă magazii, stive de scânduri şi grămezi de cărbuni. Mă făcusem una cu volanul. Pământul începuse parcă să se zvârcolească şi maşina şi eu eram aruncați dintr-o parte într-alta. Dar nu se întâmpla pentru prima dată.

În scurtă vreme l-am ajuns din urmă pe Geantai. A scos capul din cabină, holbându-şi ochii buimac: mă recunoscuse. Vedea bine că mă grăbesc şi că trebuie să-mi lase cale liberă, dar el nu, nu mă lăsa să trec. Am virat spre marginea drumului şi* am încercat să-l depăşesc luând-q direct pe câmp. Geantai a accelerat şi el şi nu mă lăsa să ies la drum. Şi goneam aşa – el pe drum, eu pe câmp. Aplecați deasupra volanului, ne aruncam priviri de fiare şi înjuram.

— Încotro? Ce cauți? Mi-a strigat el.

L-am amenințat cu pumnul. Totuşi maşina mea era goală. L-am depăşit şi am gonit mai departe.

N-am întâlnit-o pe Asel. Când am ajuns în aii gâfâiam ca şi cum aş fi alergat pe jos, abia îmi mai trăgeam suflei tul. Nici în curte, nici în uliță nu se vedea nimeni. Doar un cal înşeuat, legat de conovăț. Ce să fac? Am hotărât să aştept, mi-am zis că o să vadă camionul şi o să iasă

Afară. Am ridicat capota şi m-am aplecat asupra motorului, făcându-mă că repar ceva. Dar tot timpul eram cu ochii la portiță. N-am avut de aşteptat mult, portița s-a deschis şi în uliță au ieşit mama ei şi un bătrân corpolent cu barba

neagră, îmbrăcat cu două halate vătuite: cel de dedesupt din pluş, cel de pe deasupra din catifea. În mână ținea o kamcea frumoasă. Era năduşit şi roşu la față, se vede că tocmai terminase de băut ceaiul. S-au apropiat de eonovăț. Mama lui Asel i-a ținut respectuoasă scara şi l-a ajutat pe bătrân să se cațăre în şa.

— Suntem mulțumiți de dumneavoastră, cuscrule! A zis ea. Dar nici din partea noastră să nu vă faceți griji. Pentru fata noastră n-o să ne pară rău de nimic. Slavă Domnului, avem şi noi ceva dare de mână.

— Lasă, baihice, n-o să ne supărăm noi, a răspuns el, aşezându-se cât mai comod în şa. Să le dea Dumnezeu sănătate celor tineri. Cât despre avere, ce să zic, doar nu-i pentru străini, ci pentru copiii noştri. Nu ne înrudim pentru întâia oară. Ei. Rămâi sănătoasă, baibice, atunci r-anime cum am hotărât: vineri!

— Da, da, vineri. E zi sfântă *. Drum bun. Plecăciune Cuscrei.

„Ce-or fi vorbind ei de vineri? Mi-am zis eu. Ce zi e astăzi? Miercuri. Nu cumva au de gând s-o ducă vineri? Ah, oare până când vechile obiceiuri o să ne distrugă viața, nouă, celor tineri?!”

Bătrânul a pornit la trap mărunt înspre munți. Mama lui Asel a aşteptat până s-a îndepărtat, apoi s-a întors către mine şi m-a* măsurat cu o privire duşmănoasă.

— Tu ce te tot fâțâi pe-aici, băiete? A zis ea. La noi nu-i caravan-serai! N-ai ce căuta! Pleacă, auzi? Cu tine Vorbesc!

Va să zică băgase de seamă.

— Mi s-a stricat ceva la motor? Am mormăit eu îndărătnic, vârându-mă până la bvâu sub capotă.

„Nu, mi-am zis, n-o să plec nicăieri până n-o s-o văd.” Bătrâna a mai bodogănit ceva şi a plecat. Am ieşit de sub capotă, m-am aşezat pe scara camionului şi mi-am aprins o țigară. Nu ştiu de unde a apărut o fetiță. Sărea într-un picior

în jurul maşinii. Aducea puțin cu Asel. Oare n-o fi surioara ei?

* La musulmani – zi de rugăciune colectivă săvârşită în moschee.

— Asel a plecat! Zicea ea fără să se oprească din sâiit. \par
— Unde? Am întrebat, prinzând-o de umeri. Unde a plecat?

— De unde să ştiu eu? Dă~mi drumul! S-a smuls ea şi în semn de rămas-bun mi-a arătat limba.

Am trântit capota şi am urcat la volan. Încotro s-o apuc? Unde s-o caut? Şi era timpul să mă întorc. Am luat-o încet pe drum până am ieşit în stepă. M-arh oprit Hngă trecerea peste arâk. Nu-mi dădea prin minte ce aş putea face. Am ieşit din cabină şi m-am lungit pe pământ. Mi-era inima grea. Pe. Asel n-o găsisem, iar cursa era compromisă. Furat de gânduri, nu mai vedeam şi nu mai auzeam nimic în jur. Nu ştiu cât am zăcut aşa, dar când am ridicat capul, am zărit, de partea cealaltă a maşinii, nişte picioare de fată în pantofi. Ea! Am recunoscut-o numai-decât. Eram atât de bucuros, încât inima a începui să-mi bată nebuneşte. M-am săltat în genunchi, dar nu puteam defel să mă ridic în picioare. Şi din nou totul s-a petrecut țn acelaşi loc unde ne-am întâlnit întâia oară.

— Du-te, bunicuțo, nu mai sta! Ara rostit eu către pantofi.

— Da eu nu-s bunicuță î a zis Aseî intrând în joc.

— Dar cine eşti.

— O fata.

— Fată? Frumoasă?

— Vino şi vezi!

Am izbucnit amândoi în râs. Am sărit în picioare şi am alergat spre ea. Ea mi-a fugit în întâmpinare. Ne-am oprit unul în fața celuilalt.

— Cea mai frumoasă, am zis eu.

Iar ea, ca un plopşor în bătaia vântuâui, mâădie, într-o rochie cu mânecuțe scurte, ținea două cărți sub braț.

— De unde ai aflat că sunt aici?

— Veneam de la bibliotecă şi pe di*um am văzut urmele maşinii tale!

— Nu, zău?!

Asta însemna pentru mine mai mult decât însuşi, te iubesc". Care va să zică s-a gândit la mine şi îi sunt drag dacă a căutat urmele maşinii mele.

— Şi am dat fuga încoace încredințată, nu ştiu de ce, că mă aştepți.

Am luat-o de mână:

— Urcă, Asel, să facem o plimbare.

A încuviințat cu plăcere. N-o mai recunoşteam. Nu ml recunoşteam nici pe mine. Toate neliniştile şi necazurile

Mele dispăruseră ca Juate cu mâna. Râmăseser n. mai noi doi, fericirea noastră, cerul şi drumul. Am de? Jartiera cabinei, am ajutat-o să urce, apoi m-am a zat la

Volan.

Şi am pornit. Aşa, pe drum. Pur şi simplu. Fără să ştim încotro şi de ce. Pentru noi însă asta nu avea nici o importanță. Era de ajuns că şedeam alături, ne priveam în ochi şi'ne atingeam mâinile. Asel mi-a îndreptat chipiul soldățesc (îl purtam de vreo doi ani).

— Aşa îți stă mai bine! A zis ea şi s-a lipit cu duioşie

De umărul meu.

Maşina zbura ca o pasăre prin stepă. Universul întreg. se pusese în mişcare, toate alergau în întâmpinarea noastră: munții, câmpiile, copacii. Vântul ne biciuia fețele, căci doar mergeam înainte, soarele strălucea pe cer, noi tâdeam, acrul aducea mireasmă de pelin şi lalele, noi respiram cu tot pieptul.

Un uliu de stepă, care poposise pe un vechi kunbez *. Şi-a luat zborul, fâlfăind din aripi şi a început să plutească de-a lungul drumului, ca şi cum s-ar fi luat la întrecere

Cu noi.

Doi călăreți au sărit speriați într-o parte. Apoi cu un strigăt sălbatic au pornit pe urmele noastre.

— He-e-i, stai! Opreşte! Strigau ei biciuind caii care se făcuseră una cu pământul.

Nu ştiu cine erau. Poate îi cunoştea Asel. Curând au dispărut” învăluiți în nori de praf.

În fața noastră, o căruță s-a abătut din drum. Un flăcău şi o fată, văzându-ne, s-au ridicat în picioare, s-au luat pe după umeri şi ne-au făcut prietenos cu mina.

— Vă mulțumesc! Le-am strigat eu din cabină. Stepa a luat sfârşit, am ieşit în şosea, asfaltul a început

Să fâşâie sub roți.

Undeva, în apropiere, trebuia să fie lacul. Am virat brusc din drum şi drept peste câmp, prin iarbă şi tufişuri, am pornit cu maşina spre mal. Ne-am oprit pe o colină chiar deasupra apei.

Valurile albăstrii, parcă ținându-se de mână; înaintau unul după altul spre țărmul galben. Soarele asfințea dincolo de munți şi în depărtare apa lacului părea trandafirie. Undeva în zare, pe țărmul celălalt, se profila şirul liliachiu al munților acoperiți de zăpezi. Nori cenuşii se adunau deasupra lor.

Monument funerar.

— Priveşte, Asel! Lebedele!

Lebedele se abat pe la Issâk-Kul numai toamna şi iarna. Primăvara pot fi văzute foarte rar. Se spune că sunt lebedele din sud care zboară spre nord. Se spune că ele aduc noroc.

Un stol de lebede albe zbura deasupra lacului peste care se lăsa înserarea. Păsările ba se înălțau spre cer, ba cădeau în jos cu aripile larg desfăcute. Şi se lăsau pe apă, plescăiau zgomotos, stârnind cercuri clocotitoare de spumă şi din nou îşi luau zborul spre înalt. Apoi s-au rânduit în şir şi s-au îndreptat, fâlfâind din aripi, spre panta nisipoasă a golfului, pentru înnoptat.

Şedeam în cabină şi priveam în tăcere. Pe urmă, de parcă totul ar fi fost hotărât între noi, am rostit:

— Uite, vezi acoperişurile acelea, colo pe mal? Este autobaza noastră. Iar asta, am continuat eu arătându-i cabina, cu mâna, asta e casa noastră!

Şi am izbucnit în râs. Căci altundeva nu aveam unde s-o duc.

Asel m-a privit în ochi, sTa strâns la pieptul meu, m-a îmbrățișat, plângând şi râztnd:

— Dragul meu, iubitul meu! Nu-mi trebuie nici o casă. Numai tata şi mama de m-ar înțelege, măcar mai târziu, cândva. Se vor supăra pentru totdeauna, ştiu. Dar parcă eu sunt vinovată?

Întunericul se lăsa cu repeziciune. Norii acoperiseră tot cerul şi se lăsau în jos către apă. Lacul încremenise, făcându-se tot mai negru. In munți parcă se cuibărise uri electrosudor. Ba ici, ba colo izbucneau sclipiri de foc, stin-gându-se în aceeaşi clipă. Se apropia furtuna. Nu degeaba lebedele se abătuseră din drum ca să poposească aici. Au simțit că vremea rea putea să le ajungă deasupra munților.

A bubuit tunetul. A început să cadă o ploaie zgomotoasă, învârtejită. Lacul a prins să bolborosească, să clocotească şi să se unduiască, zbătându-se între maluri. Era cea dintâi furtună de primăvară. Şi era noaptea noastră cea dintâi. Apa curgea în şiroaie pe cabină şi pe geamuri. In lacul negru, care se căscase ca un hău, cădeau în vâlvătăi fulgere albe. Iar noi ne-am strâns unul lingă celălalt şi vorbeam în şoaptă. Am simțit că Asel tremura: se speriase, ori îi era frig? Am învelit-o cu vestonul meu, am îmbrățişat-o mai strâns şi asta m-a făcut să mă simt mare şi puternic. Niciodată nu m-am gândit că aveam în mine atâta gingăşie; nu ştiam cât e de plăcut să ocroteşti pe cineva, Să te îngrijeşti de cineva. I-am şoptit la ureche: „N-am să îngădui niciodată nimănui să te supere, plopşorul meu cu băsmăluță roşie!”

Furtuna a trecut la fel de repede precum începuse. Dar lacul continua să se zbuciume străbătut de valuri înspumate şi ploaia încă nu se domolise.

Am scos micul radio portativ, unicul meu lucru prețios din vremea aceea, l-am pornit şi l-am potrivit pe post. Țin minte ca acum: de la teatrul din capitală se transmitea baletul „Ciolpon”. De dincolo de munți, de peste vârfuri, în cabină s-a revărsat o muzică puternică şi răscolitoare, ca şi dragostea despre care era vorba în acest balet. Sala vuia, aplauda,

oamenii strigau numele interpreților, poate că aruncau flori la picioarele balerinelor, însă nimeni din cei ce se aflau în sala teatrului nu cred să fi încercat atâta încântare şi tulburare ca noi în cabină, pe malul furiosului Issâk-Kul. In acest balet se vox'bea despre noi, despre dragostea noastră. Ne-a înduioşat nespus soarta lui Ciolpon, tânăra fată care pleacă de acasă în căutarea fericirii. Ciolpon a mea, luceafărul meu de ziuă, era cu mine. La miezul nopții a adormit cu capul pe umărul meu, iar eu n-am putut să mă liniştesc multă vreme. O mângâiam uşor pe obraz şi ascultam cum oftează din străfunduri neostoitul Issâk-Kul.

Dimineața ne-am întors la autobază. Am primit o să-puneală zdravănă. Insă, când au aflat ce m-a îndemnat să procedez astfel, m-au iertat, ținând seama de un asemenea eveniment. Apoi încă multă vreme toți au râs adueân-du-şi aminte cum am fugit de sub macaraua de încărcare. Trebuia să plec într-o cursă în China. Pe Asel am luat-o cu mine. Mă gândisem s-o las în drum la prietenul meu Ali-bek Geanturin. Locuia cu familia la baza de transbordare, lângă Narân. Era aproape de frontieră. Mă abăteam întotdeauna pe la ei când treceam pe acolo. Nevasta lui Alibek era o femeie tare cumsecade, țineam la ea şi o respectam. Am plecat. Mai întâi am cumpărat ceva îmbrăcăminte pentru Asel de la un magazin aflat în drumul nostru. Căci nu avea decât rochia de pe ea. Printre altele, am cumpărat o basma mare, înfloratã. Şi am făcut foarte bine. In drum ne-am întâlnit cu un şofer în vârstă, aksakalul nostru Ur-mat-ake. Încă de departe mi-a semnalizat să opresc. Am frânat. Am coborât din cabină şi ne-am dat binețe.

— Assaloum-aleikum, Urmat-ake!

— Îleikum-assalam, Ilias. Să fie trainic frâul şoimului care s-a aşezat pe mâna ta, mi-a urat el după datină, Să vă dea Dumnezeu fericire şi copii!

— Mulțumesc! De unde ați aflat, Urmat-ake? M-ara mirat eu.

— Ei, fiule, de veste bună nu te doare gura. S-a răs-pândit pe tot traseul din om în om.

— Ia te uită! M-am mirat eu şi mai tare.

Stăm în drum şi discutam, dar Urmat-ake nici nu s-a apropiat de maşină să se uite la Asel. Bine că Asel şi-a dat seama despre ce e vorba, şi-a pus basmaua pe cap, acoperindu-şi faţa. Atunci, Urmat-ake a ztmbit mulţumit.

— Acum totul e în ordine, a zis el. Mulţumesc, fata mea, pentru cinstire. De azi înainte eşti nora noastră, nora tuturor aksakalilor de la autobază. Ţine, Ilias, pentru că |i-am văzut mireasa, a rostit el întinzându-mi nişte banL

Nu puteam să-l refuz, l-aş fi jignit.

Ne~am luat rămas-bun. Asel nu şi-a dat basmaua jos de pe cap. Ca şi când s-ar -fi aflat într-o. Casă kirghiză adevărată, ea, stând în cabină, îşi acoperea sfioasă faţa, după fânduială, ori de câte ori întâlneam şoferi cunoscuţi. Insă când rămâneam singuri – râdeam.

Cu basmaua pe cap, Asel mi se părea şi mai frumoasă.

— Mireasa mea. Ridică-ţi ochii şi sărută-mă! Îi spuneam eu.

— Nu se poate, ne văd aksakalii! Răspundea ea şi numaidecât, râzând şi parcă pe furiş, mă săruta pe obraz.

Toţi şoferii de la autobaza noastră cu care ne întâlneam, ne opreau, ne felicitau şi ne urau fericire. Mulţi dintre ei izbutiseră să facă rost nu numai de flori, pe care le culeseseră în drum, dar şi de daruri. Nu ştiu cui i-o fi trecut prin cap ideea asta. Pesemne că totul pornise de la tovarăşii noştri ruşi. În satele lor, la nuntă, e obiceiul să se împodobească maşina. Aşa şi maşina noastră: era împestriţată cu panglici roşii, albastre şi verzi, cu băsmăluţe de mătase, cu buchete de flori. Strălucea toată, pesemne că putea fi zărită de la zeci de kilometri. Amândoi eram fericiţi şi eu mă făleam cu prietenii mei. Se spune că prietenii se cunosc la nevoie, eu însă cred că se cunosc şi la bucurie.

L-am întâlnit şi pe Alibek Geanturin, cel mai bun prieten al meu. El e mai în vârstă ca mine cu vreo doi ani. Un băiat robust, cu capul mare, cu judecată, serios şi un f°ter neîntrecut. Era foarte respectat la autobază. A fost

Ales şi membru în comitetul sindicatului. Ia să vedtffm., îmi ziceam eu. Ce-o să zică?

Alibek s-a uitat în tăcere la maşina noastră şi a clătinat din cap. S-a apropiat de Asel, i~a strâns mâna şi a felicitat-o.

— Ia dă încoace ordinul de transport! A zis el. Nedumerit, i l-am îatins în tăcere. Alibek a scos stiloul

Şi cu scrisul lui mare a aşternut de-a curmezişul întregii * foi: „Cursa de nuntă nr. 167!" G sută şaizeci şi şapte era numărul Ordinului de transport.

— Ce faci? Am întrebat descumpănit. Asta-i un act! '- O să rămână pentru istorie! A râs el. Crezi că cei de

La contabilitate nu-s şi ei tot oameni? Şi acum. Dă mâna! M-a îmbrățişat puternic şi m-a sărutat. Am izbucnit amândoi în râs. Ne-am îndreptat spre maşini, dar Alibek s-a întors şi m-a oprit:

— Da unde o să locuiți? Am desfăcut larg manile.

— Asta-i casa noastră! Ara arătat eu spre camion.

— În cabină? Şi copiii tot acolo o să-i creşteți? Uite ce-i, instala ți-vă în locuința noastră de la baza de trans-bordare, o să vorbesc cu şefii, iar noi o să ne mutăm m casa noastră.

— Dar încă nu-i gata!

Alibek îşi construia o casă la Râbacie, aproape de autobază, în timpul liber mergeam şi eu să-l ajut.

— Nu-i nimic. Au mai rămas puține de făcut. Să nu crezi că ai să găseşti ceva mai bun, ştii şi tu – loeuirițele deocamdată sunt o problemă.

— Îți mulțumesc! Nicir nu ne dorim mai mult. Eu voiam doar s-o las pe Asel pentru o vreme la voi, iar tu ne oferi locuința întreagă.

— Puteți poposi la noi. La întoarcere, aşteaptă-raâ. Atunci o să chibzuim totul cu nevestele! A zis el şi a făcut cu ochiul spre Asel.

— Da, acum cu nevestele.

— Vă urez o călătorie de nuntă fericită! Ne-a strigat.

Din urmă Alibek.

Ei, drăcie! Într-adevăr asta era călătoria noastră de nuntă! Şi ce mai călătorie!

Eram bucuroşi că totul merge bine şi doar o singură întâlnire mi-a stricat înteucâtva voia bună.

La una dintre cotituri a'țâşnit în şosea maşina lui Gean-tai. Nu era singur, lângă el şedea Kadicea. Geantai mi-a făcut semn cu mâna. Am frânat brusc. Maşinile s-au oprit

Una Ungă alta, aproape atingându-se. Geantai a scos capul pe geam:

— Ce te-ai împopoțonat aşa, ca la nuntă?

— Chiar aşa este! Am răspuns eu.

— Nu zău? A făcut el neîncrezător, uitându-se la Ka-dicea. Iar noi te căutam. I-a scăpat lui.

Kadicea a înlemnit, palidă, descumpănită.

— Ziua bună, Kadicea, am spus eu prietenos. Ea a dat din cap în tăcere.

— Aha, deci fata de lângă tine e logodnica? S-a dumirit în sfârşit Geantai.

— Nu, nevasta, am răspuns eu îmbrățişând-o pe Asel pe după umeri.

— Aşa, va să zică? A rostit Geantai holbându-şi şi mai tare ochii, neştiind ce să facă, să se bucure sau nu. Păi, te felicit, te felicit din inimă.

— Mulțumesc! Geantai a surâs satisfăcut.

— Mare şmecher! Ai luat-o fără kalâm *?

— Eşti un prost! I-am zis e, u. Valea!

Cum de rabdă pământul astfel de oameni? Am vrut să-i mai zic vreo câteva să se sature. Am scos capul pe geam, m-am uitat şi l-am văzut pe Geantai lângă maşină, îşi freca obrazul şi striga ceva, amenințând-o cu pumnul pe Kadicea. Iar ea fugea undeva pe câmp, departe de şosea. Şi cum fugea aşa, deodată a căzut la pământ, acope-rindu-şi capul cu manile, Nu ştiu ce se petrecuse între ei, dar mi s-a făcut milă de ea şi simțeam o apăsare pe suflet de parcă aş fi fost vinovat cu ceva. Lui Asel nu i-am spus nimic.

Peste o săptămână ne-am mutat în căsuța de lingă baza de transbordare. Nu era prea mare: o tindă şi două odăiţe. Acolo mai sunt vreo câteva căsuțe la fel, în ele locuiesc şoferii cu familie şi muncitorii de la punctul de alimentare cu carburanți. Dar locul e frumos, lângă şosea şi destul de aproape de Narân. Oricum, e centru regional. Poți să te duci la cinematograf, la magazine. Are şi spital. Nouă ne mai plăcea şi pentru că baza de transbordare se afla la jumătatea drumului. În general, făceam curse între Râba-cie şi Sinţzean. În drum, puteai să te odihneşti acasă, ba să şi înnoptezi. Aproape în fiecare zi mă vedeam cu Asel. Şi când eram reținut pe drum, tot ajungeam acasă, chiar

* Prețul de răscumpărare a miresei, la unele popoare din Asia.

Şi la miezul nopții. Asel mă aştepta întotdeauna, nu se culca până nu soseam. Începusem să ne rostuim cu cele trebuincioase pentru gospodărie. Într-un cuvânt, viața noastră se rânduia încetul cu încetul. Am hotărât ca şi Asel să intre undeva la lucru, ea însăşi insista: era crescută în aii, harnică şi muncitoare, dar tocmai atunci, spre marea noastră bucurie am aflat că în curând va deveni mamă.

În ziua când Asel a născut, mă întorceam dintr-o cursă în China. Eram zorit şi îngrijorat. Asel era internată la casa de naşteri din Narân. Când am ajuns, am aflat că aveam un băiat. Fireşte, nu m-au lăsat s-o văd. Am urcat în maşină şi am luat-o la goană prin munți. Era iarnă. În jur numai zăpadă şi stânci. În fața ochilor vedeam numai negru şi alb, negru şi alb. Nici nu ştiu când am ajuns pe creasta defileului Dolon, la o înălțime amețitoare, unde norii se târăsc pe pământ, iar, jos, munții par nişte pitici; am sărit din cabină, mi-am umplut pieptul cu aer şi am strigat către cele patru zări:

— Hei, munților, am un băiat!

Mi s-a părut că munți au tresărit. Ei au repetat cuvintele mele şi ecoul a dăinuit multă vreme, rostogolindu-se din trecătoare în trecătoare.

Pe băiat l-am botezat Samat. Eu i-am pus acest nume. Toate discuțiile noastre se învârteau în jurul lui: Samat, Samat al nostru, Samat a zâmbit, lui Samat i-au ieşit din-țişorii. Aşa cum se cuvine unor părinți tineri.

Trăiam în bună înțelegere, ne iubeam, apoi mi s-a întâmplat nenorocirea.

Acum e greu să-mi dau seama de unde mi s-a tras acea năpastă. Totul s-a încâlcit, s-a amestecat. E drept că pe urmă am înțeles multe, dar ce folos?

Pe omul acela l-am întâlnit întâmplător pe drum, fără să bănuim niciunul că aceasta nu era ultima noastră în-tâlnire.

Într-o zi de toamnă târzie plecasem într-o cursă. Era o vreme posomorită, plicticoasă. De sus cernea ceva mărunt şi umed, nu-ți dădeai seama dacă e ploaie sau ninsoare. Pe povârnişurile munților, ceața se întinsese ca pelteaua. Geamurile se abureau şi aproape tot drumulam mers cu ştergătoarele de parbriz în funcțiune. Pătrunsesem adânc în munți, mă aflam foarte aproape de trecătoarea Dolon. Of, Dolon, Dolon, colos al Tian-Şan-ului! Câte nu mă leagă de el! Cea mai grea şi mai primejdioasă porțiune a traseului. Drumul merge în serpentină, buclă după buclă, tot numai urcuş, te cațeri spre cer, striveşti norii sub roți, ba te țintuieşte de bachetă, că nu te mai poți mişca, ba te aruncă brusc în jos, încât eşti nevoit să te propteşti în mâini ca să te desprinzi de volan. Iar vremea pe acolo e ca o cămilă nărăvaşă: fie vară, fie iarnă, Dolonului nu-i pasă, într-o clipită te potopeşte cu grindină, cu ploaie sau îți fcrânteşte o viforniță de zăpadă şi te învăluie în beznă de nu mai vezi nimic la doi paşi. Aşa-i Dolonul nostru! Însă noi, cei din Tian-Şan ne-am obişnuit cu el, deseori îl trecem şi pe timp de noapte. Acum îmi vin în minte toate aceste greutăți şi primejdii, daicând lucrezi acolo zi de? Ă nu ai vreme să te gândeşti la ele.

Într-una din trecători, aproape de Dolon, am ajuns din urmă un camion. Îmi amintesc exact, era un GAZ-51. Nu e bine zis – l-am ajuns, căci, de fapt, stătea pe loc. Doi oameni

trebăluiau la motor. Unul dintre ei a ieşit agale în mijlocul şoselei şi a ridicat mâna. Am frânat. Omul, într-o pelerină de foaie de cort udă, cu capişonul ridicat, s-a apropiat de mine. Să tot fi avut vreo patruzeci de ani, mustăți brun-roşcate, soldăţeşti, tunse perie, chipul îi era cam posomorit, dar privirea liniştită.

— Ia-ne şi pe noi, gighitule, până la cantonul din Dolon, mi-a zis el. Trebuie să aducem un tractor, ni s-a stricat motorul.

— Urcați, am să vă duc. Dar poate o să-i dăm de cap împreună? Le-am propus eu şi am coborât din cabină.

— Ce să-i dai de cap, a amuțit definitiv! A răspuns şoferul abătut, trâritiftd capota.

Se învinețise -tot, sărmanul, înghețase. Se vedea clar că nu e dintre ai noştri, ci pesemne din capitală, privea descumpănit în jur. Aducea nu ştiu ce din Frunze * la cantonul de întreținere a drumurilor. „Ce-i de făcut?" îmi ziceam. Şi deodată mi-a venit o idee năstruşnică. Dar mai întâi m-am uitat înspre trecătoare. Cerul era posomorit, întunecat, norii alergau jos. Totuşi m-am hotărât. Ideea nu era cine ştie ce grozăvie, însă pentru mine, atunci, echivala cu a te arunca într-un atac periculos.

— Frânele ți-s în ordine? L-am întrebat pe şofer.

— Na-ți-o bună! Crezi că plec la drum fără frâne? Ți-am spus doar că motorul are ce are!

— Dar cablu ai?

— Sigur că am.

Capitala R. S. S. Kirghize, S-au uitat la mine neîncrezători, fără să se clintească din loc.

— Ai căpiat? A rostit încet şoferul.

Nu ştiu dacă e bine sau rău, dar eu aşa sunt, dacă mi-a trăsnit ceva prin cap, nu mă las, chiar de mor, până nu obțin ceea ce vreau.

— Ascultă, prietene, agață cablul! Pe cuvânt de onoare că am să te remorchez! Am insistat eu.

Dar şoferul a dat din mână.

— Las-o baltă! Nu ştii că pe aici nu se merge cu remorcă? Nici nu mă gândesc!

M-am simțit nespus de jignit, de parcă ar fi refuzat să-mi împlinească o mare rugăminte.

— Eh, ce catâr fricos! Am zis eu.

L-am chemat pe picher. Am aflat pe urmă că era picher. Picherul m-a cercetat cu privirea şi i-a spus şoferului:

— Scoate cablul.

Acela s-a uitat la el buimac.

— Dumneata răspunzi, Baitemir-ake.

— Toți o să răspundem! A rostit el.

Asta mi-a plăcut. Un astfel de om îți inspira numaide-cât respect.

Şi am pornit, două maşini legate prin cablu. La început totul a mers normal. Dar în Dolon drumul suie necontenit, străbătând pante abrupte. Motorul a început să geamă şi să urle, nu se auzea decât zgomotul lui. „Nu, zic în gând, nu te cred, am să storc din tine totul până la ultima picătură P! Observasem mai demult că oricât de greu ar fi dramul în Dolon, motorului îi mai rămâne totuşi o anumită rezervă din capacitatea de tracțiune. Întotdeauna maşinile erau încărcate cu băgare de seamă, nu mai mult de şaptezeci la sută din tonaj. Fireşte, la ora aceea nu mă gândeam la asta. În mine se. Dezlănțuise o forță sălbatică, un fel de înflăcărare sportivă: să obțin ceea ce mi-am pus în gând – să-i ajut pe aceşti oameni să ajungă cu maşina la destinație. Dar s-a dovedit a nu fi chiar atât de simplu. Maşina trepida, trăgea din răsputeri, un soi de lapoviță se lipea de parbriz, ştergătoarele abia izbuteau s-o dea la o parte. La un moment dat au apărut nişte nori, se aşter-fieau sub roți, târându-se de-a curmezişul drumului. Au apărut cotiturile bruşte, abrupte. În sinea mea, trebuie să recunosc, începusem să-mi fac mustrări: de ce naiba m-oi fi băgat în povestea asta? S-ar putea, Doamne fereşte, Să-i omor pe aceşti oameni! Eram mai istovit decât maşina. Am azvârlit totul de pe mine: căciula, pufoaica, vestonul, puloverul. Am rămas doar în cămaşă, din

mine ieşeau aburi ca la baie. Nu-i lucru de glumă să remorchezi o maşină. Numai ea cât cântăreşte, plus încărcătura. Bine că Baitemir stătea pe scară şi ne dirija mişcările: mie prin voce, iar celui remorcat prin semne cu mâna. Când am început să ne cățărăm pe serpentine, am crezut că nu va rezista, va sări undeva cât mai departe de năpastă. Dar el nu s-a clintit. S-a strâns ca un vultur în zbor şi s-a lipit de cabină. M-am uitat la fața lui – era liniştită, parcă cioplită din piatră, picături de ploaie i se scurgeau pe obraji, pe mustăți – şi parcă mi-am simțit sufletul mai uşor.

Mai aveam de trecut încă un urcuş mare şi după asta gata, victoria era a noastră. În clipa aceea, Baitemir s-a aplecat spre geam:

— Atenție, vine o maşină din față! Ia-o mai la dreapta!

Am luat dreapta. Din munți cobora un camion – era al lui Geantai! „Ehei, mi-am zis, am s-o pățesc de la inginerul cu protecția muncii: negreşit, Geantai n-o să-şi țină gura." Se apropia din ce în ce mai mult. Se proptise cu mâinile în volan, cobora la vale privind pe sub sprân-cene. Am trecut foarte aproape unul de celălalt, ne puteam atinge cu mâna. Când am ajuns unul în dreptul celuilalt, Geantai s-a tras speriat de la geam şi a clătinat dezaprobator din capul său cu malahai * roşcat de vulpe. „Să te ia dracu, am zis în gând, poți să trăncăneşti cât vrei! „

Am ieşit în vârf, am coborât o pantă abruptă, după care a urmat drum lin şi, în sfârşit, iată şi cotitura spre canton. Am virat într-acolo. Totuşi am izbutit! Am oprit motorul şi n-ăm mai auzit nimic. Mi se părea că nu eu am asurzit, ci că natura amuțise. Nici un sunet. Am coborât cu greu din cabină şi m-am aşezat pe scară. Simțeam că mă înăbuş, eram istovit, dar şi aerul era rarefiat în defileu. Baitemir a venit repede, mi-a aruncat pufoaica pe umeri şi mi-a îndesat căciula pe cap. Împleticindu-se, a venit şi şoferul de pe maşina cealaltă, palid, fără să scoată o vorbă. S-a aşezat în fața mea pe vine şi mi-a întins un pachet de ți-‘ gări. Am luat o țigară. Îmi tremura mâna. Ne-am aprins țigările şi ne-am mai revenit.

Am simțit din nou că mă-încearcă acea forță blestemată, sălbatică.

* Căciulă mare din blană, cu urechi, care se leagă sub bărbie, întâlnită mai ales la kirghizi şi başkiri.

— Ha! Am răcnit eu. Ai văzut? Şi l-am lovit pe şofer atât de zdravăn peste umăr, încât s-a răsturnat pe spate.

Apoi am sărit toți trei în picioare şi am început să ne înghiontim, care pe unde nimerea, strigând şi îndrugând vorbe fără noimă în semn de bucurie.

În cele din urmă ne-am potolit, ne-am aprins a doua țigară. M-am îmbrăcat, m-am uitat la ceas şi am spus

Zorit:

— E timpul să plec! Baitemir s-a încruntat:

— Nu, hai în casă, eşti oaspetele meu! Dar nu mai puteam întârzia nici o clipă.

— Mulțumesc! Am zis eu. Nu pot. Vreau să trec pe acasă, mă aşteaptă nevasta.

— Poate totuşi rămâi? Golim împreună o sticluță! A început să mă înduplece noul meu prieten – şoferul.

— Lasă-l! L-a întrerupt Baitemir. Îl aşteaptă nevasta. Cum te numeşti?

— Ilias.

— Du-te, Ilias. Îți mulțumim că ne-ai ajutat. Baitemir m-a condus, agățat pe scară, până la şosea, Mi-a strâns mâna în tăcere, apoi a sărit jos.

Când ani" început urcuşul, am scos capul din cabină şi m-am uitat îndărăt. Baitemir tot mai stătea în drum. Îşi mototolea căciula în mâini şi se gândea la ceva cu capul plecat.

Asta-i tot.

Lui Asel nu i-am povestit cu amănunte. I-am spus numai că am întârziat deoarece am ajutat unor oameni pe drum, Nu-i ascundeam nimic, însă despre toate astea n-am vrut să-i povestesc. Şi aşa era întotdeauna îngrijorată de soarta mea. Apoi, nu aveam deloc intenția să mai repet asemenea performanțe. S-a întâmplat o dată în viață, mi-am măsurat

puterile cu Dolonul şi gata, ajunge! Aş fi uitat totul chiar de a doua zi, dacă nu m-aş fi îmbolnăvit la întoarcere. Se vede că am răcit atunci. Abia am ajuns acasă şi am căzut numaidecât la pat. Nu-mi amintesc ce a fost cu mine, tot timpul mi se năzărea că remorchez o maşină prin Dolon. Viforniţa îmi ardea faţa, mi-era tare greu şi nu aveam aer să respir. Volanul parcă era din vată., mvârte. Am de el şi mi se mototolea în mâini. Înainte se afla trecătoarea care părea să nu aibă sfârşit, maşina s-a ridicat cu radiatorul spre cer, se caţără tot mai sus, ui'lă, se prăvăleşte de pe povârniş. Pesemne că asta a fost „trecătoa-rea" bolii. Am biruit-o în cea de a treia zi şi am început

I

Să mă-întremez. Am mai zăcut încă două sile, mă simţeam! Bine şi voiam sa mă scol, însă Asel nici n-a vrut să audă, jj m-a silit să mă întind în pat. Am cercetat-o cu privirea şi mi-am zis: „Oare eu am fost bolnav, ori ea?" N-o mai recunoşteam, într-atât era de istovită, avea'cearcăne vinete sub ochi şi slăbise de-o sufla vântul din picioare. Şi pe deasupra mai avea şi grija copilului. Nu, aşa nu mai merge, am hotărât eu. N-am dreptul să fac pe prostul. Trebuie să se odihnească. M-am ridicat din pat şi am început să mă: îmbrac.

— Asel! Am strigat-o încet, căci dormea copilul. Vor-j beşte cu vecinii să aibă grijă de Samat, mergem la cinematograf.

S-a apropiat în fugă de pat, m-a răsturnat pe pernă, mă privea de parcă mă vedea pentru întâia oară, se căznea să-şi reţină lacrimile, dar ele ii străluceau între gene şi buzele îi tremurau. Şi-a ascuns faţa la pieptul meu şi a început să plângă.

— Asel, ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat? Am întrebat eu descumpănit.

— Nimic, sunt bucuroasă că te-ai înzdrăvenit.

— Şi eu sunt bucuros, dar de ce să te neliniştеşti stata? Ce dacă m-am îmbolnăvit şi eu puţin. În schimb am staţi acasă cu tine, m-am jucat în voie cu Samat.

Copilul mergea de-a buşilea, se pregătea să pornească; în picioare. Era la vârsta cea mai nostimă.

— Ştii ceva? N-aş avea nimic împotrivă să mă îmbolnăvesc aşa! Am glumit eu.

— Isprăveşte! Nu vreau! A strigat Însel.

Atunci, băieţelul s-a trezit. Ea l-a adus cald după somn. Şi am început să ne tăvălim prin pat tustrei, să ne jucăm iar Samat, ca un ursuleţ, se târa încolo şi-ncoace peste noi.

— Uite, vezi ce bine e? Am zis eu. Şi tu?! Curând o, să mergem la bătrânii tăi în aii. Să îndrăznească să n ierte. Când or să-l vadă pe Samat al nostru, or să-l îndră-ij gească şi vor da totul uitării.

Da, aveam de gând să mergem în aii, să ne'mărturisiră vina şi să cerem iertare, aşa cum se cuvine în astfel dej cazuri. Bineînţeles că părinţii ei erau supăraţi crunt p «noi. Au trimis şi vorbă printr-un consătean, care venise la Narân, că n-or s-o ierte niciodată pe fata lor pentru fapta săvârşită. Au spus că nu vor să ştie nimic despre noi şi despre viaţa noastră. Nădăjduiam însă că totul se v| afanja când vom merge la bătrâni şi le vom cere iertare

Dar trebuia mai întâi să iau concediu şi să ne pregătim de călătorie: să cumpărăm daruri pentru toate rubedeniile. Nu voiam să ne ducem cu mâna goală.

Între timp a venit iarna. În Tian-Şan iarna este aspră, cu viscole, cu ninsori şi avalanşe în munţi. Grijile noastre, ale ş©ferilor, sporesc, iar ale cantonierilor de la drumuri şi mai mult. În această perioadă ei nu fac altceva decât să se lupte cu avalanşele. În locurile primejdioase, unde ar putea avea loc o avalanşă, o provoacă dinainte şi apoi curăţă drumul. E drept, iarna aceea a fost cât de cât liniştită, ori poate eu n-am observat nimic, căci şoferul are întotdeauna destule pe cap. Şi, colac peste pupăză, autobaza a primit pe neaşteptate. O sarcină suplimentară. Mai bine zis, noi, şoferii, ne-am angajat s-o îndeplinim şi eu m-am oferit cel 4intâi, Nici acum nu-mi pare rău, însă, poate, de aici au „început toate belelele mele. Iată cum s-a-întâmplat.

Într-o seară mă întorceam la autobază. Asel îmi dăduse un pachețel pentru nevasta lui Alibek Geanturin. M-am abătut pe la casa lor şi am clacsonat. A ieşit soția iui Alibgk. De la ea am aflat că muncitorii chinezi au trimis o telegramă la autobază cu rugămintea de a li se transporta înainte de termen utilajul pentru o uzină.

— Dar Alibek unde este? M-am interesat eu.

— Unde să fie? La stația de descărcare, toată lumea-i acolo. Se spune că au şi sosit eşaloanele.

Am pornit într-acolo. Mi-am zis că trebuie să aflu totul cum se cuvine. Am ajuns. Stația noastră de descărcare se află în defileu, la ieşirea spre lac. Aci era stația-termi-nus a căii ferate. În jur se lăsase un semiîntuneric plin de agitație. Vântul năvăleşte în rafale din defileu, leagănă becurile din vârful stâlpilor, spulberă zăpada peste traverse. Locomotivele aleargă încolo şi-ncoace manevrând vagoanele. Pe ultima linie, o macara îşi roteşte brațul, des-căreând de pe platforme lăzi ferecate în şine de tablă şi strană, încărcătură de tranzit spre Sințzean, pentru o uzină constructoare de maşini. Deschiseseră acolo un şantier mare,. Pentru care noi transportaserăm câte ceva din utilaj.

Se adunaseră multe maşini, dar nimeni nu încărca. Parcă aşteptau ceva. Unii şedeau în cabine ori pe scările camioanelor, alți se rezemaseră de lăzi, adăpostindu-se de vânt. La salutul meu, nimeni n-a răspuns cum se cuvine. Toți tăceau, pufăind din țigări. Alibek stătea mai la o parte. M-am dus la el.

— Ce faceți aici? A venit vreo telegramă?

— Da. Vor să dea drumul la uzină înainte de termen.

— Şi ce-i cu asta?

— Totul depinde de noi. Priveşte câte lăzi au descărcat de-a lungul liniilor şi vor mai aduce. Cum o s-o scoatem la capăt? Iar oamenii aşteaptă, şi-au pus nădejdea în noi! Pentru ei, fiecare zi contează!

— Şi ce ai căşunat pe mine? Ce amestec am eu?

— Cum adică ce amestec? Tu, ce, ’ eşti din altă țară? Sau nu înțelegi importanța acestei acțiuni?

— Ai căpiat, zău aşa! Am zis eu mirat şi m-am retras la o parte.

În vremea asta s-a apropiat de noi Amanjolov, şeful autobazei. Şi-a aprins în tăcere țigara de la un şofer, apoi ne-a măsurat cu privirea.

— Iată ce-i, tovarăşi, o să telefonez la minister, poate ne trimit nişte ajutoare. Însă nu trebuie să ne bizuim pe asta. Nici eu nu ştiu cum o să facem.

— Da, nu e uşor de cumpănit, tovarăşe Amanjolov! S-a auzit un glas. Este o încărcătură de gabarit mare. Mai mult de două-trei lăzi nu încap în camion. Chiar dacă am căra zi şi noapte, tot n-am putea dovedi până la primăvară.

— Aşa stau lucrurile, a răspuns Amanjolov. Dar trebuie să ne descurcăm. Până una alta să mergem acasă, să chibzuim fiecare!

A urcat în maşină şi a plecat. Niciunul dintre băieți nu s-a clintit din loc. Dintr-un colț întunecos a bubuit un bas, fără să se adreseze nimănui:

— Pe dracu! Dintr-o piele de oaie nu poți croi două cojoace! Trebuiau să se gmdească mai dinainte!

Vorbitorul s-a ridicat, a stins chiştocul şi s-a îndreptat spre maşină.

Un altul l-a susținut. La noi, zice, întotdeauna-i aşa, când ajunge cuțitul la os, atunci haideți, frați şoferi, să ne scoateți din încurcătură!

Mulți au sărit cu gura pe el:

— Asta-i o treabă de întrajutorare frățească, iar tu, Ismail, trăncăneşti ca o muiere la piață!

Eu nu m-am băgat în discuție, însă mi-am amintit deodată cum am remorcat camionul prin trăcătoare şi m-am înflăcărat ca întotdeauna.

— Ce să ne mai gândim?! Am sărit eu, venind mai aproape. Trebuie să folosim remorcile!

Toți au rămas neclintiți. Unii nici nu s-au uitat la mine. Una ca asta putea să trântească numai un prost cum nu s-a mai văzut.

Geantai a fluierat încet.

— Ați văzut?

L-am recunoscut după voce.

Stăteam şi mă uitam de la unul la altul, voiam să le povestesc întâmplarea cu maşina remorcată. Dar un zdra-hon uriaş s-a dat jos de pe ladă, i-a dat vecinului mănuşile şi, apropiindu-se de mine, m-a apucat de guler şi m-a tras către el, nas în nas.

— Ia suflă!

— Ha-a! I-am suflat eu în față.

— E treaz! S-a mirat namila, dându-mi drumul de

Guler.

— Atunci e prost! A adăugat prietenul lui şi amândoi s-au îndreptat spre maşinile lor, le-au pornit şi au plecat.

Ceilalți s-au ridicat şi ei în tăcere, pregătindu-se de plecare. Niciodată nu fusesem luat în râs ca acum. Simțeam că şi căciula mi se înroşise de ruşine.

— Stați, unde plecați?! Am început eu să mă agit printre şoferi. Vorbesc serios. Putem folosi remorcile.

Unul dintre şoferii mai bătrâni, un aksakal, s-a apropiat de mine mâhnit:

— Când am venit aici ca şofer, tu, băiețaş, nici nu purtai pantaloni. Tian-Şan-ul nu-i o estradă de dans. Îmi pare rău de tine, nu face oamenii să râdă.

Râzând, băieții au început să se împrăştie pe la maşini. Atunci am strigat de s-a auzit în toată stația:

— Sunteți nişte muieri, nu şoferi! Nu trebuia să spun asta, era s-o pățesc.

— Ce spui? Vrei să te joci cu viețile altora?

— S-a găsit inovatorul! Vrea să primească primă! S-a băgat şi Geantai.

Glasurile s-au învălmăşit, iar eu am fost înghesuit înspre lăzi. Mi-am zis că mă vor burduşi cu pumnii şi am apucat de

jos o scândură.

— Hei, daţ vă la o parte! A strigat cineva, îmbrân-cindu-i pe toţi. Era Alibek. Linişte! A răcnit el. Iar tu, Ilias, lămureşte-ne pe-nţeles! Hai, repede, vorbeşte!

— Ce să mai vorbesc! Am răspuns eu gâfâind. Mi-au rupt toţi nasturii. În trecătoare am remorcat un camion până la cantonul de întreţinere a drumurilor. Încărcat.

Asta-i tot.

Băieţi au tăcut neîncrezători.

— Şi l-ai tras? A întrebat cineva cu îndoială în glas.

— Da, peste tot Dolonul, până la canton.

— Ia te uită! S-a mirat cineva.

— Minte! A zis altul.

— Câinii mint! * M-a văzut şi Geantai. Bei, Geantai, unde eşti? Spune! Ţii minte că ne-am întâlnit?

Insă Geantai n-a răspuns. Pareă-l înghiţise pămfntul. Dar atunci nu-mi ardea de el. Din nou s-au pornit să discute aprins, unii au trecut de partea mea. Dar unul mai neîncrezător i-a „făcut numaidecât să-şi schimbe părerea.

— Ce să mai trăncănim de pomana! A rostit el posac. Cineva a făcut ceva o dată, câte nu se întâmplă? Nu suntem copii. Pe traseul nostru remorcile sunt interzise. Nimeni n-o să-ţi îngăduie. Încearcă să-i pomeneşti de asta inginerului cu protecţia muncii, o să-ţi arate o bleandă eât toate zilele. Nu riscă el s-ajungă la tribunal pentru voi.; Asta-i toată povestea!

— Las-o mai încet! A intervenit altul în apărarea mea, Ce-nseamnă – nu îngăduie? Iată, Ivan Stepanovieî, în 1930, a deschis primul drumul prin defileu cu auto-camioneta lui. Şi nu i-a îngăduit nimeni. S-a dus singur. Şi uite-l, trăieşte.

— Da. Aşa a fost, a adeverit Ivan Stepanovici. Dar, zice, acum stau la îndoială; pe aici nici vara n-a mers nimeni cu remorcă, darmite acunl, iama.

Alibek, care tăcuse tot timpul, a zis şi el:

— Destul, să lăsăm discuţiile! Deşi e vorba de o treaba neobişnuită, merită să ne gândim. Numai că nu aşa ea tine, Iîias: tranca-fleanca, vreau remorcă şi pe-aiei ţi-e drumul!

Trebuie să ne pregătim, să chibzuim totul temeinic, să ne sfătuim, să facem o probă. Numai cu vorbe n-o să dovedeşti nimic.

— O să dovedesc! Am răspuns eu. Până ce o să vă gândiți şi-o să vă socotiți, o să vă dovedesc! Atunci o să vă convingeți!

Fiecare om are firea lui. De bună seamă, trebuie să ți-o stăpâneşti, dar nu izbuteşti întotdeauna. Şedeam la. Volan, însă parcă uitasem şi de maşină şi de drum. In, mine clocoteau durerea, obida, amărăciunea şi mânia. Pe măsură ce trecea timpul, mândria mea rănită se aprindea şi mai tare. Da, am să vă dovedesc! Am să dovedesc ce) înseamnă să n-ai încredere în om, să râzi de el, ce înseamnă să fii chibzuit şi precaut din cale-afară! Iar Alibek face şi el pe grozavul: trebuie să ne gândim, să ne pregătim, să facem probe! El e deştept, prevăzător. Mm însă nu-mi pasă de toate astea. Pur şi simplu o să fac: ce mi-am pus în gând şi o să le dau la toți peste nas {

În limba rusă, verbul brehat' are şi sensul de a lătra.

După ce am dus maşina la garaj, ra-am foit multă vreme pe lingă ea. Totul în mine era încordat ca un arc. Mă gândeam la un singur lucru: să pornesc cu remorca spre defileu. Trebuia să fac asta. Orice s-ar fi întâmplat. Bar cine o să-mi dea remorcă?

Chinuit de aceste gânduri, rătăceam fără țintă prin curte. Se făcuse târziu. Doar la dispecerat mai era o fereastră luminată. M-am oprit brusc: dispecerul! Da, dispecerul poate să aranjeze totul. Astăzi, pare-se, era de serviciu Kadicea. Nici nu se putea mai bine! Ea nu mă va refuza, nu trebuie să mă refuze. Şi daca aşa stau lucrurile, doar nu săvârşesc o crimă, dimpotrivă şi ea nu face decât să mă ajute să înfăptuiesc o treabă utilă şi necesară tuturor.

Pe când mă apropiam de dispecerat m-am surprins gândindu-mă că de mult nu mai intrasem pe această uşă, ca altădată, ei mă adresam la ghişeu. M-am oprit țfesevun-pănit. Uşa s-a deschis. Kadicea stătea în prag.

— Veneam la tine, Kadicea! Bine că te-am mai găsit.

— Tocmai plecam.

— Păi, să mergem, te conduc acasă.

Kadicea a ridicat mirată din sprâncene, m-a privit neîncrezătoare, apoi a surâs:

— Să mergem.

Am ieşit prin camera de control de la poartă. Afară era întuneric. Dinspi'e lac răsuna plescăitul valurilor, bătea un vânt rece. Kadicea m-a luat de braț şi s-a strâns lângă mine, adăpostindu-se de vânt.

— Ți-e frig? Am întrebat eu.

— Lângă tine n-o să îngheț! A glumit ea.

Doar cu o clipă în urmă eram bântuit de îngrijorare, iar acum, nu ştiu de ce, mă liniştisem.

— Mâine când eşti de serviciu, Kadicoa?

— Itn schimbul doi, dar de ce?

— Am o treabă foarte importantă. Totul depinde de Tine.

La început nici n-a vrut să audă, însă eu am stăruit S-o conving. Ne-am oprit lângă felinarul din colț.

— Vai, llias! A rostit Kadicea privindu-mă îngrijorată în ochi. Nu-i bine ceea ce vrei să faci!

Însă am înțeles că ea va face ceea ce-i ceream. Am luat-o de mină:

— Ai încredere în mine! Totul o să fie în regulă.

Ne-am înțeles? Ea a oftat:

— Ce să mă fac eu eu tine?! Şi a încuviințat din cap. Fără să vreau am îmbrățişat-o pe după umeri.

— Tu trebuia să te naşti gighit, Kadicea! Atunci, pe mâine! Am zis eu strângându-i mâna bărbăteşte. Către seară să-mi pregăteşti hârtiile, ai înțeles?

— Nu te grăbi! A rostit Kadicea întârziind cu mâna într-a mea. Apoi s-a întors brusc: Du-te. Astăzi dormi la cămin?

— Da, Kadicea.

— Noapte bună!

A doua zi am avut verificare tehnică. La autobază, oamenii erau nervoşi: veşnic inspectorii ăştia apar pe nepusă masă,

veşnic se leagă de câte ceva şi încheie procese verbale. Cită bătaie de cap şi câte griji stârneşte venirea lor! Dar ei rămân netulburați.

În privința maşinii mele eram liniştit, totuşi m-am lăsat mai la urmă, prefăcându-mă că repar ceva la motor. Trebuia să tărăgănez până ce intra Kadicea de serviciu. Nimeni nu mă întreba de vorbă şi nu pomenea de cele petrecute cu o zi înainte. Îmi dădeam seama că oamenilor nu le ardea de mine: toți dădeau zor, să termine cu revizia tehnică şi să plece în cursă, să recupereze timpul pierdut. Şi totuşi obida din suflet nu mă părăsea.

Cu verificarea tehnică am terminat în a doua parte a zilei. Inspectorii au plecat. În jur era linişte şi pustiu. În fundul curții, sub cerul liber, se aflau remorcile. Erau folosite din când în când pe drumuri drepte, pentru transporturi interne. Pusesem ochii pe una: – o teleagă obişnuită, pe patru roți. Asta era toată filosofia. Dar câtă bătaie de cap mi-a dat! Atunci încă nu ştiam ce mă aşteaptă. M-am dus liniştit la cămin, trebuia să mănânc zdravăn şi să ațipesc măcar un ceas – mă aştepta un drum greu. Dar n-am putut să adorm, mă zvârcoleam de pe o parte pe alta. Când a început să se întunece, m-am întors la autobază.

Kadicea era acolo. Totul era gata. Am luat ordinul de transport şi am grăbit spre garaj. „Acum să vă țineți i” Am întors maşina, am tras-o lângă remorcă, am redus turația motorului, am coborât şi m-am uitat în jur. Nimeni. Se auzea doar zgomotul strungurilor de la atelierul de reparații şi vuietul talazurilor pe lac. Cerul părea senin, dar stelele încă nu se zăreau. Alături, motorul bătea uşor, bătea şi inima mea. Am vrut să-mi aprind o țigară, însă am aruncat-o – pe urmă!

La poartă m-a oprit paznicul.

— Stai, încotro?

— La încărcat, aksakal, i-am răspuns eu încercând să par nepăsător. Uite permisul de ieşire.

Bătrânul şi-a vârât nasul în hârlie, dar nu desluşea nimic la lumina becului din stâlp.

— Nu mă întârzia, aksakal, am zis eu nerăbdător.

Treaba nu aşteaptă.

Încărcarea a decurs normal. Calculat: două lăzi în camion, două în remorcă. Nimeni n-a spus nici un cuvânt – m-am şi mirat. Am ieşit la şosea şi abia atunci mi-am aprins o țigară. M-am aşezat mai comod, am aprins farurile şi am apăsat pe accelerator. Întunericul.

— Pe drum, a început să se clatine şi să-mi joace dinaintea ochilor. Şoseaua era liberă şi nimic nu mă împiedica să măresc viteza la maximum. Maşina gonea uşor, iar remorca, huruind în spate, aproape că nu se simțea. E drept, la cotituri, ne cam trăgea într-o parte şi era mai greu să învârți de volan, dar asta din neobişnuință. „O să mă deprind", îmi ziceam. „Te aştept, Dolon! Te aştept, Sințean!" am strigat în gând şi m-am aplecat peste volan, precum un călăreț pe coama calului. Cât drumul era lin, trebuia să accelerez. Pe la miezul nopții socoteam să dau asaltul asupra Dolonului. O vreme chiar mi-am depăşit socotelile, dar clnd au început munții am fost nevoit să merg cu mai multă băgare de seamă. Nu pentru că motorul n-ar fi scos-o la capăt cu încărcătura, mă încetineau mai mult coborâşurile decât urcuşurile. La povârnişuri, remorca sălta legănân-du-se, zăngănea, împingea maşina, împiedieându-mă să cobor liniştit. În fiece clipă eram nevoit să schimb vitezele, să frânez, să sucesc de volan. La început nu m-am pierdut cu firea, mă străduiam să nu bag de seamă. Însă pe urmă, aceasta a prins să mă nelinişteascâ, să mă sâcâie. Câte urcuşuri şi coborâşuri sunt pe acest drum! Oare i-o fi trecut cuiva prin cap să le numere? Şi totuşi nu mi-am pierdut curajul. Nu mă pândea nici o primejdie, simțeam numai că îmi secătuiesc puterile. „Nu-i nimic! Încercam eu să mă liniştesc. Înainte de trecătoare o să fac un popas. Am să răzbat!" Nu înțelegam de ce acum îmi era cu mult mai greu decât atunci, toamna, când am remorcat maşina. Dolonul se apropia. Razele farurilor alunecau pe

coloşii pe piatră, negri, ai trecătorii, stâncile, cu căciuli de omăt îndesate pe vârfuri, spânzurau deasupra drumului. Au început să cadă fulgi mari de zăpadă. „Pesemne, vântul i-a spulberat de sus”, mi-am zis eu. Însă fulgii au prins să se lipească de parbriz şi să alunece în jos, deci ningea. Ninsoarea nu era prea abundentă, dar umedă. „Asta mai lipsea!” am suduit eu printre dinți. Am pornit ştergătoareâe de parbriz.

Au apărut cele dinții pante abrupte ale defileului. Motorul şi-a început cântecu-i cunoscut. Un vuiet monoton, pătrunzător, se târa în beznă pe şosea. În sfârşit, urcuşul a fast cucerit. Acum urma un coborâş destul de lung. Motorul a început să mârâie, maşina a pornit în jos. Nurnai-decât a prins să mă clatine dintr-o parte în alta. Simțeam în spinare cum remorca îşi făcea de cap, cum năvălea şi se împlânta în maşină, auzeam cum zăngănea şi scrâşnea fierul la dispozitivul de cuplare. Acest scrâşnet făcea să mi. se contracteze la maximum spinarea şi îmi stârnea o durere surdă în antebrațe. Roțile nu se mai supuneau frânelor şi alunecau pe aşternutul umed de nea. Maşina a început să se târască patinând, s-a cutremurat din toate încheieturile, smulgându-mi volanul din mâini, şi. A alunecat de-a curmezişul drumului. Am smucit de volan şi am frânat. Nu puteam merge mai departe, eram sleit de puteri. Am stins farurile şi am oprit motorul. Mâinile îmi înțepeniseră, parcă deveniseră nişte proteze. M-am lăsat pe spatele banchetei şi mi-am auzit răsuflarea hârâită. Am rămas aşa câteva minute, trăgându-mi răsuflarea, am aprins o țigară, împrejur – beznă şi o linişte care-ți dădea fiori. Doarvântul şuiera prin crăpăturile cabinei. Îmi era teamă să-mi închipui ce va fi mai departe. De aici începeau în urcuş serpentinele. Era un chin pentru motor şi pentru mâini această cățărare în zig-zag pe panta muntelui, însă nu era timp de cumpănit, ninsoarea se întețise.

Am pornit motorul. Cu un urlet încrâncenat, maşina s-a urnit în sus. Scrâşnind din dinți, fără o clipă de răgaz, am luat serpentinele una după alta, buclă după buclă. În sfârşit

s-a dus şi cea din urmă serpentină. Acum venea un coborâş abrupt, apoi cale dreaptă, lină până la cotitura spre cantonul de întreținere a drumurilor şi mai departe asfaltul ultimului urcuş al defileului. Am coborât cu greu. Pe drumul drept „care se întinde pe vreo patru kilometri, am băgat maşina în viteză şi am atacat urcuşul. Sus, tot mai sus. Elanul n-a ținut mult. Maşina a început să-şi încetinească amenințător mersul, am schimbat viteza într-a doua, apoi într-a-ntâia. M-am lăsat pe spate şi mi-am încleştat mâinile pe volan. Prin spațiile dintre nori m-a izbit în ochi lumina stelelor. Zadarnic, maşina nu mai era în stare de nimic. Roțile patinau, trăgeau într-o parte, am apăsat pe accelerator până la fund.

— Hai! Încă puțin! Nu te lăsa! Am strigat eu şi nici nu mi-am recunoscut vocea.

De la geamătul prelung, motorul a trecut la un tremur zornăitor şi a cedat, a început să tuşească din greu. cu întreruperi, apoi. A amuțit. Încet, maşina a pornit târâş, îndărăt, la vale. Frânele nu mai erau de nici un ajutor. Aluneca în pantă trasă de greutatea remorcii şi, în sfârşit, s-a oprit brusc, izbindu-se de o stâncă. S-a lăsat o linişte adâncă. Am deschis portiera şi m-am aplecat să mă uit. Întocmai! Drăcia dracului! Remorca se prăvălise în şanț. Acum cu nici o forță n-o mai poți trage de acolo. Clocotind de furie, am pornit din nou motorul şi am apăsat pe accelerator. Roțile se învârteau ca turbate, maşina s-a opintit, încordându-se din tot trupul, dar nu s-a clintit nici măcar cu un deget. Am sărit jos şi am alergat spre remorcă. Roțile i se împotmoliseră adânc în şanț. Ce să fac? Fără să mai ştiu de mine, cuprins de o furie sălbatică, m-am repezit spre remorcă şi am început să împing roțile cu mâinile şi cu tot trupul. Pe urmă mi-am vârât umărul sub benă, am răcnit ca o fiară, m-am opintit până ara simțit o durere ascuțită în cap, încercând să umesc remorca din loc, dar ți-ai găsit! Istovit, am căzut cu fața la pământ şi, strângând sub mine noroiul amestecat cu zăpadă, am început să plâng de necaz. Apoi m-am ridicat, m-am apropiat de maşină clătinându-mă şi m-am aşezat

Pe seară.

De departe s-a auzit zgomotul unui motor. Două luminițe coborau panta spre drumul drept. Nu ştiu cine era acel şofer, încotro şi pentru ce îl mâna soarta prin noapte, dar eu m-am speriat, ca şi cum aceste lumini trebuiau să mă ajungă şi să mă prindă. Ca un hoț, m-am furişat spre remorcă, am desfăcut veriga de cuplare şi am aruncat-o jos, am sărit în cabină şi am pornit pe pantă în sus, părăsind remorca în şanț.

O spaimă dezgustătoare, inexplicabilă, pusese stăpâ-nire pe mine. Tot timpul mi se părea că remorca goneşte pe urmele mele şi e gata-gata să mă ajungă. Mergeam cu o viteză de necrezut şi nu mi-am frânt gâtul doar pentru că ştiam drumul ca în palmă.

Spre dimineață am ajuns la baza de transbordare. Fără să-mi mai dau seama de ceva am început să bat ca un smintit cu pumnii în uşă. Uşa s-a deschis; fără să mă uit la Asel, am intrat în casă aşa cum eram: plin de noroi din cap până în picioare. Gâfâind din greu m-am aşezat pe ceva umed. Era un teanc de rufe spălate puse pe un taburet. Am căutat în buzunar după țigări. Am nimerit cheile de la maşină. Le-am azvârlit cu putere într-o parte, mi-am lăsat capul în piept şi am rămas nemişcat, zdrobit, murdar, înțepenit. Desculță, Asel stătea lângă masă, sprijinindu-se când pe un picior, când pe altul. Dar ce aş fi putut să-i spun? A ridicat cheile de pe duşumea şi le-a pus pe masă.

— Te speli? Am încălzit apă încă de cu seară, a zis ea încet.

Am ridicat anevoie capul. Înghețată, Asel stătea dinaintea mea doar în cămaşă, strângându-şi la piept mâi-nile subțiri. Ochii ei speriați mă priveau cu îngrijorare şi cu milă.

— Am prăvălit remorca în defileu, am rostit eu cu voce stinsă, străină.

— Ce remorcă? N-a înțeles ea.

— De fier, verde, 02-38! Nu-i totuna care? Am strigat eu supărat. Am furat-o, înțelegi? Am furat-o!

— Ah! A exclamat Asel încet şi s-a aşezat pe pat. De ce?

— Cum de ce? Am zis eu înfuriat că nu înțelege. Am vrut să trec cu remorcă prin defileu! Pricepi? Am vrut să dovedesc că am dreptate. Şi uite că ra-am ars!

Mi-am ascuns fața în palme. O vreme am tăcut amân-doi. Deodată Asel s-a sculat hotărâtă şi a început să se îmbrace.

— Ce stai? A rostit ea cu asprime.

— Da' ce vrei să fac? A'm mormăit eu.

— Întoarce-te la autobază.

— Cum? Fără remorcă?

— Acolo o să explici totul.

— Ai înnebunit! Am explodat eu şi am început să umblu cu paşi mari prin odaie. Cu ce obraz o să târăsc remorca îndărăt? Vai,. Scuzați-rnă, iertați-mă, am greşit! Să mă târăsc în genunchi, să-i implor? Niciodată! N-au decât să-mi facă ce-or vrea! Nu-mi pasă

— Eşti un laş! A rostit deodată Asel, încet, dar răspicat.

— Ce-e? Am strigat eu şi pierzându-mi capul, m-am repezit la ea, am ridicat pumnii, dar n-am cutezat s-o lovesc.

M-au oprit ochii larg deschişi, uluiți. În pupilele lor mi-am văzut fața aprigă, schimonosită.

Am împins-o la o parte cu brutalitate, m-am îndreptat spre prag şi am ieşit, trântind uşa cu zgomot.

Afară se luminase de-a binelea. La lumina zilei, toate cele petrecute în ajun mi se păreau şi mai sumbre, jalnice, ireparabile. Deocamdată nu vedeam decât o ieşire.: să duc la destinație măcar încărcătura din maşină. Mai departe nu ştiu.

La întoarcere nu m-am abătut pe acasă. Nu pentru că mă certasem cu Asel. Nu voiam să dau ochii cu nimeni. Nu ştiu cum sunt alții, dar în astfel de cazuri mie îmi place să fiu singur, nu vreau să arăt oamenilor supărările mele. Cine are nevoie de ele? Suferă dacă poți până se potoleşte totul.

Am înnoptat pe drum, la o casă de oaspeți. Am visat că îmi căutam remorca prin defileu. N-a fost vis, ci un adevărat coşmar. Văd urmele, dar remorca nu e nicăieri. Mă zbucium, întreb unde a dispărut remorca, cine a luat-o? Şi într-adevăr,

când’ m-am întors, remorca nu se mai afla în locul acela blestemat. Am aflat mai târziu că o dusese Alibek la autobază.

În urma remorcii, dimineața m-am întors şi eu. În aceste zile slăbisem şi mă înnegrisem la față, mă uitam în oglinjoara de deasupra parbrizului şi nu mă recunoşteam. La autobază, ca întotdeauna, viața îşi urma cursul obişnuit şi numai eu, ca un străin, m-am apropiat nesigur de poartă, am intrat încet în curte şi am oprit mai încolo de garaj, într-un colț mai îndepărtat. N-am coborât numai-decât din maşină. Mi-am aruncat privirea împrejur. Oamenii îşi lăsaseră lucrul şi se uitau la mine. Ah, dacă aş fi putut vira şi să fug încotro vedeam cu ochii! Dar n-aveam ce face, a trebuit să ies dirf cabină. Mi-am concentrat toate puterile şi am traversat curtea înspre dispecerat. Încercam să par liniştit, dar.de fapt mă simțeam ca un soldat scos în fața frontului. Ştiam că toți mă petreceau cu priviri posomorite. Nimeni nu m-a strigat, nimeni nu mi-a spus bună ziua. Şi eu, în locul lor, aş fi făcut pesemne

La fel.

În prag m-am împiedicat şi deodată parcă şi inima mea s-a împiedicat: uitasem de Kadicea, am vârât-o şi, pe ea

În bucluc!

În coridor, drept în față, mă privea o placardă-fulger”. Cu litere de-o şchioapă era scris: „Ruşine” ’, iar dedesubt era desenată remorca părăsită în munți.

Am întors capul. Fața îmi ardea de parcă aş fi fost pălmuit. Am intrat la dispecerat. Kadicea vorbea la telefon. Când m-a văzut, a pus receptorul în furcă.

— Poftim! Am zis eu aruncând pe masă ordinul cu ghinion.

Kadicea m-a privit cu milă. „Numai de n-ar începe să strige, mi-am zis, ori să plângă. Pe urmă, în altă parte, nu acum!” o rugam eu în gând. Şi ea a înțeles, n-a zis nimic.

— A fost scandal? Am întrebat-o eu încet. Kadicea a încuviințat din cap.

— Nu-i nimic! Am rostit eu printre dinți, încercând s-o îmbărbătez.

— Te-au scos de pe traseu, a zis ea.

— M-au scos? Definitiv? Am surâs eu strâmb.

— Au vrut definitiv şi să te treacă la reparații. Dar băieții ți-au luat apărarea. Deocamdată te-au transferat la cursele interne. Du-te la şef, te-a chemat.

— Nu mă duc! Să hotărască singuri, fără mine. N-o să-mi pară rău.

Am ieşit. Abătut, am pornit agale pe coridor. Cineva îmi venea în întâmpinare. Am vrut să trec mai departe pe alături, însă Alibek mi-a barat drumul.

— Nu, stai aşa! M-a împins el într-un colț. Piivindu-mă drept în ochi, mi-a şuierat în şoaptă, cu

Răutate:

— Ei, cum e, eroule, ai dovedit? Ai dovedit că eşti un ticălos!

— Am vrut cum e mai bine, am mormăit eu.

— Minți! Ai vrut să te grozăveşti de unul singur. Ai făcut-o pentru folosul tău şi ai compromis o treabă importantă. Acum du-te şhmai dovedeşte că se poate merge cu remorcă! Dobitocule! Parvenitule!

Poate că pe altul aceste cuvinte l-ar fi pus pe gânduri, dar mie acum îmi era totuna; nu înțelegeam nimic, aveam ochi. Numai pentru obida mea. Eu parvenit, vreau să mă grozăvesc, să mi se ducă vestea? Dar asta nu-i adevărat!

— Dă-te la o parte! L-am împins eu pe Aâibek. Şi aşa mi-e scârbă!

Am ieşit în pridvor. Un vânt rece, pătrunzător, spulbera zăpada prin curte. Oamenii treceau pe lingă mine şi se uitau pieziş, fără să scoată o vorbă. Ce puteam face? Mi-am-vârât mâinile în buzunare şi am pornit spre ieşire.’ Călcam peste gheața băltoacelor, care pârâia şi se făcea una cu pământul. Am dat peste o cutie goală de unsoare, ami lovit-o din răsputeri cu piciorul, aruncând-o pe poartă până în stradă şi am luat-o şi eu pe urmele ei. Toată ziua am hoinărit fără rost pe străzile orăşelului şi ps chei. Pej

Issâk-Kul era furtună, şlepurile se legănau Ungă debarcadere.

Pe urmă m-am trezit în ceainărie. În fața mea. pe reiasă, se afla o jumătate de votcă începută şi ceva de mâncare într-o farfurie. Năucit chiar de la primul pahar, îmi priveam prosteşte vârful picioarelor.

— De ce eşti necăjit, gighitule? I,; idt deodată lângă mine o voce prietenoasă, uşor ironici ~n ridicat cu greu

Capul: Kadicea.

— Ce. Nu merge să bei de unul singur? A zâtnbit ea şi s-a aşezat lingă mine la masă. Atunci hai să bem împreună!

Kadicea a turnat vodcă în pahare şi s-a dat mai aproapi

De mine. – — Ține! A zis ea şi mi-a făcut cu ochiul şmechereşte.

De parcă venisem aici doar aşa, să stăm şi să bem.

— Te bucuri? Am întrebat. Eu nemulțumit.

— Da de ce să fiu tristă? Cu tine, llias, nu-mi pasă de nimic! Credeam că eşti mai tare. Ei, ce-âm avut ş> ce-am pierdut! A ris ea încetişor, s-a dat mai aproape.

— Ciocnit, privindu-mă cu ochii ei negri, mângâietori.

Am băut. Mi-am aprins o țigară. Parcă m-am simt ceva mai bine şi am zâmbit pentru întâia oară în ziua aceea

— Eşti o fată de ispravă, Kadicea! Am zis eu şi i-ai

Strâns mina.

Pe urmă am ieşit afară. Se întunecase. Un vânt bezrm tic, bătea dinspre lac clătinând copacii şi felinarele. Părem tul ni se legăna sub picioare. Kadicea mă conducea ținân du-mă de braț; mi-a ridicat grijulie gulerul.

— Sunt vinovat față de tine, Kadicea! Am rostit eu, încereând un sentiment de vină şi de recunoştință. Află însă că n-o să îngădui să fii nedreptățită. Iau totul asupra mea.

— Uită de asta, dragul meu! A răspuns ea. N-ai pic de linişte în tine. Mereu te zbuciumi, tânjeşti după ceva. Iar pe mine mă doare sufletul pentru tine. Şi eu ara fost la fel. Viața însă n-o poți prinde din urmă, ia ce poți de la ea. De ce să întăriți soarta.

— Asta depinde cum o-nțelegi! Am răspuns eu, apoi. Gândindu-mă puțin, am adăugat: Poate că ai dreptate.

Ne-am oprit lângă casa unde locuia Kâdieea. De multă vreme trăia singură. Nu ştiu din ce pricină se despărțim

De bărbat.

— Am ajuns, a spus Kadicea.

Eu zăboveam. Acum exista ceva care ne lega pe amânQ7 Ir Oîntecui stepei, ctotecul munților

Doi. Şi nici n-aveam chef să merg la cămin. Adevărul e bun, însă câteodată este prea amar şi fără să vrei încerci să-l ocoleşti.

— De ce-ai căzut pe gânduri, dragul meu? M-a întrebat Kadicea. Eşti ostenit? Ai de făcut drum lung?

— Nu-i nimic, ajung eu. La revedere. Ea mi-a luat mâna.

— Vai, ai înghețat! Stai să te încălzesc! A rostit Kadicea, mi-a ascuns mâna. sub paltonul ei şi mi-a strâns-o năvalnic la piept.

N-am îndrăznit să mi-o retrag, n-am îndrăznit să mă împotrivesc acestei dezmierdări înfocate. Sub palma mea bătea inima ei, bătea, cerându-şi parcă ceva care era la ei, ceva multaşteptat. Eram beat, dar nu într-atât, încât să nu-mi dau seama de nimic. Mi-am eliberat mâna încetişor.

— Pleci? A zis Kadicea.

— Da.

— Umblă sănătos!

Kadicea a oftat şi s-a îndreptat cu paşi repezi spre casă. In întuneric s-a auzit zgomotul portiței trântite. Am pornit şi eu, însă m-am oprit numaidecât. Nici eu nu ştiu cum s-a întâmplat, dar m-am pomenit din nou lângă portiță. Kadicea mă aştepta. Mi s-a aruncat de gât, m-a îmbrățişat strâns şi m-a sărutat cu foc pe buze.

— Te-ai întors! A şoptit ea, apoi m-a luat de mină şi m-a condus în casă.

Peste noapte m-am trezit şi a trecut mult până să-mi dau seama unde mă aflu. Mă durea capul. Kadicea dormea lipită de mine. Caldă, pe jumătate goală, respira netulburată în umărul meu. Am hotărât să mă scol, să plec neîntârziat. M-am mişcat încetişor. Fără să deschidă ochii, Kadicea m-a îmbrățişat.

— Nu pleca! M-a rugat ea în şoaptă.

Apoi a ridicat capul, m-a privit prin întuneric în ochi | şi a început să vorbească încet, cu întreruperi:

— De-acum eu n-o să mai pot trăi fără tine. Eşti al nieu! Întotdeauna ai fost al meu! Altceva nu vreau să ştiu. Decât să

mă iubeşti, Ilias! Altceva nu-ți cer. Şi n-am să renunț, înțelegi, n-am să renunț!

Kadicea a început să plângă şi lacrimile ei îmi cădeau f pe față.

Şi n-am plecat. Am adormit în revărsat de zori. Când ne-am trezit, afară se luminase de-a binelea. M-am îmbrăcat în mare grabă, în inimă mi se strecurase o nelinişte rece, neplăcută. Îmbrăcându-mi scurta din mers am ieşit

Zorit afară şi am zbughit-o pe portiță. Drept spre mine venea un om cu malahai stufos din blană de vulpe roşcată. Ah, daca aş fi avut gloanțe în ochi! Geantai se ducea la lucru, locuia undeva prin apropiere. Amândoi am încremenit pentru o clipă. M-am prefăcut că nu l-am observat. M-am întors brusc şi am pornit grăbit spre autobază. Geantai a tuşit plin de înțeles în urma mea. Paşii lui scârțâiau pe zăpadă t'ără să se apropie şi fără să se îndepărteze. Am mers aşa, unul după altul, până la autobază.

Fără să mă abat pe la garaj, am luat-o direct spre birouri. Din cabinetul inginerului şef, unde aveau loc de obicei şedințele-fulger de dimineață, răzbătea zgomot înfundat de voci. Cât aş fi vrut să intru acum acolo, să mă aşez undeva, pe pervaz, să stau picior peste picior, să-mi aprind o țigară, să ascult cum şoferii discută şi se ciondă-nesc fără răutate între ei! Niciodată nu mi-am închipuit că un asemenea lucru poate fi atât de mult dorit de un om. Dar n-am cutezat să intru. Nu că mi-ar fi fost frică, nicidecum. În mine stăruiau încă îndârjirea şi îndărătnicia provocatoare, disperată şi neputincioasă. Şi pe deasupra tulburarea după noaptea petrecută cu Kadicea. Iar oamenii se pare că nu erau dispuşi să uite nereuşita mea, căci înăuntru se vorbea chiar despre mine. Cineva a înce-'

Put să strige:

— Curată neruşinare! Ar merita să fie trimis în judecată, iar voi îi căutați în coarne! Mai aveți şi neobrăzarea să spuneți că a gândit bine! Şi el a părăsit remorca în defileu!

A fost întrerupt de altă voce:

— Aşa e! Am mai văzut noi din ăştia. Deştept nevoie, Mare! A vrut să ia primă pe ascuns, zicând că vrea să

Ajute autobaza. Numai că totul a ieşit de-a-ndoaselea!

Oamenii discutau aprins şi vorbeau toți deodată. Am

Plecat, nu se cădea să ascult la uşă.

Auzind nişte voci în spate, am grăbit pasul. Băieții încă nu se potoliseră. Alibek ii demonstra cuiva cu aprindere:

— Iar frânele la remorci o să le facem aici la bază. Nu-i mare lucru să tragi un furtun de la compresor, să introduci saboții! Asta'o fi Ilias? Hei, Ilias, stai! M-a strigat el;

Nu m-am oprit, m-am îndreptat spre garaj. Alibek m-a ajuns şi m-a prins de umăr.

— Ptiu, drace! Totuşi i-am convins, înțelegi? Pregă-teşte-te, Ilias! Vrei să fii perechea mea într-o cursă de probă? Cu remorcă!

Îmi venea să turbez de ciudă: şi-a pus în gând să mă ajute, să-şi remorcheze prietenul ghinionist. Pereche! I-am dat mâna la o parte de pe umăr.

— Scuteşte-mă cu remorcile tale.:

— Ce te înfurii? Eşti vinovat şi tot tu. Ah. Uitasem. Volodka Şiriaev nu ți-a spus nimic?

— Nu, nu l-am văzut. Dar ce s-a întâmplat?

— Cum ce s-a întâmplat? Unde ai dispărut? Asel te a; *eaptă în drum, îi întreabă de tine pe băieții noştri, suferă! Iar tu.

Am simțit că mi se taie picioarele. Şi pe suflet mi s-a lăsat o greutate dezgustătoare, de nesuferit, încât aş fi fost bucuros să mor pe loc. Iar Alibek mă trăgea de mânecă şi-mi tot explica despre nu ştiu ce adaptări la remorci. Geantai stătea deoparte şi trăgea cu urechea.

— Dă-te la o parte! Am zis eu şi mi-am smuls mâna. De ce dracu vă țineți de capul meu? Ajunge! N-am nevoie de nici o remorcă. Şi n-o să fiu perechea nimănui. E clar?

Alibek s-a încruntat, scrâşnind din dinți.

— Tu ai început, ai călcat în străchini şi acum dai bir cu fugiții. Nu-i aşa?

— Ia-o cum vrei.

M-am apropiat de maşină, mâinile îmi tremurau şi nu-mi dădeam seama de nimic. Nu ştiu de ce, am sărit în groapa de sub maşină, m-am lipit de peretele de cărămidă să-mi răcoresc capul.

— Ascultă, Ilias! A răsunat o şoaptă deasupra urechii mele.

Am ridicat capul: cine dracu o mai fi? Geantai, cu malahaiul pe cap, stătea pe vine ca o ciupercă, deasupra gropii şi se uita la mine cu ochii lui înguşti şi vicleni.

— Bine l-ai mai pus la punct, Ilias!

— Pe cine?

— Pe Alibek, activistul! I-ai astupat gura! N-a mai zis nici pâs, inovatorul!

— Şi tu ce treabă ai?

— Am, fiindcă, pesemne, ai înțeles şi tu că noi, şoferii, n-avem nevoie de remorci. Ştim noi cum se face asta: ai

Mărit norma de producție, ai redus numărul curselor, apoi, haideți fraților să strângem cureaua, căci tariful la kilometru-tonă scade. Şi cui dracu îi convine să fie atins la buzunar? Glorie de-o zi şi pe urmă? Noi nu suntem supărați pe tine, aşa că țin-te tare.

— Şi cine sunt aceşti noi? Am întrebat eu cât se poate de calm. Tu, nu-i aşa?

— Nu numai eu, a clipit Geantai din ochi.

— Minți, păduche scârbos! Am să merg cu remorcă numai ca să-ți fac în necaz. Fac pe dracu în patru şi tot am să izbutesc. Iar acum – cară-te de-aici! O să-mi cazi

Tu odată în mână!

— Ho-ho, las-o mai moale! A rânjit Geantai. Ia te uită! Te cunosc eu, neprihănitule. În ceea ce priveşte, ştii tu ce, distrează-te, neică, atâta vreme cât poți.

— Canalie! Am strigat eu ieşindu-mi din fire şi l-am izbit cu toată puterea în falcă.

Cum stătea pe vine pe marginea gropii, s-a răsturnat pe spate. Malahaiul i s-a rostogolit pe pământ. Am sărit din groapă şi m-am repezit spre el. Însă Geantai izbutise să se scoale, s-a ferit într-o parte şi a început să țipe ca

Din gură de şarpe:

— Huliganule! Banditule! Vrei bătaie? S-o găsi ac şi de cojocul tău! Ai sărit peste cal, îți verşi veninul!

Din toate părțile s-au strâns în fugă oamenii. A venit

Şi Alibek.

— Ce s-a întâmplat? De ce l-ai lovit?

— Pentru adevăr! S-a pornit Geantai. P, entru că i-am spus adevărul în față! A furat remorca, a răsturnat-o în defileu, a adus pagube, iar când alții încearcă în mod cinstit să repare greşeala sare la bătaie! Acum nu-i convine, a scăpat prilejul să pună mâna pe cununa de lauri!

Alibek s-a răsucit spre mine. Se albise la față şi se

Bâlbâia de mânie.

— Ticălosule! A zis el şi mi-a pus mâna în piept. Ai luat-o razna, te răzbuni pentru ce ai pățit în defileu? Nu-i nimic, o să ne descurcăm şi fără tine. Fără eroi!

Tăceam. Nu eram în stare să scot o vorbă. Eram atât de zguduit de minciuna sfruntată a lui Geantai, încât parcă-mi pierdusem darul vorbirii. Băieții se uitau la mine

Posomoriți.

Să fug, să fug de-aici. Am sărit în maşină şi am ieşit

În goană din autobază.

Pe drum m-am îmbătat. Am intrat într-o prăvălioară de lângă şosea, am băut ceva – n-a fost de ajuns. Am mai ©priț undeva şi am băut un pahar întreg. Şi pe urmă i-am dat bătaie – vedeam perindându-sa prin fața mea numai poduri, semne de circulație, maşini care veneau din direcție opusă. Parcă mă mai înveselisem puțin. „Eh, îmi ziceam, ducă-se totul dracului! Ce-ți mai trebuie? Învârti

Volanul? Foarte bine, poți să-l învârți cât pofteşti! Iar Kadicea. Cu ce este ea mai prejos decât altele? Tânără, frumoasă. Te iubeşte, te divinizează. Pentru tine e gata să facă orice. Eşti un nărod nerecunoscător! „

Când am ajuns acasă se înserase. Stăteam în uşă şi mă clătinam. Scurta îmi atârna de un singur umăr. Uneori îmi eliberez mâna dreaptă ca să-mi fie mai comod la volan.

Rămăsesem cu acest obicei încă din copilărie, când aruncam cu pietre.

Asel s-a repezit spre mine.

— Iiias, ce-i cu tine? A întrebat ea, apoi cred că şi-a dat seanța despre ce era vorba. Ce stai? Eşti obosit, ai înghețat? Dezbracă-te.

A vrut să mă ajute, dar am dat-o la o parte fără să spun o vorbă. Căutam să-mi ascund ruşinea prin bădărănie, împleticindu-mă, am intrat în cameră, am răsturnat ceva cu zgomot şi m-am prăvălit greoi pe un scaun.

— S-a întâmplat ceva, Ilias? A zis Asel, privind neliniştită în ochii mei înceţoşaţi de beţie.

— Da' ce, parcă tu nu ştii?

Am lăsat capul în jos: mai bine să nu-i văd ochii. Şedeam şi aşteptam ca Asel să înceapă să mă mustre, să se plângă de soartă, să blesteme. Eram gata să ascult orice fără să mă dezvinovățesc. Ea tăcea însă, ca şi cum nu s-ar fi aflat în cameră. Am ridicat ochii cu fereală. Asel stătea la fereastră cu spatele spre mine. Cu toate că nu-i vedeam fața, ştiam că piînge. O milă ncsfârşită mi-a străpuns inima.

— Ştii, Asel, vreau să-ți spun. Am început eu şovăitor. Vreau să-ți spun. Şi am amuțit.

N-am avut destul curaj să mărturisesc. Nu, nu puteam să-i dau o asemenea lovitură. Am vrut s-o cruț şi n-ar fi trebuit.

— Cred că n-o să putem merge curând în aii, la ai tăi, am întors eu vorba. Poate mai târziu. Acum nu-mi arde de asta.

— Să amânăm, nu ne zoreşte nimeni. A răspuns Asel şi, ştergându-şi ochii, a venit lângă mine. Acum nu te mai gândi la asta, Ilias. Totul o să fie bine. Mai degrabă gân-deşte-te la tine. De' la o vreme ai devenit cam ciudat. Nu te mai recunosc, Ilias.

— Bine, bine! Am întrerupt-o eu mânios pentru lipsa mea de curaj. Sunt obosit, vreau să dorm.

Peste o zi, la întoarcere, l-am întâlnit pe Alibek de partea cealaltă a defileului. Mergea cu remorcă. Dolonul fusese cucerit. Văzându-mă, Alibek s-a aplecat din cabină, Mi-a

făcut cu mâna. Am încetinit.’ Apoi a sărit în drum bucuros, triumfător.

— Salut, Ilias! Opreşte, coboară să fumăm o țigară, A strigat el.

Am pus piciorul pe f rână. În cabina lui Alibek, la volan, se afla un băiat tinerel, cel de al doilea şofer. Pe roțile maşinii erau înfăşurate lanțuri. Remorca era echipată cu frâne pneumatice. Am observat numaidecât. Însă nu m-am oprit, nu. Ai izbutit – foarte bine! Dar pe mine să mă

Laşi în pace.

— Stai, stai, a strigat Alibek alergând în urma mea. Am de vorbit ceva cu tine, opreşte Ilias! Ptiu, satană, ce te-a apucat? Bine, treaba ta.

Am apăsat pe accelerator. Poți să strigi cât pofteşti. Noi amândoi n-avem ce vorbi, n-avem nici o treabă împreună. Treaba mea s-a sfârşit demult. N-am făcut bine, în Alibek am pierdut pe cel mai bun prieten. Căci el avea dreptate, avea dreptate în toate. Dar atunci nu-i puteam ierta că obținuse supărător de simplu şi repede ceea ce pe mine m-a costat atâția nervi, atâta încordare şi trudă.

Alibek a fost întotdeauna un băiat chibzuit şi serios. El n-ar fi pornit să cucerească defileul ca mine, clandestin. Şi bine a făcut că şi-a luat însoțitor. Puteau să se schimbe la volan şi să atace trecătoarea cu forțe proaspete. În defileu totul depinde de motor, de voința şi mâinile omului. În plus, cu însoțitor Alibek a redus aproape la jumătate durata cursei. El a ținut seama de toate astea, a instalat frâne de la compresorul maşinii. N-a uitat nici de banalele lanțuri, cu care a înfăşurat roțile din spate. Într-un cuvânt, a pornit la bătălia cu defileul înarmat până în dinți, nu doar

Cu strigăte de ura.

După Alibek, au îndrăznit şi alții să plece în cursă cu remorcă. Căci în orice treabă începutul este greu. Între timp sporise „şi numărul camioanelor, era ajutorul trimis de autobaza vecină. O săptămână şi jumătate traseul Tian-Şan-ului a fost stăpânit de’vuietul roților. Pe scurt, oricât a fost de

greu, ai noştri au îndeplinit rugămintea muncitorilor chinezi, şi-au ținut făgăduiala. Am lucrat şi eu.

Acum, când au trecut atâția ani şi totul s-a potolit, pot să povestesc liniştit despre toate astea, însă atunci, în acele zile fierbinți, n-am fost în stare să mă mențin în şa, am minat calul vieții pe un făgaş greşit.

Dar să povestesc totul pe rând.

După întâlnirea cu Alibek, am ajuns la autobază pe întuneric. Am pornit spre cămin, însă pe drum m-am abătut iar pe la ceainărie. În toate zilele acelea eram stăpânit de o dorință nefirească de a mă îmbăta până nu mai ştiu de mine, ca să uit totul cu desăvârşire, să adorm buştean. Am băut mult, dar vodca aproape că nu mai avea nici o înrâurire asupra mea. Am ieşit din ceainărie şi mai în-crâncenat şi mai deprimat. Am pornit-o agale prin oraş în puterea nopții şi fără să mai şovăiesc am apucat-o pe strada Beregovaia, spre casa unde locuia Kadicea.

Şi tot aşa mereu. Mă zvârcoleam între două focuri. Ziua la lucru, la volan, iar seara – neîntârziat la Kadicea. Cu ea era mai plăcut, mai liniştit, parcă mă ascundeam de mine, de oameni, de adevăr. Credeam că numai Kadicea mă înțelege şi mă iubeşte. De acasă mă străduiam să plec cât mai repede. Asel, draga mea Asel! Dacă ar fi ştiut ea că prin încrederea ei, prin puritatea ei sufletească mă alunga de acasă! Nu puteam să mint, să ştiu că nu sunt vrednic de ea, nu merit toate câte le făcea pentru mine. În câteva rânduri, am venit acasă beat. Nici măcar nu m-a dojenit. Nici acum nu pot să înțeleg ce însemna asta; milă, iipsă de voință sau, dimpotrivă, răbdare, încredere în om! Da, fireşte, ea aştepta, ea credea că mă voi stăpâni, îmi voi birui slăbiciunea şi voi deveni cel care eram înainte. Mai bine însă m-ar fi mustrat, m-ar fi silit să-i dezvălui cinstit tot adevărul. Poate că Asel chiar mi-ar fi cerut socoteală dacă ar fi ştiut că eu mă chinuiam nu numai din pricina neplăcerilor de la slujbă. Ea nu avea habar ce se petrecea „cu mine în acele zile. Iar mie îmi părea rău de ea şi tot amânam discuția de azi pe mâine, astfel încât n-am izbutit

să săvârşesc acel gest cu care eram dator față de ea, față de dragostea noastră, de familia noastră.

Ultima oară, Asel m-a întâmpinat voioasă, plină de însufleție. Era îmbujorată, ochii îi străluceau. M-a luat de mână şi m-a tras după ea drept în odaie, aşa cum eram s în scurtă şi cizme.

— Te uită, Ilias! Samat stă în picioare!

— Ce spui? Unde este?

— Colo, sub masă.

— Păi merge de-a buşilea!

— Ai să vezi îndată! Hai, copilaşul meu, arată-i lui tata cum stai în picioare! Mergi, gamat, mergi.

Nu ştiu cum, Samat a priceput ce i se cere. A pornit vesel în patru labe, a ieşit de sub masă şi, ținându-se de pat, s-a ridicat cu greu. A stat aşa, zâmbind vitejeşte, clă-tinându-se pe picioruşele-i fragede şi cu acelaşi zâmbet curajos s-a prăvălit pe podea. M-am repezit la el, l-am luat

În brațe şi l-am strâns la piept, respirând mirosul gingaş de lapte al copilului. Ah, ce drag îmi era acel miros, la fel de

Drag ca şi Asel!

— O să-l înăbuşi, Ilias, ai grijă! A zis AseL luându-mi copilul. Ei, ce zici? Dezbracă-te. Curând se va face mare,. Atunci şi mama va merge să muncească. Totul o să se îndrepte, totul va fi bine, nu-i aşa băieţelul meu? Iar tu!‘ Asel s-a uitat la mine cu ochi zâmbitori şi trişti. M-am aşezat pe scaun. Am înțeles că în acele două cuvinte scurte ea a spus tot ce a vrut să spună, tot ce se adunase în sufletul ei în zilele din urmă. În ele era şi rugăminte şi mustrare şi speranță. Trebuia să-i povestesc totul numai-decât, ori să plec neîntârziat. Mai bine plec. E prea fericită şi nu bănuie nimic. M-am ridicat de pe scaun.

— Eu mă duc.

— Unde? A tresărit Asel. Nici astăzi nu rămâi? Măcar

Să bei un ceai.

— Nu pot. Trebuie să plec, am mormăit eu. Ştii şi tu

Cât avem de lucru acum.

Nu, nu treaba mă alunga de acasă. Abia dimineață plecam în cursă.

În cabină m-am lăsat greoi pe banchetă şi am gemut de tristețe şi am zăbovit mult până să nimeresc cu cheia în contact. Pe urmă am ieşit la şosea şi am mers în viteză până ce lumina de la ferestre a dispărut în urmă. În defileu, îndată după pod, am tras la margine, intrând în tufişuri şi am stins farurile. Am hotărât să înnoptez acolo. Mi-am scos țigările. În cutie nu mai era decât un singur chibrit. Am scăpărat, dar s-a stins numaidecât. Am azvârlit cutia împreună cu țigările pe fereastră, mi-am tras scurta peste cap şi, strângându-mi picioarele, m-am ghemuit pe

Banchetă.

Luna privea posomorită peste munții reci şi întunecați.

Vântul şuiera tânguitor prin defileu, legănând portiera întredeschisă, care scârțâia uşor. Niciodată nu mai trăisem atât de puternic sentimentul singurătății, al înstrăinării de oameni, de familie, de tovarăşii de muncă. Nu puteam s-o mai duc aşa. Mi-am dat cuvântul că îndată ce voi ajunge la autobază, voi avea o explicație cu Kadicea, o s-o rog să mă ierte şi să uite tot ce a fost între noi. Aşa e drept şi

Cinstit.

Soarta însă a hotărât altfel. Nu mă aşteptam şi nu credeam că se va întâmpla aşa -ceva. După o zi, dimineața, m-am întors la baza de transbordare. Nu era nimeni acasă, uşa era deschisă. La început am crezut că Asel ieşise

Undeva pe aproape, după apă sau după lemne, M-am uitat în jur. In cameră era dezordine. Dinspre plita neagră, neîncălzită, m-a izbit adierea rece de casă pustie. M-am repezit spre pătuțul lui Samat – era gol!

— Asel! Am şoptit eu înspăimântat! „Asel”! Au răspuns pereții în şoaptă. M-am repezit în goană spre uşă.

— Asel!

N-a răspuns nimeni.

Am dat fuga la vecinii de la stația de benzină, dar nu mi-au spus nimic desluşit. Ziceau că ieri plecase undeva, lăsându-şi

copilul la nişte cunoscuți şi s-a întors pe înnoptate. „A plecat, a aflat!” mi-am zis eu, cutremurat de cumplita bănuială.

Nu ştiu să mai fi gonit vreodată cu asemenea viteză prin munții Tian-Şan-ului ca în ziua aceea nefericită pentru mine. Tot timpul mi se părea că o voi ajunge la următoarea cotitură, în defileu, sau undeva pe drum. Ca un vultur ajungeam maşinile din urmă, frânam, mergeam alături de ele, cercetându-le cu privirea, apoi țâşneam înainte, depăşindu-le, însoțit de sudălmile şoferilor. Am gonit aşa trei ceasuri fără răgaz, până când a început să clocotească apa în radiator. Am sărit din cabină, am acoperit radiatorul cu zăpadă şi am adus apă. Din radiator ieşeau aburi, maşina răsufla ca un cal care a gonit în galop. Tocmai mă pregăteam să mă aşez la volan, când am văzut venind din față maşina lui Alibek. Bineînțeles, cu remorcă. M-am bucurat. Cu toate că nu vorbeam cu el – nu ne salutam, dacă Asel este la ei, o să-mi spună. Am dat fuga în drum şi am ridicat mâna:

— Stai, Alibek, stai! Opreşte!

Însoțitorul, care se afla la volan, s-a uitat întrebător la Alibek. Acesta a întors capul încruntat. Maşina a trecut în goană pe lângă mine. Stăteam în dru” m abcdefghijklmnopqrstuvwxyzşțăîâîmproşcat de pulberea de zăpadă şi tot mai țineam, mâna ridicată. Pe urmă mi-am şters fața. Ce să-i faci, datornicul bun la plată se cunoaşte. Însă nu-mi ardea de supărare. Deci Asel nu s-a aus la ei. Asta era foarte rău. Înseamnă că s-a dus acasă, în aii, altundeva n-avea unde să se ducă. Oare cum o fi, trecut ea pragul casei părinteşti, ce le-o fi spus? Şi cu ce oclii or fi privit întoarcerea ei ruşinoasă? Singură, cu copilul în brațe!

Trebuia vsă ma duc neîntârziat în aii. Am descărcat cât am putut de repede şi, lăsând maşina în stra3ă; am fu ț ia dispecerat. Jsâ predau actele. La poartă m-am ciocnit cu Geantai. Ah, ce zâmbet neruşinat, detestabil!

Kadicea s-a uitat la mine ciudat când am vârât capul prin ferestruica de la ghişeul dispeceratului şi am aruncat ordinul de transport pe masă.

În ochii ei a licărit ceva semănând a îngrijorare,
Vinovăție.
— Ia-le mai repede! Am zis eu.
— S-a întâmplat ceva?
— Asel nu e acasă. A plecat!
— Ce spui? A zis Kadicea îngălbenindu-se, apoi s-a ridicat de la birou şi, muşeându-şi buzele, a adăugat: lartă-mă, Ilias, iartă-mă! Eu, numai eu.
— Ce numai tu? Vorbeşte ca lumea, spune-mi totul! Am zis eu repezindu-mă spre uşă.
— Nici eu nu ştiu cum s-a întâmplat! Zău, Ilias! Ieri mi-a bătut în ghişeu paznicul ele la poartă, zicea că o fată vrea să-mi vorbească. Am recunoscut-o numaidecât pe Asel. M-a privit tăcută, apoi a întrebat: „Este adevărat?" Iar eu i-am răspuns ca şi cum îmi luase Dumnezeu mințile: „Da, e adevărat! Totul e adevărat. El este cu mine!" Ea s-a dat îndărăt de la ghişeu. Iar eu mi-am lăsat capul pe masă şi am început să, bocesc, repetând ca o proastă: E al meu! Al meu!" Apoi n-am mai văzut-o. Iartă-mă!
— Stai, de unde o fi aflat?
— De la Geantai. El i-a spus şi pe mine m-a amenințat. Parcă tu nu-l cunoşti pe ticălosul ăsta! Ilias, du-te după ea, caut-o. N-o să vă mai stau în cale, o să plec
De aici.
Maşina mă purta prin stepa înveşmântată de iarnă. Pământul înghețat, dormea sub crusta de zăpadă albăstrie. Vântul încrețea coamele nămeților, scotea din arâkuri ciulinii hoinari şi-i alunga prin stepă. În depărtare se zăreau duvalurile bătute de vânt şi grădinile golaşe ale ailului.
Spre seară am ajuns în aii. Am oprit lângă casa cunoscută, am aprins repede o țigară ca să-mi astâmpăr tulburarea, am stins chiştocul, apoi am claxonat. Dar n-a ieşit Asel, ci mama ei, cu şuba aruncată pe umeri. Am coborât pe scara maşinii şi am rostit încet:
— Bună seara, apă *!

— A-a, tu erai? A răspuns ea amenințător. Şi după toate astea cutezi să-mi spui apă? Piei din ochii mei, haiMamă.

Mana! Pungaşule, mi-ai ademenit copila şi acum ai venit aici! Dezmățatule! Ți-ai bătut joc de viața noastră.

Bătrâna nici nu m-a lăsat să deschid gura. Continua să mă împroşte cu ocări şi să mă ponegrească, aruncându-mi vorbe dintre cele mai grele. La strigătele ei au început să se strângă oameni şi copii de pe la casele vecine.

— Cară-te de-aici până nu chem oamenii! Fii blestemat şi să nu te mai văd vreodată* în ochii mei! A zis femeia venind mânioasă spre mine, iar haina i-a căzut la pământ.

Nu-mi rămânea altceva de făcut decât să mă aşez la volan. Trebuia să plec, dacă Asel nici măcar n-a vrut să mă vadă. Maşina mi-a fost bombardată cu bețe şi cu pietre. Copiii mă pofteau afară din aii.

În noaptea aceea am rătăcit multă vreme pe malul Issâk-Kul-ului. Lacul se zbuciuma sub lumina lunii. O, Issâk-Kul, tu care eşti veşnic fierbinte! În noaptea aceea erai rece, friguros şi neprimitor. Şedeam pe fundul unei bărci răsturnate. Valurile năvăleau pe nisip în unduiri rebele, se izbeau de carâmbii cizmelor şi se retrăgeau of-tând din greu.

Cineva s-a apropiat de mine, mi-a pus uşor mâna pe umăr: Kadicea.

Peste câteva zile am plecat împreună la Frunze. Acolo ne-am angajat – eu ca şofer, Kadicea muncitoare – într-o expediție de prospectări pentru valorificarea păşunilor din stepa Anarhai. Aşa a început noua noastră viață.

Am plecat cu expediția departe, în adâncul Anarhai-u-lui, foarte aproape de lacul Balhaş. Dacăvrei s-o rupi cu trecutul, atunci s-o rupi pentru totdeauna.

La început' îmi înăbuşeam aleanul prin muncă. Şi aveam destulă treabă, slavă Domnului. Timp de trei ani şi ceva am străbătut întinderile Anarhai-ului de-a lungul şi de-a latul, am forat fântâni, am croit drumuri, am construit baze de transbordare. Într-un cuvânt, acum nu mai e Anarhai-ul sălbatic de odinioară, unde te puteai rătăci ziua-n amiaza

mare şi să cutreieri o lună întreagă prin stepa plină de pelin. Acum este ținutul crescătorilor de vite, cu centre culturale, cu case confortabile. Se seatnănă cereale, se prepară furaje. Şi astăzi în Anarhai se găseşte de lucru din abundență, cu atât mai mult pentru şoferi. Eu însă m-am întors. Nu pentru că mi-ar fi fost prea greu

În acele locuri pustii, era ceva trecător. Eu şi Kadteea nu ne speriam de greutăți şi trebuie să mărturisesc că n-o duceam rău, ne respectam unul pe celălalt. Dar una e respectul şi alta dragostea. Chiar dacă unul iubeşte, dar celălalt nu, asta, după mine, nu-i viață adevărată. Fie că aşa e făcut omul, ori firea mea e astfel, dar mie parcă îmi lipsea întotdeauna ceva. Iar acest lucru nu poate fi înlocuit nici cu muncă, nici cu prietenie şi nici cu bunătatea Şi grija femeii care te iubeşte. De multă vreme începusem să regret că m-am pripit cu plecarea fără să mai încerc să mă împac cu Asel. Iar de vreo jumătate de an mi se făcuse tare dor de ea şi de copil. Nu puteam dormi nopți de-a rândul. Mi se năzărea întruna că-l văd pe Samat; zâmbeşte şi se clatină nesigur pe picioruşele-i slăbuțe. Mirosul lui gingaş de copil îl inspirasem parcă în mine pentru toată viața. Tânjeam după munții Tian-Şan, după albastrul meu Issâk-Kul, după stepa, de la poalele munților unde ani întâlnit dragostea mea cea dintâi şi cea din urmă. Kadicea cunoştea toate astea, dar nu se plângea şi nu-mi reproşa nimic. Înțelesesem amândoi, în sfârşit, că nu mai putem rămâne împreună.

În anul acela, primăvara a venit foarte devreme în Anarhai. Omătul s-o. Topit repede, colinele dezgolite s-au acoperit de verdeață. Stepa se trezea la viață, absorbea căldură şi apă. Noaptea, aerul devenea străveziu, iar cerul se umplea de stele.

Eram culcați în cort, lingă turla de foraj. N-aveam somn. Deodată, în liniştea stepei, nu ştiu de unde, a răsunat şuieratul îndepărtat al unei locomotive. Cum o fi ajuns până la noi – e greu de spus. Căci până la calea ferată era drum de o jumătate de zi prin stepă, cu maşina. Poate mi s-o fi năzărit,

nu ştiu, dar am simțit că inima mi se în-fioară şi mă cheamă la drum. Şi am zis: * – Kadicea, eu plec.

— Da, Ilias. Trebuie să ne despărțim, a răspuns ea. Şi ne-am despărțit. Kadicea a plecat în Kazahstanul de nord, unde începuse marea campanie a desțelenirii.

Doresc mult să o ştiu fericită. Vreau să cred că va găsi totuşi omul care, poate, fără să-şi dea seama şi el o caută. N-a avut noroc cu bărbatul dintâi, dar nici cu mine viața nu i-a surâs. Pesemne că aş fi rămas cu ea dacă n-aş îi ştiut ce înseamnă dragostea adevărată, să iubeşti şi să fii iubit. Asta-i o treabă tare complicată, e greu s-o redai prin cuvinte.

Am dus-o pe Kadicea la haltă şi am suit-o în tren. Am alergat pe lângă vagon până s-a îndepărtat. „Drum bun, Kadicea, să nu mă pomeneşti de rău!" am şoptit eu pentru ultima oară.

Peste Anarhai treceau cârduri de cocori zburând spre sud. Eu plecam spre nord, plecam spre Tian-Şan.

Am sosit şi, fără să mă opresc undeva, am pornit numaidecât spre aii. Şedeam într-un camion de ocazie şi încercam să nu mă gândesc ia nimic: simțeam în suflet şi teamă şi bucurie. Mergeam prin stepa submontană, pe acelaşi drum pe care am întâlnit-o cândva pe Asel. Acum însă nu mai era acel drumeag de țară, ci o şosea pietruită cu poduri de beton şi indicatoare de circulație. Parcă îmi părea rău după vechiul drum de stepă! N-am recunoscut nici trecerea peste arâk, unde mi se împotmolise cândva maşina, n-am mai văzut nici bolovanul pe care şedea atunci Asel.

Înainte de a ajunge la intrarea în aii, am bătut în
Cabină.

— Ce s-a întâmplat? A zis şoferul scoțând capul pe
Fereastră.

— Opreşte, cobor.

— Aici, în câmp? Ajungem îndată.

— Mulțumesc! De-aici e aproape, am spus eu şi am sărit din maşină. O să mai fac vreo câțiva paşi pe jos, am adăugat, întinzându-i banii.

— Lasă! A zis. De la ai noştri nu luăm.
— Ia-i, că nu mi-o fi scris pe frunte că-s şofer.
— După năravse vede!
— Bine, dacă-i aşa, umblă sănătos!

Maşina s-a îndepărtat, dar eu tot mai stăteam în drum şi nu îndrăzneam să merg mai departe. Mi-am aprins o țigară, ferindu-mă din bătaia vântului. Când am dus țigara la gură, îmi tremurau degetele. Am tras câteva fumuri, am aruncat chiştocul, strivindu-l cu piciorul şi am pornit. „Iată că am sosit!" am mormăit eu. Inima îmi bătea nebuneşte şi îmi vâjâiau urechile de parcă mă lovea cineva cu ciocanul în cap.

Ailul se schimbase simțitor, crescuse, apăruseră multe case noi, cu acoperişuri de ardezie. De.

— A lungul ulițelor erau întinse fire electrice, dintr-un stâlp, la sediul colhozului, cânta un difuzor. Copiii alergau grăbiți spre şcoală. Adolescenții, cei mai mari, veneau grămadă după un profesor tânăr cu care discutau ceva. Poate că printre ei se aflau şi cei ce aruncaseră în mine cu pietre. Trece vremea, Trece, nu stă pe loc.

Am grăbit pasul. Iată şi casa cu sălcii şi cu duval de pământ. M-am oprit să-mi trag sufletul. Înfiorat de teamă şi tulburare, m-am îndreptat şovăitor spre portiță. Am bătut. A ieşit o fetiță cu un ghiozdan în mână. Era cea care-mi arătase cândva limba, acum merge la şcoală. Fetița se grăbea la lecții. S-avuitat îa mine nedumerită şi a zis:

— Nu-i nimeni acasă!
— Nimeni?
— Nimeni. Apă e în vizită la gospodăria silvică, iar
Tata s-a dus cu cisterna de apă la tractoare.
— Dar Asel unde este? Am întrebat eu sfios, simțind
Cum mi se usucă gâtlejul.
— Asel? A întrebat miratăfetița. Asel a plecat demult.
— Şi n-a mai venit niciodată?
— Vine în fiecare an împreună cu gezde *. Apa zice că e un om tare cumsecade!

N-am mai întrebat nimic altceva. Fetița a luat-o la fugă spre şcoală, eu am pornit îndărăt.

Vestea m-a uluit într-atât, încât brusc* am simțit că nu-mi pasă cu cine, când şi unde s-a măritat. De ce să ştiu? Nu-mi dau seama de ce, dar nu mi-a trecut niciodată prin cap că Asel şi-ar putea găsi un altul. Şi era firesc să se întâmple aşa. Că doar n-o silea nimeni să stea şi să aştepte toți aceşti ani până o să catadicsesc eu să-mi fac apariția. Am pornit-o încet pe drum fără să mai aştept vreo

Maşină de ocazie.

Da, drumul pe care mergeam se schimbase – era aşternut cu pietriş şi bătătorit. Numai stepa rămăsese ca înainte, cu coamele negre ale arăturilor de toamnă şi cu mirişte acum decolorate. Pornea de la poalele munților spre orizont în coline întinse, line, întrerupându-se într-o dunga luminoasă pe țărmurile îndepărtate ale Issâk-Kul-ului. Pământul se întindea gol, păstrând încă jilăveala zăpezilor de curând topite. De undeva răzbătea duduitul celor dintâi tractoare ieşite la arăturile de primăvară.

Către miezul nopții am ajuns la centrul raional. A doua zi, dimineața, am hotărât să mă întorc la autobază. Totul

Soțul surorii mai mari.

I

Era sfârşit, pierdut. Trebuia să trăiesc însă şi să muncesc, iar mai departe – Dumnezeu ştie.

Ca întotdeauna, şoseaua Tian-Şan-ului vuia necontenit. Maşinile treceau una după alta, dar eu am aşteptat să apară una de-a noastră, de la autobază. În sfârşit, am ridicat mâna.

Venind cu viteză mare, maşina a trecut pe lângă mine, apoi a frânat brusc. Am luat geamantanul. Şoferul a co-borât din cabină. Când l-am privit de aproape l-am recunoscut pe Ermek, un camarad din armată, care-şi făcuse stagiul sub comanda mea. Era încă un băiețandru atunci. Ermek stătea tăcut, pe buze îi flutura un zâmbet nesigur.

— Nu mă recunoşti?

— Sergentul. Ilias! Ilias! Alâbaev! Şi-a amintit el până la urmă.

— Chiar el! Am zâmbit eu şi m-a cuprins amărăciunea: înseamnă că nvam schimbat straşnic, dacă oamenii mă recunosc cu greu.

Am plecat. Ara început să vorbim de una, de alta, ne-am amintit întâmplări din zilele petrecute în armată. Stăteam cu teama în suflet ca nu cumva să înceapă să mă întrebe despre viața mea. Însă pesemne Ermek nu ştia nimic. M-am liniştit.

— Când te-ai întors acasă?

— Păi să tot fie doi ani de când lucrez.

— Da Alibek Geanturin unde este?

— Nu ştiu. Nu l-am mai prins aici. Se zice că e me-cahjc-şef la o autobază, undeva în Pamir.

„Bravo, Alibek! Bravo ție, prietene! Eşti un gighit de ispravă!” ’ m-am bucurat în sinea mea. Va să zică a obținut ce şi-a dorit, încă din armată urma la fără frecvență cursurile şcolii tehnice de drumuri auto şi avea de gând să se înscrie la institut, tot la fără frecvență.

— Tot Amanjolov este şeful autobazei?

— Nu, acum e unul nou. Amanjolov a fost avansat la minister.

— Ce crezi, or să mă. Primească să lucrez la voi?

— Cum să nu, te vor primi, fireşte. Doar eşti şofer de elită, tu şi în armată erai printre cei dintâi.

— Am fost, cândva! Am mormăit eu. Dar pe Geantai îl cunoşti?

— Nu e la noi, n-am auzit niciodată de el.

„Da, s-au petrecut multe schimbări la autobază.” mi-am zis eu, apoi am întrebat:

— Dar cu remorcă mergeți prin defileu?

— Fireşte, a răspuns simplu Ermek. Depinde de încărcătură. Dacă e nevoie, se fac toate pregătirile şi tragi. Acum avem maşini puternice.

Da, el nu ştia cât m-au costat pe mine aceste remorci.

Aşadar m-am întors la autobaza mea dragă. Ermek m-a poftit la el acasă, m-a ospătat şi a propus să bem cu prile-j ui întâlnirii. L-am refuzat, terminasem de mult cu băutura.

La autobază m-au primit bine. Celor ce mă cunoşteau le eram recunoscător pentru că nu mă sâcâiau cu întrebările. Au văzut că omul, după ce a rătăcit prin alte părți, s-a întors, munceşte cu tragere de inimă – foarte bine! De ce să-i răscoleşti trecutul? Eu însumi încercam să uit totul, să uit o dată pentru totdeauna. Pe lângă baza de < ransbordare, unde am locuit cândva cu familia, treceam în viteză, fără să-mi abat privirea în vreo parte, nu opream aici măcar ca să alimentez la stația de benzină. Cu toate acestea însă, nimic nu-mi aducea izbăvirea, nu izbuteam să mă păcălesc.

Lucram de o bună bucată de vreme, mă obişnuisem, îmi ştiam maşina, încercasem motorul în toate vitezele şi ia toate urcuşurile. Pe scurt, îmi făceam bine treaba.

În ziua aceea mă întorceam dintr-o cursă în China. Mergeam liniştit, nu mă gândeam la nimic, învârteam de volan şi priveam locurile de o parte şi de, alta a dramului. Venise primăvara şi totul în jur era negrăit de frumos. Ici-colo, ceva mai departe, apăruseră iurtele: crescătorii de vite ieşeau la păşunilede primăvară. Deasupra iurtelor se înălțau fuioare de fum albăstriu. Vântul aducea când şi cân, î nechezatul nelinişt it al cailor. Turmele rătăceați pe Lângă şosea. Mi-am adus aminte de copilărie şi m-a cuprins tristețea. Şi deodată, la ieşirea spre lac, am tresărit: lebedele!

Pentru a-doua oară în viață mi-a fost dat să văd lebe-iele pe Issâk-KuL primăvara. Păsările albe se roteau în cercuri deasupra lacului neînchipuit de albastru. Nici eu nu ştiu de ce, dar am cotit brusc din drum şi ca atunci, demult, am luat-o drept peste câmp înspre lac.

Ah, Issâk-KuL Issâk-Kul, câritecul meu neterminat! De ce mi-oi fi amintit de ziua aceea, când m-am oprit împreună cu Asel pe aceeaşi colină, chiar deasupra apei? Da, totul era la fel: valurile albăstrii, parcă ținându-se de raînă, înaintau unul după altul spre țărmul galben. Soarele asfințea dincolo de

munți şi în depărtare apa lacului părea trandafirie. Lebedele zburau scoțând strigăte triumfătoare, neliniştite. Se înălțau spre cer, cădeau cu aripile larg desfăcute, şuierătoare parcă, bătând apa, stârnind cercuri largi, clocotitoare. Da, totul era la fel. Numai Asel nu era lângă mine. Unde eşti tu acum, plopşorul meu cu băsmăluță roşie?

Am rămas multă vreme pe mal. Pe urmă m-am întors la autobază şi nu m-am mai putut stăpâni, m-am dezlănțuit. Am intrat din nou în ceainărie ca să-mi înec amarul din suflet. Am plecat târziu. Cerul, acoperit de nori, era negru ca păcura. Vântul sufla năprasnic dinspre defileu, îndoia cu îndârjire copacii, şuiera în sârmele de telegraf, te izbea cu pietriş în față. Lacul vuia şi gemea. Am ajuns cu greu la cămin şi, fără să mă dezbrac, m-am prăbuşit pe pat şi am adormit.

Dimineața nu puteam să ridic capul de pe pernă, simțeam junghiuri după beție. Afară cernea o burniță nesuferită, amestecată cu lapoviță. Am zăcut aşa vreo trei ceasuri, nu aveam chef să mă duc la lucru, Mi se întâmpia pentru prima dată ca munca să nu-mi facă plăcere. Pe urmă însă mi s-a făcut ruşine şi am pornit în cursă.

Maşina mergea de parcă era adormită, mai bine zis eu eram vlăguit şi vremea era tare păcătoasă. Maşinile care veneau din direcție opusă erau acoperite de zăpadă, înseamnă că în defileu ninsese. Foarte bine, nu-mi pasă, poate să fie şi viscol, mă lasă rece, n-am de ce mă teme, un singur sfârşit are omul.

Eram într-o dispoziție dintre cele mai proaste. M-am.

— Privit în oglinda de deasupra şi mi s-a făcut silă: nebărbierit, cu fața buhăită, mototolită, ca după boală. Ar fi trebuit să mănânc ceva pe drum, de dimineață nu pusesem nimic în gură, dar nu aveam poftă, în schimb aş fi băut ceva. E lucru ştiut, dacă nu te înfrânezi, pe urmă e greu să te mai opreşti. Am poposit la un bufet. După primul pahar, am prins viață, mi-am revenit. Maşina a pornit mai sprințară. Apoi am mai oprit undeva, am dat pe gât o sută de grame şi încă vreo câteva. Drumul a prins să gonească, ştergătoarele de parbriz

se mişcau dintr-o parte în alta prin faţa ochilor. M-am aplecat pe volan, morfolind ţigara între dinţi. Nu vedeam decât maşinile venind în viteză din faţă, care îmi stropeau geamurile cu apa băltoacelor. Am apăsat şi eu pe accelerator, se făcuse târziu. Noaptea m-a prins în munţi, era o noapte adâncă, întunecoasă. Şi acum vodca şi-a spus cuvântul. Mă moleşisem, începusem să obosesc. Pete negre au început să-mi joace pe dinaintea ochilor. In cabină era înăbuşitor, îmi venea

Să vărs. Niciodată nu fusesem aşa de beat. Faţa îmi era scăldată de sudoare. Mi se părea că nu merg cu maşina, ci alunec încotrova pe cele două raze care ţâşneau din faruri. Odată cu razele ba cădeam brusc în hăul adine, luminat, ba o apucam în sus pe luminile tremurătoare ce lunecau peste stânci, ba începeam să alerg şerpuitor, dintr-o parte în alta, în urma razelor. Puterile mă părăseau cu fiecare clipă, însă nu mă opream, ştiam că îndată ce voi lua mâna de pe volan n-am să mai fiu în stare să conduc maşina. Nu-mi amintesc pe uncie eram, undeva prin defileu. Of, Dolon, Dolon, colos al Tian-Şan-ului! Greu mai eşti tu de trecut! Mai ales noaptea, mai ales pentru un şofer beat!

Opintindu-se, maşina a ajuns cu bine la capătul unui urcuş şi a pornit pe pantă în jos. Înaintea mea, noaptea a început să se învârtească, să se dea de-a rostogolul. Mâi-nile nu mă mai ascultau. Prinzând viteză din ce în ce mai mare, maşjna a zburat pe şosea în jos. Pe urmă s-a auzit o izbitură surdă, Xin scrâşnet, farurile au clipit stingându-se şi întunericul mi-a inundat ochii. Undeva, în adâncul con-ştiiriței m-a fulgerat gândul: „Accident! „: Nu-mi mai aduc aminte cât am zăcut aşa. Ştiu doar că am auzit o voce care răzbătea de departe, de parcă aş fi avut vată, în urechi: „Vino şi luminează!” Nişte mâini îmi pip’ăiau capul, umerii, pieptul. „Trăieşte, numai că e beat turtă”, a grăit vocea. O altă voce i-a răspuns: „Trebuie să eliberăjn şoseaua”.

— R Hei, amice, încearcă să te dai puțin mai încolo de la voiăn. Vrem să dăm maşina la o parte din şosea, am auzit din

nou şi nişte mâini m-au împins de umeri.

Am scos un geamăt, ridieându-mi cu greu capul. De pe frunte sângele îmi curgea pe obraji. Mă ținea ceva în piept şi mă împiedica să mă ridic. Omul a scăpărat un chibrit şi m-a privit. Pe urmă a mai scăpărat unul şi m-a privit din nou, de parcă nu-i venea să-şi creadă ochilor.

— Ce s-a întâmplat, măi băiete! Cum ai făcut una ca asta? A rostit el în beznă cu amărăciune.

— Maşina. E buşită rău*? Am întrebat eu, scuipând sângele care îmi ajunsese în gură.

— Nu, nu prea, A fost numai aruncată în curmezişul drumului.

— Răi dacă-i aşa, eu plec, dați-mi voie.

Cu mâinile tremurătoare, care nu mă ascultau, am încercat să vâr cljeia în contact şi să apăs pe demaraj.

— Aşteaptă! A zis omul şi m-a apucat strâns de mână. Gata cu năzbâtiile. Coboară. Acum o să te culci, iar dimineață vom veâea.

Şi m-au scos din cabină.

— Kemel, trage maşina la marginea şoselei.

Mi-a luat mâna, a petrecut-o peste umărul lui şi m-a târât undeva în noapte. Am mers mult până am ajuns la o gospodărie. Omul m-a ajutat să intru în casă. În prima cameră ardea o lampă cu gaz. M-a aşezat pe un taburet şi s-a apucat să-mi scoată scurta. Atunci l-am privit. Şi mi-am adus aminte. Era cantonierul Baitemir, cel cu care remorcasem cândva un camion în defileu. Mi s-a făcut ruşine şi totuşi m-am bucurat. Am vrut să-i cer scuze, să-i mulțumesc, dar tocmai atunci zgomotul de lemne trântite pe duşumea m-a silit să mă întorc. M-am uitat şi, încet, cu o sforțare uriaşă, am izbutit să mă ridic puțin, de parcă mi se prăvălise pe umeri o povară din cale afară de grea. In uşă, lângă lemnele împrăştiate, stătea Asel. Stătea nefiresc de dreaptă şi mă privea ca o statuie fără viață.

— Ce-i asta? A şoptit ea încet.

Era gata-gata să strig „Asel! „, însă privirea ei străină, care te ținea la distanță, nu mi-a îngăduit să scot nici măcar un cuvânt. Cu obrajii ca focul de ruşine, am lăsat capul în jos. Pentru o clipă s-a lăsat o tăcere stânjenitoare. Nu ştiu cum s-ar fi sfârşit totul dacă n-ar fi fost Baitemir. Ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, el m-a aşezat din nou pe scaun.

— Nu-i nimic, Asel, a spus el liniştit, şoferul s-a lovit, dar o să stea puțin întins şi-o să-i treacă. Mai bine ne-ai da nişte tinctură de iod.

— Tinctură? A zis şi în vocea ei am simțit căldură şi îngrijorare. Mi-au cerut-o vecinii. O aduc îndată! A adă. Gat ea parcă trezindu-se şi a dispărut din uşă.

Şedeam nemişcat, muşcându-mi buzele. Beția se risipis ca luată cu mâna, m-am trezit cât ai clipi din ochi. Doe sângele îmi pulsa cu zgomot în tâmple.

— Mai întâi trebuie să spălăm rănile, a zis Baiter cercetându-mi zdreliturile de pe frunte.

A luat o găleată şi a ieşit. Din odaia vecină s-a arăl un băiețel de vreo cinci ani, îmbrăcat numai cu o car sută. Se uita la mine cu ochi mari, curioşi. L-am recunosc numaidecât. Nu-mi dau seama cum, dar l-am recunoscut inima mea l-a recunoscut.

— Samat! Am şoptit eu cu glasul. Sugrumat şi am întir mâinile către el.

În vtemea asta, Baitemir a apărut în uşă, şi, nu ştiu de ce, m-am speriat. Cred că auzise cum i-am spus copilului pe nume. M-am simțit tare stingherit, ca şi cum aş fi fost prins ca un hoț asupra faptului. Ca să nu mi se vadă tulburarea, am întrebat pe neaşteptate, acoperindu-mi lovitura de deasupra ochiului:

— E fiul dumneavoastră?

Oare de ce trebuia să pun o asemenea întrebare? Nici acum nu-mi pot ierta una ca asta.

— Al meu! A răspuns sigur, firesc, Baitemir, şi, punând găleata jos, l-a ridicat pe Samat în brațe. Bineînțeles că-i al

meu, nu-i aşa Samat? A rostit el sărutându-l şi gâdilân-du-l cu mustățile.

În glasul şi în purtarea lui Baitemir nu se desluşea nici urmă de prefăcătorie.

— De ce nu dormi, a continuat el. Ah, mânzul meu drag, toate vrei să le ştii. Hai, gata, fuga în pat!

— Da mama unde este? A întrebat Samat.

— Vine îndată. Iat-o. Du-te, băiatul tatii.

Asel a intrat în fugă, ne-a aruncat tăcută o privire iute, iscoditoare, i-a întins lui Baitemir sticluța cu tinc-turâ şi a dus copilul să se culce.

Baitemir a muiat prosopul şi mi-a şters sângele de pe față.

— Rabdă! A glumit el, cauterizându-mi juliturile şi a adăugat cu asprime: Pentru asemenea faptă ai merita ceva care să te usture şi mai tare, acum însă ajunge, eşti oaspetele nostru. Gata, e-n regulă, o să se vindece. Asel, ne dai un ceai?

— Îndată.

Baitemir a aşternut peste pâslă o plapumă şi a pus o pernă.

— Aşază-te aici să te odihneşti puțin, a zis el.

— Nu-i nevoie, mulțumesc! Am mormăit eu.

— Aşază-te, aşază-te, simte-te ca acasă, a stăruit Baitemir.

Făceam totul ca în vis. Parcă îmi strânsese cineva inima în piept. Eram încordat ca un arc de nelinişte şi aşteptare. Ah, Doamne, de ce m-am mai născut pe lume!

Asel a ieşit din camera copilului şi, străduindu-se să nu ne privească, a luat samovarul şi l-a scos afară.

— Vin şi eu să-ți ajut, Asel, a zis el. Tocmai pornise după ea, dar Samat se arătă din nou. Nu avea chef să se culce.

— Ce-i, Samat? A întrebat Baitemir, clătinând blând din cap.

— Nene, tu ai ieşit din film, nu-i aşa? M-a întrebat serios băiatul, venind mai aproape.

Am priceput despre ce era vorba, iar Baitemir a izbucnit în râs.

— Ah, prostuțul meu drag! A râs el lăsându-se pe vine lingă băiețel. M-ai dat gata. Ne ducem la mină, să vedem câte un

film, s-a întors el către mine. Fireşte, îl luăm şi pe el.

— Da, am ieşit din film! M-am alăturat eu veseliei generale.

Dar Samat s-a posomorit.

— Nu-i adevărat! A rostit el.

— De ce nu-i adevărat?

— Păi unde-i paloşul cu care te-ai luptat?

— L-am lăsat acasă.

— Şi o să mi-l arăți? Mâine mi-l arăți?

— Negreşit. Hai vino-neoace. Cum te cheamă. Samat, nu-i aşa?

— Samat. Da pe tine cum te cheamă, nene?

— Pe mine. Şi am tăcut. Pe mine mă cheamă nenea Iiias, am îngăimat eu cu greu.

— Du-te, Samat, culcă-te, e târziu, a intervenit Baitemir.

— Tăticule, lasă-mă, te rog, să mai stau puțin! L-a rugat Samat.

— Bine! S-a învoit Baitemir. Iar noi o să aducem îndată ceaiul.

Samat a venit lângă mine. L-am mângâiat pe mână: semăna cu mine, semăna tare mult. Până şi mâinile erau ca ale mele şi râdea la fel ca mine.

— Ce vrei să te faci când ai să creşti mare? Am întrebat ca să încheg cumva discuția cu băiatul meu.

— Şofer.

— Îți place să mergi cu maşina?

— Tare-tare mult. Numai că nimeni nu vrea să mă ia când ridic mâna.

— O să te plimb eu mâine. Vrei?

— Vreau. Iar eu o să-ți dau arşicele mele! A zis el şi a fugit în camera vecină după arşice.

M-am uitat pe fereastră, din coşul samovarului ieşeau limbile flăcărilor. Asel şi Baitemir discutau ceva între ei.

Samat a adus arşicele într-un săculeț din piele de arhar *.

— Uite, nene, alege! A zis el risipindu-şi dinaintea mea avuția multicoloră.

Am vrut să iau o arşică drept amintire, dar n-am îndrăznit. Uşa s-a deschis şi a intrat Baitemir cu samovarul clocotind în mâini. În urma lui a apărut Asel. Ea s-a apucat să prepare ceaiul, iar Baitemir a aşezat o măsuță rotundă şi joasă, peste care a aşternut o față de masă. Eu şi Samat am adunat arşicele şi le-am pus îndărăt în săculeț.

— Ți-ai arătat bogăția? Of, că lăudăros mai eşti! A spus Baitemir trăgându-l blând de urechi pe Samat.

Curând şedeam cu toții în jurul samovarului. Eu şi Asel ne prefăceam că nu ne-am văzut niciodată. Ne străduiam să fim calmi şi pesemne din pricina asta mai mult tăceam. Samat se instalase pe genunchii lui Baitemir, se lipea de el şi îşi rotea capul:

— U-uf, tăticule, mustățile tale înțeapă mereu! Zicea el şi singur îşi vâra obrajii sub mustăți.

Nu-mi era deloc uşor să stau alături de băiatul meu, fără' să îndrăznesc a-l numi astfel şi să ascult cum el îi zice tată altui om. Nu-mi era uşor să ştiu că Asel, draga mea Asel, se află aici, lângă mine şi eu n-am dreptul să o privesc în ochi. Cum a nimerit ea aici? S-a îndrăgostit şi s-a măritat? Ce puteam să ştiu, când ea n-a lăsat prin nimic să se vadă că mă cunoaşte, ca şi cum îi eram cu desăvârşire străin? E oare cu putință să mă urască în-tr-atât? Şi Baitemir? Parcă el nu-şi dă seama cine sunt eu de fapt? N-a observat asemănarea dintre mine şi Samat? De ce nici măcar n-a pomenit de întâlnirea noastră din defileu când am remorcat maşina? Sau, într-adevăr, a uitat?

Mi-a venit şi mai greu când ne-am culcat. Mi-au aşternut tot acolo, jos, pe pâslă. M-am întors cu fața la perete, lampa fusese dată mică, Asel strângea vasele.

— Asel! A strigat-o încet Baitemir prin uşa deschisă a camerei de alături.

Asel a venit lângă el.

— Să-i fi spălat cămaşa.;

Ea, a Jj. Iat cămaşa mea în carouri, care era plină de sânge, şâjfcă apucat s-o spele. Dar numaidecât s-a oprit din spălat.

Am auzit cum s-a dus dincolo, la Baitemir.

* Berbec sălbatic, de munte.

— Ați golit apa din radiator? A întrebat ea încet. Dacă se lasă vreun ger.

— Am golit-o, a golit-o Kemel! I-a răspuns Baitemâr la fel de încet. Maşina e aproape neatinsă. Dimineață o să-l ajutăm.

Eu şi uitasem, nu-mi ardea mie. de radiatoare şi de motoare.

Asel a terminat de spălat cămaşa şi, atârnând-o deasupra plitei, a oftat din greu. A stins lampa şi a ieşit.

S-a făcut întuneric. Ştiu că niciunul din noi nu dormea. Fiecare rămăsese singur cu gândurile lui. Baitemir se culcase cu băiatul în acelaşi pat. Mormăia ceva mân-gâietor şi îl acoperea mereu pe Samat când se zvârcolea şi se dezvelea în somn. Din când în când, Asel ofta încetişor. Mi se părea că-i văd în întuneric ochii umezi, strălucitori. Pesemne că erau plini de lacrimi. La ce se gândea, la cine se gândea? Avea acum trei, sub acelaşi acoperiş. Poate că şi ea prefira în amintire, ca şi mine, toate lucrurile frumoase şi triste care ne legau. Acum însă era inaccesibilă, precum inaccesibile îi erau şi gândurile. In aceşti ani Asel se schimbase, ochii i se schimbaseră. Nu mai erau ochii de altădată, încrezători, strălucind de neprihănire şi sinceritate. Deveniseră mai neînduplecați. Şi totuşi pentru mine Asel rămăsese aceeaşi, acelaşi plopşor de stepă cu băsmăluță roşie. In fiecare trăsătură a ei, în fiecare gest, desluşeam ceva cunoscut şi drag. Şi sufletul îmi era plin de amărăciune, de chin şi de mâhnire. Cuprins de deznădejde, strângeam în dinți colțul pernei şi toată noaptea n-am închis ocnii.

Afară printre norii minați de vânt, se arăta când şi când luna.

Dis-de-dimineață, când Asel şi Baitemir au ieşit după treburi, m-am sculat şi eu. Trebuia să plec. Călcând cu j grijă, m-am apropiat de Samat, l-am sărutat şi am ieşit| repede din casă.

În curte, Asel încălzea apă într-o căldare mare, aşezată pe pietre. Baitemir spărgea lemne. Am plecat împreună la

maşină. Mergeam în tăcere şi fumam.

Maşina se izbise de stâlpii de protecție de la marginea:; şoselei. Doi dintre ei zăceau doborâți, smulşi din pământ cu fundament cu tot. Se spărsese un far, o aripă şi partea dinainte erau îndoite, o roată se înțepenise. Toate astea le-am îndreptat cât de cât cu ranga şi ciocanul. Apoi a început o treabă lungă, chinuitoare. Motorul înghețase, mut. Am încălzit carterul cu câlți aprinşi şi am învârtit împreună de manivelă. Umerii ni se atingeau, palmele

Se încingeau pe aceeaşi manivelă, respiram unul în fota celuilât, făceam aceeaşi treabă şi poate ne gândeam la unul; j acelaşi lucru.

Motorul se lăsa greu. Am început să gâfâim. Intre timp, Asel a adus două găleți cu apă fierbinte. Le-a pus tăcută dinaintea mea şi s-a dat la o parte. Am turnat apa în radiator. Am învârtit încă o dată cu Baitemir de manivelă ți motorul, în sfârşit, a pornit. Motorul mergea cu întreruperi. Baitemir a luat ciocanul şi s-a vârât sub capotă să verifice bujiile. Atunci a venit în fugă şi Samat, gâfâind şi cu paltonaşul descheiat. A început să alerge în jurul maşinii, voia să se plimbe. Asel l-a prins şi, fără să-i dea drumul, s-a oprit lângă cabină. M-a privit cu mustrare, cu atâta durere şi'milă, încât în clipa aceea eram în stare să fac orice numai să-mi răscumpăr vina şi s-o înduplec să se reîntoarcă împreună cu băiatul la mine. M-am aplecat înspre ea din cabină!

— Asel! Ia băiatul şi urcă. Am să te duc ca atunci, pentru totdeauna. Urcă! Am implorat-o eu în zgomotul motorului.

Asel n-a zis nimic, şi-a întors într-o parte ochii împăienjeniți de lacrimi şi a clătinat din cap.

— Hai, mamă! A tras-o de mână Samat. Hai să ne plimbăm cu maşina!

Ea mergea fără să se uite îndărăt, cu capul aplecat în jos. Samat o trăgea înapoi, nu voia să plece.

— Gata! A strigat Baitemir, a trântit capota şi mi-a adus instrumentele în cabină.

Şi am plecat. Iarăşi volanul în mâini, iarăşi şoseaua şi munții. Maşina mergea înainte, căci ce treabă avea ea?

Aşa am găsit-o pe Asel cu copilul în defileu, aşa ne-am întâlnit şi ne-am despărțit. Tot drumul spre frontieră şi îndărăt m-am gândit şi m-am socotit, dar fără nici un folos. Obosisem de atâtea gânduri deşarte. Acum chiar trebuia să plec, să plec unde-oi vedea cu ochii, nu trebuia să mai rămân aici.

M-am întors din cursă ferm hotărât să-mi pun gândul în aplicare. Când treceam pe lângă canton, l-am văzut pe Samat, juca, împreună cu un băiețel şi o fetiță ceva mai mari, taş-kargon, construiau din pietre case şi țarcuri pentru vite. Poate că şi altădată mai înainte îi văzusem la marginea drumului. Prin urmare, aproape în fiecare zi treceam pe lângă fiul meu fără măcar să bănuiesc. Am oprit maşina.

— Samat! Am strigat eu:

Doream să-l privesc. Copiii au Venit în fugă spre mine.

— Nene, ai venit să ne plimbi? A întrebat Samat.

— Da, o să vă plimb puțin! Am zis eu. Copiii au urcat voioşi în cabină.

— Nenea este cunoscutul nostru! S-a făIit Samat față de prietenii săi.

I-am dus destul de puțin, dar câtă fericire şi bucurie am încercat atunci, poate chiar mai multă decât copiii. Pe urmă am oprit şi i-am dat jos.

— Acum fugiți acasă!

Copiii au" luat-o la fugă. Pe băiatul meu l-am oprit.

— Stai, Samat, vreau să-ți spun ceva! Am zis eu. L-am luat în brațe, l-am ridicat sus, deasupra capului.

— L-arn privit îndelung, apoi l-am strâns la piept, l-am sărutat şi l-am lăsat jos.

— Nene, da' paloşul unde este, l-ai adus? Şi-a amintit Samat.

— Vai, am uitat, fiule, am să-l aduc data viitoare, i-am făgăduit eu.

— Acum n-o să uiți, nene, nu-i aşa? Noi o să ne jucăm tot în locul acela.

— Bine, acum fugi, repede! ‘

La autobază, în atelierul de dulgherie, am meşterit trei paloşe de lemn şi le-am luat cu mine, Copiii mă aşteptau într-adevăr. I-am plimbat din nou cu maşina. Astfel a început prietenia cu băiatul meu şi cu tovarăşii lui. S-au obişnuit repede cu mine. Încă de departe fugeau spre şosea, întrecându-se:

— Maşina, vine maşina noastră!

Înviasem, devenisem din nou om. Plecam în cursă şi sufletul mi se umplea de bucurie, purtam în mine un simțământ neasemuit de frumos. Ştiam că băiatul meu mă aşteaptă la şosea. Măcar câteva clipe să stau cu el în cabină. Nu aveam decât o singură grijă acum, un singur gând – să ajung la vreme ca să-mi întâlnesc băiatul. Îmi calculam timpul ca să trec prin defileu pe lumină. Erau nişte zile calde, de primăvară, copiii se jucau mereu afară şi adesea îi găseam lângă şosea. Eram atât de fericit, încât mi se părea că doar pentru asta trăiesc şi muncesc. Uneori însă inima mi se strângea de teamă. Poate că acolo, la canton, aflaseră că plimb copiii cu maşina, ori poate nu aflaseră, însă puteau să-i interzică băiatului să se vadă cu mine, să nu-i mai dea voie să se joace la şosea. Mă ‘temeam, din cale-afară, îi rugam în gând pe Asel şi pe Baite-mir sa mi facă asta, să nu-mi răpească măcar aceste scurte întâlniri. Dar, într-o zi, de ce mi-a fost frică n-am scăpat., Hot

Se apropia întâi Mai. Cu prilejul acestei sărbători am hotărât să-i fac băiatului un dar. I-am cumpărat o maşină cu arc, un camion în miniatură. În ziua aceea am zăbovit la autobază, am plecat mai târziu în mare grabă. Poate că din pricina asta mă sâcâia o presimțire neplăcută, mă frământam şi eram tulburat fără nici un motiv. Când mă apropiasem de canton, am scos pachetul şi l-am pus lângă mine, închipuindu-mi cum se va bucura Samat. Avea jucării şi mai frumoase, dar acesta era un dar deosebit, darul unui şofer cunoscut pentru

un băiețel care visa să devină şi el şofer. De data asta însă, Samat nu era la şosea. Ceilalți doi copii au venit în fugă fără el. Am coborât din maşină.

— Dar Samat unde este?

— Acasă, e bolnav, a răspuns băiatul.

— Bolnav?

— Nu, nu e bolnav! A lămurit fetița, lăsând să se înțeleagă că ea ştie mai multe. Mama lui nu-i mai dă voie să vină aici.

— De ce?

— Nu ştiu. Zice că nu se poate.

M-am posomorit: iată că totul s-a sfârşit.

— Poftim, dă-i asta, am zis eu întinzând băiatului pachetul, dar numaidecât m-am răzgândit. Mai bine nu, nu trebuie, am adăugat şi am pornit abătut spre maşină.

— De ce nenea nu ne mai plimbă? A întrebat-o băiatul pe sora lui.

— E bolnav, a răspuns fetița încruntată.

Da, fetița gâcise. Asta mă dăduse gata mai rău decât orice boală. Tot drumul m-am frământat întrebându-mă ce s-a putut întâmpla ca Asel să fie atât de înverşunată împotriva mea. Oare nu mai avea în ea nici măcar un strop de milă, oricât de rău aş fi fost eu? Nu, nu puteam să cred. Nu era în firea lui Asel, aici era altceva. Dar ce? Cum aş putea să ştiu? Încercam să mă încredințez că Samat într-adevăr s-a îmbolnăvit uşor. De ce să nu cred ce mi-a spus băiatul? Până la urmă eram atât de convins de asta, încât parcă-l şi vedeam pe copil zvârcolindu-se în chinurile febrei şi aiurind. Dar dacă trebuie să-i ajut cu ceva, să fac rost de vreo doctorie, ori să-l duc la spital? Că doar oamenii locuiesc în defileu şi nu pe un bulevard de la oraş! Eram istovit de atâtea gânduri chinuitoare. La întoarcere am gonit cât am putut, nu-mi dădeam seama ce aş putea face, cum să procedez, ştiam un singur lucru: trebuie să-mi văd copilul cât mai repede, cât mai repede.

Eram încredințat că o să-l întâlnesc, îmi spunea inima. Şi ca un făcut, mi s-a terminat benzina din rezervor, am fost nevoit

să mă opresc la stația de benzină îe'la'haza de transbordare.

Tovarăşul meu de drum a tăcut. Ştergându-şi cu palma fața înfierbântată, a oftat adânc, a coborât geamul până la refuz şi pentru nu ştiu a câta oară şi-a aprins o țigară.

Trecuse de mult de miezul nopții. În afară de noi, pesemne că toți cei din tren dormeau. Roțile țăcăneau pe şine cântecul lor nesfârşit de călătorie. Afară, noaptea senină de vară alerga laolaltă cu trenul, licăreau luminițele haltelor. Locomotiva în goană şuiera strident.

— Tocmai atunci, agăi, v-ați apropiat de mine şi eu v-am refuzat. Acum ați înțeles de ce? A zâmbit gânditor vecinul meu. Ați rămas la stația de benzină, apoi m-ați depăşit cu o „Pobedă". V-am observat. Da, mergeam şi eram cumplit de tulburat. Presimțirea s-a adeverit.

— Nu m-a înşelat: Samat mă aştepta lângă şosea. Când a zărit maşina, a fugit înaintea ei:

— Nenea, nenea şoferul!

Băiatul meu era sănătos! Doamne, cât m-am bucurat, fericirea mea n-o puteai cuprinde în brațe!

Am oprit, am sărit din cabină şi am alergat în întâm-pinarea lui.

— Ai fost bolnav?

— Nu, mama nu nuva dat voie. Zice să nu mă mai plimb. cu maşina ta. Iar eu am plâns, s-a jeluit Samat.

— Dar acum cum de ai venit?

— Păi tata a zis că dacă omul vrea să plimbe copiii, n-are decât să-i plimbe.

— Va să zică aşa?

— Iar eu i-am spus că vreau să fiu şofer.

— Da, o să fii şi încă ce şofer. Ştii ce ți-am adus? L-am întrebat eu şi am scos jucăria. Priveşte, uncamion, cu arc, nimic mai grozav pentru şoferi ca tine!

Băiatul a zâmbit strălucind de fericire.

— O să mer mereu-mereu cu tine în maşină, nu-L. Aşa, nene? A zis ci privindu-mă cu ochi rugători.

— Fireşte, mereu! L-am încredinţat eu. Vrei să mergem de înii Mai împreună la oraş? O să împodobim ma-gina cu stcgulețe şi pe urmă te aduc înapoi.

Mi-e greu să vă explic acum de ce am spus aşa ceva, ce drept aveam şi, mai ales, de ce am crezut eu în asta. Dar nu numai atât, am mers şi mai departe.

— Şi dacă o să-ți placă, o să rămâi la mine pentru totdeauna! I-am propus eu în chipul cel mai serios. O să locuim în cabină, o să te duc cu mine pretutindeni şi n-o să te mai las, n-o să ne mai despărțim. Vrei?

— Vreau! S-a învoit Samat numaidecât. O să locuim în cabină! Să mergem, nene, să mergem chiar acum!

Se întâmplă ca şi un om mare să dea în mintea copiilor. Ne-am urcat în cabină, cu mişcări nesigure, am răsucit cheia de contact, am apăsat pe accelerator. Samat era bucuros, mă zorea, se alinta şi sărea pe bancheta. Marina a pornit. Samat s-a bucurat şi mai mult, râdea, îmi spunea ceva, îmi arăta volanul şi butoanele de la tabloul de comandă. M-arn înveselit şi eu laolaltă cu el. Însă m-am trezit şi m-am înfiorat. Ce fac? Am încetinit, dar Samat nu m-a lăsat să opresc.

— Mai repede, nene, mai repede! M-a rugat el. Cum aş fi putut să refuz acei ochi fericiți de copil? Am

Mărit viteza. Îndată ce am pornit, în față a apărut un gre-der de reparat şosele. Grederul s-a întors şi a pornit în întâmpinarea noastră. În spate, pe marginea plaformei, stătea Baitemir. Nivela din loc în loc asfaltul cu grebla. Mi-am pierdut capul. Am vrut să opresc, dar era prea târziu: îl dusesem prea departe pe băiat. M-am aplecat cât am putut peste volan şi am apăsat disperat pe accelerator. Baitemir n-a observat nimic. Lucra fără să ridice capul, căci treceau maşini în fiecare clipă. Dar Samat l-a văzut:

— Uite-l şi pe tata! Nene, hai să-l luăm şi pe tata, ce zici? Opreşte să-l chem şi pe tata!

Eu tăceam. Era cu neputință să opresc, ce o să spună? Samat s-a uitat înapoi, s-a speriat, a început să țipe şi să piîngă:

— Vreau la tata î Opreşte, vreau la tata! Opreşte, nu mai vreau! Ma-mă!

Am încetinit şi am dus maşina după o stâncă de la cotitură. Am început să-l liniştesc:

— Nu plânge Samat, hai, nu trebuie să plângi! O să te duc îndată îndărăt. Numai nu plânge!

Insă copilul, speriat, nu voia să ştie de nimic.

— Nu, nu vreau! Vreau la tata! Deschide! Şi a început să bată cu pumnişorii în portieră. Deschide, mă duc la tata! Deschide!

Iată dar ce întâmplare mi-a fost dat să trăiesc.

— Nu plânge! Îl imploram eu. Deschid îndată, liniş-teşte-te! Te duc eu la tata. Hai, coboară, să mergem!

Samat a sărit jos şi a luat-o la fugă îndărăt, plângând întruna. L-am oprit:

— Stai! Ştergeți lacrimile. Nu trebuie să plângi. Băieţelul meu drag, te rog, nu mai plânge! Şi cu maşina ta ce faci, nu ți-o iei? Priveşte! Am zis eu, am luat maşina şi cu mâini tremurânde am răsucit cheia. Priveşte cum vine spre tine, prinde-o!

Maşina a pornit pe şosea, s-a ciocnit de o piatră, s-a răsturnat, apoi s-a rostogolit în şanț cu roțile în sus.

— Nu vreau! A îngăimat Samat, a început să plângă şi mai tare şi a fugit de lângă mine mâncând pământul.

Un nod fierbinte mi s-a ridicat în gât. Am pornit să-l ajung pe băiat.

— Stai, Samat, nu plânge! Stai, eu îți sunt. Eu îți sunt.; Tu ştii! Dar limba îmi înțepenise şi Ji-am putut să-i spun.

Samat fugea fără să se uite înapoi şi a dispărut după cotitură. Am alergat până la stâncă, ra-am oprit privind în urma lui.

Am văzut cum. Samat s-a apropiat în fugă de Baitemir, care lucra pe şosea şi s-a repezit spre el. Baitemir s-a lăsat în jos, l-a îmbrățişat şi l-a strâns la piept. Băiatul l-a îmbrățişat şi el pe după gât, privind speriat în direcția mea.

Pe urmă, Baitemir l-a luat de mână, şi-a pus grebla pe umăr şi au pornit pe şosea: un om mare şi un om mic.

Am stat multă vreme ascuns după stâncă, apoi ara pornit îndărăt. M-am oprit lângă camionul-jucărie. Zăcea în şanț cu roțile în sus. Lacrimile îmi curgeau şiroaie pe obraji. „Totul s-a isprăvit!" am zis eu către maşina cea mare, mângâind-o pe capotă. Am simțit căldura motorului. Acum, maşina mi se părea a fi cineva drag, martor al celei din urmă întâlniri cu fiul meu.

Ilias s-a ridicat şi a ieşit pe coridor.

— Vreau să respir puțin aer proaspăt, a rostit el din uşă.

Eu am rămas în compartiment. Afară, cerul în revărsat de zori se legăna ca o dungă alburie. Stâlpii de tele-j graf se perindau întunecați. Puteam să sting lumina.

Stăteam întins pe banchetă şi mă întrebam dacă să-i povestesc lui Ilias ceea ce eu ştiam şi el nu. Însă el întâr-zia, astfel încât nu i-am povestit nimic.

Pe cantonierul Baitemir am avut prilejul să-l cunosc atunci când Ilias aflase că Asel şi fiul lui locuiesc în defileu.

În Pamir era aşteptată o delegație a muncitorilor de la întreținerea drumurilor din Kirghizia. În legătură cu aceasta, ziarul central din Tadjikistan m-a însărcinat să scriu un reportaj despre picherii din munții Kirghiziei.

Printre delegați se afla şi Baitemir Kulov, unul dintre cei mai buni picheri.

Am venit în Dolon ca să-l cunosc pe Baitemir.

Ne-am întâlnit pe neaşteptate şi, la început, părea xă am avut noroc în îndeplinirea misiunii mele. Undeva, în plin defileu, autobuzul nostru a fost oprit de un muncitor cu un steguleț roşu în mână. Tocmai se produsese o avalanşă de pietre şi pământ şi acum muncitorii curățau drumul. Am coborât din autobuz şi m-am îndreptat spre locul avalanşei. Un buldozer arunca pământul pe coastă. Acolo unde nu putea vira, lucrau muncitorii cu lopețile. Un om cu pelerină din foaie de cort şi cu cizme din pânză impermeabilă mergea alături de buldozer şi dădea comenzi tractoristului:

— Ia stânga! Mai treci o dată! Aşa! Stop! Înapoi! Drumul era aproape curățat, se putea trece. Din amândouă părțile, şoferii calxonau cu disperare, suduiau, ce-rând cale liberă, dar omul în pelerină, fără să-i ia în seamă, îşi vedea liniştit de treabă. „De bună seamă, aces-ta-i Baitemir. Îşi cunoaşte bine meseria!” mi-am zis eu. Şi n-am greşit, era chiar Baitemir Kulov. În sfârşit, drumul a fost deschis, maşinile au pornit dintr-o parte şi din alta.

— Dumneavoastră ce faceți, autobuzul a plecat! Mi-a zis Baitemir.

— Eu am venit la dumneata!

Baitemir nu şi-a dat pe față mirarea. Simplu, cu demnitate, mi-a strâns mâna:

— B.ucuros de oaspeți.

— Am o treabă cu dumneata, Bake, am zis eu adre-sându-i-mă cu diminutivul. Ştii că picherii noştri trebuie să meargă în Tadjikistan?

— Am auzit.

— Iată dar, înainte de plecarea dumitale în Pamir, am vrut să stăm de vorbă.

Pe măsură ce îi lămuream scopul venirii mele, Baitemir devenea tot mai posomorit, netezindu-şi gânditor mustățile țepoase, brun-roşcate.

— Că ați venit – e bine, a, zis el. Dar în Pamir eu nu mă duc şi nu merită să scrieți despre mine.

— De ce? Treburi urgente? Sau niscai probleme acasă?

— Treburile mele sunt şoseaua. Vedeți şi dumneavoastră. Iar acasă? A început el, dar a tăcut, căutându-şi țigările. Şi acasă. Fireşte, am treburi, ca toți oamenii, familie. Totuşi în Pamir nu mă duc.

Am încercat să-l conving, explicându-i cât e de important ca din această delegație să facă parte un picher ca el. Baitemir mă asculta mai mult din buna-cuviință. Însă n-am izbutit să-l înduplec.

Îmi era tare ciudă,. Şi în primul rând pe mine. Intuiția mea profesională dăduse greş, nu găsisem calea cea mai potrivită

de a discuta cu acest om. Trebuia să plec cu mâi-nile goale, fără să-mi îndeplinesc sarcina primită de la rete

Rog să

Mă ierți. Eu

Dacție.

— Ce să-i faci, Bake, asta e, plec, o să iau o maşină de ocazie.

Baitemir m-a privit cu luare-aminte, cu ochii lui calmi, inteligenți şi a -zâmbit pe sub mustață.

— Kirghizii de la oraş au uitat obiceiurile. Eu am casă, familie, dostorkon * şi un pat de dormit. Odată ce ați venit la mine, o să plecați mâine, de acasă, nu din drum. Acum să mergem, o să vă las cu soția şi cu fiul meu. Nu vă supărați, eu trebuie să mai inspectez o dată şoseaua | cât mai e lumină. Mă întorc repede. Aşa-i munca noastră! |ş

— Stai, Bake, l-am rugat eu, Merg şi eu cu dumnes în inspecție.

Baitemir şi-a mijit ochii şiret, cercetând costumul meuf de orăşan.

— Tare mă tem că n-o să vă placă prea mult să hoinăriți cu mine. E mult de mers şi drumu-i greu.

— Nu-i nimic!

Şi am pornit. Ne opream lângă fiecare pod, la fiecărei cotitură, lângă toate povârnişurile şi stâncile care

* Față de masă care se aşterne de sărbători şi pe care pun bucatele pentru oaspeți.

Deasupra drumului. Fireşte, tot timpul am vorbit ba de una, ba de alta. Şi acum e o taină pentru mine cum a venit vorba, în ce chip am câştigat încrederea şi simpatia lui Baitemir? El mi-a istorisit povestea lui şi povestea familiei sale.

POVESTIREA CANTONIERULUI

M-ați întrebat de ce nu vreau să merg în Pamir. Eu sunt kirghiz din Pamir, dar soarta m-a adus aici, în Tian-Şan. Eram un băiețandru când am nimerit la construcția magistralei din Pamir. M-am dus la chemarea comsomo-lului. Lucram cu râvnă şi cu plăcere, mai ales noi, cei tineri. Cum

să nu lucrezi, când drumul tăia nebiruitul Pamir! Am fost fruntaş, am primit premii şi decoraţii. Dar asta fiindcă veni vorba.

Acolo, pe şantier, am întâlnit o fată. M-am îndrăgostit de ea, m-am îndrăgostit din tot sufletul. Venise pe şantier dintr-un aii; pentru o fată kirghiză, pe vremea aceea, nu era un lucru simplu. Nici acum pentru fete nu-i uşor, obiceiurile vechi le încătuşează. Trecuse aproape un an. Construcţia magistralei se apropia de sfârşit. Era nevoie de cadre pentru exploatarea drumului. Construcţia înseamnă o treabă făcută doar pe jumătate, peate fi înfăptuită cu forţe unite, dar pe urmă drumul trebuie să fie supravegheat şi întreţinut cu prieepere. Era la noi un inginer tânăr, Husainov şi acum lucrează tot în domeniul dru-marilor, are o funcţie mare. Eram prieteni. Şi Husainov ra-a povăţuit săr merg la nişte cursuri. Credeam că Gul-bara n-o să mă aştepte, o să se întoarcă în aii, însă n-a fost aşa, m-a aşteptat. Ne-am căsătorit şi am rămas acolo la un canton. Trăiam bine, în bună înţelegere. Trebuie să spun că pentru picherii care locuiesc în munţi, în defileu, o familie puternică şi mai ales nevasta înseamnă mare lucru. Mai târziu mi-am dat seama de asta din propria-mi experienţă. Şi dacă mi-am îndrăgit munca pentru totdeauna, un mare merit l-a avut şi nevasta. Ni s-a născut o fetiţă, pe urmă a doua şi tocmai atunci a izbucni războiul.

Magistrala din Pamir devenise ca un fluviu în timpul ploilor torenţiale. Oamenii se revărsau ca un şuvoi la vale, mergeau la armată.

A venit şi rândul meu. În dimineaţa aceea am ieşit cu toţii din casă la şosea. Pe fetiţa cea mică o duceam în braţe, cea mare mergea alături, ţinându-se de mine. Draga

— Cântecul stepei, cântecul munţilor

Mea Gulbara, sărmana Gulbara! Ea se ţinea tare, se străduia să fie liniştită. Îmi ducea ranița, dar eu ştiam ce îm-semna pentru ea să rămână la canton, îa munţii pustii, cu d©i copii mici. Am vrut să le trimit în aii, la rude, însă Gulbara nu s-a învoit. „O să ne descurcăm, zicea, o să te

aşteptăm, apoi nici şoseaua n-o putem lăsa fără supraveghere.” Am stat la marginea şoselei pentru ultima oară, Kii-am privit soția şi copiii, mi-ara luat rămas bun. Eu ş-i Gulbara eram atunci atât de tineri, abia ne începusem viața.

Am nimerit la un batalion de genişti. Câte drumuri, câte fe-ansbordări şi poduri ara făcut noi pe pământul războiu-lai i Nenumărate! Am trecut peste Don, peste Vistula şi peste Dunăre. Uneori amorțeam în apa rece ca gheața, ardeam în flăcări şi fum, obuzele explodau în jur, făcând praf podurile înjghebate peste râu, oamenii mureau, simțeam că mi s-au sfârşit puterile şi nu doream altceva de-cât să mă ia m®artea mai repede! Însă când mă gândeam că ai mei mă aşteaptă în munți, îmi revenea tăria, nici eu nu ştiu cum şi de unde. Nu, îmi ziceam, n-am venit din Pamir ea să pier sub podul ăsta î Cu dinții răsuceam sârma pe b-îmele care se împrăştiau, nu mă dădeam bătut. Şi n-am pierit, am ajuns aproape până la Berlin.

Seția îmi scria des, poşta trecea pe magistrală pe lângă canton. Îmi seria totul cu de-amănuntul, chiar şi despre şasea: ea rămăsese picher în locul meu. Şliam cât îi e de greu, căci nu era ua drum ca oricare altul, ci un drum în Pamir.

Dar în primăvara lui patruzeci şi cinci, veştile au încetat să mai sosească. „Ei câte nu se îxitâmplă pe front?” încercam eu să mă liniştesc. Şi iată că într-o zi, am fest chemat la statul major al regimentului. Uite-aşa, aşa, plu-toniere, ai luptat destul, ți-ai făcut datoria. Îți mulțumim, iată şi decorațiile. Întoarce-te acasă, acum e nevoie de tine acalo. Fireşte, eu m-am bucurat. Am trimis chiar şi o telegramă. De bucurie nici n-am stat să mă mai gânâesc de ee m-au lăsat la vatră înainte de termen.

Am ajuns pe meleagurile natale. Nici n-am trecut pe la comisariat, am destul timp, că doar n-o să dispar nicăieri. Acasă! Acasă, cât mai repede! Am prins o camionetă de ocazie şi am pornit-o în sus pe magistrala Pamirului.

Aş fi vrut să am aripi, mă obişnuisem cu maşinile iuți de pe front şi i-am strigat şoferului în cabină:

— Mai repede, fr țioare, nu-ți cruța hodoroaga. Mă întorc acasă!

În sfârşit, eram aproape. După cotitură se afla canto < ui meu. N-am mai avut răbdare. Îm sărit din mers, am luat ranița în spate şi am pornit-o la fugă. Am fugit cât o. m fugit, am trecut de cotitură şi. N-am mai recunoscut nimic. Toate păreau a fi la locul lor. Şi munții şi şoseaua, dar nici urmă de casă. Nici o suflare în jur. Numai grămezi de piatră. Casa noastră era ceva mai la o parte, chiar sub munte. Acolo nu-i multă lărgime. Când m-am uitat spre munte, am înlemnit. O avalanşă de zăpadă se desprinsese de pe povârnişul abrupt. Măturase totul în calea ei, nu mai lăsase nimic, ca o labă cu gheare uriaşe smulsese pământul de pe pantă şi săpase o râpă adâncă până hăt în vale. În ultima scrisoare, nevasta îmi scria că fuseseră ninsori abundente, după care au început ploile. Avalanşa trebuia provocată dinainte şi făcută inofensivă, dar parcă asta e treabă de femeie.

Uite aşa m-am revăzut cu familia! De mii de ori am privit moartea în față, m-am întors viu din iad, iar ele, aici, parcă nici n-ar fâ existat. Stăteam şi nu mă puteam clinti din loc. Voiam să țip, să răcnesc, ca să se cutremure munții, dar nu puteam. În minte încremenise totul, ca şi cum aş fi fost mort. Am auzit doar cum ranița mi-a alunecat de pe umăr şi a căzut la picioare. Am lăsat-o acolo, cu darurile aduse fetițelor şi nevestiî: pe drum schimbasem câteva lucruri pe bomboane. Am rămas aşa îndelung» parcă tot mai aşteptam o minune. Apoi m-am întors şi am pornit îndărăt. M-am mai oprit o dată şi m-am uitat: munții se clatină dintr-o parte în alta, se umesc din loc şi se năpustesc peste mine. Am scos un țipăt şi am luat-o la fugă. Să plec! Să fug de lângă locul blestemat! Şi atunci-am început să plâng.

Nu-mi amintesc cum şi încotro am mers, însă după trei zile m-am trezit la gară. Rătăceam printre oameni ca unul pierdut. Deodată, un ofițer m-a strigat pe nume. Mă uit – era

Husaînov, se întorcea acasă, fusese lăsa vatră. I-am povestit de năpasta mea. „Ce ai să faci acum?” zice el. Nici eu nu ştiam. „Nu, zice, aşa nu merge, trebuie să înduri, o să treci şi peste asta. Dar n-6 să-ți” îngădui să hoinăreşti aiurea. Hai cu mine în Tian-Şan aă construim o şosea, pe urmă vom vedea.”

Aşa am ajuns aici. În primii ani am construit pod de pe traseul şoselei. Vremea trecea, teebuia să raă stabilesc undeva definitiv. Pe atunci Husainov lucra de mult la minister. Trecea deseori pe la mine şi r» ă sfătuia să-mi reiau munca dinainte – picher la întreținerea drumurilor.,

Nu mă hotărâm. Îmi era fricã. Pe şantier nu eşti singur, lingă oameni ți-e mai uşor. Dar acolo, cine ştie, o să mă sfârşesc de urât. Încă nu puteam să-mi revin, nu puteam să uit trecutul. Ca şi cum cu asta viața se terminase şi nu mai exista nimic în viitor. La însurătoare nici nu mă gân-deam. O iubisem prea mult pe Gulbara şi pe fetițe. Credeam că nimeni şi niciodată n-o să mi le poată înlocui. Şi să mă însor doar aşa, ca să trăiesc, nu merită. Mai bine rămân singur.

Totuşi am hotărât să merg ca picher la canton, să încerc; dacă n-o să iasă nimic, voi pleca altundeva. Mi-au dat un canton aici, în defileu. Şi, ce să zic, a mers, m-am obişnuit. Poate şi din pricina defileului, un sector cu destule probleme. Mă simțeam chiar mai bine. Cu timpul durerea din suflet s-a potolit. Doar uneori, noaptea, visam că stau încremenit în fața locului unde fusese casa noastră şi simt cum ranița îmi alunecă de pe umăr. În acele zile plecam pe şosea dis-de-dimineață şi nu mă întorceam acasă până seara târziu. Şi am rămas singur. E drept, din când în când, îmi licărea un gând trist: „Poate că totuşi o să-mi mai surâdă şi mie fericirea vreodată? „

Şi a venit, greu, chinuitor de greu, atunci când mă aşteptam cel mai puțin.

Într-o zi, cu vreo patru ani în urmă, mama vecinului s-a îmbolnăvit. Lui îi era greu să plece de acasă: serviciu, familie, copii, iar bătrânei de la o zi la alta îi era tot mai rău. Am hotărât s-o duc eu la doctor. La canton tocmai venise o

maşină de la administrația drumurilor, adusese nişte materiale. Şi cu ea am plecat la oraş. Doctorii au vrut s-o interneze pe bătrână în spital, dar ți-ai găsit! „Doresc, zice, să mor acasă, nu vreau să rămân. Ia-mă de aici, că de nu – te blestem!" Am fost nevoit s-o duc îndărăt. Se făcuse târziu. Am trecut pe lângă baza de transbor-dare. Deodată şoferul a oprit maşina. L-am auzit între-bând:

— Încotro?

O voce de femeie a răspuns ceva, s-au auzit nişte paşi.

— Urcați! A zis şoferul. Ce faceți? Şi a tras maşina la margine.

De oblon s-a apropiat o femeie tânără cu un copil în brațe şi cu o bocceluță. Am ajutat-o să urce, i-am cedat locul de lângă cabină ca să n-o bată vântul prea tare, iar eu m-am ghemui într-un colț.

Am pornit. Era un frig năprasnic. Bătea un vânt umed. Copilul a început să plângă. Ea îl legăna şi îl liniştea, dar

El n-avea de gând să se potolească. Ce neca" z! Ar ft trebuit să urce în cabină, dar acolo se afla bătrâna pe moarte. I-am atins uşor umărul:

— Dă-mi mie copilul, poate o să tacă, iar dumneata lasă-te mai jos, aşa n-o să te bată vântul prea tare.

Am ascuns copilul sub scurtă, l-am strâns la piept. S-a potolit numaidecât şi a început să fomăie uşor pe năsuc. Să fi avut vreo zece luni şi era tare frumuşel. Îl țineam în partea stingă. Şi deodată, nu ştiu de ce mi-a tresărit inima în piept, a început să se zbată ca o pasăre rănită. Am simțit că mă cuprinde un val de tristețe şi de bucurie în acelaşi timp. „Doamne, oare n-am să mai fiu niciodată tată?" mi-am zis eu. Iar micuțul se lipise de mine şi nu mai avea nici o treabă.

— E băiat? Am întrebat eu.

Ea a încuviințat din cap. înghețase sărmana, căci ara îmbrăcată cu un paltonaş subțire. Iar eu şi iarna port pelerina peste scurtă, în munca noastră nu se poate fără ea. Ținând copilul cu o mână, i-am întins mâneca liberă:

— Trage pelerina mea. Altfel poți să îngheți de tot.

— Nu, lăsați, nu vă deranjați, a refuzat ea.

— Trage-o, trage-o, am stăruit eu. Înveleşte-te cu ea, te apără de curent.

S-a înfăşurat în pelerină, cu poalele i-am acoperit picioarele.

— Te-ai încălzit puțin?

— M-am încălzit.

— De ce ai plecat atât de târziu de-acasă?

— Aşa s-a întâmplat, a răspuns ea încet.

Bi vremea asta am intrat într-o trecătoare. Nu departe se afla o aşezare de mineri. Toată lumea dorme'a, nici g lumină la ferestre. Câinii alergau după maşină la-trând. Atunci m-am dumirit şi mi-am zis: oare unde se du «e? Nu ştiu de ce credeam că la mină, mai departe n-avea unde: urma defileul şi cantonul nostru.

— Cred că ai ajuns, i-am spus eu şi am bătut în cabină. Până în defileu nu mai e mult şi mai departe maşina nu merge.

— Dar aici ce este? A întrebat ea.

— Mina. Nu veneai aici?

— Eu. Eu. Da, aici, a răspuns ea şovăind.

Pe urmă însă s-a ridicat repede, mi-a dat pelerina şi a luat copilul în brațe. Micuțul a început numaidetft să se iceascâ. Ceva nu era în regulă, avea un necaz. S-o las singură în miez de noapte, în frig?

— Dumneata n-ai unde merge! I-am spus eu pe şleau. Să nu-ți închipui că-ți fac vreun râu. Dă-mi copilul! Am zis eu şi i l-am luat aproape cu forța. Să nu spui nu. O să înnoptezi la noi, la canton, pe urmă – treaba dumitale. Gata! Dă-i drumul! Am strigat şoferului.

Maşina a pornit. Ea şedea tăcută, cu fața ascunsă -în palme. Poate că plângea, nu ştiu.

— Nu-ți fie teamă! Am liniştit-o eu. N-o „să-ți fac nici un rău. Sunt picher, numele meu e Baitemir Kulev. Poți avea încredere în mine.

I-am instalat la mine. Aveam o odăiță liberă într-o clădire din curte. M-am culcat acolo pe un pat de scân-duri. N-am

putut să adorm multă vreme. Mă gândeam. Nu-mi găseam liniştea. Să-i pun întrebări – nu se cade, nici mie nu-mi place aşa ceva. Şi totuşi a trebuit s-o întreb câte ceva: dacă avea nevoie de vreun ajutor? Răspundea stânjenită, fără plăcere. Însă eu ghiceam ceea ce ea nu spunea până la capăt. Când omul se află în nenorocire, dincolo de fiecare cuvânt al său stau alte zece nerostite. Plecase de acasă, de la bărbat. Pesemne că e tare mândră. Se vede că suferă, se consumă, dar nu capitulează. „Ce să-i faci, fieeare e slobod să facă după cum îi e voia. Ea ştie mai bine. Şi totuşi îmi pare rău de ea, este atât de tânără! Seamănă cu o fetişcană, chipeşă, zveltă, biîndă, fără îndoială că are suflet bun. Cum ar fi putut un om să îngăduie ca ea să lase totul şi să plece? În si'irşit, treaba lor. Mâine am s-o urc într-o maşină de ocazie şi – la revedere! Eram obosit, pe când adormeam, mi st părea că sunt în maşină şi țin copilul sub scurtă. Se in-y lzise şi se strângea la pieptul meu.

M-am sculat în zori. Am plecat să-mi fac rondul, dar m-am întors repede. „Oare ce fac, îmi ziceam, musafirii mei?" încet, ca să nu-i trezesc, am aprins focul în sobă şi am pus samovarul. Ea însă se şi sculase şi se pregătea de plecare. Mi-a mulțumit pentru găzduire. Fără ceai însă nu i-am lăsat să plece, i-am făcut să mai aştepte puțin. Micul meu tovarăş de drum din noaptea trecută s-a dovedit a fi un băiețel tare drăgălaş. Era o mare bucurie să te zbengui cu el. La ceai am întrebat:

— Unde vă duceți?

Ea s-a gândit, apoi a răspuns: -'.

— La Râbacie.

— La părinți?

— Nu. Părinții mei trăiesc în aii, dincolo de Tosor.

I

— O, va trebui să faceți transbordare. N-o să vă fie uşor.

— Dar nici rra merg acolo. Nu ne putem duce în aii, t-a spus ea gânditoare copilului. Din vina noastră.

Am bănuit că s-a măritat fără voia părinților. Pe urmă s-a adeverit că aşa a fost.

S-a pregătit să iasă în drum, însă am convins-o să mai întârzie, să rămână deocamdată în casa, să nu stea cu copilul în vânt. O maşină puteam să opresc şi eu.

Am plecat spre şosea cu sufletul greu. Nu ştiu de ce, dar m-a cuprins tristețea la gândul că ei vor pleca, iar eu o să rămân din nou singur.

La început nu s-a arătat nici o maşină. Pe urmă am lăsat una să treacă, n-am ridicat mâna. Şi m-am speriat. De ce am făcut asta? Atunci am început să mă frământ, să mă chinui. Maşinile treceau şi eu amânam mereu. „Am să opresc maşina următoare", îmi ziceam şi din nou mâna nu se ridica. Mă treceau toate căldurile. Ea aşteaptă în casă, 'speră. Îmi era silă de mine însumi, dar nu puteam face nimic. Mergeam pe şosea înainte şi înapoi. Găseam tot felul de justificări şi motive. Ba că era friguroasă cabina – avea geamurile sparte, ba că maşina nu mergea spre Râbacie, ba că şoferul nu-mi plăcea – gonea nebu-icşte, sau poate era băut. Iar eând treceau maşini cu cabinele ocupate, mă bucuram ca un copil. Numai nu acum, încă puțin, măcar cinci minute să mai rămână în casă., Dar unde să se ducă? Îmi ziceam eu. În aii nu poate, ea singură a spus. La Râbacie? Unde o să se oploşească, cu copilul? O să-l prăpădească – e iarnă. Prin urmare e mai bine să rămână aici Să stea puțin, să chibzuiască la ce are de făcut. Poate se duce îndărăt la bărbat. Sau o s-o găsească el."

Ah, ce chin, mai bine o conduceam d «la început la şosea şi o urcam în vreo maşină! Uite-aşa m-am perpelit trei ceasuri întregi. Ajunsesem să mă urăsc. „Nu, mi-an» zis, o conduc la şosea şi opresc o maşină de față cu ea. Altfel n-o să iasă nimic." Am pornit îndărăt spre casă. Ea tocmai ieşea pe uşă, îşi pierduse răbdarea. Mi a-a făcut ruşine, mă uitam la ea ca un copil care a făcut o năzbâtie.

— Ai obosit aşteptând? Am mormăit eu. N-am găsit nici o maşină, nu că n-ar fi, însă niciuna nu mergea unde vrei

dumneata. Iartă-mă. Să nu crezi cumva. Pentru Dumnezeu, intră o clipă în casă. Te rog mult

M-a privit cu mirare şi cu tristeţe. S-a întors în casa tăcută.

— Vă este milă de mine? A întrebat ea.

— Nu, nu-i vorba de asta. Înţelegi. Mă tem pentru dumneata. O să-ţi fie greu. Cum o să te descurci?

— O să muncesc, sunt obişnuită.

— Unde?

— O să-mi găsesc eu undeva de lucru. Acasă însă nu mă mai întorc şi nici în aii nu mă duc. O să muncesc şi o să mă descurc, n-o să mor.

N-am mai zis nimic. Ce puteam să-i răspund? Acum nu se gândea la nimic. Ea lăsa să vorbească obida şi mân-dria. Aceste simţăminte o alungau spre necunoscut. Căci e uşor să spui – o să. Mă descurc, n-o să mor. La asta nu ajungi bătând din palme. Insă nici să sileşti omul nu poţi.

Băieţelul a întins mâinile spre mine. L-am luat în braţe şi l-am sărutat. „Eh, frumuşelule, mi-am zis eu, trebuie să ne despărţim. Te-am îndrăgit ca pe copilul meu."

— Păi, să mergem dar, am rostit eu încet.

Ne-am ridicat. Am pornit cu copilul, dar în uşă m-am oprit.

— De lucru se găseşte şi la noi, am zis eu. Poţi să trăieşti aici şi să munceşti. Avem şi o locuinţă micuţă. Zău, rămâi. Nu te grăbi. Poţi pleca oricând. Gândeşte-te.

La început nu s-a învoit. Până la urmă însă am înduplecat-o.

Astfel Asel şi Samat au rămas la noi, la canton.

Odăiţa din curte era friguroasă şi eu am stăruit ca Asel cu băiatul să locuiască în casa mea, iar eu să mă mut în clădirea cealaltă. Acest lucru nu mă deranja.

De atunci viaţa mea a devenit alta. În fond nu se schimbase nimic, ca şi înainte eram singur, în mine însă a reînviat omul, mi s-a încălzit sufletul după lunga singurătate. Fireşte şi înainte mă aflam printre oameni, dar poţi să trăieşti lângă ei, să munceşti alături, să fii prieten cu ei, să pui umărul la o treabă comună, să-i ajuţi şi să te ajute şi totuşi există o

latură a vieții pe care n-o poți înlocui cu nimic. M-am ataşat de băiețel. Când plecam să-mi fac rondul, îl îmbrăcam mai gros şi îl luam cu mine pretutindeni. Tot răgazul mi-l petreceam cu el. Nu puteam să-mi închipui cum am trăit mai înainte. Vecinii mei, nişte oameni cumsecade, se purtau frumos cu Asel şi cu Samat. Cine nu iubeşte copiii? Iar Asel, suflet bun şi deschis, s-a obişnuit repede la canton. Mă legasem de băiat şi din pricina lui Asel; ce să mai ascund, nici de

Mine n-am putut ascunde, oricât am încercat. O iubeam. Am îndrăgit-o din prima clipă pentru toată viața, din adâncul sufletului. Toți anii trăiți în singurătate, tot dorul şi suferința mea, tot ce pierdusem se contopea în această dragoste. Însă nu aveam dreptul să vorbesc despre asta. Ea încă îşi mai aştepta bărbatul. L-a aşteptat multă vreme, măcar că nu voia s-o arate. Am observat adesea, când lucram la şosea, cum întâmpina şi cum petrecea cu ochi plini de speranță fiecare maşină care trecea pe lângă noi. Alteori îşi lua copilul, se ducea la şosea şi rămânea acolo ceasuri întregi. Dar el nu apărea. Nu ştiu cine era şi ce fel de om era, n-am întrebat-o, dar nici ea nu mi-a spus.

Vremea trecea încetul cu încetul. Samat creştea. Ah şi ce drăguț şi isteț era prichindelul! Nu ştiu dacă l-a învățat cineva, dar într-o zi a început să-mi zică tată. Cum mă vedea se arunca de gâtul meu: „Ata! Ata" Asel îl privea şi zâmbea gânditoare. Eu simțeam şi bucurie şi tristețe! Aş fi fost fericit să-i fiu tată, dar ce să-i faci.

În vara acelui an lucram la reparația şoselei. Maşinile treceau pe o fâşie îngustă. Deodată, Asel a strigat unui şofer:

— Hei, Geantai, opreşte!

Maşina a trecut în viteză şi a frânat ceva mai departe. Asel a alergat spre şofer. Nu ştiu ce au vorbit ei acolo, dar am auzit cum ea a strigat deodată:

— Minți! Nu cred! Pleacă de-aici! Pleacă! Maşina a pornit mai departe, iar Asel a traversat şoseaua şi a fugit acasă. Cred că plângea.

Nu mai aveam chef de lucru. Cine era şoferul? Ce i-o fi spus? Eram copleşit de fel de fel de îndoieli şi presupuneri. N-am mai putut răbda, am plecat acasă. Asel n-a ieşit deloc. Seara m-am dus eu la ea.

— Unde-i Samat? Mi s-a făcut dor de el!

— Este aici, a răspuns Asel tristă.

— Ata a venit Samat spre mine.

L-am luat în brațe, l-am dezmierdat, iar ea şedea tristă şi nu scotea o vorbă.

— Ce s-a întâmplat, Asel? Am întrebat-o eu, Asel a oftat adânc.

— O să plec, Bake, a răspuns ea. Nu pentru că n-aş duce-o bine aici. Îți sunt tare recunoscătoare. Însă mă duc. Unde-oi vedea cu ochii, nici eu nu ştiu unde.

Mi-am dat seama că, într-adevăr, putea să plece. Nu-mi rămânea altceva decât să-i spun adevărul:

— Bine, Asel, n-am nici un drppt să te opresc. Inaă nici eu n-o să mai pot trăi aici. Va trebui să plec. Iar eu am mai părăsit odată un loc pustiu. Da' ce să-ți mai explic! Ştii şi tu, Asel. Dacă vei pleca, pentru mine va fi la fel ca atunci, în Pamir. Gândeşte-te, Asel. Iar dacă el se va întoarce şi inima te va chema îndărăt, eu n-o să-ți stau în cale, eşti liberă oricmd, Asel.

Cu aceste cuvinte l-am luat pe Samat în brațe şi am ieşit la şosea. Am mers îndelung. El nu înțelegea nimic, puişorul meu.

Asel n-a plecat. Dar la ce se gândea, ce hotărâre luase? M-am uscat de tot în acele zile, m-am înnegrit la față.

Într-o zi, pe la amiază, am intrat în curte şi văd că Samat încearcă să meargă cu adevărat. Asel îl susținea, se temea să nu cadă. M~am oprit.

— Bake, feciorul tău merge în picioare, priveşte! A zâmbit ea fericită.

Cum a zis? Feciorul tău! Am aruncat îopata, m-am lăsat în jos şi î-am chemat la. Mine pe micuț:

— Hop-hop-hop, mânzulețul meu! Hai, vino la mine, mergi cu picioruşele pe părmnt, nu-ți fie ir'un. M>rgi!

Samat şi-a desfăcut brațele.

— Ata! A zis el alergând şovăielnic. L-am prins din mers, l-am aruncat în sus şi l-am strâns cu foc la piept.

— Asel! I-am zis eu. Hai să organizăm rmine pentru copii sărbătoarea de „tăiere a piedicii". Să pregăteşti o sfoară din lână albă ți neagră.

— Bine, Bake! A spus ea râzând.

— Da, da, negreşit din lână albă şi neagră.

Am scos calul, am încălecat şi am plecat la crescătorii de vite, prietenii mei. Am adus cumâs, carne proaspătă şi în ziua următoare am poftit vecinii la* mica noastră sărbătoare a „tăierii piedicii".

L-am aşezat pe Samat jos, pe părmnt, i-am împiedicat picioarele cu sfoară din lână albă şi neagră. Alături am pus foarfecă, apoi am comandat copiilor care stăteau la celălalt capăt al curții:

— Cel care va ajunge primul şi va tăia piedica, o să primească cel dintâi darul, ceilalți – când le vine rândul. Porniți, copii! Şi am lăsat mina în jos.

Copiii au luat-o la fugă chiuind, ca la alergările de cai.

Când piedica a fast tăiată, i-am spus lui Samat:

— Acum fugi, fecioraşul meu! Copii, luați-l eu voi

Copii l-au luat pe Samat de mână, iar eu am rosiit în urma lor, fără să mă adresez cuiva:

— Hei, oameni! Mânzul meu a luat-o la fugă pe pă-mănt! Să dea Domnul să fie roib iute de picior!

Samat a fugit după copii, apoi s-a întors: Ata f a zis el şi a căzut.

Eu şi Asel am alergat în acelaşi timp spre el. Când am ridicat copilul de jos, Asel mi-a spus pentru întâia oară:

— Dragul meu!

Uite aşa am devenit soț şi soție.

În iarnă am luat copilul şi, toți trei, am plecat la bă-trânii ei în aii. S-au ținut multă vreme supărați. Eu şi Asel a trebuit să

ne facem răspunzători de toată supărarea lor. Le-am spus adevărul, aşa cum a fost. Şi au iertat-o, au iertat-o de dragul nepotului, pentru viitorul nostru.

Timpul trecea pe nesimțite. Samat are acum cinci ani. Eu şi Asel ne înțelegem de minune în toate, numai de un singur lucru nu pomenim nici o_dată. Ca şi cum am fi încheiat o înțelegere tacită: pentru noi acel om nu există.

În viață însă rm se întâmplă toate cum vrei tu! Nu demult, el a apărut aici.

Într-o noapte, pe şosea a avut loc un accident. Eu şi vecinul, ajutorul meu, am dat fuga să aflăm ce s-a în-tâmplat. Când am ajuns, am văzut un camion care intrase în stâlpi. Şoferul era lovit, fără cunoştință şi beat. L-am recunoscut, dar nu-mi puteam aduce aminte numele. Ne scosese cândva din belea, ne-a remorcat maşina în defileu. Ceea ce nu-i lucru de glumă în Dolon. Înainte nu se pomenea de aşa ceva pe arci. Iar el s-a dovedit un flăcău dârz şi cutezător, ne-a tras până la canton. Mi-a plăcut de el atunci, mi-a mers la inimă. Curând după aceea cineva a ajuns cu remorcă până. În defileu. Îi mai rămăsese destul de puțin, dar pesemne ceva l-a împiedicat. A intrat cu remorca în şanț, a lăsat-o acolo şi a plecat. M-am întrebat chiar atunci dacă n-o fi tot el acel temerar. Mi-a părut rău că n-a izbutit să ducă la bun stârşit ceea ce-şi propusese să facă. Pe urmă însă maşinile au început să meargă cu remorci prin defileu. Băieții s-au obişnuit şi bine au făcut.

Vă spun cinstit, la început n-am ştiut că el era omul pe care îl părăsise Asel. Dacă însă aş fi ştiut, aş fi făcut la fel. L-am dus acasă şi dintr-odată totul s-a lămurit. Tocmai atunci, Asel intra cu lemne în casă. Cum l-a văzut, a scăpat lemnele pe jos. Însă niciunul dintre noi

Nu s-a trădat în vreun fel. Parcă ne întâlneam pentrui întâia oară. Cu atât mai mult eu trebuia să mă stăpânesc, j ca nu cumva cu vreun cuvânt nelalocul lui sau printr-o aluzie să-i fac să sufere, să-i împiedic să se înțeleagă din nou. Nu eu eram cel care hotăreşte. Ei hotărau: între ei] se afla trecutul

lor, fiul lor cu care dormeam în pat, îl j strângeam la piept şi îl dezmierdam.

În noaptea aceea niciunul dintre noi n-a închis ochii, fiecare se gândea la ale lui. Şi eu la ale mele.

Asel poate să plece cu băiatul. E dreptul lor. Sunt Mi beri să procedeze după cum ie porunceşte mintea şi iniim. Iar eu. Dar ce să mai vorbim, nu despre mine e vorba, ’ nu de mine depinde, eu nu trebuie să le stau în cale.

El este şi acum aici, trece cu maşina pe şoseaua noastră. Unde o fi fost toți aceşti ani, cu ce s-o fi îndeletnicit? Asta însă nu are importanță. E treaba lor.

Până la ultima suflare n-am s-o uit pe Asel şi tot ce a fost frumos între noi.

Ilias şi-a lăsat capul jn jos îngândurat. După o vreme a adăugat:

— Ib ziua plecării m-am dus la lac, pe aceeaşi colină abruptă. Mi-am luat rămas-bun de la munții Tian-Şan, de la Issâk-Kul. Rămâi Cu bine, Issâk-Kul, cântecul meu i eterminat! Te-aş duce cu mine, cu apele tale albastre, cu țărmurile galbene, dar nu mi-e cu putință, la fel cum nu mi-e eu putință să iau cu mine dragostea omului iubit. Rămâi cu bine, Asel! Rămâi cu bine, plopşorul meu gu băsmăluță roşie! Adio, dragostea mea! Fericirea să te însoțească mereu, pretutindeni!

Mă întorceam cu Baitemir din rond. Era în amurg. Asfințitul fumuriu de primăvară se revărsa în văzdul deasupra culmilor de gheață ale Tian-Şan-ului. Maşinii treceau vuind pe şosea.

— Iată dar cum stau lucrurile, a rostit Baitemir îr gândurat după un răgaz de tăcere. Nu pot să plec de acasăl tocmai acum. Dacă Asel hotărăşte să plece, să aibă cir-j getul curat, să-mi spună sincer şi aş vrea să-mi iau ră-j mas bun de la Samat. Căci mi-e mai drag ca ochii dini eap. Iar să-l despart de ei nu pot. Iată de ce nu vreau’ să plec nicăieri. Şi mai cu seamă în Pamir.” Fireşte, nu pentru ziar v-am povestit toate astea. Pur şi simplu aşa, ’ ca de la om la om.

ÎN LOC DE EPILOG

De Ilias m-am despărțit la Oş. El a plecat în Pamir, | iar eu la treburile mele.

— Cum sosesc, am să-l caut pe Alibek. O să încep o| viață nouă! Visa Ilias. Să nu credeți că sunt un om sfârşit. | Va mai trece o vreme, mă însor şi' o să am şi eu casaj mea, familie, copii, ca toți oamenii. O să-mi fac şi prie-| teni. Un singur lucru n-o să am, ceva ce am pierdut de finitiv, pentru totdeauna. Până la sfârşitul zilelor melt

O

I

Băiatul nu avea decât două basme. Unul al său, neştiut de nimeni şi altul, istorisit de bunicul. Apoi n-a mai rămas niciunul. Asta-i povestea.

Pe vremea aceea împlinise şapte ani, pornise pe opt.

Întâi şi-ntâi a fost cumpărat ghiozdanul. Un ghiozdan negru, din pânză caueiucată, cu încuietoare metalică strălucitoare şi cu buzunar pentru mărunțişuri. Latr-un cuvânt, cel mai grozav ghiozdan dintre cele mai obişnuite ghiozdane de şcoală., Cu aceasta, dacă vreți, a început totul.

I l-a cumpărat bunicul de la vânzătorul cu autoduba, care, cutreierând munții cu mărfuri pentru crescătorii de vite, se abătea câteodată şi pe la ei, pe la pichetul silvic din defileul San-Taş.

De aici, din defileu, printre văgăuni şi povârnişuri, se înălța până spre piscurile muntelui o rezervație naturală nesfârşită. La pichet trăiau doar trei familii. Totuşi, din când în când, autoduba poposea şi la pădurari.

— Vine! Striga el, alergând pe la uşi şi pe la ferestre. Vine maşkta-magazin!

Drtimul de maşini răzbea aici tocmai de pe malul lacului Issâk-Kul, mereu prin defileu, pe malul râului, mereu printre bolovani şi prin hârtoape. Nu era deloc uşor să mergi pe un asemenea drum. Ajungând la Muntele Străjii, îl urca de pe fundul trecătorii în pantă şi apoi cobora o bucată bună pe povârnişul stâncos spre casele pădurarilor. Muntele Străjii e la doi paşi. Vara, aproape zi de zi, băiatul dădea o fugă până

acolo, să privească lacul prin binoclu. Drumul se vedea ca-n palmă, cu tot ce era pe el – şi pedestru şi călăreț – fără să mai vorbim de maşini.

În acea zi călduroasă de vară, băiatul se scălda la zăgazul său. De aici a văzut maşina coborând panta, stârnind în urmă-i nori de praf. Zăgazul se afla lângă mal, într-un intrând pe care râuâ îl forma în prundiş. Îl construise bunicui din bolovani. De n-ar fi avut zăgazul, cine ştie? Poate de mult băiatul n-ar mai fi fost printre cei vii. Şi, cum spunea bunica, râul i-ar fi spălat oasele şi le-ar fi dus taman în Issâk-Kul, să se minuneze de ele peştii şi alte jivine ale apei. Şi nimeni nu s-ar fi ostenit să-l caute ori să-l jelească, pentru că n-avea ce căuta în apă şi, de altfel, nici că-i păsa cuiva de el. Deocamdată aşa ceva nu s-a întâmplat. Dar dacă s-ar întâmpla, cine ştie? Poate că bunica, într-adevăr, n-ar alerga să-l scape. Barem de-ar fi sânge din sângele ei, dar ea zice că e străin. Iar străinul, oricât l-ai hrăni şi oricât ai umbla să-l îngrijeşti, tot străin rămâne. Străin. Şi dacă el nu vrea să fie străin? De ce tocmai el trebuie să se socotească străin? Poate că nu el, ci însăşi bunica

E o străină?

Dar să lăsăm asta, deocamdată. Şi despre zăgazul bunicului vom vorbi mai pe urmă.

Aşadar, zărise atunci autoduba. Cobora din munte, iar în urma ei, pe drum, se învolburau nori de praf. S-a bucurat atât de mult, de parcă ar fi ştiut că o să i se cumpere ghiozdanul. A ieşit degrabă din apă, trăgându-şi la iuțeală pantalonii pe coapsele subțiri, şi, încă ud şi învinețit – apa râului era rece – a luat-o pe potecă spre casă pentru a vesti cel dintâi sosirea autodubei.

Băiatul fugea repede, sărind peste tufişuri şi ocolind bolovanii mai mari când nu putea sări peste ei şi nicăieri au s-a oprit nici o clipă – nici lângă ierburile înalte, nici lângă pietre, deşi ştia că ele nu sunt doar ierburi ori pietre simple. Ele se puteau supăra, ba chiar puteau să-i pună şi piedică. „Vine maşina-magazin. Mă-ntorc pe urraă” – îi şopti din fugă

„cămilei culcate”: aşa-i spunea el stâncii roşcate de granit, îngropată pe jumătate în pământ. De obicei, nu trecea pe lângă „cămila” sa fără să nu-i mângâie cocoaşa. O mângâia lovind-o uşor gospodăreşte, cum făcea şi bunicul cu căluțul său cu coada retezată, aşa, în treacăt, neglijent, spunându-i parcă: „Aşteaptă, am puțină treabă”. Mai era şi un pietroi botezat „şaua”, bălțat, alb şi negru, în formă de şa, unde puteai sta călare ca pe cal. Era apoi piatra numită „lupul” ce semăna mult cu un lup sur-roşcat, cu grumaz vânjos şi creştet puternic. De „lup” se apropia târâş, luându-l la ochi ca un vânător. Dar piatra cea mai îndrăgită era „tancul”, o stană neclintită, aflată chiar pe malul spălat de ape al râului, totdeauna gata-gata să țâşnească de pe mal şi s-o ia de-a dreptul prin râu, făcând apa să bolboxx>sească şi să clocotească în vârtejuri înspumate. Doar şi la cinematograf

Tancurile merg la fel: de pe mal în apă şi apoi se tot duc. Băiatul vedea puține filme şi de aceea le ținta bine minte pe cele văzute. Bunicul îl ducea uneori la cinematograful de la ferma de prăsilă a sovhozului, aflată de partea cealaltă a muntelui. Astfel a apărut pe mal „tancul”, gata să se năpustească peste râu. Mai erau şi alte pietre – „rele” sau „bune”, ba chiar „istețe” sau „proaste”.

Printre plante erau, de asemenea; unele „îndrăgite”, „curajoase”, altele „fricoase”, „nesuferite” şi de tot soiul. Scaietele țepos, bunăoară, era vrăjmaşul lui principal. Băiatul se lupta cu el de zeci de ori pe zi. Nu se putea şti însă când va lua sfârşit acest război: scaieții creşteau şi se înmulțeau fără încetare, In schimb, rochița-rândunieii, deşi tot buruiană, e cea mai înțeleaptă şi mai veselă. Dimineața, ea întâaipină soarele mai frumos ca toate. Alte plante nu pricep nimic: dimineață sau seară, pentru ele e totuna. Dar rochița-rândunicii, de îndată ce apar primele raze, deschide ochii şi începe să râdă. Mai întâi deschide un ochi, apoi al doilea şi una după alta se desfac toate cupele florilor. Albe, albăstrii, liliachii, fel de fel. Iar dacă stai lângă ele liniştit, ți se pare că, trezindu-se, încep să-şi şoptească ceva. Şi furnicile ştiu asta.

Dis-de-dimineață, ele aleargă pe rochița-rândunicii, se uită la soare mijindu-şi ochii şi ascultă ce vorbesc florile între ele. Poate îşi povestesc visele?

Ziua, mai ales la amiază, băiatului îi plăcea să se furişeze în lăstărişul de şiralgine. Zveltele şiralgine nu au flori, dar sunt mirositoare şi cresc în tufe dese, ca nişte insulițe, neîngăduind în jurul lor alte ierburi. Şiralginele sunt prieteni credincieşi. Dacă ai vreo mâhnire şi vrei să plângi fără să te vadă cineva, între ele te poți ascunde mai bine ca oriunde. Şi parfumul lor aduce cu mireasma pădurilor de pin. E plăcut să stai între ele: linişte, cald. Şi, ce-î mai important, nu-ți acoperă cerul. Te culci pe spate şi priveşti la cer. La început, printre lacrimi, nu desluşeşti mai nimic. Dar apoi se ivesc norii, alcătuind acolo sus tot ce-ți doreşte închipuirea. Norii ştiu că nu te simți prea grozav, că ai dori să te duci oriunde sau să zbori să nu te mai găsească nimeni şi toți să ofteze pe urmă şi să se vaite: „A dispărut băiatul, de unde să-l luăm? „. Iar pentru ca aşa ceva să nu se întâmple şi tu să nu dispari nicăieri, ci să stai liniştit şi să admiri norii, ei se vor preface în tot ce vrei tu. Unul şi acelaşi nor se poate preface în fel de fel de lucruri. Trebuie numai să vezi ce anume înfățişează norii.

I

Da, e plăcut între şiralgine, mai ales că ele nu-ți acoperă cerul. Aşa-s ele, şiralgineâe. cu mireasmă de pin.

Şi câte şi mai câte nu ştia el despre plante. Față de colilia ce creştea pe fâşia inundabilă de pe malul râului se purta cu îngăduință. Coliliile sunt ierburi ciudate. Capete vântti-ratice. Măturicile lor moi, mătăsoase nu pot trăi fără vânt. Încotro bate vântul, într-acolo se pleacă şi ele. Şi se pleacă toate deodată, ca la comandă. Iar dacă plouă ori se stâr-neşte furtună, coliliile nu ştiu ce să se mai facă, unde să se aciueze. Se zbuciumă, cad, se lipesc de pământ. Dacă ar avea picioare, ar fugi pesemne unde ar vedea cu ochii. Dar se prefac numai. Când furtuna se potoleşte, uşuraticele colilii flutură iarăşi în vânt: încotro bate vântul, într-acolo şi ele.

Singur, fără prieteni, băiatul trăia în mijlocul acelor lucruri nevinovate ce-l înconjurau şi numai autoduba îl putea face să uite de toate şi să o rupă la fugă spre ea. Orice s-ar spune, dar autoduba n-o poți asemui cu pietrele şi nici cu ierburile. Câte nu se găsesc într-însa!

Când băiatul ajunse la pichet, autoduba tocmai oprea în spatele caselor, în dreptul curții. Casele stăteau cu fața spre râu. Curtea cobora în pantă spre mal, iar pe partea cealaltă a râului, chiar de pe malul spălat de ape, începea pădurea ce urca spre vârful muntelui, astfel încât nu exista decât o singură cale de acces spre pichet – prin spatele caselor. De n-ar fi ajuns băiatul la timp, nimeni n-ar fi ştiut că autoduba sosise»

La acea oră, bărbații nu erau acasă, plecaseră cu toții din zorii zilei. Femeile trebăluiau prin gospodărie şi băiatul strigă cât putu de tare spre uşile deschise:

— A sosit! A sosit maşina-magazin!

Femeile începură să se agite. Se apucară să caute banii puşi bine, apoi ieşiră una mai zorită ca alta. Bunica îi aruncă chiar o vorbă de laudă:

— Ian te uită ce mai băiețel ager avem!

Băiatul, se simți măgulit, de parcă el ar fi adus autoduba. Era fericit că le dăduse de veste, că se putea năpusti, împreună cu ele, ca o vijelie, spre curtea din dos, că se putea înghesui alături de ele lângă uşa deschisă a autofurgo-nului. Dar aici, femeile îl uitară numaidecât. Nu le ardea de el. Ochii lor alergau peste mulțimea de mărfuri. Erau trei femei cii toatele: bunica, mătuşa Bekei, sora mamei lui, nevasta celui mai important om de la pichet, pădurarul Orozkul şi nevasta lui Seidahmat – muncitor auxiliar – tânăra GulgeamaL cu fetița în brațe. Doar trei femei. Dar

Se agitau atâta, tot alegând şi răscolind mărfurile, încât vânzătorul se văzu nevoit să le ceară să respecte rândul şi să nu mai trăncănească toate odată.

Însă vorbele lui nu prea avură efect asupra femeilor. Întâi şi-ntâi luară totul la rând, apoi începură să aleagă, pe urmă să

dea înapoi ce aleseseră. Puneau deoparte, măsurau, se ciorovăiau, stăteau la îndoială, de zeci de ori întrebau unul şi acelaşi lucru. Una nu le plăcea,. Alta era prea scumpă, cealaltă nu avea culoarea potrivită. Băiatul stătea deoparte. Se plictisea. Dispăruse farmecul acelei aşteptări a ceva neobişnuit, dispăruse bucuria încercată în momentul când zărise duba coborând muntele. Acum. Aceasta se transformase într-o maşină obişnuită, plină ev tot felul de bulendre.

Vânzătorul stătea încruntat: femeile astea nu prea dădeau semne că ar avea de gând să cumpere ceva. De ce a mai făcut atâta cale prin munți?

Chiar aşa era. Femeile băteau în retragere, le scăzuse avântul, parcă obosiseră. Începură să se dezvinovățească, ba una către alta, ba către vânzător. Bunica se vaită cea dintâi că n-are bani. Iar dacă n-ai bani, poți să cumperi ceva? Mătuşa Bekei nu se hotăra să cumpere prea multf: în lipsa bărbatului. Era cea mai nenorocită femeie de pe lume pentru că nu avea copii. De aceea o bate Orozkul şi tot de aceea suferă şi bunicul: mătuşa Bekei e a bunicului, e fata lui. Cumpără câteva fleacuri şi două sticle de vodcă. Degeaba, fără nici un folos, tot ea o să aibă de suferit! Bunica nu se putu abține:

— De ce-ți chemi singură beleaua pe cap? Şuieră bă-trâna ca să n-o audă vânzătorul.

— Mă priveşte! I-o retează scurt mătuşa Bekei.

— Eşti o proastă, şopti bunica şi mai încet, cu răutate. De n-ar fi fost de față vânzătorul, ce-ar mai fi ocărât-o

Pe mătuşa Bekei! Ehei, când se ceartă ele.

Le potoli tânăra Gulgeamal. Ea se apucă să explice vânzătorului că Seidahmat al ei o să meargă curând la oraş, iar la oraş o să aibă nevoie de bani, aşa că nu poate să desfacă băierile pungii.

Uite aşa se îngrămădiră lângă autodubă, cumpărară mărfuri „mai mult de o groază", cum zise vânzătorul şi o porniră spre casă. Halal vânzare! Scuipând în urma muierilor, omul se

apucă să-şi strângă mărfurile răscolite, ca apoi să treacă la volan şi să plece. Atunci îl zări pe băiat.

— Tu ce vrei, urechiatule? Întrebă el. Băiatul avea urechile clăpăuge, gâtul subțirel, iar capul mare şi rotund.

Vrei să cumperi ceva? Atunci grăbeşte-te că închid, tiani ai?

Vânzătorul întrebase doar aşa, ca să se afle în treabă, dar băiatul îi răspunse cuviincios:

— Nu, nene, n-am bani – şi clătină din cap.

— Ba eu zic că ai, spuse vânzătorul, prefăcându-se neîncrezător. Voi, ăştia de aici, sunteți bogați, doar vă faceți că sunteți săraci. Dă-n buzunar n-ai bani?

— Nu, nene, răspunse băiatul ca şi mai înainte, sincer şi serios, întoreându-şi pe dos buzunarul rupt. (Celălalt era cusut pe de-a-ntregul.) ’

— Înseamnă că i-ai pierdut pe undeva! Caută pe unde te-ai jucat, o să-i găseşti.

Tăcură.

— Al cui eşti? Îl întrebă iarăşi vânzătorul. Nu cumva

Al bătrânului Momun?

Băiatul dădu din cap, încuviințând.

— Îi eşti nepot?

— Da – şi băiatul dădu iar din cap.

— Dar maică-ta unde e?

Băiatu’ nu răspunse. Nu-i venea să vorbească despre

Asta.

— N-aveți nici o ştire de la ea? Ori nici tu nu ştii?

— Nu ştiu.

— Dar taică-tău? Nici de el nu ştii? Băiatul tăcu şi de astă dată.

— Păi cum vine asta, drăguțule, să nu ştii nimic?! Îl mustră vânzătorul în glumă. Bine, nu-i nimic. Ține! Şi-i întinse un pumn de bomboane. Să fii sănătos!

Băiatul se sfia.

— Ia-le, ia-le! Nu mă ține-n loc. Trebuie să plec. Băiatul băgă bomboanele în buzunar, pregătindu-se să

O rupă la fugă pe lângă autodubă, ca s-o însoțească până iese în drum. Îl chemă şi pe Baltek, un câine nemaipomenit de leneş şi flocos. Orozkul amenința mereu că o să-l împuşte: „De ce să mai ținem asemenea javră?” însă bunicul îl tot îndupleca să mai amâne: trebuie să facă rost de un câine ciobănesc, iar pe Baltek să-l ducă undeva şi să-l lase acolo. Lui Baltek nu-i păsa de nimic: când era sătul, dormea, dacă era flămând se gudura, doar-doar i s-or arunca niscai resturi. Iată ce câine era Baltek. Câteodată, din plictiseală, alerga după maşini. E drept, nu prea departe. Abia pornea, că se şi întorcea spre casă cu coada între picioare. Un câine pe care nu te poți bizui. Totuşi

Mai bine de o sută de ori să alergi cu un dine decât fără. Oricum ar fi, tot câine e.

Pe furiş, să nu-l vadă vânzătorul, băiatul îi aruncă lui Baltek o bomboană. „Ia seama – îl preveni el – o să fugim mult.” Baltek scheună, dând din coadă: ar mai fi vrut una. Dar băiatul nu îndrăznea să-i mai arunce o bomboană: ar putea să-l jignească pe vânzător, că doar nu pentru câine i-a dat un pumn întreg.

Tocmai atunci apăru şi bunicul. Fusese la stupină. De îa stupină nu se vede ce se petrece în curte. Dar se nimeri ca bunicul să ajungă la timp, înainte de plecarea maşinii. Din întâmplare. Altminteri, nepotul ar fi rămas fără ghiozdan. In ziua aceea i-a surâs norocul.

Bătrântfl Momun, pe care oameni preaînțelepți îl porecliseră Momun Descurcărețul, era. Cunoscut de toți locuitorii din district. Şi el îi cunoştea pe toți. Porecla aceasta se datora statornicei sale bunăvoințe față de toți cei pe care îi cunoştea cât de cât, însuşirii sale de a fi gaia totdeauna să facă ceva pentru cineva, să servească pe oricine. Dar osârdia lui nu era prețuită de nimeni, aşa cum nu s-ar mai prețui aurul dacă s-ar da pe degeaba. Nimeni nu-i arăta lui Momun respectul de care se bucurau bătrânii de vârsta lui. Cu el se purtau simplu. Se întâmpla uneori ca la praznicul vreunui bătrân de vază din seminția Bugu – Momun era bughin de obârşie şi,

fiind foarte mândru de originea lui, nu lăsa niciodată să-i scape praznicele celor de un neam cu el – să-l pună să taie vitele, să întâmpine oaspeții de seamă şi să-i ajute să descalece, să servească ceaiul, ba chiar să spargă lemne sau să aducă apă. Parcă-i puțină alergătură la un praznic mare, cu oaspeți de pretutindeni? Şi la orice l-ar fi pus pe Momun, făcea iute, cu uşurință şi, mai cu seamă, nu se lăsa pe tânjeală ca alții. Nevestele tinere din aii, care trebuiau să primească şi să hrănească această liotă de musafiri, văzând cum se descurcă Momun cu treburile, spuneau:

— Ce ne-am fi făcut fără Momun Descurcărețul?

Şi astfel, bătrânul acesta, venit de departe cu nepotul său, se pomenea în rolul unui ajutor de gighit însărcinat cu pregătirea samovarului. Oricine în locul lui Momun s-ar fi simțit jignit de moarte, dar lui nu-i păsa.

Şi nimeni nu se mira că Momun Descurcărețul servea musafirii, de aceea a şi rămas pentru toată viața Momun Descurcărețul. El singur este vinovat că-i privii astfel. Iar dacă vreun străin îşi exprima mirarea – de ce adică pe

El, om bătrân, îl pun la corvoadă femeile? Oare au dispărut flăcăii din aiîul acesta?

— Momun răspundea:

— Răposatul a fost fratele meu. (Pe toți bughinii îi socotea frații lui. Dar în aceeaşi măsură îi erau „frați" şi ceilalți oaspeți.) Cine, dacă nu eu, se cade să trebăluiască la praznicul lui? Asta, fiindcă noi, bughinii, ne tragem de la străbuna noastră Maica Cerboaica cea Cornută. Iar ea, Maica Cerboaica, ne-a lăsat poruncă să trăim în prietenie şi îa viață şi după moarte.

Uite aşa era el, Momun Descurcărețul! Toți îl tutuiau şi tineri şi bătrâni; pe seama lui puteai să faci glume fiindcă era un bătrân blajin; puteai nici să nu-l iei în seamă, fiindcă era un bătrân supus, smerit. Nu degeaba se spune că oamenii nu-l iartă pe cel ce nu ştie să se facă respectat. Iar el nu ştia.

Momun se pricepea la multe lucruri. Era dulgher, cu-relar şi ştia mai bine ca oricine să grămădească fânul în claie. Pe

vremuri, când era mai tânăr, ridica nişte clăi la vo hoz, că iama îți părea rău să le desfaci. Ploaia aluneca de pe ele ca apa de pe gâscă, iar omătul se aşternea ca un acoperiş țuguiat. În timpul războiului, fiind mobilizat la muncă, a lucrat la construcția uzinelor de la Magnitogorsk, unde-i mersese vestea de stahanovist. Când s-a întors, a ciadit casele de la piehet, apoi a lucrat la pădure. Se îngrijea de pădure, deşi era angajat ea muncitor auxiliar, iar Orozkul, ginerele lui, îşi petrecea cea mai mare parte din vreme în vizite şi ospețe. Numai când aveau inspecție de la centru, Orozkul le arăta pădurea, organiza vânătoa-rea – ca un adevărat stăpân ce era! Momun îngrijea de vite, vedea de stupină. Toată viața, din zori şi până-n noapte, şi-o petrecuse muncind, dar nu învățase să se facă respectat.

Momum nu avea nici măcar înfățişare de aksakal. Nu era nici grav, nici impunător, nici aspru. Era om bun şi dintr-o ochire ghiceai la el această păguboasă însuşire omenească. Totdeauna astfel de oameni sunt dăscăliți: „Nu fi bun, fii rău î Aşa e bine! Fii rău!” Dar, spre nenorocirea lui, el a rămas bun, cu neputință de îndreptat. Fața ii era vdmbitoare şi zbârcită-zbâreită, iar în ochi veşnic îi stăruia întrebarea: „Doreşti ceva? Vrei să fac ceva pentru Mne? Îndată! Spune-mi numai de ce ai nevoie.”

Nasul lui era ca un cioe de rață şi moaie, de parcă nu avea zgârci, iar statura mică: ia, acok>, un băteânel sprințar, cât un copilandru.

Nici măcar o barbă ca lumea nu-i fusese dat să aibă. Două-trei fire roşeate pe bărbia spână. Asta-i era toată barba. Mai mare râsul!

Nu-i aceiaşi lucru când vezi pe drum un bătrân arătos cu barba ea un snsp, puiiînd şubă largă, cu guler din blană de miel şi căciulă scumpă. Ba mai călăreşte şi pe un cal falnic, eu şaua bătută în argint. Ai zice că-i un proroc sau un înțelept. Unuia ca el nu ți-e ruşine să i te închini. Unul aa acesta pretutindeni e respactat şi cinstit! Însă Momun s-a născut să fie doar Momun Descurcărețul. Singurul lui noroc

consta, poate, în faptul că nu se sinchisea de impresia pe care o lăsa şi nu se temea că-şi pierde prestigiul în ochii cuiva. (Nu m-am aşezat cum se cuvine, n-am răspuns cum se cuvine, n-am făcut, n-am dres, n-am.) In această privință, fără măcar să bănuiască, Momun era un om de-a dreptul fericit. Mulți oameni mor nu atât din pricina bolilor cât mai ales din pricina veşnicei, nepotolitei, mistuitoarei patimi de a părea mai mult decât ceea ce sunt. (Cine nu doreşte să pară deştept, merituos, frumos, iar pe deasupra, de temut, drept şi hotărât?)

Dar Momun nu era astfel. Era un om ciudat şi, cu el, oamenii se purtau ca atare.

Numai într-un singur fel puteai să-l jigneşti de moarte pe Momun: să nu-l fi chemat la sfat când se punea la cale praznicul cuiva. Atunci se supăra rău şi se simțea nespus de obidit, nu pentru că-l ocoliseră – la asemenea adunări, el tot nu spunea'mare lucru – ci pentru că_se încălca o datorie strămoşească.

Momun avea necazurile şi durerile lui, din pricina lor se frământa şi plângea nopțile. Străinii nu ştiau acest lucru. Dar ai lui ştiau.

Când îl văzu pe nepot lângă autofurgon, înțelese că băiatul e amărât şi-l frământa ceva. Dar cum vânzătorul era un străin, bătrânul se îndreptă mai întâi spre el. Sări iute din şa, întinzându-i amândouă mâinile:

— Assalam aleikum, mărite negustor! Rosti el jumătate în glumă, jumătate în serios. Ajuns-a cu bine caravana? Îți merge bine negoțul? Momun strânse bucuros mâna vânzătorului. Câtă apă a mai curs de când nu ne-am văzut! Bine-ai venit!

Vânzătorul îi răspunse, râzând cu îngăduință de cuvintele lui şi de înfățişarea-i nearătoasă: purta aceleaşi cizme hărtănâte din pânză cauciucată, aceiaşi pantaloni din pânză

3e casă cusuți de babă, acelaşi surtuc jerpelit, aceeaşi pălărie de pâslă, decoloTată de ploaie şi de soare.

— Caravana a sosit cu bine. Numai că nu ştiu cum se întâmplă că negustorul vine şi voi v-ascundeți de el prin văi şi prin păduri. Iar nevestelor le dați în grijă să țină strâns banul, cum ții sufletul înainte de moarte. Aici, chiar de-ai aduce grămezi de mărfuri, nu cumpără nimeni.

— Nu te smpăra, drăguțule, se scuză Momun, ruşinat. Dacă ştiam că vii, nu plecam de acasă. Cât despre bani. Dacă nu-s, nu-s. Când o să vindem cartofii, la toamnă.

— Poveşti! Îl întrerupse vânzătorul. Las' că vă ştiu eu pe voi, bai puturoşi! Stați la munte, aveți pământ şi finețe cât vă pofteşte inima, iar pădurilor nici în trei zile nu le dai ocol. Vite țineți? Stupină aveți? Şi după bani vi se rupe inima! Hai, cumpără o plapumă de mătase ori o maşină de cusut, mai am una.

— Doamne, da' n-am atâția bani! Se dezvinovăți Momun.

— Vezi să nu te cred! Eşti zgârcit, moşule, strângi banii

La ciorap. La ce bun?

— Nu zău, mă jur pe Maica Cerboaica cea Cornută!

— Ia atunci nişte velur să-ți faci pantaloni.

— Aş lua, mă jur pe Maica Cerboaica.

— E-e, îmi pierd vremea de pomană cu dumneata. Am venit degeaba până aici. Da' Orozkul unde este?

— E plecat de azi-dimineață. Mi se pare că s-a dus la Aksai. Are treburi pe la ciobani.

— S-a dus în ospeție, care va să zică, preciza vânzătorul cu tâlc.

Se lăsă o tăcere stânjenitoare.

— Nu te supăra, drăguțule, vorbi iarăşi Momun. La toamnă, dacă dă Dumnezeu, vindem cartofii şi.

— Pân' la toamnă e mult.

— Dacă-i aşa, nu te supăra. Hai, fii bun şi vino să bei

Un ceai.

— Nu de-asta am venit, refuză vânzătorul.

Era gata să închidă uşa autodubei când îl zări pe nepot lângă bătrân, ținând dinele de ureche, gata s-o ia la goană

După maşină.

— Cumpără măcar un ghiozdan. Poate că e timpul ca băiatul să meargă la şcoală. Câți are are?

Momun se agăță numaidecât de această idee: măcar ceva să cumpere de la acest vânzător arțăgos şi, într-adevăr, nepotul are nevoie de ghiozdan, la toamnă o să meargă la şcoală.

— Aşa e, se agita Momun, nici nu m-ara gândit. Păij cum? Are şapte ani, a pornit pe opt. Hai, vino încoace| îşi chemă el nepotul.

Bunicul îşi scotoci buzunarele, de unde scoase o hâitiel de câh i ruble. O ținea, desigur, ascunsă de multă vreme,] căci era cam roasă.

— Poftim, urechiatule! Vânzătorul îi făcu şiret ochiul şi-i înmână ghiozdanul. Acum să te ții de învățătură! De n-o să te împaci cu şcoala, vei rămâne pentr totdeauna în munți cu bunicul.

— O să se împace! E isteț, răspunse Momun, numă-rând restul. Apoi îşi privi nepotu], care ținea stângaci ghiozdanul cel nou, şi-l trase spre dânsul. Las' că-i bine. La toamnă te duci la şcoală, spuse el încetişor.

Palma grea, bătucită a bătrânului se lăsă blând pe capul j băiatului. Acesta simți că i se ridică un nod în gât, simți" trupul slab al bunicului, lipit, de el şi mirosul obişnuit al] hainelor lui. Mirosea a fân uscat şi a sudoare de om care i munceşte. Un om devotat, de nădejde şi drag; era poatM singurul pe lume care-l iubea ca ochii din cap. Un bătrânel I blajin, simplu şi cam ciudat, pe care cei ce se cred deştepți l-au numit Momun Descurcărețul. Şi ce dacă? Oricum ar fi, e bine totuşi că are şi el un bunic.

Băiatul nici nu bănuia că bucuria lui va fi atât de mare. Până acum nici nu se gândise la şcoală; văzuse doar copiii mergând la şcoală, tocmai dincolo de munți, în satele dej lângă Issâk-Kul, unde se ducea cu bunicul la praznicele băi trânilor de vaza din seminția Bugu.

Din această clipă nu se mai despărți de ghiozdan. Bucuros, alergă degrabă să se laude la toți locatarii pichetului. Mai întâi i-l arătă bunicii – uite, mi l-a cumpărat bunicul!

— Apoi mătuşii Bekei. Se bucură şi ea de ghiozdan, lăudându-l pe băiat.

Piar se întâmpla ca mătuşa Bekei să fie în toane bune. De cele mai multe ori, posomorită şi ursuză, nici nu-l băga în seamă pe nepotu-său. Nu-i ardea de el. Avea necazurile ei. Bunica zicea că, dacă ar avea copii, ar fi cu totul altă femeie. Şi Orozkul, bărbatul ei, ar fi alt om. Atunci şi bunicul ar fi altul, nu aşa cum este. Cu toate că avea două fete – pe mătuşa Bekei şi pe mama băiatului, sora cea mică – tot nu era bine; rău e când n-ai copii, dar şi mai rău când copiii n-au copii! Aşa zice bunica. Cine s-o înțeleagă?

De la mătuşa Bekei, băiatul dădu fuga să arate ghiozdanul tinerei Gulgeamal şi fetiței ei. Iar de aici porni spr

Fâneață, unde cosea Seidahmat. Trecu din nou în fugă pe lângă. JCănaila" cea roşcată – şi iar nu avu timp s-o mân-gâie pe cocoaşă – pe iîngă „şa", pe lângă „lup" şi pe lângă „tanc". Trecu mai departe, tot pe mal, pe poteca dintre tufişurile de cătină. Apoi, prin poloagele lungi de fân cosit din luncă, ajuns* la Seidahmat.

Axi, Seidalunal era singur la coasă. Bunicul îşi cosise de mult parcela sa, ca şi pe cea a iui Orc «kul. Au cărat şi final. Bunica şi mătuşa Bekei îl strângeau cu grebla, Momun îl făcea grămăjoare, iar băiatul îl ducea la căruță. Îi ajuta bunicului. Au ridicat d©uă stoguri lângă grajd. Bunicul le-a clădit atât de bine, că n-o să le pătrundă ploile. Nişte. Stoguri netede, de-ai fi zis că-s pieptănate. Aşa le face an de an. Orozkul nu coseşte niciodată, lasă totul în spiaarea socrului. Ce să-i faci, el e şeful. „Dacă vreau, zice, vă «iau afară din slujbă în dai timpi şi trei mişcări". Asta le-» spune bunicului şi lui Seidahmat. Şi numai când e băut. Nu-l da el afară pe bunicul! Cine va mai munci în locul lui? Cum s-ar descurca fără el? Să-ncerce numai! În pădure e mult de lucru, mai ales toamna. Bunicul zice că pădurea nu-i ca turma de oi, nu „se răzleţeşte. Dar nu înseamnă că trebuie s-e veghezi mai puțin, fiindcă, de se întâmplă vreun incendiu sau de sus, din munte, se porneşte vreo viitură, copacul nu se fereşte, nu se mişcă

din loc, ci piere acolo, în picioare. Pentru asta, vezi bine, există pădurarul: să nu piară copacul. Pe Seidahmat, Orozkul nu~l alungă pentru că e paşnic şi supus. Nu se amestecă în nimic şi nu cârteşte. Îşi vede de treabă. Dar cu toate că e un flăcău paşnic şi zdravă», e tare leneş, li cam place să doarmă. De aceea s-a şi angajat pădurar. Bunicul spune că flăcăii de-o seaaaă cu el conduc maşinile şi ară cu tractoarele la sovhoz; pe când Seidahmat şi-a lăsat cartofii din grădină să-i năpădească loboda. A trebuit ca Guigeamal, cu copilul în brațe, s-o scoată singură la capăt cu grădina. Seidahmat a lungit-o şi cu cositul. Până şi bunicul l-a ocărit alaltăieri. „Iarna trecută, zice, mi-a fost milă de vite, nu de tine. De-aia ți-am dat fân. Dacă te gândeşti iar la fânul cosit de brațele astea bătrâne, spune limpede, o să cosesc eu şi pentru tine.” Cuvintele bunicului l-au pătruns: azi-dimiaeață, Seidahmat a luat coasa la spinare şi

S~a pus pe treabă.

Auzind în spatele său paşi repezi, Seidahmat se întoarse, ştergându-şi sudoarea cu mâneca:

— Ce-i cu tine? Te-au trimis să mă chemi?

— Nu. Uite, am ghiozdan! Bunicul mi l-a cumpărat.

O să mă duc la şcoală.

— De-asta ai venit? Seidahmat izbucni în râs. Mi Momun e cam.

— Făcu el, răsucindu-şi degetul la tâmplă şi tir la fel! Ia să vedem cum e ghiozdanul? Îi încercă în-cuietoarea, îl întoarse pe toate părțile şi i-l înapoie băiatului, clătinând batjocoritor din cap. Ia stai! Exclamă el. L; care şcoală o să te duci? Unde se află şcoala asta a ta?

— Cum la care şcoală? La cea de la fermă.

— Adică cea din Gelesai?! Se minună Seidahmat. Păi’ până acolo îs nu mai puțin de cinci kilometri peste munte.

— Bunicul a zis c-o să mă ducă pe cal.

— În fiece zi dus şi-ntors? Ciudat bătrân! Nu i-ar strica să meargă şi el la şcoală. Să stea cu tine în bancă, iar când se termină lecțiile, înapoi! Seidahmat începu să râdă în hohote.

Murea de râs închipuindu-şi-l pe moş Momun la şcoală, în aceeaşi bancă cu nepotul său. Băiatul tăcea, descumpănit.

— Ei, am zis şi eu aşa, ca să mai râdem, lămuri Seidahmat şi-i dădu un bobârnac în nas, trăgându-i peste ochi chipiul bunicului.

Momun nu purta chipiul de uniformă al administrației silvice, îi era ruşine. („Ce, eu mi-s şef? Nu schimb căciula mea de kirghiz cu nimic altceva! „) Vara purta o pălărie de pâslă, veche de când lumea, o „fostă" ak-kalpak – o tichie altă, tivită pe margini cu şaten negru, ros – şi iarna un tetebei * de oaie, de pe timpuri şi acesta. Chipiul verde de la uniforma de pădurar îl purta nepotul.

Băiatului nu-i plăcu felul zeflemitor în care Seidahmat primi vestea. Îşi ridică încruntat chipiul de pe frunte, iar când Seidahmat vru să-i mai dea un bobârnac, Îşi trase capul într-o parte, răstindu-se:

— Lasă-mă-n pace!

— Ia te uită ce furios e! Zâmbi Seidahmat. Hâi, nu te supăra. Ai un ghiozdan cum nu se poate mai frumos. Şi-l bătu uşurel pe umăr. Iar acum, şterge-o! Mai am de cosit o grămadă.

Scuipând în palme, Seidahmat apucă iarăşi coasa.

Băiatul o porni în fugă spre casă, pe aceeaşi potecă, pe lângă aceleaşi pietre. Deocamdată n-avea vreme să se joace cu ele. Să ai ghiozdan e o treabă serioasă!

Lui îi plăcea să vorbească singur. Dar acum se adresă ghiozdanului: „Să nu-l crezi, bunicul meu nu-i de loc aşa.

Căciulă;

E om bua, nu e şmecher şi din pricina asta toți rid de el. Nu-i deloc şmecher. O să ne ducă pe amândoi, pe mine şi pe tine, la şcoală. Tu zici că nu ştii unde-i şcoala? Nu-i aşa departe. O să-ți arăt. Ne vom uita la ea cu binoclul, de pe Muntele Străjii. O să-ți mai arăt şi vaporul meu cel alb. Dar mai întâi trebuie să tragem o fugă până-n şopron. Acolo am ascuns binoclul. Ar trebui să am grijă de viței, însă de fiecare dată mă duc să privesc vaporul cel alb. Vițelul nostru e mare acum, nu-l mai

poți ține, te biruieşte. Şi-a făcut obiceiul să sugă tot laptele, iar vaca e mama lui şi nu-i pare. Rău de lapte, înțelegi? Mamelor niciodată nu le pare rău de nimic. Aşa zice Gulgeamal, că are şi ea o fetiță. Curând or să mulgă vaca şi pe urmă noi o să mânăm vițelul la păscut. Atunci o să ne urcăm pe Muntele Străjii, să vedem vaporul alb. Eu stau de vorbă şi cu binoclul! Acum o să fim trei: eu, tu şi binoclul."

Astfel se întorcea băiețelul acasă. Îi plăcea nespus de mult să vorbească cu ghiozdanul. Avea de gând să continue discuția, să-i povestească despre sine lucruri pe care ghiozdanul nu le ştia încă. Dar fu întrerupt. Undeva alături răsună un tropot de cal. Dintre copaci apăru un călăreț pe un cal sur. Era Orozkul. Se întorcea şi el acasă. Calul 3ur Alabaş, pe care nimeni în afară de Orozkul n-avea voie să încalece, era gătit cu şaua de sărbătoare, cu scări de aramă, ham de piele peste piept şi podoabe de argint.

Lui Orozkul îi alunecase pălăria pe ceafă, dezvelindu-i fruntea îngustă şi roşie. Îl toropise căldura şi picotea în şa. Tunica de velur, croită cam stângaci după modelul celor purtate de şefii de la raion, era descheiată la toți nasturii. Cămaşa albă îi ieşise de sub cingătoare. Era ghiftuit şi beat. Se întorcea dintr-o vizită, unde băuse cumâs şi mâncase carne până nu mai putuse.

Odată veniți în munți la păşunatul de vară, ciobanii şi herghelegiii din împrejurimi îl pofteau deseori pe Orozkul în vizită. Avea printre ei prieteni vechi. Dar îl invitau şi din interes. Orozkul era un om folositor. Mai cu seamă pentru cei ce îşi făceau case, dar stăteau mai mult la munte. Nu poți părăsi turma ca să-ți vezi de treburi. Şi de unde să-ți procuri material de construcție, lemnul, mai ales? Dar de te ai bine cu Orozkul, poți face rost de doi-trei buşteni din rezervație, pe sprinceană. Altfel, toată viața cutreieri cu turma prin munți, iar casa n-o mai isprăveşti în vecii vecilor.

Picotind în şa, greoi şi trufaş, Orozkul călărea spriji-nindu-şi nepăsător în scări vârful cizmelor de box.

Mai că nu zoura <*e pe cai, de uimit ce fu când băiați îi ieşi înainte, fluturându-şi ghiozdanul.

— Nene Orozkul. Eu am ghiozdan! O să merg la şcoali Uite ce ghiozdan am!

— Ptiu, lua-te-ar să te ia! Sudui Orozkul, trăgând riat. de frâu. li privi pe copil cu ochi de om beat, umflați înroşiți de somn: Ce-i cu tine? De unde vii?

— Mă duc acasă. Eu am ghiozdan şi am fost să i-l arăt lui Seidahmat, rosti băiatul, cu vocea stinsă.

— Bine, joaeă-te.

— I mormăi Orozkul şi, clătinându-s nesigur în şa, porni mai departe. Ce-i păsa lui de ghk>z~| danul ăsta idiot, de copilul ăsta părăsit de părinți, nepotul nevestei, când el a fost într-atâta năpăstuit de soartă, că Dumnezeu nu i-a dăruit nici un fiu, sânge din sângele lui, pe câtă vreme altora le dă cu duiumul, fără număr.

Orozkul se smiorcăi, suspinând. Ura şi părerea de rău îl sufocau. Ii părea rău de el, că viața trece fără urmă şi în suflet i se aprindea ura împotriva neveste-şi, care nu făcea copii. Numai ea e de vină, blestemata, au trecut atâția ani şi tot stearpă a rămas.

„Ți-arăt eu ție!" o amenință Orozkul în gând, strângân-du-şi pumnii cărnoşi şi gemu înăbuşit ca să nu izbucnească în plâns. Ştia că, îndată ce va ajunge acasă, o va bate. Aşa se întâmpla de fiecare dată când Orozkul se îmbăta. Acest om cât un taur îşi pierdea mințile de necaz şi de ură.

Băiatul mergea în urma lui pe cărare şi rămase uimit când, deodată, Orozkul dispăru din fața lui. Acesta coti spre râu, sări de pe cal, aruncă frâul şi o luă de-a dreptul prin iarba înaltă. Mergea aplecat, clătinându-se, cu capul între umeri, acoperindu-şi obrazul cu mâinile. Lângă mal, se lăsă pe vine şi, luând apă în pumni, şi-o aruncă pe față.

„Pesemne îl doare capul de căldură", gândi băiatul, văzându-l ce face. El nu ştia că Orozkul plângea şi nu-şi putea stăpâni hohotele. Plângea pentru că nu fiul lui îi ieşise în îmâmpinare, pentru că nu găsise în el nimic care să-i în-

domne să spună măcar câteva vorbe ca lumea acestui copil cu ghiozdan.

II

De pe vârful Muntelui Străjii se deschidea în toate părțile o privelişte nesfârşită. Culcat pe burtă, băiatul potrivea binoclul. Era un binoclu mare de câmp. Îl primise

Bunicul cândva, ca răsplată pentru anii îndelungați de slujbă la pichet. Bătrânului nu-i plăcea să umble cu binoclul: „Ochii mei sunt la fel de buni", spunea el. În schimb, nepotul îl îndrăgise tare mult.

De astă dată venise pe munte cu binoclul şi cu ghiozdanul.

La început, obiectele săreau şi se amestecau în vizorul rotund, apoi căpătau claritate şi stabilitate. Asta era mai interesant ca orice. Băiatul îşi ținea răsuflarea, să nu -ape centrul focarului şi admira privelişteа de parcă el însuşi o zămislise. Apoi îşi muta privirea spre un alt punct şi din nou totul se năruia şi se amesteca. Atunci începea să învârtă ocularele.

De aici puteai să vezi totul de jur împrejur. Cele mai semețe piscuri înzăpezite, mai sus de care nu se mai află decât cerul. Ele sălăşluiau dincolo de toți munții, deasupra lor şi chiar deasupra pământului întreg. Se vedeau şi munții aflați mai jos decât cei acoperiți de zăpezi – munți păduroşi, îmbrăcați la poale cu desişuri de foioase, iar mai sus, cu codri întunecoşi de pin şi munții Kughei, ațintiți spre soare; pe coastele Kugheilor nu creştea altceva decât iarbă. Se vedeau şi munți mai mici, de partea cealaltă,. Unde era lacul – nişte povârnişuri stâncoase şi golaşe. Aceste povârnişuri se lăsau spre vale, iar valea se unea cu lacul. În acea parte se întindeau câmpii, grădini şi aşezări omeneşti. Verdeața semănăturilor era ici-colo smălțată cu ochiuri galbene. Se apropia vremea secerişului. Pe drumuri goneau maşini minuscule, ca nişte şoareci şi în urma lor se învolburau cozi lungi de praf. Iar la capătul cel mai îndepărtat al pământului, unde abia ajungeai cu privirea, dincolo de țărmul nisipos, licărea linia bombată a lacului. Era Issâk-Kul-ul. Acolo, apa şi

cerul alcătuiau o singură linie. Mai departe nu mai era nimic. Lacul strălucea liniştit şi pustiu, doar lângă mal, cu greu puteai zări cum se zbătea spuma talazurilor.

Băiatul privi multă vreme într-acolo. „Vaporul alb nu-s-a ivit încă – spuse el către ghiozdan. Hai să ne mai uităm o dată la şcoală."

De aici se vedea toată valea din spatele muntelui. Cu binoclul puteai să desluşeşti chiar şi caierul din mâinile bătrânei aşezate lângă o casă, sub fereastră.

Depresiunea Gelesai era despădurită, dar ici-colo mai 'âmăsese, după tăiere, câte un pin singuratic. Cândva aici fusese pădure. Acum se aflau adăposturile vitelor, unul Ungă altul, cu acoperişurile de ardezie şi grămezi înalte

De paie şi bălegar. Aici țineau vitele tinere; de prăsii; de la ferma de lapte. Puțin mai încolo se afla o ulicioară scurtă – întreg sătucul crescătorilor de vite. Ulicioara cobora de pe un deluşor. Târna» în capătul ei, chiar 11 margine, se găsea o căsuță ce nu părea locuită. Aceasta era şcoala de patru ani. Copiii din clasele mai mari învățau la şcoala-internat de la sovhoz. Aici învățau numai cej mici.

Băiatul se ducea în sătuc la felcer când îl durea în g: Mergea cu bunieul. Acum privea îndelung prin binocl şcoala micuță, acoperită cu țiglă roşie, cu hornul sfcrâmbJ cu inscripția scrisă pe o bucată d, e placaj: „Mektep*. Ştia să citească, dar ghicea că tocmai acest cuvânt era scris! Acolo. Prin binoclu se vedea totul ca-n palmă, până în cele mai mici amănunte: cuvinte zgâriate pe tencuiala zidului, geamurile lipite cu chit în rama ferestrei, şipcila strâmbe şi zgrunțuroase ale verandei. Îşi închipuia cum sd va duce acolo cu ghiozdanul său şi cum va intra pe uşe| de care acum atârna un lacăt greu. Dar acolo, ce o fi acolo,! Dincolo de uşa aceea?

Când nu mai rămase, nimic de privit la şcoală, băiatul îndreptă iarăşi binoclul spre lac, dar toate erau ca şi mai-l nainte. Vaporul alb nu apăruse încă. Băiatul se întoarsei cu spatele spre lac, lăsă binoclul deoparte, îndreptându-şi privirea către poalele muntelui. Jos de tot, pe fundul văii

alungite, scânteia râul vijelios, învolburându-se pe la nuni' roasele-i praguri. Alături de râu şerpuia pe mal drumu şi, o dată cu râul, drumul se pierdea la întorsura defileu lui. Malul opus era abrupt şi păduros. De acolo începei rezervația din San-Taş, urcând sus, în munți, până la piscu rile înzăpezite. Cel mai departe se cățărau pinii. Printre stânci şi zăpezi, ei se zburleau ca nişte perii negre peț crestele lanțurilor muntoase.

Băiatul surise zeflemitor privind casele, magaziile şi] dependințele din curtea pichetului. De sus păreau, atât dej mici şi de şubrede! Mai departe de pichet, pe mal în jos, zări pietrele sale dragi. Pe toate – „cămila", „lupul", „şaua", „tancul" – întâiaşi dată, de aici, de pe Muntele Străjii, le zărise prin binoclu şi tot atunci le şi botezase.

Zâmbi ştrengăreşte, se ridică în picioare şi aruncă o piatră în direcția pichetului. Piatra căzu la câțiva paşi de el. Se aşează iar jos şi se apucă să cerceteze pichetul prin binoclu. Mai întâi privi prin lentilele cele mari – casele

Şcoală.

Fugiră departe-departe, făcându-se mici ca nişte jucării. Bolovanii se transformaseră în pietricele, iar zăgazul bunicului de pe prundiş părea şi mai caraghios: numai bun să se scalde vrăbiile într-însul. Zâmbind, îşi roti capul şi întoarse binoclul, 1* schimbând ocularele. Pietrele sale dragi, acum uriaşe, păreau că se sprijină, cu fruntea de lentilele binoclului. „Cămila", „lupul", „şaua", „tancul" erau foarte impunătoare cu ştirbiturile şi crăpăturile lor, cu petele de licheni ruginii pe margini, semănând într-adevăr cu imaginea pe care ele i-o sugeraseră băiatului. «Uf, ce „lup" grozav! Ehei, dar „tancul" e şi mai grozav!»

Dincolo de pietroaie, în intrândul din prundiş, se afla zăgazul bunicului. In binoclu, acest loc de lângă mal se vedea bine. Aici, apa se abătea parcă în fugă din firul repede al râului şi, bolborosind printre praguri, se re-întorcea în viitoare. În prundiş, apa ajungea numai până la genunchi, dar curentul era atât de repede, încât putea destul de uşor să târască un băiețaş ca el în mijlocul torentului. Pentru a nu-l

fura apa, băiatul se agăța de răchitele de pe mal. Tufişurile creşteau chiar în margine, unele ramuri aflându-se pe uscat, celelalte fiind spălate de râu. Astfel se cufunda în apă. Dar ce scăldat mai era şi ăsta? Ca un cal priponit! Şi câte neplăceri avea, câte ocări! Bunica îl mustra întruna pe bunicul: „O să se înece, treaba lui, eu n-o să mişc un deget. Nu-mi pasă! N-are decât să-şi facă de cap! Taică-său şi maică-sa l-au părăsit. Mie mi-e de ajuns câte griji am pe cap, n-am nici o putere". Ce să-i răspunzi? N-ai ce să-i zici, că-i bătrână şi are dreptate. Dar şi de flăcăiaş îi părea rău. Râul curgea atât de aproape, chiar pe sub poartă. Oricât l-ar fi amenințat bătrâna, el tot ar fi intrat în apă. Atunci Momun s-a gân-dit să construiască în prundiş un zăgaz din piatră, să aibă copilul unde să se scalde fără teamă.

Bătrânul a cărat multe pietre, alegându-le pe cele mai mari, să nu le ia curentul apei. Le căra ținându-le lipite de burtă şi, intrând în apă, le aşeza una peste alta, cu socoteală, ca apa să curgă în voie printre ele. Caraghios, uscățiv, cu bărbuța sa rară, cu pantalonii uzi lipiți de trup, a lucrat o zi întreagă la zăgaz. Seara căzuse lat, tuşea, iar şalele îi înțepeniseră. Atunci, bunica s-a dezlănțuit

Ca o furtună:

— Al mic e prost fiindcă-i mic, dar ce să mai zici de prostu' ăl bătrân? La ce dracu te zbați atâta? Îi dai să mănânce, să bea, ce mai vrei? Îi îngădui toate nebuniile! Oh, asta n-o să ducă la nimic bun.

II – Cin tecul «tepel, etațecuâ munțlioj, Bar orice s-ar spune, zăgazul ieşise o minunăție. De atunci, băiatul se scălda fără teamă. Ținându-se de o crenguță, cobora de pe mal şi se arunca în apă. Şi negreşit cu ochii deschişi pentru că şi peştii înoată în apă cu ochii deschişi. Avea o dorință ciudată: voia să se prefacă în peştişor şi să înoate pe râu în jos.

Privind zăgazul prin binoclu, băiatul îşi închipuia cum îşi scoate cămaşa, apoi pantalonii şi, zgribulindu-se, se aruncă gol în apă. Apa nurilor de munte e totdeauna rece, îți taie răsuflarea, dar apoi te obişnuieşti. Îşi închipuia cum,

ținându-se de ramura de răchită, se azvârle în şuvoi cu fața în jos, cum apa se închide deasupra lui plescăind, cum îl frige şiroindu-i pe sub pântece, pe spinare şi de-a lungul coapselor. Zgomotele de afară amuțesc sub apă, iar în urechi îți dăinuie doar un susur. Şi el, hoîbându-şi ochii, priveşte nesățios tot ce se poate vedea sub apă. Ochii îl ustură, îl dor, dar el zâmbeşte cu ifos, ba chiar scoate şi limba. Asta pentru bunica. Aşa, să ştie că el n-o să se înece şi că nu se teme de nimic. Apoi dă drumul răchitei din mână, iar apa îl târăşte şi-l rostogoleşte pana eând atinge cupicioaredle pietrele zăgazului. Atunci i se termină şi respirația. Brusc, țâşneşte din apă, se cațără pe mai şi fuge din nora spre tufa de răchită. Şi aşa de nenumărate ori. Chiar de o sută de ori ar fi putut să se scalde în zăgazul bunicului. Până ce, în sfârşit, se va preface în peştişor. Iar el dorea negreşit să devină peştişor, orice s-ar kitâmpla.

Cercetând malul râului, băiatul îndreptă binoclul spre casa lui. Găinile şi curcile cu puii k>r, toporul rezemat lângă butuc, samovarul fumegând şi alte felurite lucruri din cuarte deveniră necrezut de mari. Se aflau atât de aproape, încât băiatul, fără să vrea, întinse mâna spre ele. Deodată, spre groaza lui, zări prin binoclu vițelul roşcat, mare cât un elefant, mestecând liniştit rufele agățate pe sfoară. Vițelul îşi mijea ochii de plăcere şi îi curgeau balele, atât de mult îl plăcea să mestece cu gura plină rochia busicil

— Uf, prostule! Băiatul se ridică dând din mână: La 0 parte! Pleacă de-aooîo! Baltek! Baltek! (In obiectiv, câânele stătea, nepăsător, întins lângă casă.) Şo pe el, muşcă-l! Porunci el cu disperare câineluL

Dar Baltek nu se sinchisea. Sta lungit la umbră, ca pi când nimic nu s-ar fi întâmpiat.

Tocmai atunci ieşi bunica din casă. Văzând ce se petrece, bătrâna îşi plesni palmele de uimire, apucă mătura şi se năpişti spre viței. Vițelul fugi, bunica după ei Fără

S-o piardă din obiectiv, băiatul se piti pentru a nu fi văzut După ce alungă vițelul, bătrâna se întoarse spre casa neâ-

ilnd, sufocată de mânie şi de alergătura. O vedea aşa de bine, de parcă era alături de ea, ba chiar mai bine decât daci ar fi fost alături, O ținea în prka plan, ca la cinematograf când îți arată pe tot ecranul chipul unui ora, îi vedea ochii galbeni îngustați de furie. Vedea cum i se înroşise toată fața plină de zbârcituri adânci. Ca la cinematograf când dispare brusc sunetul, buzele bunicii se mişcau în binoclu, mute şi cu repeziciune, dezgolindu-i dinții rari şi stricați. De departe nu putea desluşi ce strigă bătrâna, dar băiatul auzea cuvintele întocmai şi limpede, de parcă i le-ar fi rostit la ureche. Uf! Cum îl mai ocăra! Ştia pe dinafară: „Ehei, aşteaptă! Vii tu acasă! Ți-arăt eu ție! Şi n-o să mă mai uit în gura lui bunicătu! De câte ori i-am spus să arunce ocheanu-acela păcătos! Iar s-a suit pe munte, înghiți-l-ar apele de vapor! Lua-l-ar dracu! Arză-l-ar focu! Scufunda-s-ar! *

Băiatul oftă din greu. Cum a putut să uite de vițel tocmai astăzi, când bunicul i-a cumărat ghiozdanul? Când îşi închipuia cum se va duce la şcoală.

Bătrâna nu mai contenea. Îşi cerceta rochia roasă de vițel, ocărând întruna. Gulgeamal, cu fetița în brațe, se apropie de ea. Văitându-se, bunica se dezlănțui şi mai tare, amenințând cu pumnii către munte. Pumnul ei uscățiv şi negru se mişca dintr-o parte în alta prin fața ocularelor binoclului „Şi-a găsit distracție! Vaporul dracului! In-ghiți-l-ar apele! Arză-l-ar focu! Scufunda-s-ar L.”

Samovarul clocotea în curte. Prin binoclu se vedea mm de sub capac se strecurau şuvițe subțiri de abur. Mătuşa Bekei ieşi să-l ia să-l ducă în casă. Şi iar începu tărăboiul. Bunica mai că nu-i vârî în ochi rochia roasă de vițel. „Na, zice, priveşte năzbâtiile lui nepotu-tău

Mătuşa Bekei încercă s-o împace, s-o potolească. Băiatul ghicea cele ce-i spunea. Cam aceleaşi lucruri ca şi alfa dată: „Linişteşte-te, eneker*. E mic, nu ştie, ce poți să-i ceri? E singur aici, n-are şi el prieteni. De ce să strigi, să bagi frica în copil?” La care bunica, nici vorbă, că răspundea: „Să nu mănveți ta pe mine! Încearcă şi tu să faci copii şi-o să vezi ce

trebuie să le ceri. Ce păzeşte acolo pe munte? N-are timp să priponească viţelul?! După ce se tot uită? După fluşturatkm' de tat-su şi de mă-sa, care l-au făcut şi-apoi s-au dus teeetro au văzut

Măicuţă.

Cu ochii? Ţie ţi-e uşor să vorbeşti, femeie stearpă ce eşti."

Chiar de la o asemenea distanţă, băiatul vedea prin binoclu cum obrajii scofâlciţi ai mătuşii Bekei se făcură pământii ca de moartă şi cum, gâfâind toată – el ştia negreşit în ce fel o să-i plătească – ea dădu drumul la un potop de vorbe adresate mamei sale vitrege: Dar tu, cotoroanţă bătrână, câţi băieţi şi câte fete ai crescut? Tu qe eşti? „

Şi se porni un tărăboi nemaipomenit! De obidă, bunica scoase un ţipăt ascuţit. Gulgeamal încercă să le potolească. O îmbrăţişa pe bunica, vrând s-o înduplece să intre în casă. Dar bunica se aprindea din ce în ce mai tare, se vânzolea încoace şi-ncolo prin curte ca o nebună. Mătuşa Bekei apucă samovarul clocotind şi, mai mult în fugă, văr-sând apa fiartă, îl duse în casă. Iar bunica se lăsă obosită pe butucul de tăiat lemne. Plângând în hohote, îşi căina amar soarta. Băiatul fusese dat uitării. Dumnezeu şi lumea mare îşi primeau acum partea de blesteme. „Pe mine, hai? Pe mine mă întrebi ce sunt? Striga bătrână în urma fiicei vitrege. De nu m-ar fi bătut Dumnezeu, răpindu-mi pe cei cinci copii ai mei, dacă fiul meu, singurul meu fiu, n-ar fi căzut în război ucis de glonţ la optsprezece ani, dacă Taigara, moşneagul meu iubit, n-ar fi îngheţat cu turma de oi în timpul viscolului, aş mai sta eu aici cu voi, în pădure? Ce, eu sunt ca tine stearpă? Aş mai fi trăit eu acum la bătrâneţe cu taică-tu, cu nerodul de Momun? Pentru ce păcate m-ai oropsit, Dumnezeule blestemat? „

Băiatul luă binoclul de la ochi şi lăsă trist capul în piept. „Cum o să ne mai întoarcem acum acasă? Rosti el către ghiozdan. Asta numai din vina mea şi a prostului de viţel. Şi dintr-a ta, binoclule. Mereu mă chemi să mă uit la vaporul alb. Şi tu eşti vinovat."

Băiatul îşi roti privirea: de jur împrejur se înălțau munții – stânci, pietre şi păduri. De pe vârfuri, din gheţari, cădeau fără zgomot pârâiaşe scânteietoare. Şi numai aici, jos, apa căpăta parcă, în sfârşit, glas, ca să vuiască necontenit, fără istov, în albia râului. Iar munții străjuiau, uriaşi şi nesfârşiți. În acea clipă se simți foarte mic şi tare singur, pierdut cu desăvârşire. Numai el şi munții, pretutindeni munți înalți.

Către lac, soarele scobora spre asfințit. Căldura se mai domolise. Pe povârnişurile de la soare-răsare se aşterneau, scurte, primele umbre. Soarele se va lăsa acum tot mai jos, Iar umbrele se vor târî spre poalele munților. La acest ceas ifin zi, pe Issâk-Kul se ivea vaporul alb.

Băiatul îndreptă binoclul spre cel mai depărtat punct ce se putea zări şi îşi ținu răsuflarea. Iată-l! Şi totul fu uitat într-o clipă: acolo, înainte, în marginea albastră-al-bastră a Issâk-Kul-ului, se arătă vaporul alb. Ieşea încet din valuri. Iată-l! Lung, puternic şi frumos, cu coşurile înşiruite unul după altul. Plutea lin şi drept, ca pe strună. Cu poala cămăşii, băiatul şterse în grabă lentilele, potrivind încă o dată ocularele. Liniile vaporului deveniră şi mai limpezi. Acum puteai să vezi cum plutea pe valuri şi cum în urma pupei se aşternea o dungă înspumată. Băiatul nu-şi mai lua ochii de la vaporul cel alb. Dacă ar fi fost după el, l-ar fi rugat să se apropie şi mai mult, să poată vedea oamenii care călătoreau cu el. Dar vaporul n-avea de unde să ştie, mergea pe drumul său, încet şi maiestuos. Cine putea şti de unde vine şi încotro se îndreaptă? Multă vreme băiatul îl privi plutind şi se gândi îndelung cum se va preface în peştişor şi va înota pe râu spre

Vaporul cel alb.

În ziua când îl zărise pentru întâia oară de pe Muntele Străjii, plutind pe albastrul lacului, de atâta încântare inima începuse să-i bată cu putere şi se gândise de îndată că tatăl său – marinar pe Issâk-Kul – se află tocmai pe acest vapor alb. Şi băiatul a crezut toate astea pentru că dorea nespus de mult să fie aşa.

Nu-şi amintea nici de tatăl, nici de mama sa. Nu-i văzuse niciodată. Niciunul nu venise vreodată să-l vadă. Dar el ştia că tatăl său era marinar pe Issâk-KuL iar mama, după ce se despărțiseră, şi-a lăsat copilul la bunicul şi a plecat la oraş. De cum a plecat, i s-a pierdut urma în acel oraş, aflat departe, peste munți, peste lac şi peste alți

Munți.

Bunicul Momun s-a dus odată în acel oraş să vândă cartofi. A stat o săptămână întreagă, iar când s-a întors, a povestit la ceai mătuşii Bekei şi bunicii că şi-a văzut tata, adică pe mama lui, a băiatului. Lucra într-o fabrică mare ca țesătoare. Are altă familie – două fetițe, pe care le-a dat la grădiniță şi le vede doar o dată pe săptămână. Locuieşte într-o casă mare, însă are o cămăruță atât de mică, încât n-ai unde să te învârți. În curte, oamenii nu se cunosc între ei, ca la piață. Şi toți, cum intră în casă, mcuie uşa. Tot timpul stau încuiați, ca la închisoare. Bărbatul ei cică ar fi şofer, duce oamenii cu autobuzul pe străzi. Pleacă la patru dimineața şi vine târziu. Muncă

Grea şi asta. Fata, povestea el, a plâns tot timpul şi îşi cerea iertare. Cică sunt pe listă pentru locuință nouă. Dar nu se ştie când o vor primi. Atunci o să ia copilul la ei, dacă o să-i îngăduie bărbatul. Şi l-a rugat pe bătrân să mai aştepte. Bunicul Momun i-a spus să nu fie mâhnită. Important e să trăiască în bună înțelegere cu bărbatul, restul se va aranja. Cât despre băiat, să n-aibă nici o grijă: „Cât voi trăi eu, n-am să dau băiatul nimănui, iar de-oi închide ochii, Dumnezeu îl va călăuzi, omul îşi găseşte norocul.” Ascultându-l pe bătrân, mătuşa Bekei şi bunica au oftat întruna, ba chiar au vărsat şi câteva lacrimi.

Tot atunci a venit vorba şi despre taică-său. Bunicul auzise că fostul lui ginere, tatăl băiatului, cică ar fi tot marinar pe un vapor, are şi el altă familie şi copii – vreo doi-trei. Locuiesc lângă debarcader. Cică s-ar fi lăsat de băutură, iar nevasta cea nouă vine de fiecare dată pe chei cu copiii să-l întâmpine.

„Vasăzică ei întâmpină tocmai vaporul meu, vaporul alb”, gândea băiatul.

Vaporul plutea îndepărtându-se încet. Alb şi lung, aluneca pe oglinda albastră a lacului, cu fumul coşurilor lui şi nu ştia că spre el plutea un băiat care se prefăcuse într-un peştişor-băiat.

El visa să se prefacă în peştişor, astfel încât să aibă corp, coadă, aripioare şi solzi cum au peştii, numai capul să-i rămână la fel: mare şi rotund pe gâtul subțire, cu urechile clăpăuge şi cu nasul zgâriat. Şi ochii tot aşa cum erau. Desigur, nu chiar aşa, ci să poată vedea cum văd peştii.

Băiatul are gene lungi ca ale vițelului şi tot timpul se coboară şi se ridică de la sine. Gulgeamal zice că, dacă şi fetița ei ar avea la fel, ce frumoasă ar fi când va creşte mare! Dar de ce să fie frumoasă? Ori frumos? Mare lucru! Personal, el n-are nevoie de ochi frumoşi, lui îi trebuie unii ca să vadă sub apă.

Prefacerea trebuia să aibă loc în zăgazul bunicului. Hop şi gata – e peştişor! Apoi, din zăgaz, ar sări numai-decât în râu, drept în viitoarea învolburată şi s-ar duee pe firul apei în jos. Din când în când va țâşni la suprafață şi va priviîntr-o parte şi în alta: e plicticos să înoți numai sub apă. Râul repede îl va purta de-a lungul marelui povârniş de argilă roşie, peste praguri, peste valuri înspumate, printre munți şi păduri. Îşi va lua rămas bun de la bolovanii lui dragi: «La revedere, „cămilă culcată”, la revedere „lupule”, rămâi cu bine „şa”, rămâi cu bine „tan-cule*!» Iar când va trece pe lângă pichet, va țâşni din apă

1RS

Şi va flutura din aripioară către bunicul: „Rămâi cu bine, ata, mă voi întoarce curând”. Bunicul ar înlemni de uimire şi n-ar şti ce să facă. Şi bunica şi mătuşa Bekei şi Gulgeamal cu fetița în brațe – toate ar rămâne cu gura căscată. Unde s-a mai pomenit aşa ceva? Cap de om şi trup de peşte! Iar el le va face semn din aripioară: „La revedere, mă duc spre Issâk-KuL la vaporul alb! Acolo se află tatăl meu, marinarul”. Baltek va

porni, pesemne, să alerge pe mal. Doar nici câinele nu mai văzuse vreodată aşa ceva. Iar dacă Baltek va avea de gând să se arunce spre el în apă, îi va striga: „Nu, Baltek, nu se poate! O să te-neci!" Apoi va înota mai departe. Săltând pe valuri, va trece pe sub cablurile podului suspendat şi tot aşa, în jos, pe lângă tufişurile de tugai *, prin trecătoarea zgomotoasă, până va ajunge drept în Issâk-Kul.

Issâk-Kul-ul este o adevărată mare. Va pluti pe apele lui din val în vaL din val în val până ce, deodată, în întâm-pinare îi va ieşi vaporul alb. „Bun găsit, vaporule alb, ia-tă-mă, eu sunt! Îi va, spune el vaporului. Eu sunt băiatul care te privea mereu prin binoclu." Oamenii de pe vapor se vor mira şi vor alerga să vadă minunăția. Atunci el se va adresa tatălui său, marinarul: „Bună ziua, tăticule, eu sunt fiul tău. Am venit la tine". „Care fiu 1 Tu eşti jumătate peşte, jumătate om I" „Ia-mă la tine pe vapor şi voi deveni fiul tău, un fiu ca oricare altul". „Foarte bine. Hai să încercăm." Tatăl va arunca năvodul, îl va scoate din apă şi-l va ridica pe punte. Apoi el se va preface numaidecât în băiatul de mai înainte. Şi pe urmă. Pe urmă, vaporul alb va pluti mai departe. Băiatul îi va povesti tatălui său toate câte le ştie, toată viața lui. Despre munții în mijlocul cărora trăieşte, despre pietrele lui, despre râu, despre rezervație, despre zăgazul bunicului, unde a învățat să înoate ca peştii, cu ochii deschişi. Îi va povesti, desigur, cum o duce el la bunicul Momun. Să nu creadă cumva tatăl său, dacă bătrânul fusese poreclit Momun Descurcărețul, asta înseamnă că este om rău. Asemenea bunic nu găseşti nicăieri. E cel mai bun bunic. Însă nu-i deloc şmecher şi de aceea toți râd de el Pentru că nu-i deloc şmecher. Cât despre unchiul Or©zkul, acesta se şi răsteşte la el, la bătrân! Uneori chiar şi fațl

* Nume dat în Asta Gentrelă unor erângurt ce cresc de-a lungul văilor mari di» zeaele de pustiu şi semi-pustiu. Îr afcsă-tuirea lor intra cătina, răchițica, diverse specii de sălcii, ta-marisca etc.

De oameni strigă la bunicul. Iar bunicul, în loc să se supere, îi iartă totul unchiului Orozkul. Şi nu numai atât: munceşte în locul lui la pădure şi acasă. Ba, pe deasupra, când unchiul Orozkul vine beat, bunicul, în loc să-l scuipe între ochii-i neruşinați, dă fuga şi-l coboară de pe cal, îl duce în casă, îl aşază în pat, îl acoperă cu şuba să nu-i fie frig şi să nu-l doară capul, apoi scoate şaua de pe cal, îl țesală şi-l hrăneşte. Şi toate astea numai pentru că mătuşa Bekei nu face copii. «De ce e aşa, tăticule? Ar fi mai bine astfel: dacă vrei, faci, dacă nu vrei, nu faci. Mi-e milă de bunicul când unchiul Orozkul o bate pe mătuşa Bekei. Zice că mai bine l-ar bate pe el, într-atât se chinuie când aude țipetele ei. Dar ce poate el să facă? Vrea să alerge în ajutorul fiicei, dar bunica îl opreşte: „Nu te băga, să se descurce singuri. Ce-ți pasă ție? Nu e nevasta ta, aşa că vezi-ți de treabă.” „Dar e fata mea!” Iar bunica: „Da’ ce-ai fi făcut dacă nu locuiai aici, alături, casă lângă casă, ci undeva departe? Ai fi venit de fiecare dată călare să-i desparți? Şi după asta, cine ar mai lua-o de nevastă pe fiică-ta? „

Bunica despre care vorbesc nu e cea care a fost. Tu, tăticule, pesemne că n-o ştii. Asta e altă bunică. Bunica cea bună a murit când eram mic. Pe urmă a venit bunica aceasta. La noi, deseori, vremea e de neînțeles – când e senin, când înnorat, când ploaie şi grindină. La fel de neînțeles e şi bunica. Uneori e bună, uneori e rea, alteori nici aşa, nici aşa. Când se înfurie, te sfâşie. Eu şi bunicul tăcem. Ea zice că străinul, oricât i-ai da să mănânce şi să bea, de la el să n-aştepți nici un bine. Dar eu, tăticule, nu sunt străin aici. Eu am locuit totdeauna cu bunicul. Ea e străină, ea a venit pe urmă la noi. Şi-mi zice mie străin!

Iarna, la noi, cade zăpadă multă, mi-ajunge pân’ la gât. Tiii şi se fac nişte troiene! De vrei să mergi în pădure, numai pe calul sur Alabaş poți răzbate: el îşi croieşte drum printre nămeți cu pieptul. Şi vânturile sunt foarte puternice: te suflă din picioare. Când pe lac sunt valuri şi vaporul tău e aruncat dintr-o parte în alta, să ştii că vântul nostru Şan-Taş clatină

lacul. Bunicul mi-a povestit că, demult-demult, nişte oşti vrăjmaşe au pornit să cotropească acest pământ. Atunci, de pe muntele nostru San-Taş s-a stârnjt un vânt grozav, aşa fel că duşmanii mi se mai puteau ţjne în şa. Au descălecat, dar nici pe jqs nu puteau merge, vântul le biciuia obrazul până la sânge.

Atunci ei şi-au întors fața din bătaia vântului, iar vântul îi împingea din spate, nu-i lăsa să privească îndărăt, nici să se oprească şi i-a alungat din ținutul Issâk-Kul-ului pe toți până la unul. Uite aşa a fost. Noi trăim cu acest vânt. Aici, la noi îşi are leagănul. Toată iarna, pădurea de peste râu trosneşte, vuieşte şi geme în bătaia vântului. Te-apucă

Şi frica!

Iarna, în pădure, nu sunt prea multe de făcut. Iarna, la noi, e pustiu, tare pustiu, nu ca vara când sosesc taberele ciobanilor. Îmi place nespus de mult vara, când în lunca largă se opresc la popas de noapte oamenii cu hergheliile ori cu turmele. E drept, dimineața pleacă în munți, totuşi e plăcut cu ei. Copiii şi femeile vin cu camioanele. In camioane transportă iurtele şi tot felul de lucruri. Când se instalează cât de cât, mă duc cu bunicul să le dăm binețe. Le dăm binețe strângând mâna fiecăruia. Eu fac la fel. Bunicul zice că cel mai tânăr trebuie totdeauna să întindă primul mâna celui mai vârstnic. Cine nu întinde mâna acela n-are respect față de oameni. Pe urmă, bunicul mai zice că din şapte oameni unul poate fi proroc. Prorocul e un om foarte bun şi înțelept. Şi cine îi dă binețe strân-gându-i mâna va fi fericit toată viața. Eu îi zic: „Dacă-i aşa, de ce prorocul ăsta nu spune că-i proroc? Atunci i-am da cu toții binețe şi i-am întinde mâna.” Bunicul râde: „Aici e aici, zice el, că nici prorocul însuşi nu ştie că e proroc. El e un om simplu. Numai tâlharul ştie despre el că-i tâlhar”. Nu prea înțeleg eu cum vine treaba asta, dar totdeauna dau binețe oamenilor, deşi mi-e cam ruşine. Dar când mă duc cu bunicul în luncă, nu mă ruşinez. „Bine ați venit la stânile de vară ale bunilor şi străbunilor! Sănătoşi, voinici cu toții? Sănătoase vitele? Sănătoşi copiii?”

Asta spune bunicul. Eu le strâng numai mâna. Pe bunicul îl cunosc toți. Şi el îi cunoaşte pe toți. Se simte foarte bine. El are felul lui de a vorbi: întâi îi descoase pe cei sosiți, apoi le povesteşte cum o ducem noi. Dar eu nu ştiu ce să vorbesc cu copiii. Însă ne jucăm de-a v-ați ascunselea, de-a războiul şi atât de mult ne prinde jocul, că nu-ți mai vine să pleci. Eh, dac-ar fi mereu vară, să te joci mereu cu copiii în luncă!

În timp ce noi ne jucăm, se aprind focurile. Tu crezi, tăticule, că de la focuri se face lumină în lunca? Nicidecum, Numai lângă foc e lumină, dincolo de fpc e Şi mai întuneric ca înainte. Noi ne jucăm de-a războiul, ne-as-cundem In bezna asta, atacăm şi parcă eşti la cineraato-

1J69L

Graf Dacă eşti comandant, toți te-ascultă. Desigur, eo~J mandantului îi place să fie comandant.

Apoi, de după munți, răsare luna. La lumina lunii e şi mai plăcut să te joci, dar bunicul mă ia acasă. Plecăm acasă străbătând lunca, tufişurile. Oile se odihnesc în tihnă. Caii pasc de jur împrejur. Mergem. Deodată se aude cineva cântând. Poate e un cioban tânăr ori unul bă-trân. Bunicul mă opreşte: „Ascultă, asemenea cântece n-auzi oricând". Stăm şi ascultăm. Bunicul oftează. Oftează şi dă din cap spre locul de unde vine cântecul.

Bunicul povesteşte că în vremurile de demult un han luase în robie un alt han. Hanul îi zice hanului captiv: „Dacă vrei, vei trăi la mine ca rob, iar de nu, îți voi îndeplini cea mai scumpă dorință, după care te voi ucide". Prizonierul se gândeşte şi răspunde: „Nu doresc să trăiesc ca rob. Mai bine ucide-mă, dar mai înainte adu-rai din țara mea pe primul păstor întâlnit în cale". „De ce?" „înainte de moarte, vreau să-l aud cântând". Bunicul spune că pentru un cântec drag unii oameni îşi dau şi viața. Ce fel de oameni or fi ăştia? Eh, dacă i-aş cunoaşte! Pesemne că trăiesc în marile oraşe.

Dar e plăcut să asculți. Bunicul zice că astea-s cântece vechi. „Ce oameni erau, of! Şopteşte bunicul. Ce cântece

cântau, Dumnezeule,.” Nu ştiu de ce, dar mi se face mila de bunicul meu şi eu îl iubesc atât de mult, că-mi vine să plâng.

Dis-de-dimineață, în luncă nu mai e nimeni. Au mânat oile şi caii mai departe în munți, pentru toată vara. In urmă vin alți păstori din alte colhozuri. Ziua nu se opresc, trec mai departe. Dar noaptea fac popas în luncă. Iar eu şi bunicul mergem să le dăm binețe. Îi place tare mult să dea binețe oamenilor. Am învățat şi eu de la el. Poate vreodată, în luncă, voi da mâna cu un proroc adevărat.

Iarna, unchiul Orozkul şi mătuşa Bekei se duc la oraş la doctor. Se zice că doctorul poate să ajute femeile, să le dea nişte leacuri ca să poată rămâne însărcinate. Dar bunica spune că mai bine s-ar duce la locurile sfinte. Acestea se află undeva peste munți, acolo unde pe câmpii creşte bumbacul. Acolo, zice, într-un loc neted, atât de neted, încât s-ar părea că munții n-au ce căuta, se află un munte sfânt – Muntele lui Suleiman. Şi dacă tai o oaie neagră la poalele muntelui şi te rogi lui Dumnezeu şi urci pe munte şi la fiece pas te închini şi te rogi lui Dumnezeu, şi-l rogi din tot sufletul, el, poate, se miîosti-veste şi-ți dăruieşte un copil. Mătuşa Bekei ar dori tare

Mult să meargă la Muntele lui Suleiman. Dar unchiul Orozkul nu prea vrea. E departe. Trebuiev zice, bani mutți. Acolo poți ajunge doar cu avionul peste munți. Iar până la avion cât trebuie să mai mergi şi alți bani.

Când pleacă ei la oraş, noi rămânem la pichet singuri-singurei. Noi şi vecinii noştri – nenea Seidahmat, Gul-geamaL nevasta lui şi fetița lor. Atât.

Seara, după ce termină treburile, bunicul îmi spune poveşti. Eu ştiu că afară e o noapte neagră-neagră şi geroasă. Suflă un vânt năprasnic. În astfel de nopți şi munții cei înalți se tem şi se strâng grămadă, cât mai aproape de casa noastră, de lumina ferestrelor. Din această pricină mi-e şi frică, dar mă şi bucur. Dacă aş fi un uriaş, aş îmbrăca o şubă de uriaş, apoi aş ieşi din casă şi le-aş spune tare: „Nu vă temeți, munților! Sunt aici. Ce dacă-i vânt? Ce dacă-i beznă? Ce

dacă-i viscol? Eu nu mă tem de nimic. Nu vă temeți nici voi! Stați pe loc şi nu vă strân-geți grămadă!" Apoi aş porni printre nămeți, aş păşi peste râu drept în pădure. Şi copacilor le e frică noaptea în pădure. Sunt singuri şi golaşi, nimeni nu le spune o vorbă, îngheață în ger şi n-au unde să se adăpostească. Aş umbla prin pădure şi aş bate uşurel fiece copac pe tulpină, să nu-i fie frică. Pesemne acei copaci care nu mai înverzesc primăvara sunt cei ce au înghețat de frică. Pe urmă, uscați, îi tăiem pentru foc.

La toate astea mă gândesc când bunicul îmi spune poveşti. El ştie multe, de tot felul. Ştie şi poveşti hazlii, mai ales cea cu băiețelul cât un degețel, pe nume Cipalak, pe care l-a înghițit lupul cel lacom, spre nenorocirea lui. Nu, mai întâi l-a înghițit cămila. Cipalak adormise sub o frunză, iar cămila, trecând pe-acolo, l-a înghițit, hap o dată cu frunza. De aceea se spune: cămila nu ştie ce mănâncă. Cipalak a început să țipe, să strige după ajutor. Bătrânii au fost nevoiți să taie cămila ca să-l scape pe Cipalak al lor. Dar cu lupul a fost şi mai şi. Şi lupul tot din prostia lui l-a înghițit pe Cipalak. Iar pe urmă plân-gea cu lacrimi amare. Lupul dă de Cipalak: „Oare ce gânganie mi se încurcă printre picioare? Am s-o înghit într-o clipă". Dar Cipalak zice: „Nu m-atinge, lupule, că altfel te voi preface în câine". „Ha-ha, râde lupul, unde s-a mai văzut ca un lup să devină câine? Pentru obrăznicia ta am să te mănânc!" L-a înghițit şi a uitat de el. Dar din acea zi n-a mai avut viață de lup. De îndată ce lupul se furişează la oi, Cipalak începe să strige din burta lupului:» Hei, ciobanilor, nu dormiți I Sunt eu, lupul cel sur, am

Venit să vă şterpelesc oile!" Lupul nu ştie ce să se mai facă. Se muşcă de coaste, se tăvăleşte pe pământ. Dar Ci-palak nu se lasă. „Hei, ciobanilor, veniți încoace, loviți-mă, ciomăgiți-mă, nu vă fie milă!" Ciobanii se năpustesc cu bâzdoacele asupra lupului, lupul o ia la goană. Ciobanii aleargă şi se crucesc. Lupul s-a țicnit, fuge şi tot el strigă: „Prindeți-mă fraților, loviți-mă, n-aveți milă!" Ciobanii se tăvălesc de râs, iar lupul scapă cu fuga. Dar asta nu-l ajută la nimic. Ori

încotro ar apuca-o, pretutindeni Ci-palak îi pune bețe-n roate. Pretutindeni e alungat, pretutindeni îşi râd de el. Lupul a slăbit de foame, doar pielea şi osul au mai rămas de el. Se tânguie, iar dinții îi clăn-țăne: „Ce pedeapsă o mai fi şi asta pe mine? De ce oare îmi chem singur nenorocirea? M-am prostit la bătrânețe, mi-am pierdut mințile”. Iar Cipalak îi şopteşte la ureche: „Aleargă la Taşmat că are oi grase! Aleargă la Baimat că are câini surzi! Aleargă la Ermat că ciobanii lui dorm”. Dar lupul stă şi scânceşte. „Nu mă duc nicăieri, mai bine merg să mă tocmesc câine la careva.”

Nu-i aşa, tăticule, că-i o poveste hazlie? Bunicul ştie şi alte poveşti, unele triste, altele înfricoşătoare. Dar mie îmi place cel mai mult povestea despre Maica Cerboaica cea Cornută. Bunicul spune că toți cei ce trăiesc în ținutul Issâk-Kul-ului trebuie să ştie povestea asta. E un păcat să n-o ştii. Poate că şi tu o ştii, tăticule? Bunicul zice că totul este adevărat. Că aşa a fost cândva. Că noi toți sân-tem copiii Maicii Cerboaica cea Cornută. Şi eu şi tu şi toți ceilalți.

Uite aşa trăim noi iarna. Şi iarna e lungă. Dacă n-ar fi poveştile bunicului, tare m-aş mai plictisi în timpul iernii.

Primăvara la noi e frumos. Când se încălzeşte bine, ciobanii vin iar la munte. Atunci nu mai suntem singuri. În munți. Doar dincolo de râu, mai departe, nu trăieşte nimeni. Acolo e numai pădure şi tot ce se află în pădure. De aceea stăm noi la pichet: ca nimeni să nu~ pună piciorul acolo şi nimeni să nu se atingă nici măcar de o rămurică. La noi au venit şi nişte oameni învățați. Două femei, amândouă cu pantaloni, un bătrânel şi încă un flăcău tânăr. Acest flăcău învăța de la ei. Au stat 6 lună întreagă. Au adunat ierburi, frunze şi crenguțe. Spuneau că asemenea păduri cum sunt la noi în San-Taş au rămas foarte puține pe pământ. Se poate spune că aproape nu mai există. De aceea fiecare copac din pădure trebuie ocrotit.

Î72

Eu credeam că bunicul nostru iubeşte fiece copac doar aşa, că vrea el. Lui nu-i place deloc când unchiul Orozkul dă pinii

pentru a fi tăiați şi făcuți buşteni. >♦

In

Vaporul alb se îndepărtase. Coşurile nu se mai desluşeau prin binoclu. Curând va dispărea din vedere. Era timpul ca băiatul să născocească sfârşitul călătoriei pe vaporul tatălui său. Totul ieşise frumos, dar nu izbutea s-o scoată la capăt cu sfârşitul. Putea uşor să-şi imagineze cum se preface în peştişor, cum înoată pe râu spre lac, cum îi iese în cale vaporul cel alb, cum se întâlneşte cu tatăl său şi tot ce-i istoriseşte. Dar mai departe povestea nu se înfiripa. Pentru că, iată, să zicem că se vede malul. Vaporul se îndreaptă spre chei. Marinarii se pregătesc să coboare pe țărm. Apoi se vor duce acasă. Tata, de asemenea, trebuie să meargă acasă. Pe chei îl aşteaptă nevasta şi cei doi copii. Ce să facă? Oare îl va lua cu el" Dacă îl va lua, nevasta o să-l întrebe: „Cine este? De unde este? De ce l-ai adus?" Nu, mai bine să nu se ducă. Vaporul alb se depărta tot mai mult, transformându-se într-un punct care abia se mai zărea. Soarele se scufunda în apă. Prin binoclu se vedea cât de puternic strălucea suprafața purpuriu-viorie a lacului.

Vaporul s-a dus, a dispărut. Povestea cu vaporul alb s-a terminat. Acum trebuie să meargă acasă.

Băiatul ridică ghiozdanul de jos şi puse binoclul sub braț. Coborî repede de pe munte, alergând în zigzag pe coastă. Cu cât se apropia de casă, sufletul îi era din ce în ce mai năpădit de teamă. Trebuia să dea seama pentru rochia roasă de viței. Nu se mai gândea la nimic altceva, ci doar la pedeapsa ce-l aştepta. Pentru a nu-şi pierde cu totul firea, băiatul vorbi ghiozdanului: „Nu-ți fie teamă! Or să ne certe. Dar n-am făcut-o înadins. Pur şi simplu n-am ştiut că vițelul a scăpat. O să-mi dea câteva după ceafă. Ei, şi? O să rabd. Iar dacă pe tine o să te-azvârle pe podea, să nu te sperii. N-o să te spargi, că tu eşti ghiozdan. Dar dacă binoclul o să-ncapă pe mâna bunicii, n-o să fie bine de el. Întâi s-ascundem binoclul în şopron, pe urmă mergem acasă."

Băiatul făcu întocmai. Ii era frică să treacă pragul.

Insă în casă domnea o tăcere care nu prevestea nimic Bun. In curte, linişte şi pustiu, de parcă oamenii plecaseră cu toții. Pasămite, unchiul Orozkul îşi bătuse nevasta. | Din nou bunicul Momun fusese nevoit să-l potolească pe căpiatu' de giner-su. Din nou bătrânul fusese nevoit să-l roage, să-l înduplece, să se agate de pumnii uriaşi ai lui Orozkul şi să privească toată această ocară: fata lui bătută, cu părul despletit, țipând ca din gură de şarpe. Şi să asculte cum față de el, tatăl ei bun, fata lui e împroşcată cu cele mai urâte cuvinte. Cum i se zice cățea stearpă, măgăriță stearpă de trei ori blestemată şi alte asemenea vorbe. S-o audă pe fiieă-sa cum îşi căinează soarta cu glas sălbatic, înnebunit de durere: „Sunt eu oare vinovată că m-a lipsit Dumnezeu de rod?! Câte muieri pe lume nasc ca oile, iar pe mine m-a blestemat cerul. De ce, Doamne? De ce mi-ai dat o astfel de viață? Mai bine omoară-mă, fiară! Hai, dă! Loveşte-mă!"

Bătrânul Momun şedea abătut într-un colț răsuflând parcă anevoie, închizând obosit ochii. Mâinile, sprijinite pe genunchi, îi tremurau. Era foarte palid, Momun îşi privi nepotul fără să rostească un cuvânt şi închise iarăşi obosit ochii. Bunica nu era acasă. Se dusese s-o împace pe mătuşa Bekei cu bărbatu-său, să pună rânduială în casă şi să strângă vasele sparte. Aşa e bunica: când Orozkul îşi bate nevasta, ea nu se amestecă şi nici pe bunicul nu-l lasa. Dar după bătaie, se duce să-i potolească, să-i împace. Şi-atât e bine.

Băiatului îi părea tare rău de bătrân. De fiecare dată, în asemenea zile, bătrânul parcă stătea să moară. Şedea copleşit într-un colț fără a se arăta la vedere. Nimănui, nici unei ființe nu spunea ceea ce gândea. Şi în aceste clipe Momun se gândea că e bătrân, că a avut un fiu, dar şi acela i-a murit în război. Nimeni nu mai ştie de el, nimeni nu şi-l mai aminteşte. Dacă i-ar fi trăit băiatul, poate că soarta lor ar fi fost alta. Momun tânjea şi după nevasta lui, moartă, lângă care trăise toată viața. Dar cea mai mare durere era că fetele lui n-au avut noroc în viață. Cea mică i-a lăsat nepotul şi a

plecat la oraş, unde acum se chinuie cu o familie mare într-o singură cămăruță. Cealaltă se chinuie aici cu Orozkul. Şi cu toate că el, bătrânul, e lângă ea şi îndură orice pentru ea, fata lui nu se bucură de fericirea de a fi mamă. Sunt mulți ani de când trăieşte eu Orozkul. E sătulă de viața asta alături de el, dar ce poți face? Ce va fi mai târziu? S-ar putea să vină ceasul ăl rău şi să moară, doar e bătrân S Ce-e să se facă atunci nefericita lui fiică?

Băiatul sorbi la repezeală nişte lapte acru dintr-o cană, mâncă o bucată de lipie şi se aşează tăcut lângă fereastră. Nu aprinse lampa pentru a nu-l tulbura pe bunicul – las' să şadă şi să cugete.

Băiatul se gândea şi el la ale sale. Nu pricepea cum de mătuşa Bekei îşi răsfăța bărbatul cu vodcă. El o loveşte cu pumnul, iar ea, pe urmă, îi aduce încă o jumătate.

Of, mătuşă Bekei, mătuşă Bekei! De câte ori n-a bătut-o bărbatul, lăsând-o aproape moartă, iar ea îi iartă totuL Şi bunicul Momun îl iartă totdeauna. Da' de ce să-l ierte? Asemenea oameni nu trebuie iertați. E un netrebnic şi un ticălos. N-are ce căuta aici. Ne descurcăm şi

Fără el.

Închipuirea înverşunată a copilului zugrăvea aievea Imaginea osândei celei drepte. Se aruncau cu toții asupra lui Orozkul cel uriaş, mătăhălos şi murdar, târându-l spre râu. Apoi, făcându-i vânt, îl aruncau drept în viitoare, tar el cerea iertare mătuşii Bekei şi bunicului Momun. Pentru că el nu putea să se prefacă în peşte.

Băiatul se simțea mai bine. Ii venea chiar să rida când, în visurile lui, vedea cum Orozkul se zbate în râu, iar alături pluteşte pălăria lui de velur.

Dar, spre marea lui mâhnire, cei mari nu se purtau aşa cum băiatul credea că e drept. Ei făceau tocmai pe dos. Orozkul vine acasă beat-turtă şi este întâmpinat ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic. Bunicul îi ia calul, nevasta dă fuga să pună samovarul. Toți parcă numai pe el îl aşteptaseră. Iar el începe s-o facă pe grozavul. La început e trist şi plânge. „Cum aşa?

Zice. Toți oamenii, chiar şi cel mai prăpădit, căruia nici nu se cuvine să-i întinzi mâna, au copii cât le pofteşte inima. Cinci, ba chiar zece.” Cu ce este el, Orozkul, mai rău ca alții? Ce-i lipseşte? N-are un serviri bun? Slavă Domnului, e briga-dier-şef la rezervație! Ori poate o fi vreun vagabond oarecare? Până şi țiganul are o droaie de țigănuşi. Câți pofteşte! Sau pe el nu-l cunoaşte nimeni? Nu se bucura de respect? Ba nu, nu-i lipseşte nimic. I-a întrecut pe toți. Are şi cal falnic şi kamcea şi toți îl întâmpină cu respect Atunci de ce ăi de o vârstă cu el îşi căpătuiesc copiii, le fac nunți? Pe când el? Cine este el fără copii, fără urmaşi?

Mătuşa Bekei plânge şi ea şi umblă încolo şi-ncoace, vrând să facă toate voile bărbatului. Scoate o jumătate de vodcă pe care o avea pitită undeva. Bea şi ea să->i înece

Amarul. Din rău în mai rău: brusc, Urozkul e cuprins parcă de turbare şi îşi varsă furia tot pe ea, pe nevastă-sa. Iar ea îi iartă totul. Şi bunicul îl iartă. Nimeni nu-l leagă pe Orozkul. Când se trezeşte dimineața, nevastă-sa – toată numai vânătăi – a şi pregătit samovarul. Bunicul a dat calului ovăz şi l-a înşeuat. Orozkul îşi bea ceaiul, încalecă. pe cal şi e iarăşi şef, stăpânul tuturor pădurilor din SanI Taş. Şi nimeni nu se gândeşte că unul ca Orozkul de multtrebuia să fie aruncat în râu.

Se întunecase de-a binelea. Afară, peste tot, era noapte.!

Astfel se sfârşise ziua când băiatului i se cumpărase ghiozdanul, primul lui ghiozdan de şcolar.

Pregătindu-se de culcare, el se gândea la un loc unde să pună ghiozdanul. Dar nu găsea. In sfârşit, îl puse la căpătâi. Băiatul nu ştia – va afla mai târziu – că asemenea ghiozdane vor avea aproape toți copiii din clasă. Insă acest lucru nu-l va mâhni deloc, ghiozdanul lui va rămâne un ghiozdan neobişnuit, un ghiozdan cum altul nu-i. De asemenea, el nu ştia că în mica lui viață îl aşteaptă evenimente noi, că va veni o zi când va rămâne singur pe lume, numai cu ghiozdanul. Şi pricina tuturor acestor lucruri va fi povestea lui preferată despre Maica Cerboaica cea Cornută.

În seara aceea ar fi dorit tare mult să mai asculte încă o dată povestea. Şi bătrânului Momun îi plăcea şi o spunea de parcă vedea totul aievea, oftând, suspinând, tăcând şi gândindu-se la ale sale.

Însă băiatul nu îndrăznea să-l tulbure. Ştia că bunicului nu-i arde acum de poveşti. „O să-l rugăm să ne-o spună altă dată – şopti băiatul ghiozdanului. Acum o să-ți spun eu povestea cu Maica Cerboaica cea Cornută, cuvânt cu cuvânt, întocmai ca bunicul. O să ți-o spun aşa de încet, că n-o să ne-audă nimeni. Tu fii atent şi ascultă! Mie îmi place să povestesc şi să văd totul ca la cinematograf. Aşa. Bunicul spune că e adevărat. Aşa a fost."

Rv

Asta s-a întâmplat demult. În vremurile străvechi, când pe pământ erau mai multe păduri decât iarbă şi prin ținuturile noastre era mai multă apă decât uscat, pe malul unui râu mare şi rece trăia neamul kirghizilor. Râul acela se numea Enesai. El curgea undeva departe de aici, în Siberia. Până acolo e cale de trei ani şi trei luni de mşrs călare. Astăzi, râul acela se cheamă Enisei, dar pe-atunci se numea Enesai. Aşa-i spunea şi-n cântec:

E vreun râu mai mare ca tine, Enesai? E pământ mai scump ca tine, Enesai? * Burere mai adâncă decât tine, Enesai? Volnicie mai largă ca tine, Enesai? Nu-i râu mai mare ca tine, Enesai, Nu-i pământ mai scump ca tine, Enesai. Nu-i durere mai adâncă deăt tine, Enesai, Nu-i volnicie mai largă ca tj, ne, Enesai.

Uite aşa era râul Enesai.

Pe vremea aceea, pe Enesai trăiau felurite neamuri. O duceau greu fiindcă trăiau într-o necontenită vrajbă. Neamul kirghizilor era înconjurat de numeroşi duşmani. Când unii, când alții dădeau năvală, ori chiar kirgftizii se năpusteau asupra altora, le răpeau vitele, le incendiau să-lasurile şi ucideau oamenii. Nimiceau tot ce le ieşea în cale – că aşa erau vremurile. Om pe om nu se cruța. Om pe om se nimicea. Se ajunsese până acolo, că nu mai avea cine să însămânțeze

ogoarele, să crească vitele, să meargă la vânătoare. Era mai lesne să trăiască din jaf: veneau, ucideau, jefuiau. Pentru un omor trebuia să se verse şi mai mult sânge, la o răzbunare răspundeai cu o răzbunare şi mai cumplită. Cu cât trecea timpul, cu atât curgea mai mult sânge. Mintea oamenilor se tulburase. Nu mai avea cine să-i împace pe duşmani. Înțelept şi bun era socotit cel care ştia să surprindă vrăjmaşul nepregătit, să măcelărească o altă seminție până la ultimul om, să pună mâna pe turme şi bogății.

În taiga apăruse o pasăre ciudată. Cânta şi plângea, noaptea până-n zori, cu glas de om, jalnic şi spunea, zbu-rând din creangă-n creangă: „Nenorocire! Va fi mare nenorocire!” Tocmai aşa s-a şi întâmplat; năprasnica zi

Venit.

În ziua aceea, neamul kirghizilor de pe Enesai conducea pe ultimul său drum pe bătrâna lor căpetenie. Ani mulți a cârmuit batâr* Kulce, în multe expediții s-a războit, în multe bătălii s-a luptat. Din numeroase lupte a scăpat teafăr, dar i-a bătut şi lui ceasul din urmă. Timp de două zile, întreg norodul său a petrecut în mare jale.

Viteaz, om voinic, erou legendar.

A treia zi se pregăteau să încredințeze pământului rămăşițele batirului. După un obicei străvechi, trupul căpeteniei trebuia să fie dus pe malul abrupt al Enesaiului, pentru ca de sus, de la înălțime, sufletul răposatului să-şi ia rămas bun de la apa maternă a Enesaiului – căci ene înseamnă mamă, iar sai albie, râu. Pentru ca sufletul lui să cânte pentru ultima oară cântecul despre Enesai:

E vreun râu mai mare ca tine, Enesai? E pământ mai scump ca tine, Enesai? Durere mai aâância decât tine, Enesai? Volnicie mai largă ca tine, Enesai?

Nu-i râu mai mare ca tine, Enesai, Nu-i pământ mai scump ca tine, Enesai. Nu-i durere mai adâncă decât tine, Enesai, Nu-i volnicie mai largă ca tine, Enesai.

Pe colina mortuară, lângă mormântul deschis, batirul trebuia să fie ridicat deasupra capetelor, arătându-i-se cele

patru zări ale lumii: „Iată râul tău! Iată cerul tău! Iată pământul tău! Iată-ne pe noi, cei născuți din aceeaşi rădăcină cu tine, veniți să te petrecem pe ultimul drum! Dormi în pace!” Pe mormântul batirului se aşeza o lespede de piatră, să rămână strănepoților întru pomenire.

În zilele înmormântării, iurtele întregului neam fuseseră înşiruite de-a lungul malului, ca fiecare familie să-şi poată lua din prag rămas bun de la batir când îi vor purta trupul spre groapă, să încline spre pământ steagul alb de doliu, să bocească şi să plângă, apoi să pornească mai departe, alături de toți ceilalți, spre iurta următoare, unde iarăşi vor jeli, vor plânge şi vor înclina steagul alb al durerii şi aşa până la sfârşitul drumului, până la colina mortuară.

În dimineața acelei zile, când soarele pornise pe drumul sau obişnuit, toate pregătirile erau terminate. Fuseseră scoase tuiurile făcute din coadă de cal, armura, scutul şi lancea batirului. Calul său era acoperit cu cergă funerară. Trâmbițaşii erau gata să sune din kernee-le (trâmbițele) de luptă, toboşarii – să lovească dubulbas-ele (tobele), încât taigaua să se clatine, păsările să zboare în stoluri spre cer, rotindu-se în țipete jeluitoare, fiarele să fugă prin desişuri, scoțând răgete sălbatice, iarba să se aplece la pământ, ecoul să vuiască prin munți şi munții să se cutremure. Bocitoarele îşi despletiseră părul pentru a-l proslăvi în lacrimi pe batirul Kulce. Gighiții se lăsaseră într-un genunchi ca să ridice pe umerii lor puternici trupul sortit

Putrezirii. Toți erau pregătiți şi aşteptau aducerea batirului. La marginea pădurii stăteau în pripon nouă iepe, nouă tauri şi de nouă ori nouă oi pentru a fi jertfiți la praznicul de pomenire.

Şi tocmai atunci s-a întâmplat neprevăzutul Oricât s-ar fi vrăjmăşit între ele neamurile de pe Enesai, în zilele de înmormântare a căpeteniilor nu se obişnuia să se meargă cu război asupra vecinilor. Acum însă o hoardă de duşmani, care în zori înconjurase pe furiş tabăra cuprinsă de jale a kirghizilor, au ieşit din ascunzişuri toți odată, că nimeni n-a

apucat să încalece, nimeni n-a izbutit să pună mâna pe armă. A început un măcel de neînchipuit Ucideau fără alegere tot ce le cădea sub mână. Aşa plănuiseră vrăjmaşii – dintr-o lovitură să sfârşească cu neamul semeț al kirghiziîor. Să-i ucidă pe toți până la unul, să nu aibă cine ține minte această crimă nelegiuită, să nu aibă cine să se răzbune şi timpul să acopere cu praf şi pulbere urmele trecutului. A fost şi nu mai e.

Omul se naşte şi creşte greu, dar să-l ucizi este cel mai uşor. Mulți zăceau căsăpiți, scăldați în bălți de sânge. Mulți s-au aruncat în fluviu, scăpând de săbii şi lănci, dar au pierit în valurile Enesaiului. De-a lungul malului cu povârnişuri înalte şi abrupte, cale de mai multe verste, ardeau iurtele kirghize cuprinse de vâlvătăi. Nimeni n-a izbutit să fugă, nimeni n-a scăpat cu viață. Trupurile celor doborâți au fost aruncate de sus în Enesai. Duşmanii triumfau: „De-acum înainte aceste pământuri sunt ale noastre! Pădurile sunt ale noastre. Turmele sunt ale noastre! „

Vrăjmaşii au plecat cu pradă bogată şi n-au băgat de seamă când s-au întors din pădure doi copii – un băiat şi o fată. Neascultători şi ştrengari, dis-de-dimineață, fără. Ştirea părinților, ei fugiseră în pădurea din apropiere să jupoaie, coajă de tei pentru coşulețe. S-au luat cu joaca şi n-au prins de veste cum au ajuns în desişul codrului. Auzind larma şi țipetele bătăliei, au pornit-o înapoi, dar n-an mai găsit în viață nici pe tații, nici pe mamele, nici pe frații şi surorile lor. Au rămas copiii fără seminție, fără neam. Plângând, au alergat de la o jarişte la alta, dar nicăieri n-au aflat vreun suflet în decurs de un ceas, rămăseseră orfani. Singuri pe lume. Iar în depărtare se învolburau nori de praf: duşmanii mânau spre proprietățile lor hergheliile şi turmele luate în sângeroasa înfruntare.

Copiii, văzând praful stârnit de copite, au pornit-o într-acolo. Fugeau; după vrăjmaşii cei cruzi, plângând şi strigând. Numai nişte copii puteau fi în stare de aşa ceva. În loc să se ascundă de ucigaşi, alergau după ei să-i ajungă. Numai să nu rămână singuri, să fugă cât mai departe de locul blestemat,

devastat şi pustiit. Luându-se de mână, băiatul şi fetița fugeau în urma lotrilor, se rugau să-i aştepte şi să-i ia cu ei. Dar cine să audă glasul lor slab în vuietul, nechezatul şi tropăitul stârnit de iureşul nebun!

Multă vreme, băiatul şi fetița au alergat deznădăjduiți, dar n-au izbutit să-i ajungă. Apoi au căzut la pământ. Se temeau să privească în jur, se temeau să se mişte. Erau înspăimântați. S-au ghemuit unul într-altul şi pe nesimțite i-a cuprins somnul.

Nu degeaba se spune că orfanul are şapte vieți! Noaptea a trecut cu bine. Fiarele nu s-au atins de ei, lighioanele pădurii i-au ocolit. Când s-au trezit era dimineață. Strălucea soarele şi cântau păsărelele. Copiii s-au sculat şi au pornit-o agale pe urmele furilor. Pe drum au cules fructe de pădure şi rădăcini. Au mers ei cât au mers şi a treia zi au ajuns pe culmea unui deal. De-acolo s-au uitat în jos şi, în fața lor pe întinsa luncă înverzită, a apărut priveliştea unui măreț ospăț. Iurte fără număr fuseseră înălțate, focuri fără număr fumegau; în jurul lor forfotea mulțime de norod. Fetele se dădeau în leagăne şi cântau cântece. Bărbați voinici se roteau ca vulturii trântindu-se apoi unul pe altul la pământ spre desfătarea oamenilor. Erau vrăjmaşii, care îşi sărbătoreau izbânda.

Băiatul şi fetița stăteau pe deal şi nu cutezau să se apropie. Însă doreau mult să se afle lângă focuri unde mirosea atât de îmbietor a carne friptă, a pâine şi a ceapă sălbatică. Copiii n-au mai putut rezista şi au coborât dealul. Mult s-au mai minunat stăpânii la vederea noilor veniți; s-au strâns grămadă în jurul lor: -

— Cine sunteți voi? De unde veniți?

— Suntem flămânzi – au răspuns băiețelul şi fetița. Dați-ne să mâncăm.

Ghiciră după graiul lor cine sunt oaspeții. Îndată se porniră să strige şi să zbiere care mai de care. Nu ştiau ce să facă: să-i ucidă degrabă pe copii – sămânța duşmanului scăpată de pieire – sau să-i ducă la han? În timp ce ei chibzuiau, o femeie miloasă a izbutit să le strecoare câte o bucată de carne

de cal fiartă. Ceilalți îi trăgeau să-i ducă la han, dar copiii nu se puteau dezlipi de mâncare. I-au dus la o iurtă roşie, înaltă, unde sta o strajă cu topoare de argint. În toată tabăra se răspândise vestea îngrijorătoare că nu se ştie de unde se iviseră doi copii din neamul kirghizilor. Oare ce să însemne asta? Şi-au întrerupt jocurile şi ospățul, strângându-se grămadă lângă iurta hanului. În ceasul acela, hanul şedea împreună cu războinicii săi de frunte pe o koşma * albă ca zăpada. Bea kumâs îndulcit cu miere şi asculta cântece de preamărire. Hanul a fost cuprins de o furie cumplită aflând pricina pentru care veniseră să i se înfățişeze: „Cum ați îndrăznit să mă tulburați? Oare n-am nimicit noi neamul kirghizilor până la unul? Nu v-am făcut stăpânii Enesaiului pentru totdeauna? De ce v-ați adunat aici, făpturi fricoase? Uitați-vă de cine v-ați speriat! Să vină Baba Şchioapa cea ciupită de vărsat! Şi când aceasta ieşi din mulțime, îi spuse: Ia-i şi du-i în taiga şi fă în aşa fel ca să se sfârşească odată cu neamul kirghizilor, nici urmă să nu mai rămână şi numele lor să fie uitat pe vecie! Du-te, Babă Şchioapă şi fă cum îți poruncesc.” Baba Şchioapa s-a supus în tăcere, i-a luat pe băiat şi pe fetiță de mână şi s-a îndepărtat cu ei. Au mers multă vreme prin pădure, apoi au ieşit pe malul Enesaiului, în dreptul unui povârniş, înalt şi abrupt. Aici, Baba Şchioapa s-a oprit şi i-a aşezat pe copilaşi unul lângă celălalt pe marginea râpei. Înainte de a-i îmbrânci în apă, a rostit:

— O, mare fluviu Enesai! Dacă în valurile tale ar fi aruncat un munte, muntele ar dispărea în adâncul tău ca o piatră. Dacă s-ar arunca un pin secular, valurile tale l-ar duce ca pe o aşchie. Primeşte, dar, în apele tale două boabe de nisip, doi pui de om. Pe pământ nu mai e loc şi pentru ei. Oare trebuie să-ți mai spun eu, Enesai? Dacă stelele s-ar face oameni, nu le-ar mai ajunge cerul. Dacă peştii s-ar face oameni, nu le-ar mai ajunge râurile şi mările. Mai trebuie să-ți spun eu, Enesai? Ia-i şi du-i! Să părăsească lumea asta păcătoasă de tineri, cu sufletele curate, cu cuget de copil, nepătat de gânduri şi de fapte rele, să nu cunoască suferința omenească

şi să nu pricinuiască rău altora. Primeşte” -i, primeşte-i, mare Enesai.

Băiatul şi fetița plângeau în hohote. Lor nu le ardea de cuvintele bătrânei, căci de pe malul înalt ți-era groază să priveşti în jos, unde se rostogolesc valurile învolburate.

— Îmbrățişați-vă, copii, pentru cea din urmă oară! Luați-vă rămas-bun! Le-a spus Baba Şchioapa, după care şi-a suflecat mânecile pentru a-i fi mai uşor să-i îmbrân-ceascâ de pe mal. Apoi a glăsuit iarăşi: Iertați-mă copii! Aşa v-a fost scris. Deşi nu cu voia mea săvârşesc această faptă, dar pentru binele vostru.

* Pătură groasă de pâslă.

Numai cât a rostit aceste cuvinte şi lângă ea a răsunat o voce:

— Aşteaptă o clipă, femeie mare şi înțeleaptă, nu prăpădi aceşti copii nevinovați!

Baba Şchioapa s-a întors să se uite şi mare i-a fost mirarea: în fața ei stătea o cerboaica. Avea ochii nemaipomenit de mari, iar privirea lor era tristă şi mustrătoare. Era albă cum e laptele de vită în primele zile după fătare şi numai pe burtă avea blana murgă, ca puiul de cămilă. Iar coarnele – o mândrețe, rămuroase cum sunt crengile copacilor toamna. Ugerul ei era curat şi neted ca sânii de femeie care alăptează.

— Cine eşti tu? De ce vorbeşti cu glas de om? A întrebat-o Baba Şchioapa.

— Sunt Maica Cerboaica, i-a răspuns aceasta. Am vorbit cu glas de om căci altfel nu m-ai fi înțeles şi nu m-ai fi ascultat

— Şi care ți-e voia, Maică Cerboaica?

— Lasă copiii, femeie mare şi înțeleaptă. Dă-mi-i, rogu-te, mie.

— Ce să faci tu cu ei?

— Oamenii mi-au ucis pe cei doi gemeni ai mei. Acum îmi caut copii.

— Vrei tu să-i hrăneşti?

— Precum zici, femeie mare şi înțeleaptă.

— Dar te-ai gândit bine, Maică Cerboaica? A spus râzând Baba Şchioapa. Ei sunt, vezi bine, copii de om. Vor creşte mari şi-ți vor ucide puii.

— Când vor creşte mari, n-or să-mi ucidă puii, a răspuns mama cerbilor. Eu le voi fi mamă şi ei vor fi copiii mei. Crezi că-şi vor omorî frații şi surorile?

— Vai, nu vorbi, Maică Cerboaica î Tu nu-i cunoşti pe oameni, a zis Baba Şchioapa, clătinând din cap. Ei n-au milă unul de altul, darmite de fiarele pădurii. Ți i-aş da pe aceşti orfani ca să te încredințezi că-ți grăiesc adevărul, dar oamenii ți-i vor ucide şi pe 'ei. De ce să înduri atâta durere?

— O să-i duc într-un ținut îndepărtat unde n-o să-i găsească nimeni. Cruță-i pe aceşti copilaşi, femeie mare şi înțeleaptă, lasă-i slobozi. Am să le fiu o mamă bună. Ugerul mi-e prea plin. Laptele meu plânge după copii. Cere copii laptele meu!

— Fie, dacă-i aşa, a rostit Baba Şchioapa, cumpănind câteva clipe. Ia-i şi fugi cu ei cât mai repede. Du-i în ținutul tău îndepărtat. Dar de vor pieri din pricina drumului

Prea lung ori ți-i vor ucide tâlharii, ori copiii tăi de om îți vor plăti cu neagră nerecunoştința, tu singură eşti vinovată.

Maica Cerboaica i-a mulțumit Babei Şchioapa, iar băiețelului şi fetiței le-a spus:

— De-acum, eu sunt mama voastră, iar voi copiii mei. O să vă duc într-un ținut îndepărtat, unde, între munți păduroşi şi înzăpeziți, sălăşluieşte marea cea caldă Issâk-Kul.

Tare mult s-au mai bucurat băiatul şi fetița şi au pornit sprinteni după Maica Cerboaica cea Cornută. Dar mai apoi au obosit, le-au scăzut puterile. Drumul era lung – de la un capăt al lumii la celălalt. N-ar fi ajuns prea departe dacă Maica Cerboaica cea Cornută nu i-ar fi hrănit cu laptele ei, dacă nu i-ar fi încălzit cu trupul ei în timpul nopții. Au mers mult. Vechea patrie a Enesaiu-lui rămânea departe în urmă, dar până la noua patrie, până Ia Issâk-Kul, era cale lungă. O vară şi o iarnă, o primăvară şi o vară, o toamnă, apoi încă o vară şi o iarnă, încă o primăvară şi încă o vară şi o toamnă au mers ei străbă-tând codri deşi, stepe bătute de arşiță, nisipuri

mişcătoare, munți înalți şi râuri năvalnice. I-au fugărit haite de lupi, dar Maica Cerboaica cea Cornută lua copiii în spinare şi-i scăpa.de fiarele cele crude. I-au fugărit vânătorii călări, trăgând din mers cu săgeți şi strigând: „Cerboaica a furat copiii! Prindeți-o. Puneți mâna pe ea!” Maica Cerboaica cea Cornută i-a scăpat şi de aceşti salvatori nechemați. Ea fugea mai iute ca săgeata. Le şoptea numai „Țineți-vă bine, copiii mei, suntem hăituiți! „

În sfârşit, Maica Cerboaica cea Cornută a ajuns cu copiii săi la Issâk-Kul. Stăteau sus pe munte şi se minunau, De jur împrejur – piscurile înzăpezite ale munților, iar între munții acoperiți cu păduri verzi, cât vedeai cu ochii, se întindea o apă mare. Valuri albe alergau pe întinderea albastră. Vânturile le aduceau din depărtări şi le mânau mereu mai departe. Unde începe şi unde se sfârşeşte Issâk-Kul-uL nu ştie nimeni! La un capăt al lui răsare soarele, iar la celălalt e încă noapte. Nenumărați sunt munții din jurul Issâk-Kul-ului şi câți alți munți acoperiți de nea se înalță dincolo de aceşti munți nici cu gândul nu poți gândi!

— Iată noua voastră patrie! Le-a spus Maica Cerboaica cea Cornută. Aici veți trăi. Veți ara pământul, veți pescui şi veți creşte vitele. O mie de ani să trăiți în pace şi neamul vostru sS dureze şi să se înmulțească! Urmaşii voştri

1S3

Să nu dea uitării graiul ce l-ați adus aici. cu mare țuc, rie să vorbească şi să cânte în graiul lor. Să trăiți ca oamenii! Eu voi fi alături de voi şi de copiii copiilor voştri, în vecii vecilor.

Astfel, băiatul şi fetița, ultimii supraviețuitori din neamul kirghizilor, şi-au aflat o nouă patrie lângă binecuvân-tatul şi veşnicul Issâk-KuL

Vremea a trecut repede. Băiatul a crescut bărbat voinic, iar fetița femeie în toată firea. Atunci s-au luat şi au devenit soț şi soție. Maica Cerboaica cea Cornută n-a părăsit Issâk-Kul-ul, ci trăia în pădurile dimprejur.

Odată, în revărsatul zorilor, Issâk-Kul-ul s-a pornit deodată să se zbuciume şi să vuiască. Venise ceasul când pe femeie o

apucaseră durerile facerii. Bărbatul s-a speriat. A alergat sus pe o stâncă şi a început să strige din răsputeri:

— Maică Cerboaica, unde eşti? Auzi cum urlă Issâk-Kul-ul! Fiica ta e gata să nască! Vino, Maică Cerboaica, vino repede şi ajută-ne.

Atunci, în depărtare, a răsunat un clinchet zglobiu, întocmai ca glasul clopoţelului ce se aude când trece o caravană. Clinchetul se auzea tot mai aproape. Maica Cerboaica cea Cornută venea grăbită, purtând în coarne un leagăn de copil – un beşik. Leagănul era din lemn de mesteacăn alb, iar de toarta lui atârna un clopoţel de argint şi astăzi mai răsună acel clopoţel la beşik-urile copiilor din Issâk-Kul. Mama îşi leagănă copilul, iar clopoţelul de argint picură sunete dulci, de parcă din depărtări Maica Cerboaica cea Cornută vine grăbită cu leagănul de mesteacăn în coarne.

Îndată ce Maica Cerboaica cea Cornută a sosit auzind chemarea, femeia a născut.

— Ăst beşik este pentru primul vostru născut, a cuvân-tat ea. Veţi avea parte de mulţi copii. Şapte băieţi şi şapte fete!

Mult s-au mai bucurat tinerii părinţi. Pe primul lor copil l-au botezat Bugubai, în cinstea binefăcătoarei lor, Maica Cerboaica cea Cornută. Bugubai a crescut mare, s-a însurat cu o fată frumoasă din seminţia kipceacilor şi neamul Bugu – neamul Maicii Cerboaica cea Cornută – a început să se înmulţească. Mare şi puternic a devenit neamul bughinjlor dŁ la Issâk-Kul. Maica Cerboaica cea Cornută era venerată ca o sfântă. Pe iurtele bughinilor, deasupra intrării, era cusut un semn înfăţişând o pereche de

Coame de maral *, ca să se vadă de departe că iurta este a celor din neamul Bugu. Când bughinii alungau vrăjmaşul, sau când se întreceau la alergări de cai, răsuna strigătul. Bugu!” şi bughinii ieşeau totdeauna biruitori.

Iar în pădurile Issâk-Kul-ului hălăduiau maralii albi, cu coarne rămuroase, a căror frumuseţe era pizmuită şi de stelele din cer. Erau fiii Maicii Cerboaica cea Cornută. Nimeni nu se atingea de ei, nimeni nu le făcea vreun rău. Când

întâlnea un maral, bughinul descăleca şi-l lăsa să treacă. Frumusețea fetei iubite era asemuită cu frumusețea maralului alb.

Aşa a fost până într-o zi când a murit unul din bughinii eei mai bogați şi cei mai de vază. El avea mii şi mii de oi, mii şi mii de cai şi toți oamenii din împrejurimi erau păstorii lui. Fiii lui i-au făcut un praznic de pomenire cum nu s-a mai văzut. Au chemat pe oamenii cei mai de seamă din toate colțurile lumii. O mie şi o sută de iurte au fost ridicate pe malul Issâk-Kul-ului pentru oaspeți. Nimeni n-ar putea socoti câte vite au fost tăiate, cât cumâs s-a băut, câte feluri de bucate au fost aduse la masă. Fiii bogătaşului se țineau țanțoşi: să vadă lumea ce moştenitori bogați şi darnici a lăsat răposatul, cum îl respectă şi cum îi cinstesc ei memoria. („Ehe, fiul meu, e rău când oamenii nu strălucesc prin minte, ci prin bogăție! „)

Cântăreții, călărind pe argamacii * dăruiți de fiii răposatului, fălindu-se cu căciulile de samur şi cu halatele de mătase primite în dar, proslăveau care mai de care pe răposat şi pe moştenitorii lui:

— Unde s-a mai văzut sub soare atâta fericire, un praznic atât de îmbelşugat? Cânta unul.

— De când e lumea, aşa ceva nu s-a mai pomenit! Îi ținea isonul al doilea.

— Nicăieri părinții nu sunt cinstiți ca la noi! Nicăieri amintirea şi numele sfinte ale părinților nu sunt slăvite şi venerate ca la noi! Cânta al treilea.

— Hei, cântăreților buni de gură, ce tot pălăvrăgiți acolo? Se află oare pe lume cuvinte vrednice de aste da-ruri generoase? Se află oare pe lume cuvinte vrednice de slava răposatului?! Cânta al patrulea.:

*_ Specie de cerb (Cervus elaphus) care trăieşte mai ales In Şi Caucaz. * Argamak – rasă de cai de călărie.

S-au întrecut aşa zi şi noapte. („Ehei, fiul meu, nu-i bine când cântăreții se întrec în osanale, din cântăreți ei devin duşmani ai cântecului! „)

Multe zile a ținut praznicul acela vestit Fiii cei îngâm-fați ai bogătaşului doreau tare mult să fie mai dihai ca alții, să-i întreacă pe toți de pe pământ şi faima lor să se ducă în lumea întreagă. Şi astfel s» au gândit să pună pe mormântul tatălui lor o pereche de coarne de maral, să ştie toată lumea că acolo e locul de veci al slăvitului lor părinte din seminția Maicii Cerboaica cea Cornută. („Ehei, fiul meu, încă din vechime se spune că bogăția naşte trufie, iar trufia, nechibzuință! „)

Fiii bogătaşului au vrut să încununeze memoria tatălui lor cu atare cinste nemaiauzită şi nimic nu i-a putut împiedica Zis şi făcut! Au trimis vânătorii: vânătorii au ucis un maral şi i-au tăiat coarnele. Coarnele măsurau aproape un stânjen, ca aripile vulturului în zbor. Feciorii răposatului s-au arătat mulțumiți, coarnele maralului erau pe placul lor: fiecare avea optsprezece ramuri, înseamnă că maralul număra optsprezece ani. Bun! Apoi au poruncit meşterilor să înțepenească bine coarnele pe mormânt.

Bătrânii s-au arătat nemulțumiți:

— Cu ce drept ați ucis maralul? Cine a cutezat să ridice mâna asupra urmaşilor Maicii Cerboaica cea Cornută?

Moştenitorii bogătaşului le-au răspuns:

— Maralul a fost ucis pe pământul nostru şi tot _ umblă, se târăşte şi zboară pe moşiile noastre, de la musci la cămilă, al nostru este. Ştim şi singuri ce să facem ci avutul nostru. Cărați-vă de aici!

Slugile i-au lovit pe bătrâni cu bicele, i-au aşezat pe cai de-a-ndăratelea şi i-au alungat, acoperiți de ruşineJl

Acesta a fost doar începutul. Mare nenorocire s-a abă-| tut peste urmaşii Maicii Cerboaica cea Cornută. Aproap «| toți bughinii au început să vâneze în pădure marali albi; Fiecare socotea o datorie să pună pe mormântul străbunilor coarne de maral. Acest lucru era privit acum ca o fapți bună, ca semn de cinstire întru pomenirea celor morți. Îi cel ce nu putea face rost de coarne era socotit om ele nimic. Ba au început să facă şi negoț cu cearne de maral şi chiar să adune rezerve. Printre cei din neamul Maicii Cerboaica cea Cornută

au apărui oameoai care şi-aw făcut o meserie din a procura «jame de maral şi a le vinde pe bani („Ehei, fiul meu, unde intră banal, vorba bună n-are ioe, frumosetea n-are loc”)

I

Zile de restrişte se abătuseră asupra maralilor din pădurile Issâk-Kul-ului. Erau ucişi fără cruțare. Animalele s-au retras pe stâncile cele mai abrupte, dar şi acolo li se dădea de urmă. Asmuțeau asupră-le haite de câini care-i fugăreau spre locul de pândă al țintaşilor, iar aceştia ocheau fără greş. Maralii erau ucişi rând pe rând, turme întregi. Vânătorii făceau între ei rămăşaguri: cine se va întoarce cu coarne şi ale cui vor avea mai multe ramuri!

Astfel s-au prăpădit maralii. Munții au rămas pustii. Glasul lor nu se mai auzea nici la miezul nopții, nici în revărsatul zorilor. Nu mai puteau fi zăriți nici în pădure, nici în poiană păscând, nici alergând cu coarnele pe spate, nici sărind peste prăpăstii ca pasărea în zbor. Se născură oameni care în viața lor nu văzuseră cum arată un maral. Auziseră despre ei doar poveşti şi văzuseră coarnele pe morminte.

Dar ce s-a întâmplat cu Maica Cerboaica cea Cornută?

S-a mâriiat, rău s-a mai mâniat ea pe oameni. Se spune că atunci când maralii nu mai aveau pace din pricina vână-torilor şi câinilor, când mai rămăseseră doar atâția câți să-i numeri pe degete, Maica Cerboaica cea Cornută s-a urcat pe cel mai înalt vârf de munte, şi-a luat rămas bun de la Issâk-Kul, apoi şi-a dus pe cei din urmă fii ai ei dincolo de narele defileu, în alt ținut, pe alți munți.

Iată ce lucruri se petrec pe pământ. Asta-i toată povestea. Dacă vrei să crezi – bine, dacă nu – nu. Când Maica Cerboaica cea Cornută a plecat, a zis că nu se va mai întoarce niciodată.

Toamna a poposit iarăşi în munți După vara plină de forfotă şi de zgomot, totul se cufundase acum în liniştea toamnei. Pretutindeni în jur s-a potolit volbura de praf de pe drumul cirezilor. Focurile s-au stins. Turmele au co-borât la iernat. Oamenii au plecat şi ei. Munții au rămas Pustu.

Vulturii zburau singuratici, scăpând doar când şi când c’te un croncănit Apa râului vuia mai surd: vara, râul se obişnuise cu matca sa, îşi făcuse loc într-însa şi mai scăzuse. Iarba încetase să mai crească, se ofilise de la rădăcină. Frunzele obosiseră să mai atârne pe crengi şi au început să cadă. „-*

Noaptea, pe vârfurile cele mai înalte se aşternea zăpadă proaspătă, argintie. Spre dimineață, culmile mohorâte ale munților încărunțeau întocmai ca blana vulpilor argintii.

Vântul se răcise în trecători, sufla mai tăios. Dar zilele erau încă însorite, uscate.

Pădurile de peste râu, în partea opusă pichetului, îşi făceau cu repeziciune intrarea în toamnă. De lângă râu, spre marginea codrului negru, în sus, înainta arzând fără fum prin lăstărişul coastei povârnite incendiul toamnei. Cele mai viu colorate, în roşu-purpuriu, erau crângurile de mesteceni şi de plopi de munte – cele mai semețe de pe coastă. Ele se cățărau până pe culmile înzăpezite ale codrului nesfârşit, până în împărăția pinilor şi brazilor întunecați.

Ca întotdeauna, în pădure totul era curat şi grav ca într-un templu. Numai trunchiuri cafenii neclintite, numai mireasmă uscată de răşină, numai cetină roşcată aşternută în tot locul la poalele pădurii! Numai vântul stre-curându-se neauzit printre vârfurile bătrânilor pini!

Dar astăzi, dis-de-dimineață, deasupra munților se gâl-ceveau fără istov, alarmate, stăncuțele. Un cârd nume-‘ ros, cârâind cu furie, se rotea neîncetat deasupra pădurii de pini. Stăncuțele s-au speriat la auzul loviturilor de topor şi acum, țipând care mai de care, de parcă fuseseră jefuite ziua în amiaza mare, urmăreau doi oameni ce coborau din munte trunchiul unui pin tăiat.

Trunchiul legat cu lanțuri era târât cu ajutorul calului. Orozkul mergea înainte, ținând animalul de căpăstru. Încordat, agățându-şi mantaua de tufişuri, el mergea răsu-flând anevoie, ca un bou pe brazdă. După el, în urma trunchiului, zorea bunicul Momun. Nici lui nu-i era uşor la

asemenea înălțime. Gâfâia din greu bătrânul. Ținea în mâini o pârghie de mesteacăn cu care sălta trunchiul din mers. Trunchiul se poticnea la tot pasul, ba de buturugi, ba de pietre, iar la scoborâşuri dădea să se întoarcă de-a curmezişul coastei şi să se rostogolească la vale. Atunci nenorocirea era gata – te izbea de moarte.

Primejdia îl pândea pe cel care sprijinea trunchiul cu pârghia; dar mai ştii ce se poate întâmpla? În câteva rân-duri Orozkul sărise în lături, speriat şi de fiecare dată murise de ruşine, văzând că bătrânul, riscându-şi viața, susținea trunchiul în pantă, aşteptând ca Orozkul să se întoarcă la cal şi să-l ia de căpăstru. Dar nu degeaba se spune: ca să-ți ascunzi ruşinea, trebuie să faci pe altul de râs.

— Hei! Vrei să mă trimiți pe lumea cealaltă? Urla Orozkul la socrul lui.

Primprejur nu se afla nimeni ca să-l audă şi să-l mustre: unde s-a mai văzut să se poarte cineva astfel cu un lătrân? Socrul îi spuse cu sfială că doar şi el poate nimeri ub buştean, de ce să țipe aşa la el, de parcă ar face înadins.

Dar asta îl întărită şi mai vârtos pe Orozkul.

— Ia te uită la el! Zise Orozkul cu năduf. Şi ce dacă te loveşte, doar ți-ai trăit traiul! Ce-ți mai pasă? Dar dacă mă prăpădesc eu, cine o mai ia pe fiică-ta? Cine are nevoie de ea, aşa stearpă ca varga dracului.

— Ciudat om mai eşti, fiule! N-ai pic de respect față de oameni, îi răspunse Momun.

Orozkul se opri, mirat, măsurându-l pe bătrân din priviri:

— Bătrânii de seama ta stau de mult pe vatră şi-şi încălzesc dosul în cenuşă. Pe când ție, cum-necum, îți merge leafa. Şi de unde, mă rog, ai leafa asta? Hai? Cu ajutorul meu! Atunci ce respect îți mai trebuie?

— Bine, bine. Am zis şi eu aşa, rosti Momun cu smerenie

Porniră mai departe. Scăpând de încă un povârniş, se opriră în fața unui pripor să-şi mai tragă răsuflarea. Calul era lac de sudoare şi plin de spumă.

Stăncuțele nu se ogoiseră, se roteau întruna. Se strânseseră ciopor şi făceau atâta zarvă, de parcă îşi puseseră în minte ca astăzi, toată ziua, să țipe şi să tot țipe.

— Simt că iarna o să vină mai devreme, spuse Momun ca să schimbe vorba şi să potolească mânia lui Orozkul. Se pregătesc de ducă. Nu le place când sunt tulburate, adăugă el, cerându-şi parcă iertare pentru nesocotitele păsări.

— Da' cin' le tulbură? Se răsti Orozkul întorcându-se Şi pe loc se făcu stacojiu de furie. Vorbeşti în dodii, moşule! Mormăi el încet, dar amenințător. „Ia te uită – îşi zise în sinea lui – încotro bate! Auzi! Din pricina stăn-cuțelor lui să nu te mai atingi de un pin, să nu mai rupi o creangă! Vezi să nu fie aşa! Deocamdată sunt încă stăpân aici!" Şi se uită cu ochi răi spre stolul gălăgios de păsări: Uf! De-aş avea o mitralieră! Scrâşni el şi trase o înjurătură murdară.

Momun tăcu mâlc. Nu se putea obişnui cu bădărănia ginerelui său. „Iarăşi i-a căşunat, se întrista bătrânul. Cum bea, cum e ca o fiară. După beție aşijderea să nu-l atingi cu nimic. Oare cum ajung oamenii să fie astfel? Se întrebă

Cu mâhnire Momun. Tu cu binele, el cu răul! N-are pic de ruşine şi nu ia seama la ce spune şi ce face, de parcă aşa ar sta în firea lucrurilor. Crede că totdeauna are dreptate. Numai să-i fie lui bine. Toți cei din jur trebuie să-i facă pe plac. Dacă nu vrei, te sileşte. E bine totuşi că unul ca el e aici în munți, în pădure şi nu prea are cui să poruncească. Ia, o mână de oameni, acolo. Dar dacă s-ar afla într-o slujbă mai înaltă? Ferească Dumnezeu. Soiul ăsta de oameni nu se isprăveşte niciodată. Totdeauna dobândesc ceea ce vor. De unul ca ăsta n-ai cum să scapi. Oriunde te-ai duce, dai de el şi oricând vrea, te găseşte. Scoate şi sufletul din tine, numai să trăiască el în huzur. Iar dreptatea e de partea lui. Da, asemenea oameni nu se isprăvesc niciodată."

— Ei, ajunge! Curmă Orozkul gândurile bătrânului. Să mergem! Porunci el şi porniră mai departe.

Încă de dimineață Orozkul nu era în apele lui. În zori, eând trebuiau să treacă pe malul celălalt cu sculele, în pădure,

Momun se grăbise să-şi ducă nepotul la şcoală. A dat în mintea copiilor! În fiece dimineață pune şaua pe cal şi duce copilul la şcoală. Apoi dă fuga să-l ia. Îl corcoleşte atâta pe neisprăvitul ăsta de pripas! Auzi! Cică nu poate să întârzie la şcoală! Când ai de făcut o treabă care numai Dumnezeu ştie cum se va sfârşi, mai încape zăbavă? Aşa crede el? „Mă-ntorc, zice, într-o clipă. Mi-e ruşine de învățătoare dacă băiatul întârzie de la lecții.” Şi-a găsit de cine să-i fie ruşine! Neghiobul! Da’ cine e, mă rog, învățătoarea asta? De cinci ani poartă acelaşi palton. Când o întâlneşti, e mereu încărcată de sacoşe şijie caiete. Umblă veşnic cu jalbă-n proțap – mereu îşi face drum pe la raion, mereu îi lipseşte ceva: ba cărbuni pentru şcoală, ba geamuri, ba cretă, ba chiar şi cârpe. Oare o învățătoare cumsecade s-ar duce într-o asemenea şcoală? Şi ce1 nume i-au găsit: „şcoala piticilor”! Adevărat, bine i-au zis. Ce folos de pe urma ei? Adevărații învățători sunt la oraş. Acolo sunt şcoli din beton şi sticlă. Învățătorii poartă cravată. Dar asta numai la oraş. Şi câți şefi întâlneşti pe străzi Şi câte maşini! Îți vine să te opreşti încremenit şi să i< poziția de drepți până ce maşina neagră şi strălucitoar alunecă lin pe lângă tine. Dar ei, orăşenii, parcă nici nu vă< maşinile astea, a-au când, aleargă, mereu se grăbesc undeva. Eh! Asta da viață! Să tot trăieşti la oraş! Biae fi să te poți rostui undeva pe-acol». La oraş ştiu să respect* omul după funcție. Aşa-i statornicit, eşti obligat să-l ra pecți! Cu cât funcția e niai mare, cm attt e mai «are

Respectul. Oameni civilizați! Acolo nu-ți cere nimeni să cari buşteni ori să faci niscai treburi cam tot aşa, numai pentru că ai fost la cineva la masă ori ai primit vreun dar. li dai unuia lemne, iar el scoate cincizeci de ruble. Cu chiu cu vai îi smulgi o sută. Ba îți mai trânteşte şi vreo recla-mație: Orozkul e şperțar, aşa şi pe dincolo. Oameni înapoiați!

Da-a, la oraş. Ah, de-ar putea-trimite la toți dracii şi munții şi pădurile şi buştenii ăştia – blestemați să fie!

— Şi muierea stearpă şi pe bătrânul ăsta nătâng cu mucosul lui, căruia îi dă ocol de parcă ar fi cine ştie ce comoară! S-ar

bucura ca un cal bine hrănit cu ovăz! Ar şti el să se facă respectat! „Arozkul Balajanovici, permiteți să intru la dumneavoastră în cabinet?” Acolo ar putea să se însoare cu o orăşeancă. De ce nu? Să zicem cu vreo artistă frumoasă care dansează şi cântă cu microfonul în mână; se spune că pentru ele important e să ai funcție bună. Ar lua-o pe una ca aceasta de braț, ar merge la cinema. El ar purta cravată, ea ar țăcăni cu tocurile pe asfalt şi ar mirosi a parfum. Trecătorii ar întoarce capul, adulmecând cu nasul în vânt. Poate ar avea şi copii. Pe băiat l-ar da student la drept, iar pe fată să cânte la pian. Pe copiii de la oraş îi recunoşti numaidecât, că-s deştepți. Acasă nu vorbesc decât ruseşte, nu-şi împuie capul cu tot felul de cuvinte țărăneşti. Pe ai lui numai aşa i-ar educa: „Tăticule, mămico, vreau cutare, vreau cutare.” Ce nu faci pentru odorul tău! Eh! Multora le-ar da peste nas, le-ar arăta el de ce e în stare. Cu ce este el mai prost ca alții? Ai de s-au cocoțat sus parcă-s mai buni? Oameni ca şi el. Atâta doar că au avut mai mult noroc. Lui nu i-a mers, l-a ocolit norocul. Dar de vâna-i numai el. După cursurile de pădurari trebuia să meargă mai departe, la şcoala tehnică, ba chiar, la institut. S-a grăbit, s-a lăsat ademenit de slujbă. Nu era cine ştie ce, dar totuşi slujbă. Acum, iată, vrei nu vrei, colinzi munții şi cari buşteni, ca un măgar. Iar pe deasupra mai sunt şi stăncuțele astea. De ce or fi țipând, de ce se rotesc atâta? Uf, de-ar avea o mitralieră.

Orozkul era îndreptățit să fie în toane rele. Petrecuse toată vara. Acum venise toamna, iar o dată cu vara se dusese şi vremea chefurilor la ciobani şi la herghelegii. Vorba eântecului: „S-a pălit codrul pe poale, Cobor turmele la vale.”

Venise toamna. Orozkul trebuia să răspundă pentru einstiri şi pentru ospețe, pentru datorii şi făgăduieli. Dar

Gi pentru lăudăroşenie: „Tu de ce ai nevoie? Doi buşteni pentru grinzi? Numai atât? S-a făcut! Când doreşti, vii să-i ridici”.

A trăncănit, a primit plocoane, a băut vodcă, iar acum, gâfâind, lac de sudoare, blestemând totul pe lume, cară

buşteni prin munți. I-au ieşit pe nas buştenii. De altfel, toată viața i-a ieşit pe dos. Şi, brusc, prin. Minte îi fulgeră un gând disperat: „Dacă aş da totul dracului şi aş pleca unde-oi vedea cu ochii?" Dar numaidecât îşi dădu seama că nu va pleca nicăieri. Nicăieri nu va avea nimeni nevoie de el şi nicăieri nu va găsi o viață aşa cum şi-o doreşte.

Încearcă numai să pleci de aici şi să nu-ți respecți făgăduielile! Chiar prietenii la toartă te vor da în gât. Oameni de nimic! Aşa-i lumea de azi! Cu doi ani în urmă, făgăduise un trunchi de pin unei rubedenii din seminția bughinilor, care-i dăruise un miel. Însă, toamna, n-a mai avut chef să urce sus după pin. Uşor de zis, da' ia încearcă s-ajungi acolo, să-l tai, apoi să-l târăşti. Iar dacă pinul are peste zece ani de viață, atunci să te vă cum te descurci! Nu-ți vine să te-apuci de o asemenea treabă, chiar de-ar fi să primeşti toate comorile din lume. Tocmai în acele zile bătrânul Momun se îmbolnăvise şi zăcea la pat. Singur n-o putea scoate la capăt. Nimeni n-ar putea vreodată s-o 6coată la capăt cu un buştean în munți. De doborât îl dobori, dar de cărat jos nici vorbă. Dac-ar fi ştiut ce se va Întâmpla, s-ar fi dus să taie pinul împreună cu Seidahmat. Însă, din lene, Orozkul a pregetat să urce sus la munte şi a hotărât să se descotorosească de rubedenie, oferindu-i primul buştean întâlnit. Dar n-a putut scăpa de el în nici un chip: acela voia un trunchi de pin ca lumea şi nimic altceva. „Mielul ai ştiut să-l iei, dar să te ții de cuvânt nu ştii?" Orozkul s-a înfuriat şi l-a dat afară din curte: „Dacă nu vrei să-l iei, cară-te!" Dar flăcăul nu era prost. A ți-l cluit o jalbă împotriva pădurarului Orozkul Baâajanov din| rezervația San-Taş, A mâzgălit acolo vrute şi nevrute, încât se cădea ca Orozkul să fie împuşcat ca „duşman al pădurii socialiste". Multă vreme apoi, Orozkul a fost târât pe la fel de fel de comisii de verificare de la raion şi de la Ministerul silviculturii. Cu greu a ieşit din încurcătură.! Iaca ce mai rubedenie! Şi se mai spune: „Toți suntem copiii Maicii Cerboaică cea Cornută. Toți pentru unul, unul pentru toți!" Prostii! Pe dracu! Care cerboaică? Când pentru o copeică sunt

gata să se ia unul pe altul de gât ori să se bage la închisoare! Oamenii credeau în cerboaică în vremurile de demult. Ce proşti şi inculți erau oamenii în vremurile acelea! To-apucă şi râsul! Astăzi toți s tori de carte, oameni luminați. Cine are nevoie de bas; astea bune de adormit copiii?

După întâmplarea aceea. Orozkul s-a jurat să nu dea nimănui un vreasc, nici o surcieă: nici cunoscuților, nici rubedeniilor, fie ele şi de trei, ori copiii Maicii Cer-boaica cea Cornută.

Dar a venit iarăşi vara. Pe plaiurile verzi ale muntelui s-au ivit iarăşi iurtele albe, a răsunat larma turmelor; pe malul nurilor şi Rjâraielor se înălțau fuioare de Strălucea soarele şi mirosea a flori şi a cumâs îmbălat<> bine e să stai la aer curat, pe iarbă verde Ungă iurtă turi de prieteni şi cunoscuți, des fălind u-te cu earru miel şi cumâs! Apoi să dai pe gât un pahar de vodc i ți se tulbure scăfârlia. Şi să simți că eşti în stare să sa copacul cu rădăcini cu tot. Ori să răstorni., uite. Piscul celui munte. În acele zile, Orozkul uita de jurământul iu Ii plăcea să audă cum i se spune marele stăpân a; ii

Codru. Din nou a primi! Daruri şi a făcut făgăduieli. Ş nou unul din pinii saci i Bici mâcai nu bănuia că sunt numărate. N să vină toamna

Iar toamna s-a furişat în munți p< e, din lanurile secerate, plimbindu-‘ -dic pe unde treftt

Iarba se îngălbenea, iv i eau.

Fructele pare -iii se feopsestară. Mieii scuseră. A< i erau separați în turme *- mioarele de 6 parte, b.

De alta. Femeile puneau brânza uscata în burdufuri iarnă. Bărbații se strângeau să se sfătuiască şi să ‘Sine va porni cel dinii; pe diurnul de întoarc înainte de pi; *i ce faci nțeiegere cu <:

Din vară îl preveneau că în ziua cutare, la < vor veni la pichet cu maşini după lemnul făgădui!

Iată că şi d. iseară va veni u ion cu remorcă s| ‘. -

Carce doi buşteni de pin. Unul

Peste râu şi dus la locul uncte afle maşina. Al

Doilea, iaeătă-l. Îl coboară în ea Orozkul ar p

Da înapoi, cu alte cuvinte, să verse toi ce nuncase şi b pentru aceste trunchiuri, ar fi făcut-o numaidecât. N să se izbăvească de truda şi de chinurile pe care acum era nevoit să Iţe îndure.

Însă, din păcate, nu se afla nici o cale prin „care gă-şi schimbe so -ta blestemată: camionul cu remorc

Veni ca la noapte să plece cu buştenii.

Şi n-ar fi nimic dacă totul s-ar isprăvi cu bine, fiind I drumul trece prin sovhoz, chiar pe lângă birouri, alt drum

— Ctwtecul stepei, ctnto-uâ roi

Nu este. Pe la sovhoz se întâmplă să mai treacă din când în când miliţia ori cineva de la inspecţia de stat, ori, cine ştie, poate chiar cineva de la raion. Dacă dau cu ochii de încărcătura de lemne, încep cu întrebările: „De unde le-aţi luat, unde le duceţi?”

La gândul acesta, pe Orozkul îl trecură fiorii şi ura faţă de toţi şi faţă de toate îi răscoli sufletul: faţă de stăn-cuţele gălăgioase de deasupra capului, faţă de nenorocitul de Momun, faţă de Seidahmat, puturosul, căruia cu trei zile în urmă i s-a năzărit să plece la oraş să vândă cartofii. Ştia doar că trebuie să coboare trunchiurile din munte! A şters-o care va să zică. Se va întoarce numai după ce-şi va isprăvi treburile în piaţă. Altfel, Orozkul i-ar fi poruncit să târască buştenii împreună cu bătrânul, nu s-ar mai fi chinuit el.

Dar Seidahmat era departe, iar la stăncuţe n-avea cum ajunge. În cel mai rău caz ar putea să-i tragă o mamă de bătaie nevestei, dar mai era mult până să ajungă acasă. Rămânea bătrânul Momun. Gâfâind, înfuriindu-se şi mai vârtos din pricina sufocării la înălţime, înjurând la fiece pas, Orozkul mergea de-a dreptul peste tufişuri, fără să-i fie milă nici de cal, nici de bătrânul care venea în urma lui. Să crape şi calul şi bătrânul, să crape chiar el de bătaie de inimă! Să se prăbuşească şi lumea asta, unde totul este Orânduât aşa cum nu trebuie şi nu cum i s-ar cădea lui Orozkul după meritele lui, după funcţia lui.

Nemaifiind stăpân pe el, Orozkul mână calul prin tufăriş, de-a dreptul spre o pantă abruptă. Momun Descurcăreţul n-are decât să ţopăie în jurul buşteanului! Să-n-cerce numai să nu-l sprijine! „O să-l omor în bătaie pe prostul ăsta bătrân”, hotărî Orozkul. Altă dată n-ar fi cutezat pentru nimic în lume să se vâre cu trunchiul pe un. Asemenea povârniş primejdios. Dar acum îi luase draculi minţile. Momun numai putu să-l oprească, izbuti doar s strige: „încotro*? Încotro? Opreşte-te!” când trunchiul’! Se răsuci din lanţ şi, culcând tufişurile, se rostogoli la vale. 1 Buşteanul era ud şi greu. Momun încercă să-l proptească! Cu pârghia pentru a nu-l lăsa să se rostogolească, dar izbitura fu atât de puternică, încât pârghia zbură din manile bătrânului.

Totul se petrecu într-o clipă, Calul căzu, fiind târât pe coastă în jos. În cădere îl trânti şi pe Orozkul. Acesta porni | de-a rostogolul, căutând disperat să se agate de tufişuri. În clipa aceea, nişte animale cu coarne mari tresăriră speriate în frunzişul des. În salturi mari şi repezi, ele dispărură în mestecăniş.

— Maralii! Maralii! Strigă Momun, înnebunit de spaimă şi de bucurie în acelaşi timp. Şi amuţi, necrezân-du-şi parcă ochilor.

În pădure se făcu linişte. Stăncuţele îşi luaseră zborul dintr-o dată. Buşteanul se opri în pantă, strivind sub el mesteceni tineri şi puternici. Calul, încurcându-se în hamuri, se ridică singur în picioare.

Orozkul, cu hainele sfâşiate, se târa într-o rână. Momun alergă în ajutorul ginerelui:

— O, preasfântă Maică Cerboaica cea Cornută! Ea ne-a salvat! Ai văzut şi tu. Ăştia sunt copiii Maicii Cerboaica cea Cornută. S-a întors maica noastră! Ai văzut?

Nevenindu-i încă să creadă că totul se sfârşise cu bine, Orozkul se ridică posomorit şi ruşinat, scuturându-şi hainele.

— Lasă trăncăneala bătrâne! Ajunge! Scoate calul din şleauri.

Momun alergă supus să descurce calul.

— O, preaminunată Maică Cerboaica! Murmurael întruna, bucuros. S-au întors maralii în pădurile noastre! Nu ne-a uitat Maica cea Coruntă. Ne-a iertat păcatul.

— Tot mai bălmăjeşti? Mârâi Orozkul. Îi trecuse spaima, dar ura dinainte îi rodea iarăşi sufletul. Îți povesteşti basmele? Dacă te-ai țicnit, crezi că şi alții or să creadă în scornelile tale nătângi?

— Am văzut cu ochii mei! Erau marali! Nu se lăsă Momun. Da' parcă tu nu i-ai văzut, fiul meu? Şi tu i-ai văzut.

— I-am văzut. Parcă erau vreo trei bucăți.

— Adevărat, trei. Tot aşa mi s-a părut şi mie.

— Şi ce-i cu asta? Marali ca toți maralii! Era cât pe-aci să-mi frâng gâtul. N-ai de ce să te bucuri. Dacă au fost marali, înseamnă c-au venit din partea cealaltă a trecătoarei. Acolo, în Kazahstan, dincolo de munți, în păduri, se spune că mai trăiesc încă marali. E şi-acolo o rezervație. Poate că ăştia sunt din rezervație. Au venit şi gata. Ce ne pasă nouă? Ce ne doare pe noi de Kazahstan?

— Poate or să rămână la noi. Rosti Momun, visător. Dac-ar rămme.

— Ajunge t i-o retează Orozkul. Să mergem!

Mat aveai» mult pânăaă coboare buşteanul. Pe urmă trebuia să-l treacă peste râu, târându-l întruna cu. Calul.

Şi nu era deloc uşor. Apoi, dacă vor treee eu bine trun~! Chiul peste râu, vor fi nevoiți să-l târască până pe deluşo-rul unde vor încărca maşina, Uf! Câtă trudă!

Orozkul se simțea cu desăvârşire nefericit. Totul în jur i se părea strâmb orânduit. Munții nu simt nimic, nu se pjfâng de nimic, stau şi de nimic nu le pasă; pădurile intră în toamnă, pe urmă intră în iarnă, iar lucrul ăsta nu li se pare deloc anevoios. Chiar şi stăncuțele zboară în voie şi cMie cât le place. Maralii, dacă ăştia au fost marali cu adevărat, au venit de dincolo de defileu şi vor hoinări prin pădure după pofta inimii. La oraş, oamenii calcă netuâ-bitrați pe străzi asfaltate, merg cu taxiurile, stau în restaurante şi se distrează. Pe când el? Pe el soarta l-a părăsit aici în munți, nefericitul. Până şi

neisprăvitul de socru-său e mai fericit, crezând în basme. Nătâng om! Proştii sunt totdeauna mulțumiți de viață.

Orozkul nu e mulțumit, de viața lui, o urăşte. Nu e pentru el. Asta-i viață pentru cei ca Momun Descurcărețul, Lui qe-i trebuie, lui Momun? Toată viața s-a spetit muncind zi şi noapte, fără odihnă. Şi toată viața lui n-a avut pe nimeni în subordine, numai el s-a supus tuturor, chiar şi babei lui, nici în fața ei nu cârteşte. Pe un nenoro-i ăsta şi un basm îl face fericit. A văzut maralii în păşi l-au podidit lacrimile, de parcă îşi întâlnise frații pe care de un veac îi căuta prin lume!

Eh, ce să mai vorbim.

În sfârşit, ieşiră pe ultima creastă, de unde începea scoborâşul lung şi abrupt spre râu. Se opriră să mai răsufle.

Peste râu, în curtea pichetului; lângă casa lui Orozkul, fumega ceva. După fum puteai să ghiceşti că e samovarul, înseamnă că nevasta îl aştepta să sosească. Dar lucrul acesta nu-l făcu pe Orozkul să se simtă mai bine. Răsufla adânc pe gură, nu-i ajungea aerul. Îl durea în piept, iar bătăiîe inimii îi răsunau în cap ca un ecou. Sudoarea de pe frunte îi ustura ochii. Iar în față avea povârnişul lung şi abrupt. Acasă ii aştepta nevasta stearpă. A pus şi samovarul, vrea să-i fie pe plac, li năpădi deodată dorința aprigă să-şi dea drumul până jos şi să izbească din goană cu piciorul în samovarul pântecos, să zboare la toți dracii. Apoi să se năpustească asupra femeii şi s-o bată, s-o bată până o va podidi sângele, până o cădea. Se bucura în gând ascultând vaietele nevestii, blestemele ei aruncate sorții roeite. „Şi ce dacă! Se gândi el. N~are decât! Dacă eu «uf ăr, de ce ei să-i fie bine î”

Im

Gândurile îi fură întrerupte de Momun.

— Uitasem, fiul meu – îşi aduse aminte bâtrânul şi se apropie zorit de Orozkul. Trebuie să ina duc la şcoală să iau copilul. S-au sfârşit lecțiile.

— Ei, şi? Rosti Orozkul, străduindu-se să rămână calm. Ce propui?

— Nu te supăra, fiule. Să lăsăm buşteanul aici şi să eoborâm. Tu mănânci de prânz. Iar eu, între timp, dau o fugă călare până la şcoală să iau băieţelul. Când mă-ntorc, trecem buşteanul peste râu.

— Mult ţi-a trebuit, moşule, ca să-ţi treacă prin cap una ca asta? Spuse Orozkul, xu răutate.

— Da! Vezi, băiatul o să plângă.

— Ei, şi? Şuieră Orozkul, clocotind de furie. În sfârşit, acum avea motiv să-l înveţe minte pe bătrân. Cu vârf şi îndesat! Toată ziua căutase o pricină de care să se lege şi acum Momun i-o dăduse singur plocon pe tavă. Fiindcă el o să plângă, noi să lăsăm treaba baltă?! Azi-dimineaţă m-ai bătut la cap să-l duci la şcoală. Bine, l-ai dus! Acum,. Să-l iei de la şcoală! Ce-mi pasă mie? Noi ne jucăm aici, sau ce?

— Nu face asta, fiule, îl rugă Momun. Tocmai azi! Ai dreptate, dar băiatul m-aşteaptă şi o să plângă. Tocmai azi!

— Cum tocmai azi? Ce zi deosebită e azi?

— S-au întors maralii. De ce, tocmai azi.

De uimire, Orozkul rămase cu gura căscată, fără să mai scoată o vorbă. Uitase de mult de marali, care parcă se iviseră câteva clipe în vreme ce el se rostogolea prin tufişurile mărăcinoase, când inima, de spaimă, i se făcuse cât un purice. În fiece clipă putea fi strivit de buşteanul scăpat pe coastă la vale. Nu-i ardea lui de marali şi nici' de aiurelile bătrâmilui.

— Drept cine mă iei? Zise el încet, sufocat de furie, suflându-i puternic în faţă. Păcat că n-ai barbă, altfel te-aş fi învăţat eu să nu-i socoti pe alţii mai proşti ca tine. Crezi că mă doare pe mine de maralii tăi? N-am altceva mai bun de făcut decât să mă gândesc la ei? Nu mă duci tu pe mine! Hai, du-te lângă buştean! Până nu-l trecem peste fiu, nu vreau să mai aud nimic. Mie nu-mi pasă cine merge la şcoală şi cine plânge! Gata, să plecăm!

Momun se supuse ca întotdeauna, îşi dădea seama că ou va scăpa din mâinile lui Orozkul atâta vreme cât buşteanul nu va fi târât acolo unde trebuie. Lucra în tăcere, deznădăjduit.

Nu mâi scoase nici o vorbă, deşi tot sufletul îi era numai strigăt, Nepotul îl aşteaptă lângă şcoală; toți copiii s-au împrăştiat pe la casele lor. Singur el, nepotul lui orfan, se uită în lungul drumului, aşteptându-şi bunicul.

Bătrânul îşi închipuia cum toți copiii – toată clasa – au țâşnit tropăind din şcoală şi cum aleargă spre casă. Le era foame. Încă din uliță, ştrengarii simt mirosul bucatelor pregătite pentru ei. Bucuroşi şi înfierbântați, trec în goană pe sub ferestrele caselor lor. Mamele îi aşteaptă. Fiecare are un zâmbet care te umple de fericire. Fie că e veselă ori supărată, o mamă are oricând puterea să dăruiască copilului ei un zâmbet. Chiar dacă mama strigă severă: „Şi mâinile? Mâinile cine le spală?; în ochii ei se ascunde acelaşi zâmbet.

De când începuse să meargă la şcoală, nepotul lui Mo-mun avea totdeauna mâinile murdare de cerneală. Bunicului îi plăcea acest lucru. Înseamnă că flăcăul munceşte] cu sârg. Iar acum, nepotul lui stă în drum. cu mâinile pătate de cerneală, cu ghiozdanul său drag pe care i-l cumpărase în vară. Pesemne că a obosit de atâta aşteptam şi acum priveşte şi ascultă nelinişţit dacă nu cumva, pe colină, se iveşte bunicul călare. Dar el venea întotdeauna la timp. Când băiatul ieşea din şcoală, bunicul abia apuca să descalece şi-l aştepta ceva mai încolo, nerăbdător. Toți ceilalți copii se îndreptau spre casă, iar nepotul lui alerga spre el., Uite-l pe bunicul, să fugim!” îi spunea băiatul; ghiozdanului. Ajungând, se oprea emoționat. Dacă n-ar fii fost nimeni în jur, el s-ar fi aruncat în brațele bunicului, s-ar fi ghemuit la pieptul lui, trăgând în piept mirosul cunoscut de haine vechi şi de fân de vară uscat. Zilele aces-J tea, bunicul cărase cu calul fânul de pe malul celălaltif Iarna, prin nămeții de zăpadă, e greu să răzbeşti pânăl acolo, mai bine să-l aduci de cu toamnă. Mult timp după aceea, Momun mirosea a polen amărui de fân.

Bunicul aşeza băiatul pe crupa calului, în spatele şi porneau în trap uşor ori la pas, tăcând ori vorbind (pre lucruri fără importanță şi pe nesimțite1 ajungeau acasă Mergând pe şaua

muntelui, coborau la ei în defileul San-Taş, Patima neostoită a băiatului pentru şcoală o înciudl pe bunica. Dimineața, de cum se trezea, el se îmbraci» repede, apoi îşi rânduia cărțile şi caietele în ghiozdan. Pe| bunica o supăra că băiatul îşi lua seara ghiozdanul lingăi el în pat.

— La ce te-i fi lipit de ghiozdanul ăsta afurisit? Dacă măcar ți-ar deveni soață, ne-ar scăpa de plata kalâmului pentru mireasă.

Băiatul se făcea că n-aude vorbele bunicii, dar nici nu prea pricepea el despre ce e vorba. Pentru el, important era să nu întârzie la şcoală. Alerga repede în curte să-l grăbească pe bunicul. Nu se liniştea decât la vederea şcolii.

Odată au întârziat totuşi. Cu o săptămână în urmă, în faptul zorilor, Momun pornise călare pe malul celălalt. Se gândise să facă un drum după fân. N-ar fi fost nimic, dar la întoarcere legătura se desfăcuse şi fânul se risipise. A trebuit să-l lege din nou şi să-l încarce pe samarul calului. Legat în grabă, fânul se desfăcuse din nou lângă mal.

Nepotul îl aştepta pe partea cealaltă. Stătea pe o piatră colțuroasă, flutura ghiozdanul şi striga ceva, îl chema. Bătrânul se grăbea: frânghiile se încurcaseră tare rău, se Înnodaseră. Băiatul striga întruna şi bătrânul ştia că nepotul a început să plângă. Atunci a lăsat totul baltă şi finul şi frânghiile, a încălecat pe cal şi a pornit-o în grabă prin vad spre băiat. Până a trecut, s-a scurs iarăşi destu' timp, căci prin vad nu poți goni în galop, apa e mare şi repede. Toamna încă nu-i aşa de greu. Dar vara, doboară calul din picioare şi atunci eşti pierdut. Când, în sfârşit, Momun a trecut râul şi s-a apropiat de nepot, acesta plân-gea în hohote. Nu s-a uitat la bunic, ci plângea întruna, murmurând printre suspine: „Am întârziat, am întârziat de la şcoală". Bătrânul s-a aplecat de pe cal, a ridicat băiatul în şa şi au pornit în galop. Dacă şcoala ar fi fost mai aproape băiatul s-ar fi dus şi singur. Tot drumul nu s-a oprit din plâns şi bătrânul n-a putut cu nici un chip să-l potolească. Au ajuns la şcoală, iar el tot mai plângea. Lecțiile începuseră. L-a dus până în clasă.

Momun i-a cerut iertare învățătoarei şi a făgăduit că altă dată nu se va mai întâmpla. Dar ceea ce l-a zguduit mai mult pe bătrân a fost plânsul nepotului, felul cum suferea el pentru că întârziase. „Dee Domnul ca totdeauna Şcoala să te îmbie aşa!" gândea bătrânul. Totuşi de ce plânsese atâta băieţaşul? Înseamnă că în sufletul său poartă o obidă, obida lui nemărturisită.

Acum, mergând pe lângă buştean, sărind când într-o parte, când în alta, săltându-l şi împingându-l cu pârghia pentru a nu se propti nicăieri şi a aluneca mai repede la vale, Momun se gândea ce i-o fi făcâad nepotul.

Orozkul nu se grăbea. El ducea calul de căpăstru. Insă aici nici nu prea poți să te grăbeşti: scoborâşul e lung Ş»

Povârnit, eşti nevoit să mergi de-a curmezişul coastei. 1 nu putea oare să-i asculte rugămintea – să lase deocamdată buşteanul şi să se întoarcă pe urmă să-l ia? Eh, dacă ar fi avut putere, ar fi săltat trunchiul pe umăr. ar fi trecut cu el prin râu şi l-ar fi aruncat în locul unde avea să fie încărcat în maşini. „N-a, ar zice, luați-vă buşteanul şi lăsați-mă în pace î" Apoi Momun ai* porni înaintea nepotului

Dar ți-ai găsit! Trebuia să ajungă la mal, printre pietre şi peste prundiş, iar de acolo, prin vad, să tragă trunchiul cu calul în partea cealaltă. Calul era istovit de atâta mers ba urcând, ba coborând. Măcar de s-ar sfârşi totul cu bine, fiindcă s-ar putea ca trunchiul să se proptească de niscai pietre în mijlocul râului, ori calul să se împiedice şi sas cadă.

Când intrară în apă, bunicul Momun se rugă: „Aju-lă-ne, Maică Cerboaică, nu lăsa buşteanul să se împotmolească, nu lăsa calul sa cadă!" Desculț, cu cizmele aruncate pe umăr, cu pantalonii suflecați deasupra genunchilor şi cu pârghia în mână, Momun se ținea după buşteanul care plutea pe apă. O luaseră pieziş, împotriva curentului. Pe cât era de curată şi de străvezie apa râului, pe atât era de rece. Apă de toamnă!

Bătrânul îndura totul: ei, şi? N-o să-i cadă picioarele! Numai de-ar izbuti să treacă mai degrabă buşteanul. Şi totuşi, parcă înadins, buşteanul se înțepeni între nişte pietre într-un loc cu

multe praguri. In asemenea împrejurare trebuie să laşi calul să se odihnească un pic, apoi să-l îndemni cu nădejde – dintr-o smucitură puternică el poate smulge buşteanul dintre bolovani. Dar Orozkul, călare, şfichiuia fără milă cu kamceaua animalul sleit de puteri. Calul se opintea proptindu-se pe picioarele dinapoi, aluneca, se împiedica, dar buşteanul nu se clintea dirij îoc. Bătrânului îi înțepeniseră picioarele, începuse să vad3| negru înaintea ochilor. I se învârtea capul. Malul râpos, pădurea de deasupra lui, norii de pe cer se aplecau, că* deau în apă şi alunecau pe cursul repede al răului, apoi se întorceau din nou la locul lor. Lui Momun i se făctț rău. Blestemat buştean! Dacă ar fi fost lăsat să zacă ui timp, era altceva: lemnul uscat pluteşte singur pe apăfl trebuie doar să ții de el. Pe când cel de acuma, de-abia tăiaseră şi gata cu el târâş prin râu! Cine mai face aşa fl Iată ce se întâmplă! O treabă necurată sfârşeşte totdeauna rău. Orozkul nu îndrăznea să lase pinul să se usuce: dacă, pe neaşteptate, pica vreo inspecție şi-i face proces pentru

I

Ea arborilor din vem 1 De aceea:

Îl şi face să dispară.

Orozkul izbea calul cu tocul cizmelor, îl lovea cu biciul în cap, înjura, urla la bătrân, de, parcă el, Mo era vinovat de toate, dar buşteanul se îneăpățâna afunda tot mai vârtos între pietre. Răbdarea bătrî ajunsese la capăt. Pentru prima oară în viața lui r glasul, mânios:

— Dă-te jos de pe cal! Rosti el, apropiindu-se ho’ de Orozkul şi trăgându-l din şa. Nu vezi că bietul d< nu mai poate trage? Coboară numaidecât!

Uluit, Orozkul se supuse fără să crâcnească. Sări din şa în apă, încălțat. Din acea clipă parcă se prostise, surzise, se pierduse cu firea.

— Hai! Opinteşte-te! Amândoi odată.

La comanda lui Momun, apăsară amândoi pe pârgbje, săltând buşteanul din loc, eliberându-l din strânsoarea pietrelor.

Ce animal inteligent e calul! Se smuci tocmai în acel moment, împiedicându-se şi alunecând. Curelele se întinseră ca o strună, dar trunchiul abia se mişcă din loc, alunecă şi se înțeperâ din nou. Calul se mai smuci o dată, dar îşi pierdu echilibrul, căzu în apă şi, zbătându-se, se încurcă în hamuri.

— Calul! AjutA calul să se ridice! Îl înghionti Momun pe Orozkul.

Amândoi izbutiră cu greu să ajute calul să se ridice în picioare. Animalul tremura de frig. De-abia se mai ținea în apă.

— Deshamă-i!

— De ce?

— Deshamă-l, îți spun! O să-i înhămăm din nou. B te-i şleaurile!

Şi Orozkul se supuse din nou fără să menească. Când ealul fu deshămat, Momun îl apucă de căpăstru.

— Acum să mergem – zise el. Ne-ntoarcem pe urmă. Calul trebuie să se odihnească.

— Hei, ia stai! Orozkul smulse căpăstrul din mina bătrânului. Parcă se trezise. Era din nou el însuşi. Pe cine prosteşti? N-ai să pleci nicăieri! O să scoatem acum buşteanul. Diseară vin oamenii după-el. Înhamă calul fără vorbă multă, auzi?

Momun se întoarse tăcut şi, clătinându-se pe pickre înțepenite, porni prin vad spre mal.

— Unde pleci, moşule? Unde. Te-ntreb?!

3M

— Unde! Unde! La şcoala. Nepotul m-aşteaptă de la prânz.

— Întoarce-te! Întoarce-te, n-auzi?!

Bătrânul nu-l ascultă. Orozkul lăsă calul în râu şi se luă după el. Abia aproape de mal, în prundiş, îl ajunse pe Momun, îl apucă de umăr şi-l întoarse cu fața spre el.

Se pomeniră față-n față.

Cu o mişcare scurtă a mâinii, Orozkul smulse de pe umărul lui Momun cizmele-i vechi din pânză cauciucată, cu turetcile

legate, şi-l lovi din răsputeri, de două ori, în cap şi peste obraz.

— Să mergem! Hai! Grohăi Orozkul, aruncând cizmele la o parte.

Bătrânul se apropie de cizme şi le ridică de pe nisipul ud. Când se îndreptă din şale, de pe buze i se prelingea o şuviță de sânge.

— Ticălosule! Rosti Momum, scuipând sângele şi-şi aruncă din nou cizmele pe umăr.

Asta o spusese Momun Descurcărețul, care niciodată nu cârtise în fața nimănui! O spusese un biet bătrân învinețit de frig, cu cizmele-i vechi aruncate pe umăr, cu buzele însângerate.

— Haide!

Orozkul îl trase după el. Dar Momun se smulse cu în-du-jire şi, fără să se uite înapoi, se îndepărtă tăcut.

— Hei, dobitoc bătrân, acum să te ții! N-am să ți-o uit! Strigă Orozkul în urma lui, amenințându-l cu pumnul.

Bătrânul nu se uită îndărăt. Ieşind pe potecă, lângă. Cămila culcată", se aşează jos, se încălță şi porni repede spre casă. Fără a se opri nicăieri, se îndreptă glonț spre grajd. Scoase de acolo calul sur Alabaş, calul de plimbare al lui Orozkul, neatins de nimeni, pe care nimeni nu cuteza să încalece şi care nu era niciodată înhămat pentru a nu-şi pierde obişnuința şi ținuta de călărie. Ca o furtună, Momun se năpusti cu el în curte, fără şa şi fără scări. Iar când trecu în galop pe lângă ferestre, pe lângă samovarul fume-gând încă, femeile, care ieşiseră afară – bătrâna lui Momun, fiică-sa Bekei şi tânăra Gulgeamal – îşi dădură seama îndată că se întâmplase ceva cu bătrânul. Niciodată nu mai încălccase pe Alabaş şi niciodată nu galopase aşa ca un nebun. Ele încă nu ştiau că acea9ta era revolta lui Momun Descurcărețul. Şi încă nu ştiau cât o să-l coste această revoltă acum, la bătrânețe.: Dinspre râu se întorcea Orozkul, ducând de căpăstru calul deshărriat. Galul şchiopăta de piciorul din față. Femeile

Îl priveau tăcute, în timp ce el se apropia. Nu ghiceau încă ce se petrecea în sufletul lui Orozkul, ce le aducea el în ziua aceea, ce nenorocire, ce spaime.

Cu cizmele ude, în care plescăia apa, cu pantalonii uzi, apropiindu-se de femei cu paşi greoi, omul le privi încruntat. Nevasta lui, Bekei, îl întrebă îngrijorată:

— Ce-i cu ține, Orozkul? Ce s-a întâmplat? O, da' eşti ud tot! V-a scăpat buşteanul pe râu?

— Nu, ocoli Orozkul răspunsul. Na! Zise întinzându-i lui Gulgeamal căpăstrul. Du calul în grajd! Apoi se îndreptă spre uşă: Hai în casă! Îi spuse nevestii. Bunica vru să intre împreună cu ei, dar Orozkul o alungă din prag: Pleacă, babo! N-ai ce căuta aici. Du-te la tine acasă şi vezi-ți de treabă!

— Da' ce-ți veni? Se supără bătrâna. Ce-nseamnă asta? Dar cu bătrânul nostru ce e? Ce s-a întâmplat?

— Lntreabă-l pe el! Răspunse Orozkul.

În casă, Bekei ajută soțului să-şi scoată hainele ude, îi dădu cojocul, apoi aduse samovarul şi începu să toarne ceai într-o pialu *.

— Nu vreau! Şi el o opri cu un gest scurt. Dă-mi să beau.

Nevasta aduse o sticlă de o jumătate neîncepută şi turnă în pahar.

— Umple-l! Porunci Orozkul. Dădu pe gât dintr-o înghițitură paharul cu vodcă, apoi se înfăşură în cojoc şi, aşezându-sepe koşma, rosti către Bekei: Tu nu-mi mai eşti soție, eu nu-ți mai sunt bărbat. Du-te şi să nu mai pui piciorul în casa asta! Pleacă până nu e prea târziu.

Bekei oftă, se aşează pe pat şi, înghițându-şi lacrimile ca de obicei, rosti încet:

— Iar?

— Ce iar? Zbieră Orozkul. Ieşi afară!

Bekei fugi din casă şi, ca întotdeauna, fringindurşi mâi-nile, începu să bocească în gura mare:

— Ah, nenorocita de mine! De ce m-am mai născut pe lumea asta.: în ăst timp, Momun gonea pe Alabaş să ajungă la băiețel. Alabaş era un cal iute. Totuşi Momun întârziase vreo

două ceasuri. Îşi întâlni nepotul pe drum. 11 aducea acasă învățătoarea. Aceeaşi învățătoare cu mâini aspre, îmbrăcată în acelaşi'palton pe care-l purta de cinci ani. Din pricina oboselii femeia arăta posomorită. Băiatul, cu ochii

* 'Cană, -'ceaşcă fără toartă.

Umflați – contenise de mult cu plânsul – meri: – alături de ea, cu ghiozdanul în mină, nenorocit şi urn Învățătoarea îl mustră cu asprime pe bătrânul Momun asta d'icălecase şi stătea în fața ei, cu capul plecat.

— Să nu mai aduceți copilul la şcoală dacă nu veniți li timp să-l luați, spuse ea. Pe mine să nu vă bizuiți, mi-ajung cei patru ai mei.

Momun îşi ceru din nou iertare şi din nou făgădui că nu se va mai întâmpla a doua oara.

Învățătoarea se întoarse la Gelesai, iar. Bunicul şi nepotul porniră spre casă.

Băiatul sta pe cal în fața bunicului. Tăcea. Bat rin, 1 r. j ştia ce să-i spună.

— Ți-e foame tare? Întrebă el. (

— Învățătoarea mi-a dat pâine, îngăimă nepotul

— Ce taci?

Sse. Ovat: mai eştichipiul de pe cap, îl sărută pe cretei, Băiatul nu se întoarse. Niindoi, abătuți şi tăcuți. Momun nu-l. Îne, îl strunea din frâu. Nefiind înşeuat, 'druncine p'rea tare pe băiat. Şi acum nu ce să se grăbească. Calul pricepu de în~ şi porni încet în buiestru. Fomăia. Iar i răsuna pe cărare. Călare pe '-memergi singur şi să cânți încet Ura te omul să cânte când e singuj i cu

E visurile neîmplinite, despiv. Are

Ce a fost odată în tinerețe, când t re-lmului îi place să ofteze după vr u-ile pentru totdeauna. Dar ce anurr. Rnul ama. Însă din când în când îi pla> ă se ui ăsta. Doreşte să se simtă el îns i cal cu mere straşnic, e ui. Neprt to~

Bălaiul

Nu ras

Câmbj

Ce
Bătrânu
I i-l pus
Des] ubit. Erdut
La 1 bun.
Un. Privind ceai a nepotului,
1 lui s urechile clăpăuge. se gânuea că din
Ta lui fără noroc, din toate ml'â;: > trudele
Iiile şi amărăciunile nu î-a rămas decât
Stă făptură neajutorată. Bine ar fi dacă
Icul ai izbuti să-l pună pe picioare. Greu o să-i mai
Lului de va rămâne singui. E numai eâl un şiiude porumb, dar e-dârz, dinlr-i) bucata. Ar trebui
Mai simp) u, mai blând. Cei de teapa lui Orozkurâl voi țd-l vor hăitui cum hăituie lupii un cerb.
Aici îşi aminti de maralii pe care-i zărise adineauri țâşnind ca nişte umbre repezi, năvalnice şi-i smulseseră piept strigătul de uimire şi bucurie.
— Tu ştii, copile? S-au întors maralii la noi, rosti bu-nicui Momun.
Băiatul îşi întoarse cu însufleţire capul peste umăi
— Adevărat?
— Adevărat. I-am văzut cu ochii mei. Erau trei.
— Da, de unde au venit?
— Cred că de dincolo de defileu. Sunt şi-acolo rezervaţii naturale. Toamna e frumoasă şi trecătoarea e deschisă. Au venit la noi în vizită.
— Şi-or să rămână la noi?
— Dacă o să le placă, or să rămână. Iar de nu se va atinge nimeni de ei, or sărămână de tot aici. Hrană e din belşug. Pot să trăiască şi o mie de marali. Odinioară, pe vremea Maicii Cerboaica cea Cornută, prin locurile noastre hălăduiau câtă frunză şi iarbă.
Simţind că băiatul se înviorează la auzul acestei veşti şi că încet-încet uită de supărare, bătrânul începu să-i po-ească iarăşi despre vremurile de demult, despre Maica Cerboaica

cea Cornută. Furat de poveste, se gândea cât de u, şor poți să fii fericit şi să aduci şi altuia fericirea! Să tot trăieşti mereu! Uite aşa, ca acum, în aceste cir Dar viața nu e rânduită astfel – alături de fericire, pin -deşte neîncetat, se vără în suflet, în viață nenorocirea, care dintotdeauna te urmăreşte necruțător, necontenit. Chiftişi în astă clipă, când el şi nepotul erau fericiți, în sufletul bătrânului, alături de bucurie, sălăşluia neliniştea: fi făcând Orozkul? Ce răfuială pregăteşte,? Ce pedeapsă o fi născocit pentru el, bătrânul, care cutezase să nu-i dea ascultare? Căci Orozkul nu va lăsa lucrurile aşa. Altfel nu s-ar chema Orozkul.

Pentru a nu se mai gândi îa nenorocirea care o aştepta pe fiica lui şi pe el, Momun povestea nepotului despre marali, despre nobleța, frumusețea şi iuțeala acestor animale, cu atâta înflăcărare, de parcă în felul acesta putea înlătura năpasta.

Băiatul era fericit. Nici nu bănuia ce-l aşteaptă acasă. Era numai ochi şi urechi. Cum, s-au întors într-adevăr imaralii? Înseamnă că aşa e! Bunicul zice că Maica cea Cornută a iertat fărădelegile săvârşite de oameni împotriva ei şi a îngăduit copiilor săi să se Întoarcă în munții IssâkKul-ului. Bunicul mai spune că acum au venit doar trei i aii să cerceteze cum e pe aici, iar dacă le-o place, toți maralii se vor întoarce în patria lor.

— Ata, îl întrerupse băiatul pe bunic, poate a venit ar Maica Gerboaica cea Cornută? Poate vrea să vadă

Cum e aici, la noi şi pe urmă să-şi cheme copiii, ce zici?

— Se poate, rosti Momun, nesigur şi tăcu. Bătrânul se ițea încurcat: oare nu se lăsase prea mult furat de

Avântul său şi-l făcuse pe băiat să creadă cu adevărat în vorbele lui? Dar bunicul Momun nu vru să schimbe credința nepotului. De altfel, ar fi fost şi prea târziu. Cine ştie? Zise el, dând din umeri. Se poate. se poate să fi venit chiar Maica Cerboaica cea Cornută. Cine ştie.

— Dar noi o să aflăm! Hai, ata, să mergem în locul acela unde ai văzut maralii. Spuse băiatul. Vreau să-i văd şt eu.

— Păi ei nu stau locului.

— Să ne luăm după urme. Să mergem mult-mult după urmele lor şi când îi zărim, măcar cu coada ochiului, ne întoarcem. Atunci ei or să fie încredințați că oamenii n-au să se-atingă de ei.

— Ce copil eşti! Zâmbi bunicul. Om vedea când om ajunge acasă.

Se apropiară de pichet pe poteca din spatele caselor. O casă privită din spate e ca şi un om când îl priveşti din spate. Cele trei case nu lăsau să se ghicească nimic din ce s-ar fi petrecut înlăuntrul lor. În curte, de asemenea, era pustiu şi linişte. Inima lui Momun se strânse de o presimțire rea. Ce s-o fi întâmplat? O fi bătut-o Orozkul pe ne-Borocita de Bekei? S-o fi îmbătat iar criță? Ce-ar fi putut să se întâmple? De ce e atâta linişte, de ce nu-i nimeni plin curte la ceasul acela? „Dacă toate-s la rostul lor, trebuie să scot din râu blestematul acela de buştean, îşi zise Momun. Dă-l încolo pe Orozkul, mai bine să nu te pui cu el. Mai bine să faci ce vrea şi să te laşi păgubaş. Căci măgarului n-o să-i dovedeşti că e măgar! „

Momun se apropie do grajd.

— Dă-te jos. Uite c-am ajuns, îi spuse el nepotului, ca şi când ar fi venit de la drum lung, căutând să nu-şi trădeze tulburarea. Dar când băiatul cu ghiozdanul său vru să alerge spre casă, bunicul Momun îl opri: Stai, să mergem împreună.

Duse calul în grajd şi, luându-şi nepotul de mână, pomi Spre casă. ‘- -

— Ia seama, zise bunicul către nepot, dacă o să fin ocărit, tu să nu te temi şi să n-asculți ce-o să se spună. Pe tine nu te priveşte. Treaba ta e să mergi la şcoală.

Dar nu se întâmplă nimic din toate acestea. Când ajunseră în casă, bunica îi aruncă lui Momun o privire lungă, mustrătoare şi, strângând din buze, îşi văzu mai departe de cusut. Bunicul, la rândul lui, nu zise nimic. Posomorit şi scrutător, rămase o vreme în picioare în mijlocul odăii, apoi luă de pe plită un castron mare cu tăiței, două linguri şi pâine şi se aşează cu nepotul în fața pdnzului întârziat.

Mâncau în tăcere. Bunica nici măcar nu se uita la ei. Pe fața-i cafenie şi zbârcită se întipărise minia. Băiatul înțelese că se întâmplase ceva foarte rău. Bătrânii continuau să tacă.

Băiatul fu cuprins de teamă şi de nelinişte, încât ii pieri foamea. Nimic nu-i mai rău ca atunci când oamenii stau la masă şi nu scot o vorbă, munciți de un gând tainic ştiut numai de ei, gând negru, plin de bănuială. „Poate că noi suntern de vină", se adresă el în gând ghiozdanului. Ghiozdanul sta pe pervazul ferestrei. Inima copilului se rostogoli pe duşumea, se cațără pe pervaz cât mai aproape de ghiozdan şi începu să-i şoptească: „Tu nu ştii nimic? De ce e bunicul atât de abătut? Cu ce e vinovat? De ce a întârziat şi a venit călare pe Alabaş şi fără să-i pună şaua? Aşa ceva nu s-a mai întâmplat vreodată. Poate că a întârziat fiindcă a văzut maralii în pădure? Şi dacă n-a fost nici un maral? Dacă nu-i adevărat? Atunci de ce a mai povestit? Căci Maica Cerboaica cea Cornută o să se supere tare rău dacă ne-a mințit."

Sfârşindu-şi prânzul, bunicul Momun îi spuse încet băiatului:

— Du-te afară, avem puțină treabă. O să m-ajuți. Vin şi eu îndată.

Băiatul ieşi ascultător. Numai ce închise uşa după: că glasul bunicii se şi auzi din casă:

— Unde te duci?

— Mă duc să scot buşteanul. Adineauri s-a înțepenit în râu, răspunse Momun.

— T Aha, ți-ai adus aminte! Izbucni bunica. Ți-ai dat seama! Du-te s-o vezi pe fiică-ta. A dus-o Gwlgeamal.la ea. Acum cine mai are nevoie de nătânga ta stearpă? Du-te să-ți spună cine este ea acum! Ca pe un câine râios a alun-gaț-o bărbatul ei din casă.

— A alungat-o şi gata! Rosti Momun cu amărăciune.

~ Aşa, vasăzică! Da' tu cine eşti? Crezi că dacă fetele ți-s nişte muieri fără eăpătâl, o să-l faci măcar pe ne-potu-tău mare şef, nu-i aşa? Aşteaptă mult şi bine! Uite pentru cine ai intrat în gura lupului! Ba încă ai mai încălecat şi pe Alabaş şi

te-ai dus să-l iei. Ian te uită la el? Mai bine ți-ai vedea lungul nasului, să ştii cu cin' te pui." O să-ți frângă gâtul ca la un pui de găină. De când ai început s-o faci pe grozavul? De când ai devenit firoscos? Nici să nu te gândeşti s-o aduci pe fiică-ta la noi! M-o ias să pună piciorul în prag.

Mâhnit. Băiatul păşea agale prin curte. În casă mai răsunau strigătele bunicii. Apoi se auzi uşa trântindu-se şi Momun ieşi grăbit din casă. Bătrânul se îndreptă spre casa lui Seidahmat, dar în prag îl întâmpină Gulgeamal.

— Mai bine nu acum. Mai pe urmă. Îi zise ea lui Momun, El se opri buimăcit. Plânge, a bătut-o, şopti Gulgea-r. Ial. Zice că de acum n-o să mai stea împreună. Iar pe dumneata te blesteamă. Zice că de toate numai tata e vinovat, Momun tăcea. Ce să mai zică? Acum nici fata lui nu să-l mai vadă!

— Oro kul bea întruna. E ca o fiară. Îi povestea Cuina! In şoaptă. Tăcură amândoi, gânditori. Gulgeart

Tor. Barem de-ar veni Seidahmat mai re->„ de. Astăzi trebuia să se întoarcă. Scoteați amândoi buş-țeanuâ şi măcar scăpați de asta.

— Parcă < vorba de buştean? Zise Momun, clătinând din cap. Căzu pe gânduri şi, zărindu-l pe nepot lângă el, îi spuse: Du-te şi te joaca.

Băiatul se îndepărtă. Se duse în şopron şi luă binoclul ascuns acoio. Îl şterse de praf., Prost ne mai merg treburile! Rosti el trist către binoclu. Se pare că eu şi ghiozdanul suntem de vină. Eh, dacă ar fi undeva o altă şcoală! M-aş fi dus cu ghiozdanul să învățăm acolo. Să nu ştie nimeni. Numai de bunicu mi-e milă, el ne-ar căuta. Şi tu, binoclule, cu cine ai mai privi la vaporul alb? Crezi că n-o să mă fac peşte? O să vezi! Am să mă duc înot spre vaporul alb."

Băiatul se ascunse după claia de fân şi privi în jur cu j binoclul. Era trist şi nu se uită prea mult. Altă dată nu s-ar mai fi săturat privind: munții, în care se strecurase toamna, acoperiți de pădurile atinse şi ele de toamnă: pe culmi – aşternuți cu omăt alb, la poale – arzând ro ca focuL

Băiatul puse binoclul la loc şi, ieşind din şopron, îl văzu pe bunic trecând prin curte cu calul înhămat. Se *-cea spre râu. Băiatul vi u să alerge după el, dar fu oprit de strigătul lui Orozkul. Orozkuâ ieş: ubă din casă, numai în flanelă de corp, cu şuba pe umeri. Fața îi era roşie ca un uger de vacă umflat.

— Hei, tu! Strigă el amenințător către Momun. Unde duci calul? Du-Î înapoi la locul lui. O să scoatem buşteanul şi fără tine. Să nu îndrăzneşti să te-aiingi de el. Nu mai ai ce căuta aici. Te dau afară de l-a pichet. Cară-te unde vrei *

Bunicul zâmbi amar şi duse calul înapoi în grajd. Se făcuse dintr-o dată mai mic şi mai bătrân. Mergea iîrm-du-şi picioarele şi privind drept înainte.

Băiatul se simți năpădit de durere. De mila bunicului i se umplu sufletul de obidă sufocându-l şi. Pentru ca nimeni să nu vadă că plânge. Fugi pe malul râului. Dinaintea lui, cărarea când se întuneca ți dispărea, când i se aşterne» din nou la picioare. Fugea şi lacrimile îi curgeau şir Iată bolovanii lui dragi de lângă mal: „tancul”. Lupul”, „şaua”, „cămila culcată”. Nu le spuse nimic, tot cepe: nepăsători. Îmbrățişa numai cocoaş;

Railei cule prăbuşindu-se pe granitul roşcat, iz;

În hohote dt pââns amarnic, neogoit. Plânse mult, p’n încetul cu încetul se potoli.

În sfârşit. Îşi înălță capul, îşi şterse ochii şi, privind înainte, rămase încremenit.

Chiar în fața lui, pe malul celălalt, lângă apă, stăteau trei marali. În carne şi oase. Beau apă şi părea că se saturaseră. Unul dintre ei – cel care avea coarnele cele mai mari şi mai grele – îşi aplecă iar capul spre apă. Întin-zându-l de parcă ar fi vrut să-şi privească podoaba coarnelor în micul golf al râului ca într-o oglindă. Era roşcat la culoare, cu pieptul lat şi puternic. Când îşi săltă capul, de pe buza lui acoperită cu păr de culoare deschisă se pre-unseră câteva picături de apă. Mişcând din urechi, cerbul se uită cu luare-aminte la băiat.

Dar cu şi mai multă luare-aminte se uita la băiat o cer-boaică albă. cu coapse zvelte şi cu o coroană de coarne subțiri

şi rămuroase pe cap. Coarnele ei erau ceva mai mici, dar negrăit de frumoase. Semăna aidoma cu Maica Cer-boaica cea Cornută. Avea ochi mari, luminoşi. Era chipeşă ca o iapă tânără care fată în fiecare an câte un mânz. Maica Oerboaica cea Cornută se uita țintă la el. de parcă încerca să-şi aducă aminte unde-l mai văzuse pe acr-t |

Capul mare şi cu urechile clăpăuge. Ochii ei umezi străluceau licărind în depărtare. Din nări se ridica un abur uşor. Alături, puiul ei fără coarne, întors cu spatele, rodea ramuri de răchită roşie. Lui nu-i păsa de nimic. Era bine hrănit, puternic şi şăgalnic. Încetând deodată să mai roadă crenguțe, zburdă vioi, o împinse pe cerboaică cu greabă-nul şi, țopăind mereu în jur, începu să se alinte pe lingă ea, frecându-se cu capul lui ciut de coastele Maicii Cerboaică cea Cornută. Iar Maica Cerboaică se uita şi se tot uita ia băiat.

Ținându-şi răsuflarea, băiatul ieşi de după bolovan şi, cu mâinile întinse înainte, ca în vis, coborî pe mal până lângă apă. Maralii nu se speriară defel. Îl priveau netulburați de pe malul celălalt.

Intre ei curgea râul repere, verzui-transparent, clocotind şi revărsându-se peste mormanele de pietre de sub apă. De n-ar fi fost acest râu care-i despărțea, de bună seamă că ar fi putut să se apropie de marali şi să-i atingă cu mâna. Maralii stăteau pe grohotişul curat şi neted. Dincolo de ei, acolo Unde se sfârşea fâşia prundişului, se întindeau ca o vâlvătaie roşie tufişurile tomnatice ale pădurii de tugai. Mai sus se întindea povârnişul argilos, deasupra povârnişului – plopii de munte şi mestecenii scăl-> dați în aur şi purpură, iar mai sus – codrii cei mari şi zăpezile albe pe piscurile stâncoase.

Băiatul închise ochii, apoi îi deschise iar. În fața îuiî se desfăşura aceeaşi privelişte, iar în apropierea crângului roşu de tugai, pe prundişul spălat de ape, se aflau aceiaşi mârâii legendări.

Dar iată că se întoarseră şi porniră unul după altul spre pădure. Înainte mergea maralul cel mare, la mijloc puiul ciut şi în urma lor Maica Cerboaică cea Cornută. Ea privi înapoi,

uitându-se încă o dată la băiat. Maralii intrară în tugai, strecurându-se printre tufişuri. Crengile roşcate se" legănau deasupra lor, frunzele de aramă cădeau pe spinările lor netede, mlădioase.

Apoi o luară pe cărare în sus, până deasupra povârnişului. Aici se opriră. Din nou băiatului i se păru că maralii se uită la el. Maralul cel mare întinse gâtul şi, cu coarnele date pe spate, bubui ca o trâmbiță: Bu-u,. Bu-u.!" Glasul lui. Răsună peste povârniş, peste râu, rostogolindu-se într-un ecou prelung: U-u, u-u! „.? JB

Abia. În clipa asta. Băiatul se dezmetici". O luă la goană spre casă pe cărarea cunoscută. Fugea cât îl țineau pieioa*

Rele. Trecu ca o vijelie prin curte şi, deschizând uşa cu zgomot, strigă din prag printre gâtâituri:

— Ata! Au venit maralii! Maralii! Sunt aici! Bunicul Momun privi la el din colț, unde stătea amărât

Şi tăcut. Nu spuse nimic, de parcă nu pricepea despre ce este vorba.

— Sttt! Sfârşeşte cu gălăgia! Îl țistui bunica. Dac-au venit, să fie sănătoşi, acum nu ne arde de ei.

Băiatul ieşi tăcut. În curte era pustiu. Soarele de toamnă asfințea peste Muntele Străjii, peste lanțul vecin al munților golaşi, învăluiți în amurg. Văpaia lui ardea rece deasupra pustiului înghețat al munților, revărsându-se de jur împrejur în reflexe alunecoase peste piscuri, în păduri se aşternu zăbranicul înserării.

Vântul începu să sufle dinspre zăpezi. Băiatul tremura, îl luase cu frig.

VI

Tremura şi când se culcă în pat. Multă vreme nu putu să adoarmă. Afară se lăsase noaptea. Îl durea capul. Dar băiatul nu zise nimic. Şi nimeni nu ştia că el se îmbolnăvise, îl uitaseră.

Dar cum s-ar fi putut să nu-l uite!

Bunicul se zăpăcise de-a binelea. Nu-şi mai găsea locul. Ba ieşea, ba intra şi se aşeza abătut, oftând din greu, ba se ridica

şi pleca iarăşi afară. Bunica bodogănea mâ-nioasă, învârtindu-se de colo până colo, ieşea în curte, apoi venea îndărăt. În curte răsunau neclar nişte voci sacadate, se auzeau paşi grăbiți, înjurături – se pare că Orozkul suduia din nou – cineva plângea cu sughițuri.

Băiatul stătea liniştit în pat şi tot mai mult îl oboseau acele glasuri, acel du-te-vino şi tot ce se petrecea în casă şi afară.

Închise ochii şi, alinându-şi singurătatea, reînvie în închipuire cele întâmplate astăzi, tot ceea ce el dorea să vadă. Stătea pe malul râului. Apa curgea atât de repede, încât era cu neputință s-o priveşti prea multă vreme: te apuca amețeala. De pe malul celălalt, maralii se uitau la el. Cei trei marali pe care-i văzuse pe-nserat erau acum din nou acolo. Totul se repetă aidoma. Când îşi săltă capul, de pe buza umedă a cerbului cel marc se prelinseră aceleaşi picături în apa micului golf al râului. Maica Cerboaică cea Cornută* ca şi mai înainte, se uita țintă la

Ca ochi blânzi şi mțeteg tori. Ochii ei erau negri şi umezi. Băiatul se miră că Maica Cerboaica cea Cornută poate să ofteze ca o ființă omenească. Trist şi amarnic, ca bunicul lui Pe urmă plecară, luând-o prin tufişurile de ttigai. Crengile roşcate se legănau deasupra lor, frunzele de aramă cădeau pe spinările lor netede, mlădioase. Ajunseră sus, pe povârniş. Acolo se opriră. Ma-ralul cel mare îşi întinse gâtul şi, dându-şi coarnele pe spate, bubui ca o trâmbiță: „Bu-u, bu-u!” Băiatul zâmbi în sinea lui, amintindu-şi cum glasul maralului cel mare răsunase peste râu, rostogolindu-se într-un ecou prelung. Apoi maralii se mistuiră în pădure. Dai’ băiatul nu voia ssă se despartă de ei şi încercă să readucă în închipuire tot ce dorea el să vadă.

Şi din nou prin fața lui prinse să curgă năvalnic râul cel mare şi repede. Îl apuca amețealadin pricina iuțelii torentului. Sări şi străbătu râul în zbor. Coborî lin în apropierea maralilor, care stăteau, ca şi mai înainte, pe prun-diş. Maica Cerboaica cea Cornută îl chemă spre ea:

— Al cui eşti?

Băiatul nu răspunse, îi era ruşine să spună al cui e.

— Eu şi cu bunicul te iubim tare mult, Maică CerL-aşteptam de multă vreme, rosti el.

— Şi eu te cunosc. Şi pe bunicul tău îl cunosc. E un om bun, spuse Maica Cerboaica cea Cornută.

Nespus, dar nu ştiu cum să-i

În casă nu se afla nimeni. Fitilul arsese tot şi lanypa abia mai lumina. Băiatul vru să se scoale ca să bea apă, dar în curte răsunară iarăşi glasuri ascuțite: cineva striga ia altcineva, cineva plângea şi altcineva încerca să-l potolească. Apoi zarvă şi tropăit de picioare. Pe urmă, chiar pe sub fereastră, gemând şi gâfâind, se buluciră doi şi parcă unul trăgea de celălalt. Uşa se descr cu zgomot şi bunica, furioasă din cale afară, răsufli greu, îl im' pur şi simplu, în casă pe bunicul Mc n. Niciodaii tul nu-l văzuse pe bunicul său atât de speriat. Pă nu-şi dă seama de nimic. Ochii bătrânului rătăcea miciți. Bunica îl înghionti în piept, silindu-l să se

— Şezi. Şezi, nărod bătrân. Şi nu te vârî undi

I că

Bucu

Ac în peşte şi să mă duc pe râu în a vaporul cel alb? Zise el deodată.

Băiatul se mulțumească.

— Vrei să na -jos pimă în Issâk-Kul

Asta putea să facă. Dar Maica Cerboaica cea Comuta nu-i răspunse. Atunci, băiatul începu să se dezbrace şi, îa f< 1 ca în timpul verii, zgribulindu-se, intră în apă, ținân-du-se de o crenguță de răchită ce creştea pe mal. Însă apa nu era rece ca gheața, ci caldă, fierbinte şi sufocantă. El înotă pe sub apă cu ochii deschişi. Firicelele de n auriu şi pietricelele de sub apă prinseră să i se învârte în jur, puzderie, ca un roi zumzăitor. Se înăbuşea, iar rentul fierbinte îl trăgea şi-l ducea cu el.

— Ajutor! Ajută-mă, Maică Cerboaica, că şi eu şi copilul tău. Maică Cerboaica! Strigă el tare.

Maica Cerboaiea cea Cornută alerga în urma lui pe mat Fugea repede şi vântul şuiera printre coarnele ei

Băiatul aruncă pătura de pe el şi se simți mai uşurat Era lac de sudoare. Dar amintindu-şi că în asemenea împrejurare bunicul îl învelea şi mai btae, se acoperi ava

Şezi, şezi, Fierbe oala! E prima oara cân Dacă vrei ca totul să şfarț băga nasul. Fă ce-ți spun! Pricepi? Ne izgoneşte de pe l bătâț?

Se întâmplă una ea u bine. Stai acolo

Zi? Altfel ne izgpământului. Unei.

J'arâ grăbită. Xrăşi linişte. Se

— Ită ' LPUI

Meh auzea numai_

Unicului. Şedea pe pricinci ui nâinile-i trerourânde. Deodată, ridicând brațele, gemu adreducem, „acum, la bâirânețe? Unde? Cu aceste cuvin nica trânti uşa şi ic

În casă se făt rația hârâită şi sa sobei, strângândubătrânul căzu în i sându-se nu se ştie; i:

— Ia-mă şi f; vrei cu nenorocitul de mine mai dăruieşte-i un copil. Nu mai am putere s-o privesc î Dăruieşte-i măcar unul singur, fie-ți milă de noi.

Plângând. Bătrânul se ridică. Clătinându-se şi spriji-ninduse de perete, dibui clanța. Ieşi trăgând uşa după el,.5- «r. «ir> afQi-ă r> nn ti nu A să nlâneă înfundat, cu fălcile în-

! Njşi-acolo, afară, continuă să plângă înfundat, cleştate.

Băiatul se simțea rău cald, când rece. Vru să st (iar picioarele şi mâinikdurere. Bătrânul plângistdezlănțuisi1 clin nou. Mau pe amândo; ii implora! Mal.

VEugie în lumea lui închipuită. S ai'la pe maltil râului repede, iar pe celălalt idiş, stăteau aceiaşi marali. Băiatul începu să -Taică Cerboaica, adu în coarnele tale. Un leamătuşa Bekei. Te rog tare mult. Adu-le un

II lua iar cu frig. Îi era când scoale şi să se ducă la bunicul, iu-l ascultau. Capul îi plesnea; afară. În curte, Orozkul. Beat, ituşa Bekei țipa deznădăjduită să se potolească glasul bunicii

Ş-i ai lui Gulg (j Băiatul se Din no pe pi roage:

Găn pentr

Ibă şi ei un copil 213

Apoi alergă prin

I

Spre Maica Cerboaica cea Cornută. Apa nu se făcea mai adâncă, dar nici ei nu sg apropia de malul celălalt, de parcă bătea pasul pe loc. Tot timpul se ruga, se ruga fierbinte de Maica Cerboaica cea Cornută: „Adu-le un leagăn în coarne! Fă să nu mai plângă bunicul nostru. Fă ca unchiul Orozkul să n-o mai bată pe mătuşa Bekei. Fă să aibă şi ei un copil! Eu am să-i iubesc pe toți. Şi pe urn chiul Orozkul am să-l iubesc, numai dăruieşte-i şi lui unj copil! Adu-le un leagăn în coarnele tale.”

Băiatului i se păru că în depărtare răsună un clopoțel. Răsuna din ce în ce mai tare. Parcă era Maica Cerboaica cea Cornută, care alerga prin munți, purtând în’ coarnele ei, agățat de toartă, un leagăn de copil – un beşik de mesteacăn cu clopoțel. Clopoțelul leagănului ră4 suna necontenit. Maica Cerboaica venea zorită. Clinchc-‘ tul zglobiu al clopoțelului se auzea din ce în ce mai aproape.

Dar oare ce-o fi asta? O dată cu clinchetul clopoțelului se auzea acum un duduit înfundat de motor. Dej undeva venea un camion. Huruitul maşinii creştea tot mal mult, se făcea tot mai. Desluşit, iar clopoțelul se auzea din ce în ce mai sfios, clinchetul răsuna tot mai arar şi curând se pierdu în zgomotul motorului.

Băiatul auzi cum o maşină grea se apropia zăngănind de curte. Clinele se repezi spre ea lătrând. O clipă, în fel reastră săgeta lumina farurilor, apoi se stinse. Motorul amuți. Uşile cabinei se trântiră. Vorbind între ei, noii vel niți – judecind după voci, erau trei – trecură pe lângl fereastra dincolo de care zăcea băiatul.

— A venit Seidahmat! Răsună deodată vocea buciM roasă a lui Gulgeamal, care alergă grăbită în întâmpț narea soțului. De când te aşteptăm!

— Bună seara! Îi răspunseră necunoscuții.

— Ce mai e pe aici? Întrebă Seidahmat.

— Ce să fie? Bine. De ce aşa târziu?

— Mai întrebi? Am avut noroc, altfel cine ştie mai întârziam. Ajunsesem la sovhoz şi aşteptam o maşini de ocazie. Dumnealor tocmai veneau la noi după buşteni povestea Seidahmat. În defileu e întuneric. Drumul ştii cum este.

— Da' Orozkul unde-i? E acasă? Întrebă unul di noii sosiți.

— E acasă, răspunse nesigură. Gulgeamal. E cam bolnav. Dar n-aveți grijă, veți înnopta la noi. Avem. Loc*. Şi mergem! '».

Porniră, însă după câțiva paşi se opriră:

— Seara bună, aksakal! Seara bună, baibice!

Noii veniți se salutară cu bunicul Momun şi cu bunica. Pesemne că se ruşinaseră de călători şi le ieşiseră înainte, aşa cum se cade să-i întâmpini pe străini. Oare se va ruşina şi Orozkul? De nu s-ar face de râs, pe el şi pe alții!

Băiatul se mai linişti puțin. Parcă se simțea mai bine, Capul nu-l mai durea atât de tare. Se gândi chiar să se scoale şi să se ducă să vadă cum e maşina: pe patru roți ori pe şase? Nouă sau veche? Ce remorcă o fi având? Astă-primăvară, într-o zi, la ei la pichet poposise un camion, militar. Avea roți înalte şi era cârn, de parcă cineva ii tăiase nasul. Şoferul, un tânăr soldat, i-a îngăduit băiatului să urce în cabină. Ce grozav! Un militar cu epoleți aurii s-a dus în pădure cu Orozkul. De ce? Aşa ceva nu se mai întâmplase vreodată.

— Căutați un spion? Îl întrebase băiatul pe soldat. Acesta i-a răspuns zâmbind:

— Da, căutăm un spion.

— La noi n-a venit încă nici un spion, a rostit băiatul, trist.

Soldatul a izbucnit în râs.

— Ce să faci cu el?

— L-aş fugări şi l-aş prinde.

— Ia te uită ce mai viteaz! Eşti încă mic, să mai creşti.

Câtă vreme militarul cu epoleți aurii a umblat cu Orozkul prin pădure, băiatul a stat de vorbă cu şoferul.

— Mie îmi sunt dragi toate maşinile şi toți şoferii, a spus el.

— Cum aşa? S-a interesat soldatul.

— Maşinile sunt frumoase, puternice şi iuți. Şi miros plăcut a benzină. Iar şoferii sunt tineri şi toți sunt copiii Maicii Cerboaica cea Cornută.

— Ce? Cum? A întrebat soldatul, nedumerit. Care maică cornută?

— Da' ce, matale nu ştii?

— Nu. N-am auzit niciodată de aşa ceva.

— Da' matale cine eşti?

— Sunt din Karaganda, Şcoala de mineri.

— Nu, al cui eşti?

— Al tatii şi al mamei.! *" Şi ei ai cui sunt?

Sunt kazah. Am învățat Ia

— Pai la fel: ai tatii şi ai mamei.

— Şi ei?

— Ascultă, aşa poți să întrebi la nesfârşât.

— Eu sunt fiul fiilor Maicii Cerboaiea eea Comwn

— Cine ți-a spus asta?

— Bunicul.

— De, aşa o fi.

— Şi soldatul a clătinat din cap, îr doindu-se de cele auzite.

Îi plăcea băiatul acesta cu capul mare şi cu uri clăpăuge, fiul fiilor Maicii Cerboaiea cea Cornută. Soli tul era însă oarecum încurcat când ieşi la iveală că nhabar de unde se trage neamul său şi nici măcar e şapte spițe obligatorii ale familiei sale nu le cunoaşti Soldatul ştia numai pe tatăl, pe bunicul şi pe străbun» său. Mai departe însă.

— Pe tine nu te-au învățat să ții minte numele ceâi şapte strămoşi? L-a întrebat băiatul.

— Nu m-au învățat. Da' de ce? Uite că nu ştiu sim se întâmplă nimic. Trăiesc ca tot omul.

— Bunicul zice că dacă oamenii nu-şi vor mai aminte de părinți, atunci se strică.

— Cine se strică? Oamenii?

— Da.

— De ce?

— Bunicul zice că atunci oamenii n-au să se mai reşi-| neze de faptele rele, deoarece copiii şi copiii copiilor loi nu-şi vor mai aminti de ei. Şi nimeni n-o să mai facă fapți bune, pentru că urmaşii tot nu vor şti de ele.

— Halal bunic! S-a minunat sincer soldatul. Ini sunt bunic. Îți împuiază capul cu tot felul de aiureli. Lai tu ai ditamai căpățâna. Şi urechile ți-s ca locatoarele di la poligonul nostru. Nu asculta ce spune! Noi mergerr spre comunism, zburăm în cosmos şi el ce te-nvață? Ax trebui să vină cu noi la lecțiile de pregătire politică, ți l-am instrui cât ai zice peşte. Când o să creşti şi-o să îrv veți carte, să pleci de la bunicul tău. E un incult, o fără carte.

— Nu, eu de la bunicul ri-o să plec niciodată, i-a ră.

— Puns băiatul. E om bun.

— Ei, asta spui acum. Mai târziu o să înțelegi. Acum. Ascultând glasurile de afară, băiatul îşi amii-M

De maşina militară, precum şi că atunci n-a izbutit ss” -i lămurească pe deplin soldatului de ce şoferii de pe ai<, în orice caz, cei cunoscuți de el, se socoteau fiii Maicii Cerboaiea cea Cornută.

Băiatul îi spusese adevărul. În cuvintele lui iwt era nimic scornit. Anul trecut, tot aşa la vreme de toamnă, poate ceva mai târziu, în munți au venit după fân maşinile sovhozului. N-au trecut pe lângă pichet: puțin mai departe au cotit-o pe drumul spre valea Arcea şi au urcat sus, acolo unde de cu vară fusese cosit fânul ce urma să fie cărat în toamnă la sovhoz. Auzind huruitul neobişnuit al motoarelor pe Muntele Străjii, băiatul alergase la râs-pântie. Atâtea maşini deodată! Una după alta! O coloană întreagă. A numărat cincisprezece bucăți.

Vremea căta să se schimbe. De la o zi la alta putea începe să ningă şi atunci „adio fân până la anul viitor”. În locurile acestea, dacă nu izbuteşti să transporți fânul la timp, apoi să-ți iei gândul de la el. Se strică drumul şi nu mai treci. Se vede că la sovhoz întârziaseră cu felurite treburi, iar când vremea i-

a strâns cu uşa, s-au gândit să care tot fânul deodată, cu toate maşinile. Dar n-a fost să fie aşa. „

Băiatul însă habar n-avea de toate acestea, dar de fapt ce-i păsa lui? Zăpăcit de bucurie, el alerga pur şi simplu înaintea fiecărei maşini, luându-se la întrecere, apoi o în-tâmpina pe următoarea. Camioanele se perindau unul după altul, noi-nouțe, cu cabine frumoase, cu parbrizuri mari. În cabine stăteau tineri gighiți, toți unul şi unul, fără mustăți. În unele cabine erau câte doi. Însoțitorii veneau să încarce şi să lege fânul. După cum i se părea băiatului, toți erau frumoşi, viteji şi veseli.

De fapt, băiatul nu se înşelase. Aşa era. Maşinile flăcăilor erau în stare bună. Înaintau cu viteză pe drumul tare, pietruit, după ce lăsaseră în urmă panta Muntelui Străjii. Băieții se arătau bine dispuşi. Cum să nu fie, când vremea era frumoasă, iar aici – de unde o fi răsărit?

— Un ştrengar urecheat şi cu capu mare aleargă înaintea fiecărei maşini, zăpăcit de o bucurie fără mrdrgini! Cum să nu râzi şi să nu-i faci cu mâna şi să-l amenințI în glumă, ca el să râdă şi mai vârtos, să fie şi mai zburdalnic?

Ultimul camion chiar s-a oprit. Din cabină s-a aplecat un tânăr flăcău în haine militare: cu manta marinărească fără epoleți şi fără bonetă soldățească, ci cu şapcă.

Era şoferul.

— Hai noroc! Ce faci aici? S-a adresat el băiatttâui, Îăcându-i ştrengăreşte cu ochiul.

— Nimic, a răspuns băiatul cu sfială.

— Tu eşti nepotul bunicului Momun?

— Da.

— Nu m-am înşelat. Şi eu sunt bughin. Băieții care au trecut pe aici tot bughini îs. Ne ducem la f în. Bughinii din ziua de azi nu mai ştiu unul de altul, s-au răspândit în toate cele patru zări. Transmite-i salutări bunicului. Spune-i că l-ai văzut pe Kulubek, fiul lui Ciotbai. Spu-ne-i că m-am întors din armată şi acum sunt şofer la sovhoz. Rămâi cu bine!

La plecare, Kulubek i-a dăruit băiatului o insignă militară tare frumoasă. Semăna cu o decorație.

Maşina a mârâit ca un leopard şi a pornit să le ajungă pe celelalte. Băiatul a simțit deodată că tare ar vrea să plece cu acest flăcău prietenos şi îndrăzneț, cu manta marinărească, cu acest frate bughin. Însă drumul rămăsese pustiu şi el a trebuit să se întoarcă acasă. Insigna şi-a agățat-o în piept. Era tare mândru când a povestit bunicului despre întâlnirea sa.

În ziua aceea, spre seară, a început să sufle deodată cu putere vântul dinspre San-Taş, de acolo de unde masivul se sprijinea cu fruntea de bolta cerului. S-a dezlănțuit o vijelie nemaipomenită. Frunzele se ridicau în vâr-tejuri deasupra pădurii şi, înălțându-se tot mai sus, în cer, şi-au pornit zborul foşnitor peste piscurile munților. Deodată a început să viscolească, încât vai de călătorul aflat la drum. Şi numaidecât s-a pus să ningă. O beznă albă se abătuse asupra pământului. Pădurile se clătinau, râul se învolburase. Zăpada cădea cu nemiluita, învifo-i îndu-se., Cu chiu cu vai au izbutit să adăpostească vitele, să strângă câte ceva de prin curte şi să care în casă cât mai multe lemne. Apoi nici nasul nu se mai încumetau să-l scoată afară. Cum naiba să se mai încumete pe o viforniță atât de cumplită şi neaşteptată?!

— De ce oare, de ce? Se întreba neliniştit bunicul Momun, aprinzând focul în sobă.

Ciulea mereu urechea la şuieratul vântului şi mereu se apropia de fereastră. Afară, urgia ninsorii se întețea cu repeziciune.

— Da’ mai stai locului! Bodogănea bunica. Ce, e prima oară când vezi aşa ceva? „De ce oare, de ce?” îi îngâna «*a. Pentru că a venit iarna!

— Aşa deodată? În mai puțin de o zi?

— Şi de ce nu la p adică? Ce, o să te-ntrebe pe tine? A. vrut iarna să vina şi uite c-a venit!

În hornul casei şuiera vântul. La început, băiatul era puțin înfricoşat. Înghețase ajutându-l pe bunicul pe afară, dar

curând focul se înteţise, se făcuse cald. În casă începuse să miroasă a răşină arsă, a fum de lemn de pin şi băiatul, încălzindu-se, s-a liniştit.

Pe urmă au cinat şi s-au culcat. Afară ningea fără istov. Vântul vuia amenințător, viscolind zăpada.

„în pădure, desigur, o fi prăpădul de pe lume", îşi zicea băiatul, trăgând cu urechea la zgomotele de afară. Şi deodată l-a năpădit teama când pe undeva s-au auzit nişte glasuri, strigăte nelămurite. Cineva striga pe cineva, cineva răspundea. La început, băiatul a crezut că i se păruse. Cine putea să sosească la pichet pe o astfel de vreme? Dar bunicul Momun şi bunica ciuliseră şi

Ei urechea.

— Oameni! A spus bunica.

— Da, a răspuns bunicul, nesigur. Apoi a zis, îngrijorat: Cine să fie la ceasul ăsta? După care a început să se îmbrace în grabă.

Bunică se foia şi ea de colo-colo. S-a sculat şi a aprins lampa. Băiatul, temându-se parcă de ceva, şi-a tras la repezeală hainele pe el. Între timp oamenii se apropiat' de casă. Li se desluşeau glasurile şi zgomotul paşilor. Căl-când pe zăpada viscolită ce scârțâia sub tălpi, necunoscuții au urcat bocănind pe verandă şi au bătut la uşă:

— Deschide, aksahal! Înghețăm!

— Cine sunteți?

— Oameni buni.

Momun a deschis uşa. O dată cu rotocoaleie de aer rece, o dată cu vântul şi omătul, în casă s-au bulucit, acoperiți de nea, tinerii şoferi care trecuseră în ziua aceea spre valea Arcea ca să transporte fânul. Băiatul i-a recunoscut numaidecât. Printre ei era şi Kulubek, cel cu mantaua marinărească, ce-i dăruise insigna. Pe unul dintre ei îl duceau ținându-l de subsuori. Omul gemea şi îşi tira un picior. În, casă s-a stârnitdintr-o dată învălmăşeală.

— Astapralla*. 'Ce-i cu voi? S-au văitat într-un glas bunicul Momun şi bunica.

— O să vă povestim mai târziu! În urmă au rămas încă şapte băieţi de-ai noştri. Numai de n-ar rătăci drumul. Haide, şezi colea! Şi-a scrâritit piciorul, a spus Kulubek, precipitat, aşezându-l pe flăcăul care gemea pe pn-chiciul sobei. „

* Fereşte-ne, Doamne!

— Unde au rămas ceilalți? A întrebat bunicul Moraun, grăbit. Plec îndată să-i aduc. Dă fuga, i-a mai spus el băiatului şi zi-i lui Seidahmat să\u226? Nă iute cu lanterna electrică.

Băiatul a țâşnit pe uşă afară, dar s-a oprit brusc, pierzându-şi respirația. Toată viața va ține minte clipa aceea îngrozitoare. O lighioană flocoasă. cu răsuflarea de gheață, îi înhățase de gât şi începuse să-l zgâlțâie. Dar el n-a dat îndărăt. S-a smuls din ghearele ascuțite şi. Ferindu-şi capul cu mâinile, a alergat spre casa lui Seidahmat. Avea ‘ de făcut doar vreo douăzeci-treizeci de paşi, dar lui i se păreacă aleargă departe prin viforniță, ca un batir în ajutorul războinicilor săi. Inima îi era plină de bărbăție şi hotărâre. Se simțea puternic şi neînfricat şi în vreme, ce fugea spre casa lui Seidahmat, a izbutit să săvârşească asemenea fapte de vitejie, încât ți se tăia răsuflarea. Sărea i peste prăpăstii de pe un munte pe altul, tăia cu spada hoardele vrăjmaşilor, salva pe cei ce ardeau în foc şi pe cei ce se înecau în fluviu, urmărea cu un avion de vână-toare, deasupra căruia flutura un drapel roşu, dihania flocoasă şi neagra, care fugea din calea lui peste munți şi peste văi. Avionul său de vânătoare zbura ca glonțul pe urma monstrului. Băiatul trăgea în el cu mitraliera şi striga: „Loveşte-l pe fascist!” Şi pretutindeni îl însoțea Maica Cerboaica cea Cornută. Ea era mândră de el. Când băiatul a ajuns aproape de uşa casei lui Seidahmat, Maica Cerboaica cea Cornută i-a zis: „Iar acum salvează-mi copiii, pe tinerii şoferi!” „îi voi salva, Maică ‘ Cerboaica, îți jur!” a rostit băiatul cu glas tare şi a bătut la uşă.

— Repede, nene Seidabmat! Vino să-i salvăm pe-ai noştri! A rostit aceste cuvinte dintr-o suflare, încât Seidahmat şi Gulgeamaî au sărit în sus. Speriați.

— Pe cine să salvăm? Ce s-a întâmplat?

— Bunicul a zis să vii iute cu lanterna electrică. S-au I din sovhoz.

— Neghiobule! De ce nu spui aşa? A ocărit Seidahmat, pregătindu-se de plecare.

Dar băiatul nu s-a supărat câtuşi de puțin pentru asta. De unde să ştie Seidahmat ce fapte de vitejie săvârşise el ca să ajungă până ia ei? Ce jurământ rostise el î Băiatul nu şi-a pierdut cumpătul nici când a aflat că bunicul Momun şi Seidahmat îi întâlniseră pe cei şapte şoferi în apropierea pichetului şi-i conduseseră acasă. Căci se putea întâmpla şi altfel. Primejdia pare uşoară numai după

Ce a taxi.it. Dar, orkum, bine că i-au găsit. Seid, i-a luat acasă. Chiar şi Orozkul a primit cinci oameni să doarmă la el. A trebuit să-l trezească. Ceilalți s-au îngh sxiit în casa bunicului Momun.

În munți viscolul nu se ostoise. Băiatul a ieşit o clipă pe verandă şi n-a putut să-şi dea seama care-i dreapta, eare-i stânga, unde e sus şi unde-i jos. Noaptea viforoasa se învălătucea cu furie. Neaua se aşternuse până la genunchi.

Numai după ce toți şoferii din sovhoz fuseseră găsiți, dnd se încălziseră şi scăpaseră de frică şi de ger, bunicul Momun a început, prevăzător, să-i iscodească ce s a întâmplat cu ei, deşi era clar că îi prinsese vremea rea pe drum. Băieții povesteau, iar bătrânul şi bunica oftau.

— Vai, vai, vai! Se minunau ei de cele întâmplate şi mulțumeau lui Dumnezeu. Stt*îngându-şi mâinile la piept.

— Of, măi flăcăilor, păi v-ați îmbrăcat şi voi atât de uşor. Îi dojenea bunica, tumându-le ceaiul fierb: Cam vii în munți cu asemenea veşminte?! Sunteți nişte copii, asta e, nişte copii! Vă fuduliți, vreți să faceți pe orăşenii. Dacă rătăceați drumul, ferească Dumnezeu! Până în zori vă prefăceați în sloiuri de gheață.

— Dar cine s-a gândit c-o să se întâmple aşa ceva? I-a răspuns Kulubek. De ce să ne îmbrăcăm călduros? Când se strică vremea, maşinile noastre se încălzesc de la motor. Şezi

ca în casă şi învârteşti de volan. În avion, care zboară la asemenea înălțime, că munții, priviți de sus, par nişte movilite, când afară e ger de patruzeci de gratie, înăuntru oamenii umblă în cămaşă.

Băiatul se culcase între şoferi pe cojocul de oaie. Se strânsese lângă Kulubek şi asculta cu multă luare-aminte discuția celor mari. Nimeni nu ghicea că el, într-un fel, era bucuros că se stârnise viscolul năprasnic, care îi silise pe flăcăi să caute adăpost la ei la pichet. În adâncul inimii, el dorea ca viscolul să nu contenească măcar vreo trei zile şi flăcăii să locuiască ia ei. În tovărăşia lor era atât de bine, atât de interesant. Bunicul, de bună seamă, îi cunoştea pe toți. Dacă nu pe ei personal, atunci pe tații şi pe mamele lor.

— Uite, i-a zis. Bunicul nepotului său, cu o undă de «îândrie în glas, i-ai cunoscut pe frații tăi din neamul Bugu. Acum o să ştii ce fel de oameni sunt. Priveşte-i î Tare mai slnt voinici gighiții de azi! Să vă dea Dumnezeu sănătate! Mi-aduc aminte, în patruzeci şi doi, iarna, 'id ne~ai* dus la Magnâtogorsk. pe şantier.

Şi bunicul s-a apucat să istorisească povestea binecunoscută băiatului, când toți cei mobilizați pentru muncă, aduşi din toate colțurile țării, au fost aliniați în front după înălțime. Kirghizii, mici de statură, erau aproape toți în coada şirului. S-a strigat apelul, după care li s-a dat repaus. De ei s-a apropiat o namilă de om, vânjos şi cu capul roşcat, întrebându-i cu glas bubuitor:

— Voi de unde ați mai apărut? Sunteți manciurieni? Între ei se afla un bătrân învățător care a răspuns:

— Suntem kirghizi. Când noi ne luptam cu manciu-rienii. Nu prea departe de aici, nici pomeneală nu era de Magnitogorsk. Şi eram înalți ca tine. Când om sfârşi cu războiul, o să mai creştem puțin.

Amintindu-şi această întâmplare de demult, râzând mulțumit, bunicul şi-a privit încă o dată oaspeții.

— A avut dreptate învățătorul. Când mă duc la oraş şi mă uit pe stradă, iau seama că oamenii sunt mai frumoşi, mai

voinici, nu ca pe vremuri.

Flăcăii zâmbeau înțelegător: bătrânului îi place să glumească.

— De voinici suntem voinici, a spus unul dintre ei, numai că, uite, am reuşit să răsturnăm o maşină la marginea coastei. Deşi suntem atâția, n-am fost în stare s-o punem din nou pe patru roți.

— Ce tot vorbeşti? Pe un viscol ca ăsta şi încărcată cu fân?! Le-a luat apărarea bunicul Momun. Se-ntâmplă. Dacă dă Dumnezeu, mâine o s-o scoatem cu bine la capăt. Numai de s-ar potoli vântul.

Flăcăii i-au povestit bunicului cum veniseră să încarce finul cosit de pe plaiul Arcea. Acolo se aflau trei clăi mari de fân de munte. S-au apucat să încarce din toate trei clăile o dată. Au umplut maşinile cu vârf, cât casele, încât erau nevoiți să coboare din ele cu ajutorul arcanelor. Aşa au încărcat maşină după maşină. Cabinele nu se mai vedeau, ci doar parbrizele, capotele şi roțile. Dacă tot au venit, atunci să încarce totul ca să nu mai bată drumul încă o dată. Ştiau că, de mai rămâne fân, nu-l mai pot lua până la anul viitor. Munceau cu spor. Când isprăveau de încărcat o maşină, şoferul o trăgea la o parte şi ajuta la încărcatul alteia. Au pus aproape tot fânul, mai rămăsese doar pentru vreo două camioane, nu mai mult. Au fumat o țigară, au hotărât cum să se încoloneze, după care au pornit-o Ia drum. Mergând cu grijă, au coborât muntele mai mult pe dibuite. Fânul nu este o încărcătură gr ea, dar nici nu-i uşor de transportat, dimpotrivă e chiar periculos, mai ales în locurile înguste şi la cotiturile în ac

De păr.

Mergeau şi nici nu bănuiau ce-i aşteaptă. Au coborât de pe platoul Arcea, au intrat în defileu, dar la ieşire – începuse să se însereze – i-a întâmpinat vifornița, apoi zăpada care cădea cu nemiluita.

— Şi s-a pornit o urgie, de te treceau fiorii, povestea Kulubek. S-a întunecat deodată. Vântul sufla cu atâta înverşunare, mai să-ți smulgă volanul din mină, Te-apuca

frica la gândul că dintr-o clipă în alta o să-ți răstoarne maşina. De drum, ce să mai vorbim: şi ziua e primejdios, darmite noaptea.

Băiatul asculta nemişcat, ținându-şi răsuflarea, nedczlipindu-şi privirea de pe chipul lui Kulubek. Acelaşi vânt. Aceeaşi ninsoare despre care se vorbea în ea? Ă se zbuciumau cu furie afară. Mulți dintre şoferi şi încărcători adormiseră pe podea claie peste grămadă, îmbrăcați şi încălțați. Şi tot ce înduraseră ei retrăia acum băieţaşul cu capul mare, cu gâtul subțire şi urechile clăpăuge.

În câteva clipe drumul nu se mai cunoştea. Maşinile se țineau una de alta, ca orbii după călăuză şi claxonau întruna, ca să nu se abată din drum. Zăpada cădea potop, acoperind farurile. Ştergătoarele nu mai pridideau să curețe fulgii aşternuți pe parbriz. Au fost nevoiți să conducă scoțând mereu capul din cabină, dar nici aşa nu cva cu mult mai bine. Iar zăpada cădea cu nemiluita. Roțile au început să patineze. Coloana s-a oprit înainte de un urcuş abrupt. Motoarele mugeau cu furie, însă fără folos. Maşinile nu mai puteau să urce. Şoferii au ieşit din cabine şi, strigându-se unul pe altul, sărind de la o maşina la alta, s-au adunat în capul coloanei. Ce să facă? Să aprindă focul'era cu neputință. Să răm-înă în cabine, însemna să consume şi restul de benzină, care şi-aşa de-abia dacă le mai putea ajunge până la sovhoz. Dacă nu încălzeau cabinele, însemna să înghețe, pur şi simplu. Băieții s-au pierdut cu firea. Tehnica cea atotputernică devenise neputincioasă. Ce să facă? Cineva a propus să se descarce fânul dintr-o maşină şi să se vâre în el. Dar-şi-au dat seama că, îndată ce: l-ar fi dezlegat, din fân n-ar mai fi îămas nici un pai: vântul l-ar fi risipit cât ai clipi.

— Zăpada acoperea-tot mai mult maşinile, sub roți se formaseră adevărate troiene. Băieții nu mai ştiau ce să facă, aproape că amorțiseră de frigr biciuiți de viscol. -

— Şi-atunci mi-am" adus aminte, aksakal, îi povestea Kulubek bunicului Momun, că'pe drum, când mergeam

Spre Aicea, î-am întâlnit pe el, pe frățiorul nostru bu-| ghin – a spus el, arătând spre băiat şi l-a mângâiat duios j pe cap. Fugea pe marginea drumului. M-am oprit. Ba ne-am dat şi bineţ̦e. Am stat de vorbă. Aşa e? Da' de ce nu dormi?

Băiatul a dat din cap, zâmbind. Dacă ar fi ştiut cineva ce năvalnic i-a bătut inima de fericire şi de mândrie! Chiar Kulubek a vorbit despre el! Cel mai puternic, cel | mai curajos şi fi mai frvumos dintre aceşti flăcăi! De-ar putea fi şi el 1 mând le

Aşa e < ci:; are~-

Nic

Clipe, a v mult am su; deți, le zic, pe foc, bunicul l-a lăudat la rându-i: I i place să asculte ce se vorbeşte. Uite cu | ascultă!

Ştiu cum de mi-am amintit de el în acele f 1 Kulubek. Le-am spus băieților. Mai fiindcă vântul înăbuşea cuvintele. „Hai-'tzbim până la pichet. Altfel o să pierim aici." „Dar ciui,? Strigau băieții. Cum să răzbim? Pe jos n-o să putem ajunge. Şi nu putem părăsi maşinile." Eu 1 le < ound: Haideți, zic, să împingem maşinile pe culme, de- 'Io drumul coboară; Să răzbim până în defileul San Tu olo ajungem la pădurari pe jos, nu e departe."

Bău dumerit. Hai. Zic ei, dă comanda." Ei. Dacă-i

Aş; – început cu maşina din frunte: OsmonalL urcă

În "" Cu toții am pus umărul să împingem maşina.

A La început se părea că treaba merge, dar mai

Puterile ne-au părăsit. Dar nici să dăm înapoi, putea. Ni se părea că nu împingem o maşină, ci. 1 muntele. I încărcătura era mare – o claie pe 1: r, numai că strigam cât mă țineau băierile inimii: J [ai! Hai! Hai! „, dar nici eu nu mă auzeam. Vânt şi padâ de nu ved: la doi paşi. Maşina urla şi se vaită.'! O ultimă sforțare a zvâcnit în sus şi ş una sta parcă să-ți plesnească, să se puâ ți se învârtea de ameţ̦eală. A: inguia bunicul Momim. Ce v-a fost orbă. Maica Cerboaica cea Cornută; copii ei. V-a scos din necaz. Altfel,] parcă era vie. Oi <> dală ea. Câți,

Păfcit, Ciumă într Băiatul
Doarmă, d p mit, auzind din c Kulubek cu bă l<
Pot’
De
Mei
Când frintu
He loc. Se zbu-< te silea să nu iumătat’e ador-onvorbirea lui-tea cu imaginii
Vuite. I se pâre el este acolo, prim
Cu fin Vântul
) ar, pe boaica
Mdu-le
Împot-iit sinflâcâi tineri, pe care i-a prins viforul în munți, în far se aşternea un drum povârnit ce urca în vârful unui munte alb-alb. Viscolul îi ardea obrajii, îi biciuia ochii. Împingeau în sus un camion uriaş cât casa, îrtd înaintau încet, tare încet. Camionul nu mai i cedând. A scăpat înapoi. Îngrozitor! Ce şfichiuia nemilos. De spai iiatul sdu-se că maşina va scap; şi-i va stm
Neaşteptate, cine ştie de undi. A apărut cea Cornută. Şi-a proptit coarnele în mas-o împingă pe coastă în sus. „Hai! Hai băiatul şi maşina s-a urnit din loc fără şi moîească. Au ajuns pe culme, iar camionul a gur în jos. Aşa au împins şi a doua maşină şi încă multe din ele. De fiecare dată îi ajuta] boaica cea Cornută. Nimeni nu o vedea. Nini că era alături de ei. Dar băiatul o vedea şi: cum, atunci cândai părăseau puterile. Maica cea Cornută dădea fuga şi le ajuta cu coarnele maşina în sus. Hai! Hai! Hai l” îndemna
Ceilalți. Tot timpul se afla lingă Kulubek. Pe. _
L-a spus: Treci la volan!” Băiatul a urcat în cabină. Maşina tremura şi duduia. Iar volanul i se rotea singur în mâini, uşor, ca cercul de butoi cu care se juca automobilul când era mije. Se ruşina că volanul este în-toemai ca o jucărie. Deodată, maşina s-a înclinat căzând pe o parte. S-a prăbuşit cu zgomot şi s-a sfărâmat. B a început să plângă în hohote, li

era tare ruşine. Îi era ruşine să pi iveascâ în ochii lui Kulubek.

— Ce-i cu tine? Ce-i cu tin<hai? L-a trezit Kulube Băiatul a deschis ochii. Ei

Decât un vis. Kulubek L-a la piept.

— Ai visat? Te-ai spci rutat cu buzele lui aspre, <. Trebuie să dormi.

L-a culcat pe duşumea Şoferii adormiți. Apoi s-a t aproape şi l-a acoperit. cu

Diddimineață pe b;

Kumt '.' l-a trezit Kulubek. Iert că totul n-a fost n brațe şi l-a sirius

Tu, eroule! Şi l-a săvânt. Hai să te culc, Nutul de pâslă, lingă I alături, l-a tras mai lei.

L-a u.

— Zit bunicul.

— Trezeşte-te ' i-a soi. Itrânul încet. Îmbracă-te cât mai gnos Am treabă cu tine. Trebuie să m-ajuți. Hai scoală-te! '-

Dis-de-dimineață, pe b Trezeşte-te! I-a spi

Oală-te! ~-

Afară mijeau zorile neguroase. În casăv toți măă dormeau încă, aşa cum îi prinsese somnul, de-a valma.

Cânierul steprt.

TțtuMf

— Na, încalță-te cu pâslarii! I-a spus bunicul Morfiun.

Bunicul mirosea afân proaspăt, Asta însemnarea" şi j dăduse nutreț la cai. Băiatul îşi vârî picioarele în pâslari şi ieşi împreună cu bunicul afară. Zăpada viscolită se strânsese în troiene uriaşe. Dar vântul se potolise. Din când în când mai adia uşor, spulberând omătul.

— E frig! S-a zgribulit băiatul.

— Nu-i nimic. Parcă, se mai însenineazâ, a mormăit bunicul. Ar fi şi timpul! S-a năpustit aşa deodată. Numai de n-ar lua o întorsătură proastă.

Au intrat în staul, unde se aflau cele cinci. Oi ale lui Momun. Bătrânul, pipăind, a găsit felinarul atârna. T de stâlp

şi l-a aprins. Oile s-au mişcat în colţ, cercetâridu-i cu privirea. -

— Ține, să~mi luminezi, i-a spus băiatului bunicul, întinzându-i felinarul. O să tăiem. Noatina cea neagră. Casa e plină de oaspeți. Până se scoală, trebuie s-avem carnea pregătită.

Băiatul îi lumina bunicului cu felinarul. Vântul mai sufla încă prin crăpături. Afară era ger şi întuneric. Bătrânul a aruncat mai întâi un braț de fân lingă uşă, a dus noatina cea neagră în locul acela şi, înainte de a o doborî şi de a-i lega picioarele, a căzut pe gânduri, apoi s-a lăsat în genunchi.

— Pune felinarul jos. Îngenunchează şi tu, i-a spus el băiatului. Apoi a început să şoptească, împreunându-şi palmele a rugă: O, străbuna noastră cea mare! O, Maică Cerboaica cea Cornută! Îți aduc jertfă o oaie neagră. Pen- | tru salvarea copiilor noştri la ceas de primejdie. Pentru laptele tău alb cu care i-ai hrănit pe strămoşii noştri, pentru inima ta bună, pentru grija de mamă ce ne-o-porți! Să nu ne părăseşti la ceas de grea cumpănă, când ne aflăm prin văi prăpăstioase, când trecem prin râuri învolburate, pe cărări alunecoase. Să nu ne părăseşti de-a pururi pe acest pământ, că noi suntern copiii tăi! Amin!

Şi-a trecut mâinile peste față a închinăciune, de la. Frunte în jos, spre bărbie. Băiatul a făcut la fel. Apoi bu-J nicul a doborât oaia şi i-a legat picioarele. A scos din teacăj vechiul său cuțit asiatic.

Băiatul îi lumina cu felinarul.

Vremea s-a liniştit în sfârşit. De vreo câteva ori, soarele' îşi arătase, speriat, fața printre norii ce se mişcau cu iuțeală. De jur împrejur, noaptea din ajun, noaptea de vi-J forniță, îşi lăsase urmele: troiene lungi de-a lungul şi';

De-a latul, tuiişuri -răvăşite»; copațpL-tineri îneonvoiați- „ca xiiarc sub povara omătului,; copaci -bătrâni-doborâțl. Dinv colo de râu, pădurea era tăcută, liniştită 1 abătută parcă. Kâul părească se mai afundase în matcă, malurile acoperite de zăpadă se făcuseră mai. Povârniter. Apa curgea mai

Puțin zgomotos.

Soarele era-încă nehotărât – ba ieşea, ba se ascundea, însă nimic nu întuneca şi nu tulbura aufletul băiatului. Spaimele nopții trecute, vifornița iuseseră date uitării, îaF neaua nu-l stânjenea. Aşa era mai interesant. Alerga do colo până colo şi zăpada îi zbura de sub picioare. Era fericit pentru că în casă se aflau atâția oameni, pentru că flăcăii dormiseră bine, vorbeau tare, râdeau şi pentru că mâncau cu poŁtă carnea de oaie fiartă pentru ei.

Între timp soarele ieşise de-a binelea. Strălucea cu mai multă putere. Încet-încet, norii se împrăştiaseră. Se făcuse ceva mai cald. Zăpada venită pe neaşteptate începuse să scadă, mai cu seamă pe drum şi pe poteci.

E drept, băiatul a început să dea semne de nelinişte-în clipa când şoferii şi încărcătorii s-au pregătit de plecare. Au ieşit cu toții în curte, şi-au luat bun-rămas de la stăpânii pichetului, mulțumindu-le pentru găzduire şi pentru bucate. Bunicul Momun şi Seidahmat îi însoțeau călări. Bunicul ducea o legătură de lemne, iar Seidahmat un bidon mare de zinc, ca să încălzească apă pentru motoarele înghețate. Au pornit cu toții.

— Ata, merg şi eu. Ia-mă şi pe mine, a spus băiatul, apropiindu-se de Momun.

— Tu nu vezi că n-are cin' să te ia? Eu duc lemnele, Seidahmat duce bidonul. Ce să cauți tu acolo? O să oboseşti mergând prin zăpadă.

Băiatul s-a supărat. A lăsat capul în pământ, îmbufnat. Şi-atunci Kulubek l-a luat cu el.

— Hai cu noi, i-a zis, prinzându-l de mână. O să vii înapoi cu bunicul.

Au pornit către răspântie, acolo unde cobora drumul dinspre plaiul Arcea. Zăpada era destul de mare. Nu era prea uşor să ții pasul alături de aceşti flăcăi voinici. Băiatul a început să dea semne de oboseală.

— Hai să te iau în cârcă, i-a propus Kulubek. L-a prins de braț, apoi l-a săltat cu dibăcie pe umeri.

Îl ducea cu atâta uşurinţă, de parcă îl purtase pe umeri în fiecare zi.

2Î7

— Grozav de bine te mai pricepi, Kulubek, i-a spus şoferul care mergea alături.

— Păi toată viaţa i-ară purtat aşa pe fraţii şi pe su-| rorâle mele, s-a lăudat Kulubek. Eu mi-s cel mai mare din cei şase fraţi. Mama muncea la câmp, tata aşijderea, Acum, surorile mele au şi ele copii. Când m-am întors d > armată, nu m-am dus numaidecât la lucru. Şi cum nu er însurat, soră-mea, cea mai mare dintre fete zice: „V

Să stai la noi, tu te pricepi de minune să dădăceşti copii „Ei, zic eu, nu. Ajunge, de-acum încolo o să-i dădăc pe-ai mei."

Mergeau aşa, vorbind ba de una, ba de alta. Băiatul simţea bine pe umerii puternici ai lui Kulubek.

„Ah, dacă aş avea şi eu un frate ca el! Visa băiatul. Nu mi-ar fi frică de nimeni. Numai să-ncerce Orozkul să mai strige la bunicul sau să se atingă de cineva, că s-ar potoli pe dată când Kulubek s-ar uita mai urât la el."

Maşinile cu fân, părăsite în noaptea din ajun, se aflau, după cum s-a văzut, la vreo doi kilometri mai în sus de răspântie. Acoperite de zăpadă, ele semănau cu nişte stoguri lăsate iarna pe câmp. Părea că nimeni şi nimic nu îe va urni din loc.

Au aprins focul şi au încălzit apa. S-au apucat să poraească primul motor cu manivela. Motorul s-a înviorat, a prins să tuşească şi a pornit. Pe urmă. Treaba a mers mult mai repede. Pe celelelalte le-au pornit remorcân-ctu-le. Fiecare maşină pornită, cu motorul îneă it, o trăgea pe eea din spatele ei.

După ce toate camioanele au fost puse în mişcare, au ridicat şi maşina ce căzuse noaptea în şanţ. Toţi câţi erau aeek> au pus umărul ca s-o scoată la drum. Băiatul s-a sprijinit şi el de o margine, a ajutat şi el. Tot timpul se tes ea să nu-i spună careva: „Tu ce te tot învârţi printre picioarele. Noastre? Ia şterge-o de aici!" Dar nimeni n-a resfcit aceste cuvinte, nimeni

nu l-a alungat. Poate pentru că îi dăduse voie Kulubek. Iar el, aici, e cel mai puternic şi toți îl respectă.

Şoferii şi-au luat încă o dată rămas-bun. Maşinile au pornit. La început'încet, apoi tot mai repede. S-au înşiruit pe drum ca o caravană printre munții înzăpeziți. Au plecat fiii fiilor Maicii Cerboaica cea Cornută. Ei nu ştiu că, datorită închipuirii copilului, înaintea lor, pe drum, fug a nevăzută Maica Cerboaica cea Cornută. In salturi mari, avântate, ea alerga în fruntea coloanei de maşini. Ea îi păzea de necazuri şi de nenorociri pe drumul greu: răsturnări, avalanşe de zăpadă, viforniță, ceața şi de alte năpaste care, de-a lungul multor veacuri de viață nomadă, aduseseră kirghizilor nenumărate suferințe. Oare nu asta o rugase bunicul Momun pe Maica Cerboaica cea Cornută, jertfindu-i în revărsat de zori oaia cea neagră?

Au plecat. Iar băiatul a plecat împreună cu ei. În închipuire. Stătea în cabină alături de Kulubek. „Nene Kulubek, îi spunea el pe drum, înaintea noastră aleargă Maica Cerboaica cea Comută.'1 „Ce vorbeşti?" „Zău că da. Pe cuvânt de onoare! Priveşte! „

— Ei, ce-ai căzut pe gânduri? De ce te-ai oprit? L-a trezit bunicul Momun din visare. Urcă, e timpul să mergem acasă, a adăugat el şi s-a aplecat săltându-l pe băiat în şa. Ți-e frig? L-a întrebat apoi bătrânul, învelindu-l mai bine cu poalele cojocului.

Atunci băiatul încă nu mergea la şcoală. Acum, trezindu-se în răstimpuri din coşmar, se gândea nelinişti: „Oare cum o să mă duc mâinc la şcoală? Căci m-am îmbolnăvit, mi-e tare rău." Apoi cădea iarăşi în neştire. I se părea că trece în caiet cuvintele scrise de învățătoare pe tablă; „at-ata-taka" *. Cu aceste buchii de şcolar în clasa întâi umpluse tot caietul, pagină cu pagină,. At~ata-taka. At-ata-taka," Obosise. Literele îi jueau înaintea ochilor. Ii era cald. Foarte cald. Băiatul se dezvelea. Când se dezvelea. Îl lua cu frig şi din nou îl năpădeau fel de fel de năluciri. Ba se prefăcea în peştişor şi înota prin apa rece ca gheața spre vaporul cel alb, dur nu

izbutea să ajungă la el, ba se trezea în viforniţa de zăpadă. În vârtejul neguros şi rece, maşinile încărcate cu fân patinau pe drumul povârnit. Ele se văitau aşa cum se vaită oamenii şi patinau toate odată. Roţile se învârteau turbate, devenind roşii ca focul. Ardeau. De sub ele ieşeau flăcări. Proptindu-se cu coarnele în caroserie. Maica Cerboaiea tea Cornută împingea la deal o ‘maşină încărcată cu fân. Băiatul îi ajuta, străduindu-se din răsputeri. Sudoarea curgea pe faţa lui şiroaie. Deodată, maşina cu fân se prefăcu într-un leagăn de copil. Maica Cerboaica cea Cor-nută îi spuse: „Hai, repede, să ducem acest beşik mătuşii Bekei şi unchiului Orozkul”. O luară la fugă. Băiatul rămase în urmă, dar înaintea lui, în întuneric, răsuna necontenit clopoţelul leagănului. Băiatul alerga călăuzindu-se după clinchetul lui.

Cal, tată, potcoavă.

Se trezi din nou auzind paşi pe verandă şi uşa scârţnnd. J Bunicul Momun şi bunica se întorseseră, Parcă erau maij liniştiţi. Pesemne că sosirea străinilor la> pichet îi silisej pe Orozkul şi pe mătuşa Bekel să se potolească, pripoîtt că Orozkul obosise de atâta băut şi, în sfârşit, adormise. De afară nu se mai auzeau nici ţipete, nici înjurături.

Pe la miezul nopţii, luna răsări deasupra munţilor. Atârna ca un disc tulbure peste piscul cel mai semeţ, în-i cătuşat de gheţurile veşnice, muntele se desena în întu| neric scăpărând scânteieri diafane. De jur împrejur, într-oj tăcere desăvârşită, străjuiau munţii mai mici, stâncile, codrii negri şi neclintiţi, iar jos de tot, râul se zbătea z motos printre praguri.

În fereastră licări lumina tremurândă a lunii, alunecând într-o fâşie piezişă. Lumina îl supăra pe Băiat. El se per-a pelea, mijindu-şi ochii. Vru s-o roage pe bunica să tragă? Perdeaua, dar se răzgândi: bunica era supărată pe bunicul. 1

— Neghiobule! Şopti ea, aşezându-se să se culce. Dacă | nu ştii cum să trăieşti cu oamenii, măcar taci din gură. J Mai bine ai asculta de alţii. Căci te afli în manile lui. J El îţi dă leafă. Chit că e o nimica toată, dar o primeşti; în fiece lună. Fără leafă, cine crezi că eşti? Eşti bătrân; şi tot n-ai minte.

Bătrânul nu răspunse. Bunica tăcu. Apoi spuse pe ne-| aşteptate:

— Dacă omului i se ia leafa, el nu mai e om. E un nimic!

Nici de data asta bunicul nu răspunse.

Iar băiatul nu putea să doarmă. Îl durea capul şi gân-l durile i se învălmăşeau. Se ginți ea'la şcoală şi-l euprindeaj nelinişţea. Până acum nu lipsise niciodată şi nu-şi puteai închipui ce o să fie dacă mâine n-o să poată merge lai şcoala lui în Gelesai. Şi se mai gândea că; de-osă -l alung Orozkul pe bnnicul din slujbă, bătrânul nu va mai aveai trai cu bunica. Ce se vor face atunci?

Oare de ce trăiesc oamenii astfel? De ce unii sunt răijj iar alții buni? De ce unii sunt fericiți, iar alții nefericiți a De ce sunt unii de care se tem toți şi alții de care nu şei teme nimeni? De ce unii au copii, iar alți nu au? De cM unii oameni pot să nu dea simbrie altora? Pesemne că cem mai buni oameni sunt aceia care primesc simbria cea maM mare. Bunicul însă primeşte puțin şi toți îl obijduiesci Oare ce s-ar putea face ca şi bunicului să i se dea o ieafâ| mai mare? Poate că atunci Orozkul l-ar respecta pe bu~" nicul, Din pricina acestor gânduri pe băiat îl durea şi mai tare capul. Îşi aduse din nou aminte de maralii pe care-i văzuse seara Hngă vad, dincolo de râu. Ce-or fi tăcând ei,. Acum, noaptea? Căci sunt singuri, învăluiți de fragul munJ ților de piatră, în mijlocul pădurii întunecoase, de nepătruns. E înfricoşător! Dacă dau lupii peste ei? Ce se va întâmpla? Cine-i va mai aduce mătuşii Bekci leagănul fermecat în coarne 1.

Se cufundă într-un somn agitat şi, adormind, o rugă,. Fierbinte pe Maica Cerboaica cea Cornută să aducă, un beşik de mesteacăn pentru mătuşa Bekel şi Orozkul. „Să aibă şi ei copii. Să aibă şi ei copii!" o ruga el fierbinte: pe Maica Cerboaica cea Cornută. Şi auzi clinchetul îndepărtat al clopoțelului atârnat de leagăn. Maica Cerboaica cea Cornută venea grăbită, purtând în coarne leagănul fermecat.

VII

Dis-de-dimineață băiatul se trezi simțind atingerea unei raâini. Era mina bunicului, mâna lui rece de afară. Băiatul se zgribuli fără să vrea.

— Dormi, dormi. Bunicul suflă în mâini să şi le încălzească, îi pipăi fruntea. Apoi îi puse mâna pe piept şi pe pântece. Se pare că te-ai îmbolnăvit, spuse bunicul, necăjit. Ai fierbințeală. Şi eu mă întrebam de ce nu te-ai sculat, că e vremea să mergi la şcoală.

— Îndată, mă scol îndată, zise băiatul, ridicând capul şi totul i se întunecă înaintea ochilor, iar urechile începură să-i țiuie.

— Nici să nu te gândeşti să te scoli! Şi bunicul îl culcă pe pernă. Cine o să te ducă la şcoală bolnav? Ia scoate

Limba!

Băiatul încercă să stăruie:

— Învățătoarea o să mă certe. Nu-i place când cineva

Hpseşte.

— N-o să te certe. O să vorbesc eu cu ea. Hai, scoate limba. Bunicul cercetă cu atenție gâtul şi limba băiatului. Ii căută îndelung pulsul: degetele bătucite de muncă, degetele aspre ale bunicului prindeau ca prin minune bătăile inimii la încheietura mâinii fierbinți şi asudate a băiatului, încredințat de ceva; bunicul rosti liniştit: Dumnezeu e milostiv. Ai răcit oleacă. A intrat frigul în tine.

Astăzi o să slai în pat, iar înainte de culcare o să-ți freț tălpileşi pieptul cu seu cald de berbec. O să năduşeşti şi' cu ajutorul lui Dumnezeu, dimineață o să'te scoli zdravăi ca un kulan * sălbatic. Amintindu-şi de cele întâmpâat ieri şi gândindu-se ce-l mai aşteaptă, Momun se posomor Stând pe marginea patului lângă băiat, oftă şi căzu pe gai duri: Domnul să-l aibă-n pază! Şopti el, gemând. Da' cânc te-ai Îmbolnăvit? De ce n-ai spus nimic? Se adresă băiatului. Aseară?

— Da, aseară. Când am văzut maralii dincolo de râiij Am alergat spre tine şi pe urmă m-a luat cu frig.

Bătrânul răspunse, oarecum vinovat:

— Bine, bine. Dormi. Eu mă duc. Se ridică să plece, dar băiatul îl opri:

— Ata, era chiar Maica Cerboaica cea Cornută, nu Avea blana albă ca laptele, ochii., uite atât de mari şi sel uita la mine ca un om.

— Prostuțule! Zise'bătrânul Momun, zâmbind prudent.! Fie cum spui tu. Poate ea o fi. Rosti el cu glas stinjj – preabuna Maica Cerboaica cea Cornută, cine ştie. Eta cred.

Bătrânul nu-şi termină vorba. În uşă se ivise bunica.! Venea grăbită de afară, pesemne că aflase ceva.

— Du-te, moşnege, du-te acolo, vorbi ea din prag.] Auzind acestea, bunicul se posomori, devenind. Dintr-3 dată jalnic şi abătut. Vor să tragă buşteanul din râu cil maşina, spunea bunica. Du-te şi tu şi fă tot ce ți-or pol rânci. Vai, Doamne şi n-am fiert încă laptele, îşi adusa ea aminte şi se apucă să aţâţe focul, apoi să orânduiasdj vasele, zăngănindu-le.

Bătrânul se încruntă, vru să se împotrivească, să spunâl ceva, dar bunica nu-i dădu răgaz să deschidă gura.

— Ei, ce-ai rămas aşa? Rosti ea, cu năduf. De ce ts încăpăţânezi? Noi nune putem încăpăţâna, vai de capul nostru! Cine eşti tu să te pui împotriva lui? Ai văzut cM oameni au venit la Orozkul? Ai văzut ce maşină au Poate să care zece buşteni deodată. Orozkul nici nu vrea să mai audă de noi. Şi cât am încercat să-l înduplec, cfil m-am înjosit. Pe fie-ta n-a lăsat-o să-i mai calce pragufl Acuma stearpa ta stă la Seidahmat. I s-au umflat cehii ol plâns. Plânge şi-l blesteamă pe taică-său cel fără nit

Asin, cal sălbatic, în stepele kirghize din sud.

— Ajunge! Spuse bunicul, nemaipuiînd să rabde In-dreptându-se spre uşă, adăugă: Băieţaşul s-a îmboi Dă-i să bea lapte fierbinte.

— Îi dau, îi dau lapte fierbinte. Du-te, du-te, pentru Dumnezeu! Şi după ce-l văzu ieşit ge uşă afară, ea tot mai bodogănea: Ce i-o fi căşunat? Niciodată n-a crâcnit în faţa cuiva. A fost blând ca un mieluşel şi acum, iacătă! Aşa, din senin! Ba a mai încălecat şi pe calul lui Orozkul! Şi toate

astea numai din pricina ta. îl fulgeră cu privirea pe băiat. Uite pentru cine s-a băgat în gura lupului!

Bunica îi aduse băiatului lapte fierbinte. Grăsimea se strânsese deasupra într-o pojghiță gălbuie. Laptele îi frij buzele. Bunica stăruia şi-l tot îndemna:

— Bea, bea-l fierbinte, nu te teme, numai aşa scapi de răceală. Băiatul se arse cu laptele şi îl podidiră lacrimile. Bunica îi spuse, îmbunată pe neaşteptate: Suflă în el, suflă puțin. Asta ne mai lipsea, să te îmbolnăveşti tocmai acum! Oftă ea.

Băiatul voia de mult să urineze. Se ridică simțind în tot trupul o slăbiciune ciudată, plăcută. Dar bunica i-o luă înainte:

— Vrei să faci pipi?

— Da, mărturisi băiatul.

— Aşteaptă. Îndată. Îi aduse ligheanul.

Întorcându-se ruşinat, băiatul îi dădu drumul în lighean, mirându-se că udul său e atât de galben şi fierbinte.

Acum se simțea mult mai bine. Capul îl durea mai

Puțin.

Se culcă în pat liniştit, recunoscător bunicii pentru serviciul făcut. Se gândi că trebuie să se înzdrăvenească până mâine dimineață şi să meargă la şcoală negreşit. Se gândi cum va povesti la şcoală despre cei trei marali care au apărut la ei în pădure şi că cerboaica cea albă e chiar Maica Cerboaica cea Cornută, că ea are un pui mare şi voinic, că mai e cu ei un maral roşcat, grozav de mare. cu coarne uriaşe, că el e puternic şi o apără de lupi p< Maica Cerboaica şi pe puiul ei. Şi se mai gândi că le. Mai spune ceva: dacă maralii vor rămâne la ei şi nu vor pleca în altă parte, Maica Cerboaica cea Cornută va ac

Curând uflchiiil-ui Orozkul şi mătuşii Bekel leagănul fermecat. ‘ – ~ „-‘* ~ -‘ * *!

‘ Maralii au coborât de dimineață spre” râu. Au ieşit din pădurea de pini când’soarele slab de toamnă se ridicase pe jumătate deasupra lanțului de munți. Cu cât soarele se înălța

mai sus, jos, între munți, se făcea tot mai cald şi se lumina mai tare. După amorțeala nopții, pădurea se înviora, umplându-se de mişcarea luminii şi a culorilor. Strecurându-se printre copaci, maralii mergeau agale, încălzindu-se prin poienițele însorite, păscând de pe ra-muri frunzele înrourate. Mergeau în aceeaşi ordine: cerbul mascul înainte, puiul la mijloc, iar în urmă femela cu coapse vânjoase, Maica Cerboaica cea Cornută. Mergeau pe aceeaşi cărare pe care, ieri, Orozkul şi bunicul Momun coborâseră spre râu buşteanul cu ghinion. Urma lăsată de buştean în pământul negru al muntelui era ca o brazdă proaspătă, presărată cu smocuri de iarbă smulsă. Cărarea ducea spre vad, unde fusese lăsat buşteanul înțepenit între pragurile râului.

Maralii se îndreptau spre acel loc, locul fiind potrivit pentru adăpat. Orozkul, Seidahmat şi cei doi oameni veniți după buşteni se îndreptau tot într-acolo, să vadă cum e mai bine să tragă maşina pentru a scoate buşteanul după ce-l vor fixa de un cablu. Bunicul Momun păşea şovăitor cu capul plecat, în urma tuturor. După tărăboiul de ieri, nu ştia ce să facă, cum să se poarte. Oare îi va îngădui Orozkul să mai muncească? Oare nu-l va alunga ca ieri când a vrut să se ducă cu calul să scoată buşteanul? Dacă-i va spune: „Ce mai cauți aici? Nu ți s-a spus că eşti dat afară din slujbă?" Dacă-l va ocărî față de oameni şi-l va trimite acasă? Bătrânul era bântuit de îndoieli. Mergea ca şi când se ducea la spânzurătoare şi totuşi mergea. În urma lui venea bunica. Venea de parcă nimic nu se întâmplase. ci doar aşa, din simplă curiozitate. Dar de fapt ea îl supraveghea pe bătrân. Îl mâna pe Momun Descurcărețul să se împace cu Orozkul, îl mâna să dobândească iertarea lui.

Orozkul păşea plin de importanță, păşea ca un stăpân. Mergea suflând din greu, pufnind şi uitându-se crunt într-o parte şi-n alta. Şi cu toate că-l durea capul după beție, simțea o mulțumire răzbunătoare. Privi înapoi şi-l văzu pe bunicul Momun venind în urmă cu paşi mărunți, ca un câine credincios bătut de stăpân. „Nu-i nimic. Las' că te joc eu! Nici

măcar n-am să mă uit la tine. Pentru mine nu mai exişti. O să-mi cazi singur la picioare! Se

Bucura Orozkul'cu răutate, amintindu-şi cu crŁă disperare țipa la picioarele lui, noaptea trecută, nevastă-sa, când o-bătea şi când a alungat-o în pumni din prag. Aşa! Stai să plece ăştia cu buştenii, că-i pun să se răfuiască între ei! Acum, ea o să-i scoată ochii lui taică-său. S-a înrăit ca o. fiară".

— Se gândea Orozkul în răstimpul când tăcea şi el şi-oaspetele. ‘ ‘ -

— Acest om se numea Koketai. Era un zdi*ahon de bărbat, tuciuriu la față, contabil într-un colhoz de lingă. Lac. Era vechi prieten cu Orozkul. Cu vreo doisprezece ani în urmă,; Koketai îşi făcuse casă. Orozkul l-a ajutat eu cheresteaua. I-a vândut pe nimica toată buşteni pentru scân-duri.

— Apoi omul şi-a însurat feciorul cel mare. A trebuit să facă o casă şi tinerilor căsătoriți. Şi tot Orozkul i-a furnizat lemnul. Acum, Koketai îşi căpătuia fiul cel, mic şi iarăşi avea: nevoie de cherestea pentru construcție. Şi din nou vechiul prieten Orozkul i-a venit în -ajutor. Viața i foarte grea! Isprăveşti cu una şi crezi că vei trăi liniştit. Dar viața ți-a şi pregătit altceva şi fără oameni ca Orozkul, astăzi n-o poți scoate la capăt.

— Dacă dă Dumnezeu, curând o să te chemăm ca să sărbătorim mutarea în casă nouă. Vino, o să petrecem pe cinste! Îi spunea Koketai lui Orozkul.

Acesta pufăi din țigară, plin de el.

— Mulțumesc. Când eşti poftit, nu refuzi, da' nici nu te pofteşti. Singur dacă nu eşti chemat. Dacă mă pofteşti, am să vin. Căci nu e prima oară când am să-ți fiu oaspete. Uite, mă gândesc dacă n-ar fi mai bine să aştepți până diseară, să plecați pe întuneric. Trebuie să treceți neobservați prin sovhoz, fiindcă, dacă vă descoperă careva.

— Asta aşa e, rosti Koketai,. Dând semne de -şovăialăDar enault până diseară.;: O.: să fim cu băgare de -seartts; Doar

nu-i nici un post pe drum să; ne controleze.: Numai întâmplător poți da nas în aas. Cu-railiția ori cu alțeiițevai.

— Tocmai! Mormăi Orozkul, strâmbându-se din priciră arsurii] a stomac şi a durerii de cap. O sută de ani umbli cu treburi şi nici un câine nu-ți iese în cale, iar o dată la o sută de ani cari niscai lemne şi dai de bucluc. Totdeauna se întâmplă aşa.

Tăcură, gândindu-se fiecare la ale sale. Lui Orozkul îi -era necaz că ieri. Trebuise să lase buşteanul în râu. Altfel, buştenii ar fi fost gata, i-ar fi încărcat noaptea, iar în zori maşina putea să pornească, să scape de ea. Uf! A avut nenorocul ca tocmai ieri să i se întâmple una ca aste.! Nătânguliu de Momun i-a căşunat să se răzvrătească, I supună ordtm >! O sa vtv

N-u: cu una cu două beau apă când oamenii se aprupiură de nu, pe

I rivâ. Ciudate ființe sini oamenii – totdeauna

Grăbi, j:! Ai; ioKi. Ocupați cu treburile şi cu discuțiile

Lor, ii i: nu zăriră animalele aflate de partea, ceniaiia, peste

Ri'u.

Maralii stăteau în tufişurile roşcate de tuyai. pe cart' mai stăruiau semnele dimineții, intraseră până la glezne în apă. Sub picioarele lor se vedea grohotişul curat al mieuhii golf de lingă mal. Beau cu înghițituri mici, fără grabă, eu întreruperi. Apa era rece ca gheața. De sus, «oarele încălzea din ce iii ce mai puternic şi mai plăcut PotoJi. Nriu-şi setea, maralii se bucurau de soare. Pe spinările lor aburinde se usca rouă scuturată de pe crengi Era o dimineață frumoasă şi caimă.

Da; oamenii nici nu vedeau maralii. Unul din ei se

Întoarse1 spre maşină, ceilalți rămaseră pe mal. Ciulindu-şi

Urechile simțitoare, maralii desluşeau glasurile ce ajungeau

Din clr-d m când pină la ei şi încremeniseră tresărind când i. îți i ' celălalt se ivi maşina cu remorcă. Maşina duduia

Şi – igănea. Maralii se pregătiră de fugă. Dar maşina 88

SE, incettnd să mai zdrăngăne şi să mai vuiască

Le încetiniră pasul, totuşi îşi contirtuară drumul

Re de seamă: pemalul opus. Oamenii vorbeau prea
I mişcau prea grăbiți.
Ii porniră încetişor pe cărare prin tugaiul măr
Iinăril (i coarnele lor se zăreau ici şi colo printre
Far nani: tii nici nu-i vedeau. Numai cine! Maralii
1 luminişul presărat cu nisip uscat, adus aici de
I oamenii îi zăriră câ-a palmă Pe r. isipul
Iternic de soare. Şi irm -â cu
Juri) te, care cum se nimeri.
~ ‘ Priviți! Ce-o l’i asta! Strigă cel dinții Seirfai! De unde or fi
— Ce strigi aşa? Ce faci anta tărăboi? Care cerbi ‘ maraii. L-am văzut şi ieri. Rosti Orozkul cu dispreț
De unde au venit? Or fi venit ei de undeva.
— Tiii! Exclamă încântat mătăhălosul Koketai şi. de tulburare, îşi descheie gulerul cămăşii care-l sufoca. Ce dolofani sunt! Se minuna el. S-au îngrăşat.
— Da’ cerboaica! Ce mândrețe! Uitați-vă cum calcă! Îi ținu isonul şoferul, holbând ochii. Zău, e cât o iapă de doi ani! N-am văzut niciodată.
— Da’ cerbul! Uâtați-vă ce mai coarne! Şi ee Bp
Le poartă! Nu le e frică deloc. De unde or fi venit, Orozkul? Întrebă Koketai, iar ochii îui mici ca de porc străluceau de poată nemăsurată.
— Din rezervație, pesemne, răspunse Orozkul, plin de importanță, cu sentimentul demnității de stăpân. Au venit de dincolo de defileu, din partea cealaltă. Nu le e frică, f iindcă-s obişnuiți cu oamenii.
— Ah, de-aş avea o puşcă! Trânti deodată Seidahmat. Ar fi vreo două chintale numai carne. Ce ziceți?
Momun, care până atunci stătuse sfios deoparte, nu
Se mai stăpâni.
— Ce tot vorbeşti, Seidahmat! Vânatul lor e interzis.
Spuse el încet.
Orozkul aruncă bătrânului o privire piezişă, încruntată. „Ia te uită, ai prins grai!” se g’mdi el cu duşmănie. Vru să-l

batjocorească, în aşa fel ca să-l dea gata, dar se abținu. Erau şi străini de față.

— Lasă-te de poveți! Rosti el, înciudat, fără să privească la Momun. Vânătoarea lor e interzisă acolo unde cresc şi trăiesc. La noi nu există. N-o să dăm socoteală pentru ei. E clar? Adăugă el, privind amenințător la bă-fcrân, care se fâstâcise.

— E clar, răspunse Momun, supus, şi, lăsând capul în piept, se trase la o parte.

Bunica îl scutură pe furiş de mânecă:

— Mai bine ai tăcea! Şuieră ea, dojenitoare. Toți, ruşinați parcă, îşi plecară ochii în pământ. Apoi se uitară iarăşi în urma animalelor care înaintau

Pe cărarea abruptă. Maralii urcau povârnişul în trap uşor. În față mergea cerbul cel roşcat, purtându-şi semeț coarnele sale puternice, după el venea puiul ciut şi Maica Cerboaica cea Cornută, care încheia acest cortegiu. Pe fondul argilos al povârnişului unde se produsese o dislocare, maralii se vedeau perfect, săltând grațios. Oamenii urmăreau fiece mişcare a lor, fiece pas.

— Tiii! Ce frumusețe! Nu se putu stăpâni să nu exclame entuziasmat şoferul, un flăcău cu ochi bulbucați şi cu înfățişare blajină. Păcat că nu mi-am luat aparatul de fotografiat, ce mai poze.

— Bine, bine! Îl întrerupse Orozkul, nemulțumit. Destul! Frumusețea nu ține de foame. Hai, trage maşina cu spatele la mal, până în marginea apei! Iar tu, Seidahmat, descalță-te! Porunci el, bucurându-se de autoritatea sa.

Şi tu ia iei, Ii zise şi şoferului. Pe urmă prindeți* cablul de buştean. Mai repede. Mai" avem şi alte treburi!

Seidahmat se apucă să-şi tragă cizmele' dân picioare. Îi erau cam. Strimte. „‘„ _.’ ‘ ‘,.; -" ‘„ ""

— Ce te zgâieşti? Pune mina şi-l ajută, îl înghionti bunica pe bătrân. Descalță-te şi tu şi intră în apă, îi şopti ea cu furie.

Bunicul Momun alergă să-i tragă cizmele lui Seidahmat, apoi se deseălță şi el cu repeziciune. În acest timp, Orozkul şi Koketai pilotau maşina:

— Dă-i înainte. Înainte.

— Mai la stânga puțin. Mai la stingă. Aşa.

— Încă puțin.

Auzind zgomotul necunoscut al maşinii, maralii îşi întețiră paşii pe cărare. Privind cu nelinişte înapoi, ajunseră dintr-un salt pe malul râpei şi dispărură printre mesteceni.

— O, au dispărut! Exclamă Koketai cu părere de rău, de parcă-i scăpase prada printre degete.

— Las' că n-au unde să se ducă! Se lăudă Orozkul, mulțumit că-i ghicise gândurile. Până diseară tot n-o să pleci, o să fii oaspetele meu. Însuşi Domnul porunceşte! O să te ospătez pe cinste! Spuse el, râzând, şi-şi bătu prietenul pe umăr. Orozkul ştia să fie şi vesel.

— Ei, dacă-i aşa, cum ți-e porunca. Tu eşti stăpân, iar eu sunt oaspete, încuviință mătăhălosul Koketai, dez-velindu-şi cu un zâmbet dinții puternici şi galbeni.

Maşina se afla pe mal, cu roțile din spate pe jumătate în apă. Şoferul nu îndrăznise s-o apropie mai mult, locul era prea adânc. Acum urma să întindă cablul până la buştean. Dacă va fi îndeajuns de lung, nu va fi mare greutate să scoată trunchiul din încleştarea pietrelor de sub apă.

Cablul de oțel era lung şi greu. Trebuia târât prin apă la buştean. Şoferul se descălță fără tragere de inimă, ui-tându-se temător la apă. Încă nu se hotărâse cum e mai bine: să intre în apă cu cizmele sau desculț? „Mai bine desculț, cugeta el. Apa tot va trece peste carâmbi, că e adâncă, îți vine aproape până la şold. Pe urmă să umbli toată ziua ud la picioare." Dar el îşi mai închipuia şi cât de rece trebuie să fie apa râului. De acest lucru se folosi bunicul Momun.

— Nu te descălță, fiule, îi spuse, venind în grabă lângă el. Mă duc eu şi cu Seidahmat.

— Lasă, aksakal. se împotrivi şoferul, fistâcindu-se.

— Tu eşti oaspete, pe când noi suntem de-aici. Tu du-to la volan, căută să-l înduplece' bunicul Momun.

'; După ce. Trecură" un țăruş prin colacul de sârmă'şi porniră să-l târască prin apă, Seidahmat țipă ca din-gură de

ŞaT-pe- „

— Au! E gheață, nu apă!

Orozkul şi Koketai râdeau îngăduitor,. Încurajându-l: – îndură, îndură! Om găsi noi cu ce să te încălzim. Bunicul Momun nu scoase nici un sunet. El nici nu simțea frigul săgetător. „VMndu-şi capul între umeri ca să se facă mai mic şi să nu mai poată fi observat, calcă desculț pe pietrele alunecoase ale râului, rugându-se lui Dumnezeu ca Orozkul să nu-l întoarcă din drum, să mi-l alunge, să nu-l batjocorească față de oameni şi să-l ierte pe el, bătrân nenorocit şi fără minte.

Şi Orozkul nu zise nimic. Parcă nici nu băga de seamă osârdia lui Momun, parcă nici nu-l mai socotea om. Dar în sufletul lui triumfa că izbutise să-l îngenuncheze pe bătrâriui răzvrătit. „Aşa! Râdea în sinea luicu răutate. Mi-ai căzut la picioare, te-ai târât! Uf, de ce n-am eu putere mai mare! Nu de-ăştia ca tine aşpune cu botul pe labe. Nu de-ăştia aş pune să se târască în țărână! Măcar de mi-ar da pe mână un colhoz ori un sovhoz. Aş face eu ordine! Au scăpat norodul din frâu, i-au dat prea muiiă libertate. Şi tot ei se plâng. Cică nu-l respectă pe preşedinte, nu-l respectă pe director. Oricare cioban vorbeşte cu şefii de la egal la egal. Neghiobi care nu merită puterea! Păi* aşa trebuie să te porți cu ei? Că au fost vremuri când zburau capetele şi nimeni nu sufla o vorbă. Ba dimpotrivă, te iubeau şi te proslăveau mai abitir. Aşa mai zic şi eu! Pe când acum? Cel mai prăpădit -dintre prăpădiți şi ăluia i s~a năzărit să cârtească. Aşa-aşa! Țâ-răsteşte, târăşte-te!” se bucura Orbzkul, uitmdu-se din eând în când înspre bătrinuliMoMUnj: – -

Acesta, înaintârid cu greu prin apa ca gheața, chircin-du se, trăgea cablul alături de Seidahmat şi era mulțumit că Orozkul se părea eă-l iertase. „Iartă-mă pe mine. Bătrânul, că s-a întâmplat aşa, se adresa el în gând ca; Orozkul. Ieri nu m-am mai putut stăpâni. M-am dus la şcoală după nepot. E şi el singur, n-are pe nimeni şi te doare sufletul. Azi nici nu s-a mai dus la şcoală. E cam bolnav. Uită şi iartă. Căci nici tu nu

mi-eşti străin. Crezi că eu nu vreau să fiți fericiți, tu şi fata mea? Dac-ar da. Dumnezeu să pot auzi strigătul pruncului nevestei tale. al fetei mele, să nu mă mişc de aici, să mă ia Dumnezeu, rcià jur c-aş plânge de fericire. Dar n-o mai batjocori pe fata mea, iartă-mă! De muncit am să muncesc mereu, cât

O să mă mai țin pe picioare. O să fac otice. Numai să porunceşti."

De pe mal, stând mai la o parte, bunica, prin gesturi şi prin întreaga-i înfățişare, îi spunea bătrânului: „Strădu-ieşte-te, moşnege! Vezi? Te-a iertat! Fă cum îți spun eu şi totul va fi bine".

Băiatul dormea. S-a trezit O singură dată când undeva a bubuit o împuşcătură. Apoi a adormit din nou. Istovit de visul de ieri şi de boală, astăzi dormea un somn adânc, liniştit. În somn el simțea ce plăcut e să dormi în pat, să te întinzi slobod, fără a mai simți nici friguri, nici călduri. Ar mai fi dormit desigur multă vreme dacă nu l-ar fi trezit bunica cu mătuşa Bekei. Ele încercau să vorbească în şoaptă, dar zăngăniră cu vasele şi băiatul se deşteptă.

— Uite, ține cana asta mare. Ia şi castronul, şoptea cu însufleție bunica în odaia de la intrare. Eu o să duc sila şi căldarea. Of, şalele meie! Sunt frântă de osteneală Câte treburi am avut de făcut! Dar, slavă Domnului, sunt bucuroasă.

— Vai, nu spune, eneke şi eu sunt bucuroasa! Ieri am vrut să mor. Dacă nu era Gulgeamal, îmi puneam capăt zilelor.

— Ce să mâi vorbim! Rosti bunica eu dojana. Ai luat piperul? Să mergem. Dumnezeu v-a trimis daru] său spre împăcarea voastră. Haide! Să mergem.

Ieşind afară, din prag, mătuşa Bekei o întrebă pe bunica despre băiai:

— Tot m d doarme?

— Las: > Marmă. Răspunse bunica. O să-i aducem nd o fi gata.

Băiatul nu mai putu să adoarmă. Din curte se auzeau

Giasuri şi paşi. Mătuşa Bekei râdea, iar bunica şi Gulgea-
! Îi răspundeau şi ele râzân'd. Mai răsunau şi alte glasuri
Ştia sunt probabil oamenii care au venit
Igets băiatul. Vasăzică n-au plecat." Doar
Fonaun nu se auzea şi nu se vedea nicăieri. Oare
Ce-o face?

Cu. A ciulită la glasurile de afară, băiatul îl aştepta pe bunicul. Ardea de nerăbdare să-i vorbească despre maralii pe care-i văzuse ieri. Curând o să vină iarna. Trebuie să le lase cât mai mult fân în pădure. Să mănânce.

* Fiertură, zeamă de carne.

Trebuie îmblânziți, să nu se mat teama de oameni, ci vină, peste râu, drept aici, în curte. Iar aici să le dea ceva ce le place lor mai mult. Oare ce Ie-o fi plăcând mai muU pe puiul de maral o să-l învețe să se țină mereu după el. Ar fi grozav! Poate s-ar duce şi la şcoală cu el?

Băiatul aştepta să vină bunicul, dar acesta nu se arăta Sosi însă Seidahmat. Părea foarte mulțumit şi era ve Seidahmat se clătina pe picioare şi zâmbea. Când veni mai aproape, pe băiat îl izbi în nas un damf de alcool. Băiatului nu-i plăcea de fel acest miros urât şi înțepător, ce-i aducea aminte de tirania lui Orozkul, de suferințele bunicului şi ale mătuşii Bekei. Dar, spre deosebire de Orozkul, Seidahmat, când se îmbăta, era blând şi vesel şi. În general, semăna cu un prostănac blajin, deşi nici trea? Au prea strălucea de deşteptăciune. Intre el şi bunicul Momun, în asemenea împrejurare, avea loc următoarea

Disciiție:

— Ce râzi ca prostul, Seidahmat? Şi tu ai tras la măsea, hai?

— Aksakal, te iubesc tare mult. Pe cuvânt de onoare, Aksakal, te iubesc ca pe tatăl meu!

— Eh, la anii tăi. Alții conduc maşinile, iar tu met limba nu ți-o mai poți mişca. Să am eu anii tăi, aş fi fost cel puțin tractorist dacă nu şi mai şi!

— Aksakal, la armată, comandantul mi-a spus că eu nu sunt bun pentru sectorul ăsta. În schimb, sunt bun la

infanterie, aksakal, iar fără infanterie, ori ce-ai face, nu
Se poate.
— Infanterie! Eşti un trântor, nu infanterie. Şi ai o nevastă. E oarbă dreptatea lui Dumnezeu. Singură Gulgeamal l'acc cât o sută ca tine.
— Păi de-aia suntem amândoi aici. Aksakal. Ea singură, eu singur.
— Îmi răcesc gura de pomană cu tine. Eşti cât un taur, dar minte. Şi bunicul Momun dădea din mână
Pagubă.
— Mu-u-u! Mugea şi râdea Seidahmat în urma lui Apoi, oprindu-se în mijlocul curții, începea să cânte cântecul său ciudat, pe care cine ştie de unde îl auzise: Am venit din munții roşcați Pe un armăsar roşcat. Hei, tâfgoveț roşcat, deschide părțile, O.să bem vin roşu.
Am venit din munții negri '- -
Pe un buhai negru. – ' '„ '
Hei, târgoveț negru, deschide porțile, O să bem vin negru.: *
Şi era-în stare s. -o țină-tot aşa, la nesfârşit, fiindcă fi, venea călare pe cămilă, pe cocoş, pe şoarece, pe_ broasca țestoasă, pe orice se putea mişca. Beat,. Seidahmat îi. Pâa-f; ea băiatului mai mult decât treaz. -
De aceea, când Seidahmat, oherehelit, îşi făcu apariția, băiatul, îi zâmbi bucuros. * _. -
— Ha! Exclamă Seidahmat,. Mirat. Şi mie mi-au spus că eşti bolnav. Da' tu nu eşti deloc bolnav. De ce nu te duci afară? Aşa nu merge! Seidahmat se prăvăli lângă I el pe pat. -]
Duhnea a băutură, iar mâiniîe şi hainele lui răspândeau; miros de carne crudă, proaspătă. Începu să-l gâdi: e şi * ' sărute. Obrajii lui acoperiți de o barbă aspră înțepau fața băiatului.
— Ei, gata, nene Seidahmat! Ajunge! Îl rugă băiatul. Unde. E bunicul? Nu l-ai văzut?
— Bunicul tău e acolo, cum să zic. Seidahmat îşi
Nesigur mâinile prin aer: Noi, asta. Am scos buşteanul 1 din râu. Ei şi am băut să ne încălzim. Iar acum, el, cum 1 să zic.

Fierbe carnea. Scoală-te! Hai, îmbracă-te şi să mergem. Cum aşa? Nu-i drept. Noi toți acolo şi tu aici singur?

— Bunicul nu mi-a dat voie să mă scol, zise băiatul.

— Lasă, ce dacă nu ți-a dat? Haide să ne uităm. Aşa ceva nu vezi în fiecare zi! Azi e ospăț mare. Toate înoată în grăsime: şi lingura şi ceaşca şi gura! Scoală-te I.

Cu stângăcia omului beat, începu să-l îmbrace ş > băiafil

— Mă-mbrac ingur, încercă să se împotrivească-băT iatul, simțind cum îl ia din nou amețeala. <„.

Dâr Seidahmat, beat, nu-l asculta. El socotea că fad! Bine, întrucât băiatul fusese lăsat singur în casă, tocmaț astăzi, când toate înoată în grăsime: şi lingura şi ceaşca şi gura.

Împleticindu-se, băiatul ieşi din casă în urma lui Seidahmat. În munți era o zi schimbătoare; cu vânt, cu soare şi cu nori. Norii alergau cu repeziciune pe cer. Şi în timp ce băiatul străbătu veranda, vremea se schimbă brusc d" două ori: după un soare dureros de strălucitor, ziua mohorî din cale afară. Băiatul simți că din această priein| îl apucă durerea de cap. în față îl izbi o pală de fum adus

Dinspre toc de 6Tifală de vânt. Ii lăcrimară ochii de usturime. „Pesemne c4 azi se spală rufele", îşi zise în sinea lui, fiindcă, de obicei, sa făcea focul în curte numai în giua când se spălau rufele. Atunci încălzeau apă într-un cazan mare şi negru pentru tustrele gospodăriile. De unul singur nu poți ridica acel cazan. Mătuşa Bekei şi Gul-geamal abia îl ridicau împreună.

Băiatul era nespua de bucuros când se spălau rufele. Întâi şi-ntâi pentru că se făcea focul afară, în vatră deschisă şi atunci poți să te zbengui pe lângă foc mai dihai decât în casă. Apoi, e foarte plăcut să atârni la uscat ru-îele spălate. Agățate pe frânghie – albe, albastre, roşii – ele împodobesc curtea. Băiatului îi plăcea să se furişeze printre ele şi să atingă cu obrazul pânza jilavă.

Insă de astă dată, în curte nu era nici un fel de rufe. Sub căldarea de bucătărie, plină ochi cu bucăți mari de carne, ardea un foc puternic. Căldarea clocotea. Deasupra ei se

ridicau vălătuci de aburi groşi. Carnea era fiartă. Aroma cărnii şi mirosul focului îi gâdilară nările făcând să-i lase gura apă. Mătuşa Bekei, într-o rochie roşie nouă, cu cizme noi de box, cu o basma înflorată căzută pe umeri, aplecată deasupra căldării, lua spuma cu strecurătoarea. Bunicul Momun, stând lângă ea în genunchi, răscolea lemnele aprinse din vatră.

— Iată-l pe bunicul tău, zise Seidahmat. Să mergem!

Şi abia apucase să îngâne:

Am venit din munții roşcați Pe un armăsar roşcat.

Când din şopron îşi făcu apariția Orozkul, cu capul său ras descoperit, cu toporul în mână şi cu mânecile cămăşii

Suflecate.

— Unde umbli? Îl întrebă răstit Orozkul pe Seidahmat. Oaspetele nostru taie lemne, spuse el, arătându-l cu capul pe şofer, care despica buturugile, iar ție îți arde de

Cântat!

— Stai că le tai îndată, cât ai bate din palme! Îl linişti Seidahmat, îndreptându-sc spre şofer. Hai, fârtate, lasă-mă pe mine.

Băiatul se apropie de bunicul Momun, care stătea ghemuit lingă vatră. Se apropie de el pe la spate.

— Ata! Rosti el.

Bunicul nu-l auzi.

— Ata repetă băiatul, punându-i mâna pe umăr.

Bătrânul se întoarse. Băiatul nu-l recunoscu: bunicul i el beat. Nu-şi amintea să-l fi văzut vreodată măcar] cât de cât cherchelit, iar dacă se întâmpla uneori, asta nu-J mai când mergea la praznicele bătiinilor issâk-kuleni, unde se împarte tuturor vodcă, chiar şi femeilor. Dar să se îmbete aşa din senin, nu i se întâmplase niciodată.

Bătrânul aruncă spre băiat o privire îndepărtată, straruc şi îndobitocită. Fața îi ardea, iar când îşi recunosc nepotul, se înroşi şi mai vârtos: se făcu stacojiu, apoi

Ălbeni brusc. Bunicul se ridică degrabă în picioare.

— Ce-i cu tine, hai? Spuse el cu glas surd, strâng! Du-l pe băiat la piept. Ce-i cu tine, hai? Ce-i cu tine

Nu era în stare să rostească altceva, de parcă-şi pie; duse darul vorbirii. Tulburarea lui îl molipsi şi pe baia

— Ata, eşti bolnav? Întrebă el, neliniştit.

— Nu-nu. Eu. Uite-aşa, n-am nimic, mormăi buni' Momun. Du-te şi te plimbă puțin. Eu, aici. cu lemnele, < an» va să zică.

Aproape împingându-şi nepotul de lângă el şi pari iepădându-se de lume, se întoarse iarăşi spre foc. Stă' ghemuit pe vine şi nu lua seama la nimic, preocupat do, de el şi de foc. Bătrânul nu văzu cum nepotul, buimăci se învârti pe lângă el, apoi se îndreptă spre Seidahma care tăia lemne.

Băiatul nu înțelegea ce se întâmplase cu bunicul şi ce se petrecea în curte. Şi numai când se duse mai aproape de şopron, băgă de seamă o grămadă mare de carne roşie,] proaspătă, trântită în mormane pe o piele aşternută p pământ cu părul în jos. Pe marginile pielii, sângele se m scurgea în şuvițe gălbui. Ceva mai departe, acolo unt aruncau gunoiul, eâinele, mârâind, îşi făcea de lucru ctflj măruntaiele. Lângă grămada de came stătea pe vine, ca|

Namilă un necunoscut mătăhălos, oacheş la față. Koketai. El şi Orozkul, cu cuțitele în mână, împart carnea. Calm, fără grabă, aruncau ciolanele cu carne c prinse, în diferite locuri pe pielea aşternută jos.

— Ce minunăție! Şi ce aromă! Rosti bărbatul mătăhălos şi oacheş cu voce de bas, mirosind carnea.

— Ia, ia. Aruncă în grămada ta, îl îndemnă Orozkul, darnic. Ne-a dăruit Dumnezeu din turma lui de ziua vizitei tale. Aşa ceva nu se întâmplă în fiece zi, Orozkul gâfâia; una-două se ridica de la locul lui, mân-gâindu-şi burta ghiftuită, de parcă mâncase până nu mai putuse. Se vedea cât de colo că băuse zdravăn. Se sufoca şi, hârâind, îşi dădea capul pe spate să~şi mai tragă răsu- „ area. Fața lui căi‘1 u. ea un ugei de vaca. Iun: > «, r mulțumită de sine

Băiatul încreme simțind că-l ia cu frig. Când i Hnfiă peretele şopronului capul de mural cu coarne!; -nuroase. Zăcea în praful îmbibat cu pete negre de sânge, sc-înânând cu o

buturugă aruncată la u parte din drum. Lângă căpățână se aflau cele patru picioare cu copite, tăiate de la încheietura genunchiului.

Băiatul privea cu groază aceaslă privelişte înspăirmn-tătoare. Nu-şi putea crede ochilor. În fața lui zăcea capul Maicii Cerboaica cea Cornută. Ar fi vrut să fuga, dar picioarele nu-l ascultau. Stătea şi privea capul mort, desfigurat al cerboaicei albe. Al aceleia care ieri mai era încă Maica Cerboaica cea Cornută, care ieri se mai uita la el, de pe celălalt mal, cu o privire blinda, stăruitoare, al aceleia cu care el vorbise în gând şi pe care o rugase fierbinte să aducă în coarnele ei leagănul fermecat, cu clopoțel Toate acestea se prefăcuseră într-un morman scălâmb de carne. Într-a piele jupuită, în nişte picioare retezate şt într-o țeastă aruncată într-un ungher.

Ar fi vrut să plece, dar stătea înțepenit locului, ne-mțelegând cum şi de ce se întâmplase una ca asta. Bărbatul mătăhălos şi oacheş, acela care împărțea carnea, scoase din grămadă cu vârful cuțitului un rărunchi şi i-l întinse băiatului.

— Na. Băiete, ia-l şi frige-l pe cărbuni. O să fie bun.

Zise el.

Băiatul nu se clinti.

— Ia-l! Îi porunci Orozkul.

Băiatul întinse mâna ca în vis şi iată-l strângând în pumnul rece rărunchiul gingaş, cald încă. al Maicii Cerboaica cea Cornută. Între timp, Orozkul ridicase de. Coarne

„âpățâna cerboaicei albe.

— Uf, ce grea e! Exclamă el, eântărind-o în mâini.

N': iraai coarnele cât atârnă.

Culcă apoi capul pe butuc, luă toporul şi se apucă să ‘ «prindă coarnele de pe țeastă.

— Tiii. Ce mai coarne! Se minună el, izbind puternic! ‘u tăişul securii la rădăcina coarnelor. Sunt pentru buni-tul tău, spuse, făcând cu ochiul. Când o să moară, o să-i t-» unem coarnele pe mormânt. Să mai zică cineva că nu-l upectăm.

Auzi vorbă Pentru asemenea coarne n-ar fi păcat să mori chiar azi! Rânji el, țintind cu toporul.

Coarnele nu cedau. Nu era chiar aşa de uşor să le des-ruizi. Orozkul. Cum era beat, lovea la nimerealã şi asta

Îi înfuria la Culme. Capul se rostogoli" de" pe butuc. Întunț Orozkul se apucă să taie coarnele" pe. Părriînt. Căpătat sărea dintr-o parte în alta, iar el alerga după ea cu topori

Băiatul tresărea şi, la fiece lovitură, se trăgea în'apc dar nu se putea hotărî să plece.' Ca într-un yis'urât,; » tuit locului de o forță înfricoşătoare neştiuta, băiatul'st| tea şi se mira că ochiul sticlos şi nemişcat al Ktai'cii Ce boica cea Cornută nu se fereşte de topor. Nu eâip'eş'te5 nici nu se mijeşte de groază. Căpățâna era' de. Rriult-'tăvijj lița prin praf şi prin noroi, dar ochiul rămăsese curat r părea că tot mai priveşte lumea cu uimirea mtttă, ' îricrl menită în care-l găsise moartea. Băiatul se femea eăOroz'J kul, beat cum era, va nimeri ochiul cu" toporul.

Dar coarnele tot nu cedau. Orozkul îşi ieşise tot mi mult din fire, turbând de furie şi, fără să mai țină seâmi izbea în căpățâna la nimerealã: şi cu muchia" şi cu tăişv

Securii.

— Aşa o să rupi coarnele. Lasă-mă pe mine, zise Şei!

Dahmat, api-opiindu-se! '. „

— Dă-te la o parte! Pot şi singur! Pe dracu, îe rupi îl îngână Orozkul, izbind cu toporul.

— Cum doreşti. Şi Seidahmat scuipă şi se îndrept

Spre casa lui.

După el o porni bărbatul cel mătăhălos şi oacheş. Într-un sac ducea partea lui de carne.

Cu încăpățânarea beţivului, Orozkul continua: „;': „'>-{pârțească în spatele şopronului capul Maicii Cerboaica ceai Cornută. Puteai crede că se răfuieşte, o răzbunare ăM

Mult aşteptată.

— An. Dihanie afurisită! Fire-ai să fii! Ocăra el, cm spume la gură, izbind capul cu piciorul, de partaj' îcest'a| putea să"!' mâivaiidă: Ba nu «:! Striga, năpustindu-se iarăs| şi iarăşi! Cu

toporul; Să nu-mi zici mie pe nume dacă: ritil ți-bi veni de hac! Na, ține! Na! Rostea el, măcelăriniH întruna cu securea.

Căpățâna trosnea şi aşchii de os săreau în toate păi

Băiatul scoase un țipăt scurt când toporul nimeri dini întâmplare de-a curmezişul ochiului. Din orbita zdrobită țâşni un lichid negru şi gros. Ochiul muri, se goli. Dispăr

— Pot să zdrobesc şi alte capete! Pot să frî.:<; coarnej şi mai şi! Mugea Orozkul într-o pornire de ură şi de fi animalică împotriva acestui cap nevinovat.

În sfârşit, izbuti să spargă țeasta şi în creştet şi în frunte. Atunci aruncă toporul, apucă de coarne cu amân-două mâinile şi, apăsând capul cu piciorul de pământ. Le

Suci cu o putere sălbatică. Le smulse şi ele trosniră ca nişte rădăcini rupte. Erau acele coarne în care, la rugămintea băiatului, Maica Cerboaica cea Cornută trebuia să aducă lui Orozkul şi mătuŞii Bekei leagănul fermecat.

Băiatului i se făcu rău. Se întoarse, scăpă jos rărunchiul şi se îndepărtă împleticindu-se. li era teamă că se va prăbuşi ori va vomita acolo în văzul oamenilor. Palid, ’ cu fruntea acoperita de broboane reci de sudoare lipicioasă, trecu pe lingă vatra unde focul ardea nebuneşte, deasupra căruia, din căldare, se înălțau rotocoale de atțuri fierbinți şi lângă care, ca şi mai înainte, întoreând spatele tuturor, stătea cu fața spre foc nefericitul Momun. Băiatul nu-l tulbură. Dorea să ajungă cât mai repede în pat, să se culce şi să-şi tragă pătura peste cap. Să nu mai vadă şi să nu mai audă nimic. Să uite.

În cale se întâlni cu mătuşa Bekei. Împopoțonată prosteşte, cu vânătăile lăsate de loviturile lui Orozkul pe obraz, slabă băț şi fără noimă de veselă, alergase toată ziua, trebăluind pentru „ospățul cărnii”.

— Ce-i cu tine? Îl întrebă ea, oprindu-l.

— Mă doare capul, răspunse el.

— Scumpul meu, bolnăviorul meu! Rosti ea deodată într-o pornire de dragoste, copleşindu-l cu sărutări.

Şi ea era cherchelită şi duhnea a vodcă.

— Îl doare capul! Mormăi, înduioşată. Scumpul meu!

F Ți-o fi foame?

— Nu, nu mi-e. Vreau să mă culc.

— Bine. Hai să mergem, te duc eu în pat. Dar cum o să stai singur-singurel? Căci toți or să vină la noi. Şi oaspeții şi ai noştri. Carnea e gata, zise Bekei, trăgându-l după ea.

Când trecură iarăşi pe lângă foc, de după şopron ieşea Orozkul, năduşit şi roşu ca un uger aprins. Victorios, az-vârli lângă bunicul Momun coarnele de maral. Bătrânul

Se ridică puțin de jos.

Fără să-l privească, Orozkul luă donița cu apă şi, săl-tând-o deasupra capului, începu să bea, stropindu-se.

— Acum poți să mori liniştit, trânti el, răsuflând şi duse din nou donița la gură.

Băiatul auzi răspunsul bâiguit al bunicului:

— Mulțumesc, fiule, mulțumesc! Acum nu mă mai tem de moarte. Ce să zic, sunt respectat şi cinstit care va

Să zică.

~ Mă duc acasă, spuse băiatul, simțind cum îl apucă

Slăbiciunea.

Mătuşa Bekei nu-i dădu ascultare.

— Ce să faci tu acolo singur? Zise şi-l trase aproaj cu de-a sila în casă la ea, unde-l culcă într-un colț patului.

În casa lui Orozkul totul era pregătit de masă. Toți fusese fiert, fript, gătit. De toate pregătirile se îngrijea cu râvnă bunica şi Gulgeamal. Mătuşa Bekei alerga eolo-eolo, din casă la vatră, afară, în curte şi din ci în casă. În aşteptarea „marelui ospăț al cărnii", Orozi şi Koketai cel mătăhălos şi oacheş se desfătau bând ceaji aşezați pe păturи colorate, cu perne sub coate. Dintr dată deveniseră parcă mai importanți şi se simțeau nişte prinți. Seidahmat le turna ceai pe fundul piale

Băiatul stătea liniştit în colțul patului, încremenit, cordat. Îl scuturau iar frigurile. Ar fi vrut să se se şi să plece, dar se temea că, de se va ridica din pat, înd o să vomite. Se stăpânea, încereând cu disperare să-şi ghiță nodul care i se pusese în gât Se temea să facă mişcare de prisos.»

Curând, femeile îl chemară pe Seidahmat în ci Puțin mai târziu, el se ivi în uşă cu un morman de aburindă într-un uriaş castron emailat. Cu greu duse vara şi o puse dinaintea lui Orozkul şi Koketai. În lui, femeile aduseră şi alte feluri de mâncare.

Se aşezară cu toții, pregătindu-şi cuțitele şi farfi între timp, Seidahmat turna vodcă în pahare.

— Eu o să fiu paharnicul! Hohoti el ascuțit, arăt spre sticlele din colț.

Ultimul sosi bunicul Momun. Bătrânul avea astă înfățişare ciudată şi mult mai jalnică decât de obicei, să se pripăşească undeva mai la o parte, dar Koketai mătăhălos şi oacheş îl pofti mărinimos să şadă ale" de el.

— Aşază-te aici, aksakal.

— Mulțumesc. Noi, aici, suntem de-ai noştri, înc să refuze bunicul Momun.

— Totuşi dumneata eşti cel mai în vârstă, nu se Koketai, aşezându-l între el şi Seidahmat. Să bem, Kal, pentru izbânda dumitale de astăzi! Ai cel dinții G vântul.

Bunicul Momun tuşi nesigur.

— Pentru pace în casa aceasta! Rosti el anevoie. Câi acolo unde-i pace, e şi fericire, copiii mei.

— Adevărat! Aşa este! Îl sprijiniră toți,. Dâxid pahi rele peste cap, I- Ei, dar dumneata? Nu, aşa nu merge! Urezi fericire ginerelui şi fetei dumitale, dar de băut nu beis Şi mustră Koketai pe bunicul Momun, care se fâstâcise.

— Dacă-i pentru fericire, atunci eu. se grăbi să zică Bunicul.

Spre uimirea tuturor, dădu pe gât dintr-o înghițitură paharul aproape plin ochi cu vodcă şi, năucit, clătină din capul său cărunt.

— Aşa mai zic şi eu!

— Bătrânul nostru nu-i un oareşicine!

— E grozav bătrânul vostru!

Toți râdeau, toți erau mulțumiți, toți îl lăudau pe bunicul.

În casă se făcuse cald şi zăpuşeală. Băiatul zăcea în chinuri istovitoare: tot timpul îi venea să verse. Zăcea cu ochii închişi, auzind cum oamenii beți clefăiau, ronțăiau şi fornăiau, înfulecând carnea Maicii Cerboaica cea Cornută, cum se îmbiau unii pe alții cu bucățile cele mai gustoase, cum ciocneau paharele mânjite de grăsime şi cum aruncau în castron oasele de pe care roseseră carnea.

— Asta carne! Zici că-i mânz tânăr! O lăuda Koketai, Plescăind din buze.

— Da' ce, noi suntem proşti? Să trăim în munți şi să nu mâncăm asemenea carne? Zicea Orozkul.

— Aşa-i! Pentru ce trăim aici? Îi ținea isonul Seidahmat.

Toți lăudau carnea Maicii Cerboaica cea Cornută. Şi bunica şi mătuşa Bekei şi Gulgeamal. Chiar şi bunicul Momun. Îi dăduseră şi băiatului pe farfurie carne şi alte mâncăruri. Însă el refuzase. Văzându-l bolnav, oamenii beți îl lăsaseră în pace.

Băiatul zăcea cu dinții încleştați. I se părea că astfel îi va fi mai uşor să-şi învingă greața. Dar mai mult decât toate îl chinuia conştiința propriei neputințe, că nu era în stare să facă nimic acestor oameni care o bmorâseră pe Maica Cerboaica cea Cornută. Şi în înverşunarea lui dreaptă de copil deznădăjduit, născocea tot felul de răzbunări – cum ar putea el să-i pedepsească, să-i facă să-şi dea seama ce fărădelege cumplită săvârşiseră. Dar nu Putu să născocească nimic mai bun decât, în gând, să-l cheme într-ajutor pe Kulubek. Da, chiar pe acel flăcău cu manta marinărească, ce venise împreună cu tinerii Şoferi după fân în noaptea aceea viforoasă. El era singurul dintre toți oamenii cunoscuți care ar putea să-l biruie Pe Orozkul şi să-i spună tot adevărul în față.

SJfca ehemarea bfiîatuâuâ, JKiiîuââck atergțuca Slri din cabină). Grund automatul în cumpănire.

— Undesunt? – «. – a. ‘

— Acolo

Alergară împreună spre casa lui Orosliuâ. Împinseră uşa.

— R, ‘,» ‘

— Nici o mişcare f Mâlniîe sus l porunci Kulubek din prag, amenințător, îndreptându-şi automatul spre eL

Toți rămaseră buimaci. Încremeniseră de frică, fiecare unde se afla. Îmbucăturile li se opriră în gât. Cu ciplaneâe în mâinile unsuroase, cu obrajii şi cu gurile mânjite de grăsime, ghiftuiți şi beți, nu puteau face nici o mişcare.

— Hai, scoală, canalie! Kuâubek duse țeava automatului îa tâmpla lui OrozkuL Acesta, tremurând tot şi bâl-bâindu-se, căzu la picioarele lui Kulubek:

— Ia-artă-mă n-nu m-mă om-m-orî! Dar Kulubek era neînduplecat.

— Ieşi, canalie! Ți-a sosit sf îrşitul

Eepezind cu putere un picior în şezutul gras al lui Orozkul, îl sili să se scoale şi să iasă din casă. Şi toți cei de față îi urmară, amuțiți de spaimă.

— La perete 5 îl soma Kulubek pe Orozkul. Pentru Maica Cerboaica cea Cornută ucisă, pentru coarnele ei retezate, care au purtat leagănul fermecat, vei plăti cu viața!

Orozkul căzu în țărână. Începu să se târască, să se vaite, să geamă, să se roage:

— Nu mă omorâți, eu nici măcar copii nu am. Sunt singur pe lume. N-am nici fiu, n-am nici fiică.

Arăta jalnic – întruparea laşității şi nemerniciei. Unde dispăruse oare firea lui trufaşă şi sfidătoare?! Pe unul ca el ți-e şi lehamite să-l omori!

— Fie, să nu-l ucidem, spuse băiatul către Kulubek. Dar acest om să plece de aici şi să nu se mai întoarcă niciodată. N-are ce căuta aici. Să plece!

Orozkul se ridică, îşi trase pantalonii căzuți şi o luă la fugă, gras, puhav, temându-se să-şi mai arunce privirea înapoi. Dar Kulubek îl opri:

— Stai! Mai avem să-ți spunem câteva vorbe. Tu n-o să ai niciodată copii. Pe tine aici nu te iubeşte nimeni. Nici pădurea, nici copacul, nici măcar un fir de iarbă nu te iubeşte. Pentru că eşti un ticălos. Pentru că eşti un fascist.

Pleacă şi să nu mai auzim de numele tău! Hai, tn ai repede t ‘ OrozRul o rupse la fugă; -

— Schneil! Schhell! Hohoti în urma lui Kiiîifbek pentru a-l speria, slobozi câteva focuri în aer. ‘.

Băiatul nu mai putea de bucurie. Jubila. Iar când Oroz-kuâ dispăru din vedere, Kulubek le spuse tuturdr celorlalți, care stăteau vinovați lingă, uşă; „Cum ați trăit tu un asemenea om? Şvnu’vă e ruşine?!

Băiatul simți o uşurare. Se săvârşise o judecată dreaptă. Crezuse ‘atât de mult în visul său, că uitase unde se află şi, pentru ce se chefuia în casa lui Orozkul.

O explozie de râsete îl smulse din această stare de fericire. Deschise ochii şi ascultă. Bunicul Momun nu mai era în cameră. Ieşise pesemne afară. Femeile strângeau vasele şi se pregăteau să aducă ceaiul. Seidahmat povestea ceva cu glas tare. Cei de la masă râdeau de vorbele lui.

— Ei şi mai departe?

— Povesteşte!

— Zău, povesteşte, mai zi încă o dată ce i-ai spus atunci. Cum l-ai speriat, îl rugă Orozkul. Prăpădindu-se de râs. Vai! Nu mai pot.

— Vasăzică aşa! Şi Seidahmat se apucă să povestească din nou: îndată ce ne-am apropiat de marali – ei stăteau tustrei la marginea pădurii – şi numai ce legaserăm caii de copaci, bătrânul meu mă apucă deodată de mână: „Nu putem, zice, să împuşcăm maralii. Căci noi suntem bughini, fiii Maicii Cerboaiea cea Cornută!” Şi se uita la mine ca un copil. Mă ruga din ochi. Iar pe mine, nici mai mult nici mai puțin, mă pufnea râsul, dar n-am râs, ci, dimpotrivă, i-am spus foarte serios: Ascultă, zic, tu vrei s-ajungi la închisoare;?”,; Nu” v ziee efe; Da’ tu ştii că asemenea poveşti au fest-seb’rriitc <de bai în’ vr rMtrile de demult ca să sperie pe cei săraci şi neştiutori?” Atunci el a rămas cu gura căscată: Ce spui V zice”. „Uâteasta spun, să isprăveşti cu asemenea bazaconii, altfel nu mă uit că eşti bătrân şi o să te reclam unde trebuie.”

— Ha-ha-ha! Râseră ceilalți într-un glas.

Şi mai tare ca toți, Orozkul. Râdea cu o poftă nebună.

— Ei şi pe urmă am început să ne furişăm. Alte animalele mult ar fi zbughit-o, de li s-ar fi şters urma, dar aceşti smintiți de marali au stat locului, de parcă nici nu se temeau de noi. „Cu atât mai bine", îmi zic, povestea Seidahmat, lăudându-se, ameţit de băutură. Eu mergeam în față cu arma. Bătrânul în urmă. Şi-atunci m-a cuprins îndoiala. În viața mea n-am împuşcat nici măcar o vrabie. Iar acum, aşa deodată, asemenea treabă. Dacă nu nimeresc, au s-o rupă la fugă şi pe urmă ia-i de unde nu-s. Încearcă să-i mai prinzi: or să treacă dincolo de defileu. Şi cine ar vrea să scape din mâini asemenea vânat? Dar bătrânul nostru e vânător, la vremea, lui dobora ursul îi zic: „Uite puşca, moşule, trage". El – nici să n-audă. Trage singur", zice. „Păi eu sunt beat, zic. Şi mă clatui că abia mă mai țin pe picioare." El ştia că băusem cu voi

0 sticlă întreagă după ce am scos buşteanul din râu. Aşa că m-am prefăcut.

— Ha-ha-ha!

— Eu n-o să nimeresc, zic. Muralii or să fugă şi a doua oară nu mai vin înapoi. Nu ne putem întoarce cu mumie goale. Îți dai seama! Aşa că vezi! De ce crezi ca ne-au trimis încoace? „Nu zicea nimic. Şi nici arma n-o lua., Ei, zic. Cum doreşti." Am aruncat arma şi m-am făcut că plec. El – după mine., Mie, zic, mi-e totuna dacă Orozkul o să mă dea afară. Mă duc să muncesc la so? Hoz." Şi uite aşa, de -haz, încep să cânt încetişor:

Am venit din munții roşcați, Pe un armăsar roşcat.

Hei, tirgooeț roşcat, deschide porțile.

— Ha-ha-ha!

— A crezut într-adevăr că-s beat şi s-a dus după armă M-am întors şi eu. Cât timp am schimbat aceste cuvinte între noi. Maralii se cam depărtaseră. Ei. Zic, ia seama. Or să fugă şi nu-i mai ajungi. Trage până nu s-au speriat."

Înul a luat arma şi am început să ne. Apropiem pe furiş. El şoptea întruna ca un zănatic: Iartă-mă, Maică

Toaică, iartă-mă.” Eu o țineam una şi bună: „Ia seama, zic. Dacă dai greş. Sa te duci cu maraH cu tot unoțe

01 vedea cu ochii. Mai bine să nu te-ntorei”.

— Ha-ha-ha!

Acest vârtej amețitor de vorbe şi hohote de râs îl sufocau pe copil, era halucinant. O durere ascuțită îi sfredelea creierul. O durere din ce în ce mai stăruitoare, încât simțea că-i plesneşte capul. I se părea că cineva îl loveşte cu picioarele în creştet, că-i zdrobeşte țeasta cu toporul. I se părea că cineva îl izbeşte cu toporul peste ochi, iar el dădea din cap, încereând să se ferească. Istovit de febră, se trezi dintr-o dată în nul rece ca gheața. Se prefăcuse în peştişor. Coada, corpul, aripioarele înotătoare – totul era ca la peşte, numai capul rămăsese al său şi, pe dea-‘ supra, îl mai şi durea. Înota în răcoarea apăsătoare şi întuneeosâ de pe fundul apei şi se gândea că acum va ră-măne pentru totdeauna peşte şi niciodată nu se va mai întoarce în munți, „Nu mă mai întorc, îşi spunea el. Mai bine să fiu peşte, mai bine să fiu peşte.”

Nimeni nu băgă de seamă când băiatul se dădu jos pat şi ieşi din casă. Abia izbuti să ajungă la colțul casei şi numaidecât începu să vomite. Ținându-se de perete, el gemea şi plângea şi printre lacrimi, înăbuşindu-se de plâns, îngăimă:

— Nu, mai bine mă fac peşte. Am să plec de aici. Mai bine mă fac peşte!

Prin ferestrele casei lui Orozkul răzbăteau hohote de râs şi chiote de oameni beți. Acele hohote sălbatice îl năuceau, îi pricinuiau dureri năprasnice. Credea că toate chinurile astea groaznice se datoresc hohotelor monstruoase. După ce îşi mai veni în fire, porni agale prin curte. Curtea era pustie. Lingă vatra stinsă, băiatul dădu peste bunicul Momun beat mort. Bătrânul zăcea în țărână alături de coarnele retezate ale Maicii Cerboaica cea Cornută. Căpățâna ei ciopârțită o rodea câinele. Nimeni altcineva nu se mai afla în curte.

Băiatul se aplecă deasupra bunicului, îl zgâlțâi de umăr.

— Ata, hai să mergem acasă, zise el. Hai.

Bătrânul nu răspunse, nu auzea nimic şi nu era în start să-şi ridice capul.” Şi ce ar fi putut să răspundă, ori să zică?

— Hai, scoală-te, ata, să mergem acasă, îl fuga băiatul Cine ştie dacă el, cu mintea lui de copil, înțelegea, Poate nici nu-î trecea prin gând că bătrânul Momun zăcea aici ca osândă pentru povestea sa despre Maica Cerboaica cea Cornută, că nu din voia lui pângărise tocmai acele lucruri pe care el însuşi îl îndemnase toată viața să le respecte – amintirea străbunilor, conştiința şi credințele sale, că a făptuit asta pentru fiica lui nenorocită şi chiar pentru el, pentru nepot.

Şi acum, zdrobit de durere şi de ruşine, bătrânul zăcea ca mort, cu fața în jos fără să răspundă la glasul băiatului.

Băiatul îngenunche lângă bunic, încereând să-l trezească.

— Ata, hai, ridică-ți capul, îl ruga el.

Băiatul era palid, mişcările lui erau anevoioase, m: i; -nile şi buzele îi tremurau.

— Ata, sunt eu. Mă auzi? Zicea el. Mi-e tare rău.

— Şi începu să plângă. Mă doare capul, nu mai pot.

Bătrânul gemu, se mişcă, dar nu putu să-şi vină în simțiri. ‘

— Ata, da’ Kulubek o să vină? Întrebă deodată copilul printre lacrimi. Spune-rai, Kulubek o să vină? Repetă el zgâlțâindu-L

Îl împinse pe bunic, silindu-l să se răstoarne într-o parte şi tresări când spre el se întoarse fața bătrânului beat, mânjită de glod şi de țărână, cu bărbuța jalnică în-cââcită şi în acea clipă, băiatului i se păru că vede capul cerboaicei albe, ciopârțit adineauri de topoprul lui Oroz-kuL Înspăimântat, sări îndărăt şi, depărtându-se de bunic, rosti:

— O să mă fac peşte. Auzi, ata, mă fac peşte, plec pe râu în jos. Iar când o să vină Kulubek, să-i spui că m-ara Căcut peşte.

Bătrânul tot nu răspunse.

Băiatul porni mai departe. Coborî spre râu. Şi int drept în apă.

Nimeni nu ştia că băiatul plutea ca un peştişor pe rk în curte răsuna cântecul de om beat:

Am, venit din munții cocoşați, Călare pe-o cămilă cocoşată. Hei, târgoveț cocoşat, deschide poarta. Să bem vin pelin!

Şi te-ai dus. Nu l-ai aşteptat pe Kulubek. Păcat că nu l-ai aşteptat. De ce n-ai dat fugă-n drum? Dacă ai fi alergat în lungul drumului, l-ai fi întâlnit negreşit. I-ai fi recunoscut maşina de departe. Şi n-ar fi trebuit decât să ridici mâna şi el ar fi oprit.

— Unde te duci? Te-ar fi întrebat Kulubek.

— La tine! I-ai fi răspuns tu.

Şi el te-ar fi luat în cabină. Şi ați fi pornit. Tu şi Kulubek. Şi înaintea voastră, pe drum, ar fi alergat de nimeni văzută Maica Cerboaica cea Cornută. Numai tu ai fi văzut-o.

Tu însă te-ai dus. O, dacă ai fi ştiut că niciodată n-os să te prefaci în peşte! Că n-o să ajungi înot la Issâk-Kul, n-o să vezi vaporul alb şi n-o să-i spui niciodată: „Bun găsit, vaporule alb, iată-mă, eu sunt! „

Te-ai dus.

Un singur lucru îți mai pot spune acum: tu ai respins acele lucruri cu care sufletul tău de copil nu se putea împăca. Şi asta e mângâierea mea. Ai trăit ca un fulger care a strălucii, dată şi s-a stins. Dar fulgerele scapără în

Ceruri Şi cerul este fără de moarte. Şi asta este mângâie-cea mea. Precum şi gândul că sufletul de copil sălăşluieşte în om ca germenele într-un grăunte, iar fără germene, grăuntele nu încolțeşte niciodată. Orice ni s-ar întâmpla fn yiață.

— Adevărul. Dăjnuie veşnic, câtă. Vreme se vor; naşte v*p, r muri oameni. – - <_. – ’ ÎJuându-mi rămas-bun, am să repet şi eu cuvintele tale, băiete: „Bun găsit, vaporule alb, iată-mă, eu sunt! „

COCORII TIMPURII

Fiului meu Askar

Al lui Aksai, Koksai, Sarâsai pământ am colindat, Par nicăieri o alta ca tine n-am aflat.

— Cântec popular kirghiz

I

Sosi un vestitor la Iov şi-i spuse: „Pe robi i-au trecut prin ascuțişul săbiei”.

Cartea lui Iov

Iarăşi şi iarăşi plugarii ară ogorul, Iarăşi şi iarăşi plugarii seamănă grăunțele, Iarăşi şi iarăşi cerul trimite ploile.

Cu speranță oamenii ară ogorul, Cu speranță oamenii seamănă grăunțele, Cu speranță oamenii pleacă pe mare.

„Theragatha,” 527-536. Din monumentele literaturii vechi indiene.

Înghețată de frig, înfăşurată într-o broboadă de lână groasă, învățătoarea Inkamal-apai povestea la lecția de geografie despre Ceylon, insula aceea de basm ce se află în ocean, aproape de țărmurile Indiei. Pe harta din clasă acest Ceylon arăta ca o picătură sub ugerul marelui continent. Şi nici nu-ți vine să crezi când auzi câte se află acolo: şi maimuțe şi elefanți şi banane (un soi de fructe) şi ceaiul cel mai bun şi felurite alte roade neobişnuite şi plante nemaivăzute. Dar cel mai grozav şi mai de pizmuit lucru e căldura. E atâta căldură acolo, că poți trăi tot anul fără să te doară capul. Nu-ți trebuie nimic: nici cizme, nici căciulă, nici obiele, nici şubă. Iar lemnele de foc nu-s de nici o trebuință. Păi dacă-i aşa, n-ai nacoie să colinzi pe câmp după kurai * şi nu mai trebuie să cari în spinare acasă, încovoiat peste măsură, legăturile grele de vreascuri. Aşa viață mai zic şi eu! Dacă vre poți să hoinăreşti după pofta inimii, să te încălzeşti la soare, iar dacă nu – să te răcoreşti la umbră. Zi şi noapte, în Ceylon e căldură din belşug, după vară vine iar vară, o plăcere! Te poți scălda pe săturate, de dimineața până seara. Când ți-a trecut cheful, poți să alergi după struți, fiindcă struții trăiesc acolo, nu încape îndoială, căci unde altundeva ar putea să trăiască aceste păsări uriaşe şi proaste? În Ceylon sunt desigur şi păsări istețe, cum e papagalul. Dacă vrei, prinzi un papagal, îl înveți să cânte, să râdă şi chiar să danseze. Fiindcă papagalul e o pasăre care poate orice. Se spune că sunt papagali care ştiu să citească. Cineva din aii a văzut cu ochii lui la bazarul

din Djambul un papagal care citea. Îi dai papagalului un ziar şi el începe să turuie fără să se poticnească.

Da, câte nu se află în Ceylon! Câte minunații! Poți trăi fără nici o grijă. Important e să nu dea cu ochii de tine baiul plantator. Ăsta umblă cu biciul în mână. Îi biciuieşte pe ceylonezi ca pe nişte sclavi. Asupritorul! Ah, bine-ar fi să-i plesneşti una peste bot, să vadă stele verzi! Să-i smulgi biciul din mână şi să-l pui să muncească singur. Şi să n-ai nici un pic de milă pentru exploatatori şi orice fel de capitalişti. Nici să nu stai de vorbă cu ei. Munceşte pentru tine şi gata! Doar se ştie că de la ei se trag şi fasciştii. Uite şi războiul tot din cauza lor a pornit. Câți oameni din aii n-au pierit, până acum, pe front. Mama plânge în fiecare zi, nu zice nimic, doar plânge; se teme că-l vor ucide pe tata. Într-o zi i-a spus vecinei: „Ce-o să mă fac eu atunci cu patru copii? „.

Zgribulindu-se în clasa înghețată, aşteptând răbdătoare să treacă accesele de tuse ale copiilor, Inkamal-apai continua să povestească despre Ceylon, despre mare, despre țările calde. Crezând şi necrezând celor auzite (mult era

* Arbust de stepă. Un soi de ciulin (Salsola kali).

Prea frumos pe acele meleaguri!), Sultanmurat regreta' sincer în acele clipe că nu trăieşte în Ceylon. „Aşa viață mai zic şi eu!" îşi zicea el, privind cu coada ochiului pt fereastră. El putea face asta. Chipurile, se uită la învățător, dar el se distrează privind pe fereastră. Însă dincolo de fereastră nu se petrecea nimic deosebit. Afară en vreme rea. Ningea cu măzăriche măruntă, aspră, şfichiui-toare. Bobitele de nea zornăiau surd, foşneau lovindu-se de geamuri. Geamurile se acoperiseră cu straturi de gheață; şi deveniseră mate. Chitul de la încheieturile ramelor se* umflase de ger şi, din loc în loc, căzuse pe pervazul mân-jit de cerneală. „în Ceylon pesemne nici de chit nu-i trebuință, gândea el. Pentru ce? Şi nici ferestrele n-au nici' un rost, nici măcar casele. Îți faci, acolo, o colibă, o acoperi cu frunze şi poți trăi liniştit."

De la fereastră trăgea tot timpul, se auzea chiar vân-tul cum şuieră încetinel prin crăpăturile ramei şi partea dreaptă,

dinspre geam, îi înghețase de-a binelea. Trebuie să rabde. Inkamal-apai l-a mutat aici lângă fereastră. „Tu zice ea, eşti cel mai voinic din clasă, vei suporta.” înainte de a da gerul, aici şedea Mârzagul, dar au mutat-ş în locul lui Sultanmurat. Acolo nu trage atât de tare. Era mai bine dacă ar fi lăsat-o aici, în aceeaşi bancă. Fiindcă gerul tot de el se împiedică. Ar fi stat alături. Dar aşa, dacă te apropii de ea în recreație, se roşeşte toată. Ceilalți, ca ceilalți, dar de se apropie el, ea se roşeşte. Doar n-o să alerge după ea. Ar râde toți de el. Fetițele astea sunt totdeauna meştere la tot soiul de născociri. Vor porni să’; circule fără întârziere bilețelele: „Sultanmurat -Ł Mârzagul sas eki aşâk” *. Dar aşa, ar fi stat alături şi n-ar mai fi: ieşit vorbe.

Afară vremuieşte. Zăpada cerne cu nemiluita. Într-o zi senină, dacă priveşti din clasă, vezi totdeauna munții. Şcoala se află pe o colină, mult mai sus decât ailul. Ailul e jos, şcoala sus. Aşa se face că de aici, de la şcoală, sej văd bine împrejurimile. Munții îndepărtați şi înzăpeziții apar ca într-o ilustrată. Acum de-abia puteai ghici în ne-Ş gură contururile lor întunecate.

Picioarele degeră, mâinile au înghețat. Până şi spinarea a înțepenit. Ce frig e în clasă! Înainte de război, şcoal era încălzită cu tizic din bălegar de oaie presat. Tizici ăsta ardea vârtos, asemenea cărbunelui. Acum aduc păii

Paiele duduie ce duduie în sobe, dar fără nici un folos. După vreo dcluă zile se termină şi paiele. Şi numai gunoi rămâne în urma lor.

Păcat că în munții Talas clima nu e ca în țările calde. De-ar fi altă climă şi viața ar fi alta. Ar fi şi aici elefanți şi ar merge pe ei călare, ca pe boi. Credeți că s-ar teme? S-ar urca primul pe elefant, chiar pe capul lui, între urechi, aşa ca-n desenul din manual şi ar porni-o prin aii. Iar lumea ar da năvală din toate părțile, strigând: „Veniți, uitați-vă! Sultanmurat, băiatul lui Bekbai, merge călare pe elefant!” Atunci şi Mârzagul s-ar uita la el cu încântare, ar cuteza şi ar cuprinde-o remuşcarea. Auzi, frumoasa! Nici să te apropii nu poți! Şi-ar lua şi o

maimuță. Ba chiar şi un papagal care citeşte ziarul. I-ar sui şi pe ei pe elefant, dinapoia lui. Pe spatele elefantului e loc destul, poate încăpea întreaga clasă. Asta aşa este, fără doar şi poate! El ştie, n-a auzit de la alții.

El a văzut cu ochii lui un elefant viu, toți ştiu asta şi o maimuță vie a văzut şi alte neamuri de animale. În aii, toți ştiu asta, le-a povestit de nenumărate ori. Da, a avut noroc atunci, mare noroc.

Această întâmplare memorabilă din viața sa s-a petrecut înainte de război, chiar cu un an înainte de război. Era vară. Tocmai cosiseră fânul. Tatăl său, Bekbai, în anul acela căra carburanți din Djambul la depozitul de combustibil al Stațiunii de Maşini şi Tractoare. Fiecare colhoz era obligat să asigure un mijloc de transport pentru cărăuşie. Tata şuguia, umi'lându-şi prețul: „Eu, zicea el, nu sunt un arabakeci* de două parale, ci de aur curat; pentru mine, pentru caii şi brişcă mea colhozul primeşte bani de la vistierie. Eu, zice, aduc bani frumoşi colhozului. Pentru asta, contabilul, când mă vede, se dă jos de pe cal să-mi strângă mina".

Brişcă tatii era special utilată pentru transportul gazului. N-avea caroserie, ci pur şi simplu patru roți, cu două butoaie mari de fier, aşezate în lăcaşuri, iar în față, se afla banca vizitiului. Asta era toată căruța. Pe banchetă pot merge doi, al treilea n-are loc. în schimb fuseseră aleşi cei mai grozavi cai din câți se aflau. Tata avea în ham o pereche de cai frumoşi şi voinici.

Juganul sur Ceabdar şi juganul murg Ciontoru. Har-naşamentul lor era de bună calitate şi pe măsură. Hamu-

* Doi îndrăgostiți.

Î Cărăuş.

Rile, şleaurile din piele de vacă tinără, tăbăcite la fabrică, erau unse cu dohot. Chiar de-ai vrea să le rupi.

— Nu poți. Nici nu se poate altfel la cărăuşii lungi. Tatii îi plăcea trăinicia şi rânduiala lucrurilor. Totdeauna avea grijă ca mersul cailor să fie bun, uniform. Uneori, când Ceabdar şi Cion-toru alergau în acelaşi ritm armonios, într-o egală

stăruință, fluturându-şi coamele, legănându-se într-un trap lin, ca doi peşti ce înoată alături, ți-era mai mare dragul să-i priveşti! Oamenii îi recunoşteau de departe, după zgomotul roților: „Ăsta-i Bekbai, a pornit spre Djambuv. Dus şi întors erau două zile de mers. Când se întorcea Bekbai, părea că nici n-a străbătut o sută şi ceva de kilometri. Oamenii se minunau: „Brişcă lui Bekbai merge ca trenul pe şine!" Şi nu se minunau întâmplător. O căruță cu 1 caii obosiți sau cu mersul anapoda poate fi recunoscută după scârțâitul roților. Până ce trece, îți scoate sufletul. Dar caii lui Bekbai aveau totdeauna mersul normal, erau odihniți, cu puteri proaspete. Pesemne de aceea i se încredințau călătoriile cele mai de răspundere.

Deci cu doi ani în „urmă. Când abia luase sfârşit anul şcolar şi de-abia începuse vacanța, tata îi zise într-o zi:

— Vrei să te iau cu mine la oraş?

Sultanmurat era cât pe ce să se înece de bucurie. Mai încape vorbă! Cum de ghicise tata că el dorea demult să meargă la oraş? Căci el nu fusese niciodată la oraş. Ce grozav!

— Numai să nu faci gălăgie prea mare, îl amenință tata în glumă. Altfel, cei mici vor stârni un tărăboi, de n-o să mai pleci nicăieri.

Asta aşa e. Agimurat, care-i mai mic cu trei ani, nu se lasă niciodată mai prejos. E încăpățânat ca un catâr. Când tata e acasă, nu te poți atinge de el din pricina lui Agimurat. Tot timpul se învârte pe lângă tata. Parcă ar fi doar el singur, iar ceilalți n-ar intra la socoteală. Cele două surioare mai mici – pe-atunci erau mici de tot – până şi ele doar cu lacrimi cucereau mângâierile tatălui.

Vecinii se mirau şi nu înțelegeau ce poate să însemne dragostea asta a băiatului mai mic pentru tatăl său. Baba Aruukan cea severă, slabă şi sfrijită ca un băț, cu glas scârțâitor şi de care se tem toți, iaca şi ea nu o dată le-a atras atenția, apucându-l cu degetele-i noduroase pe Agimurat de urechi:

— Ce te tot lipeşti atâta de taică-tău, drac împielițat? Vai, asta nu-i a bine! O să vie o mare nenorocire pe pă-mânt! Unde s-a mai văzut ca un băiețandru să tânjească

Atâta de dorul părintelui său? Ce fel de copil o fi ăsta? Vai, oameni buni, țineți minte vorbele mele, o să aducă năpasta asupra noastră a tuturor!

Mama spunea iute ceva în şoaptă, scuipa, îi ardea lui Agimurat o palmă după ceafă, dar nu cuteza s-o contrazică pe baba Aruukan. Toți se temeau de ea.

Dar baba Aruukan n-a vorbit în dodii. Aşa s-a şi în-tâmplat. Păcat de Agimurat. El e mare acum, e-n clasa a treia, se străduie să nu dea la iveală ce e în sufletul lui, mai cu seamă față de mama, dar de fapt nu aşteaptă decât să-l vadă pe tata întors de pe frânt. Când se culcă, şopteşte ca un om mare rugăciunea de seară: „Dă, Doamne, ca mâine să vină tata!" Şi tot aşa zi de zi. Caraghiosul! Crede că dimineața, când se va trezi, o să se schimbe totul, o să se întinlple vreo minune?

Dar dacă tata s-ar întoarce din războI, atunci n-are decât să fie pe de-a-ntregul al lui Agimurat şi poate să-l poarte pe Agimurat în brațe şi în spinare. Numai de-ar veni odată. Numai de l-ar vedea viu şi nevătămat. Lui Sultanmurat i-ar fi de ajuns şi fericirea asta. Numai de s-ar întoarce tata!

Cât de mult ar dori el să se repete acel eveniment care a avut loc în familie când tata s-a întors de la canalul Ciuisk. Acolo, pe şantier, plecase cu două veri în urmă, tot la trasporturi, pentru cinci luni întregi, toată vara şi toamna a stat acolo la căratul pietrişului. A fost fruntaş. Venise acasă spre seară. Se auzise pe neaşteptate zgomotul roților, sforăitul cailor. Copiii săriseră în sus. Tata! Slab, ars de soare şi cu barba mare, ca un țigan. Hainele de pe el, spunea pe urmă mama, erau ca ale unui vagabond. Numai cizmele erau noi, din piele de box. Agimu-rat a ajuns primul la el, s-a aruncat de gâtul lui, s-a lipit, s-a agățat de el ca scaiul şi nu-i mai dădea drumul. Plân-gea în hohote şi repeta întruna:

— Ata, aiake, ata, atdke*.

Tata îl strângea la piept şi avea şi el lacrimi în ochi. Se adunaseră şi vecinii. Priveau şi plângeau şi ei. Iar mama, tulburată şi fericită, alerga în jurul lor, vrând să-l smulgă pe Agimurat de lângă tata.

— Da' lasă-l odată pe tata! Ajunge. Nu eşti numai tu. Lasă-i şi ce ceilalți. Cât eşti de fără minte! Doamne, uită-te, au venit oamenii să-i spună bun-sosit.

Tată, tăicuțule.

Dar el nu se dezlipea cu nici un cnrp.

Sultanmurat simți că ceva se mişcă înlăuntrui iui şi creşte urcând spre gât, ca un nod fierbinte. In gură simți un gust sărat. Şi mai zicea că el nu va plânge niciodată, pentru nimic în lume. Dar îşi veni în fire numaidecât şi se stăpâni.

Lecția se scurgea mai departe. Inkamal-apai povestea acum despre Java, despre Bomeo, despre Australia. Tot țări încântătoare, cu vară veşnică. Crocodili, maimuțe, palmieri şi multe lucruri nemaiauzite. Iar cangurul e minunea minunilor! Îşi aruncă puiul în buzunarul burții şi sare, purtându-l cu el. Ce-a putut născoci şi cangurul ăsta, sau mai degrabă ce-a putut născoci natura!

Dar cangur el n-a văzut. Ce n-a văzut, n-a văzut. Păcat, în schimb a privit de aproape un elefant, maimuțe şi alte soiuri de dobitoace. Dacă întindeai mâna, le puteai atinge.

În ziua aceea când tata i-a spus că o să-l ia cu el la oraş, Sultanmurat nu mai avea astâmpăr. Ardea de nerăbdare şi de încântare, dar din păcate nu îndrăznea să spună nimănui. Dacă frate-său ar fi aflat, s-ar fi pornit să urle: „De ce el, Sultanmurat, merge şi eu nu, de ce tata îl ia cu el şi pe mine nu mă ia?" Ce poți să mai zici atunci? Astfel, la bucuria lui fără margini şi la aşteptarea călătoriei de mâine, se adăuga şi un simțământ de vinovăție față de fratele lui. Totuşi ceva îl îmboldea să povestească frățiorului şi suriorelor despre evenimentul ce urma să vie. Dorea nespus să se destăinuie. Dar tata şi mai cu seamă mama, i-au poruncit cu asprime să nu facă asta. Cei mici n-au decât să afle când el va fi plecat. Aşa-i mai bine. Cu mare-mare greutate a izbutit să se

stăpânească şi să păstreze secretul. Taina îl istovise, gata-gata să-l doboare. În schimb, în ziua aceea a fost tare harnic, prevenitor, grijj juliu şi bun cu toți, ca niciodată. Făcea totul, pretutindeni ajungea la timp. A mutat viţelul, legându-l să pască într-alt loc, a muşuroit cartofii în grădină, a ajutat-o şi pe mama la spălatul rufelor, pe sora cea mai mică, Almatai, a spălat-o când căzuse în noroi şi încă multe-multe alte treburi a făcut. Pe scurt, în acea zi a fost atât de harnic, că mama nu s-a mai putut abține şi a izbucnit în râs, dând din cap:

— Ce te-o fi găsit? A zis, ea, ascuzându-şi zâmbetul. Ce bine-ar fi dac-ai fi mereu aşa! Să nu-ți fie de deochi! Poate n-ar trebui să te las la oraş? Îmi eşti un ajutor prea bun.

Dar asta a spus-o aşa, în glumă. Căci a pus să frământe aluat, apoi a copt lipii pentru drum, pregătind şi alte feluri de merinde. A topit unt, tot pentru drum şi l-a turnat într-o sticlă.

Seara, toată familia a băut ceai din samovar. Cu smântână şi lipii calde. Aşezaseră masa afară, lingă arilâ, sub un măr. Tata şedea înconjurat de cei mici – într-q parte Agimurat, în cealaltă fetițele. Mama turna ceaiul, iar Sultanmurat împărțea pialele şi punea" cărbuni în samovar. Făcea totul cu plăcere. Şi se gândea că mâine va fi la oraş. Tata i-a făcut de câteva ori cu ochiul. Ba mai mult – l-a păcălit de față cu Agimurat!

— Ei, Agike, s-a adresat el, sorbind din ceai, către feciorul cel mic, nu l-ai învățat încă la călărie pe bidiviul tău cu coama neagră?

— Nu, aia, a prins a se jelui Agimurat. E tare rău. Se ține după mine ca un cățeluş. Eu îi dau să mănânce îl adăp, odată a venit chiar la şcoală. Stătea sub fereastraf aşteptând să ies în recreație. Toată clasa a văzut. Dar nu te lasă să te sui pe el, te aruncă numaidecât şi mai dă şi din copite.

— Şi n-are cine să te-ajute să-l înveți aşa cum se cuvine? A întrebat tata, chipurile, vorbind serios.

— O să-l învăț eu, Agike, se oferise generos Sultan murat. O să-l învăț, negreşit.

— Ura-a! Se şi repezise cel mic de la masă. Să mergem!

— Ia stai locului! A zis mama, oprindu-l. Şezi şi nu te mai agita. Beți-vă ceaiul ca lumea, aveți timp pe urmai

Era vorba de un măgăruş de doi ani, preferatul lui Agimurat. Unchiul din partea mamei, Nurgazâ, îl dăruisq copiilor în primăvara acelui an. Spre vară, măgăruşul crescuse grozav, prinsese puteri. Era timpul ca urecheatul să fie învățat la călărie, să se deprindă cu şaua, ai ftiunca. Căci în gospodărie, pe lângă casă, e necesar totdeauna un măgăruş, ba la moară, ba la cărat lemne ori te alte treburi mărunte. Tocmai de aceea îl şi dăruise unchiul Nurgazâ. Dar, din primele zile, Agimurat pusese stăpânire pe el. Băiat încăpățânat şi gălăgios, copleşise' agaruşul cu atâta grijă şi ocrotire, că nici nu te mai pu-f eai apropi d l fiidă idât i

Ş pf

Eai apropia de el, fiindcă numaidecât auzeai: „Nu va Vmgeți de măgăruş! Eu singur îi dau să mănânce, eu Łşur îl adăp! „Odată, cei doi frați s-au şi încăierat din mina~asta" Mama 1" a Pedepsit pe cel mare, fiindcă îl m scărmănase pe mezin. Şi de-atunci, Sultanmurat îşi

Tăinuia obida. Iar când venise timpul să învețe măgăruş la călărie, s-a dat la o parte: „Dacă e al tău, învață-l şi gur, pe mine să nu mă rogi, nu mă interesează". Deş la treaba asta Sultanmurat era mare meşter. De mic c pil se obişnuise, căpătase îndemânare. Îi plăcea să înv blânzească armăsarii neînvățați cu şaua ori cu hamul. A st e ca o luptă: care pe care. Pe toți mânjii, tăuraşii, magă ruşii vecinilor, el i-a învățat la călărie. De obicei, vitelâ tinere sunt îmblânzite de vreun copil dibaci. Un om mar nu poate, din pricina greutății. Oamenii se adresau 1 Suâtanmurat, rugându-l cu respect: „Sultanmurat, drî gutuie, când va veni sorocul, să încaleci şi tăuraşul noi tru!" ' Sau: „Sultake, scumpule, învață-l minte pe magă rusul nostru cel zurbagiu. Nu lasă nici o muscă să i aşeze pe spinare, muşcă şi dă din copite. Numai tu o po scoate la capăt."

Iată de câtă glorie se bucura el, dar pe frate-său l «j refuzat, ba a mai şi râs, bătându-şi joc când acesta m prăvălit de vreo

două ori de pe măgăruşul lui prefera1 făcându-şi câteva vânătăi în frunte. Îl necăjea pe Ag murat:

— O s-alerge după tine ca un cățeluş! O să mai multe de tras cu el!

Eh, se vede că n-a făcut bine. Şi-a dat seama de as numai când tata a făcut aluzia. Iaca ce prost a fost. S-răfuit cu fratele mai mic într-un chip tare nevredni Iar atunci, în ajunul călătoriei la oraş, despre care md zi nul nu ştia, îl mustra atât de tare cugetul şi-l năpădiîf părerea de rău, încât era gata să-şi ceară iertare, erf gata să facă pentru el tot ce-ar fi dorit.

După ceai, s-au dus împreună cu tata pe pajiştea du spatele grădinilor de zarzavat. Mai întâi au adunat toaâ pietrele din jur şi le-au aruncat cât mai departe. Am i-au pus frâul lui Coamă Neagră – aşa-l botezase în chj solemn Agimurat pe măgăruşul lui. Tata l-a ținut Coamă Neagră de urechi, iar Sultanmurat i-a pus cu dl băcie frâul. Pe urmă şi-a legat pantalonii mai strâns – 1 aştepta o treabă nu prea uşoară. Şi numaidecât a începil» reprezentație de circ. Cât timp trăise liber, sub ocro™ rea Iui Agimurat, Coamă Neagră izbutise, se vede şi capete năravuri rele. S-a apucat de îndată să zvârle da copite, să-şi ridice partea dinapoi, să se ferească brusc lături. Ştia urecheatul cum să arunce călărețul. Zadaml Insă. Sultanmurat cădea, dar nu întârzia deloc, se ridici (degrabă, sărea din mers, culcându-se cu pântecele pe sfl

Narea lui Coamă Neagra şi, din a doaa mişenre. Era călare pe măgar. Acela iarăşi se răzvrătea, urma iarăşi o cădere şi o altă încercare.

Sultanmurat izbutea să facă totul cu agerime şi chiar în chip vesel. Toată treaba e să ştii cum să cazi! De ce zic oamenii că te loveşti zdravăn căzând de pe măgar, mai rău ca de pe cal ori cămilă? S-ar părea că trebuie să fie dimpotrivă. Secretul e că. Prăvălindu-te, trebuie să ştii să cazi în mâini. Căzând de pe cal ori de pe cămilă, înălțimea mai mare dă omului posibilitatea să se orienteze. De pe măgar, un călăreț lipsit de

experiență cade ca un sac, n-are nici măcar vreme să-şi dea seama.

Sultanmurat ştia asta din propria-i experiență. Dar pentru el, n-aveau de ce să se teamă. Făceau gălăgie, se veseleau, strigau. Tata se ținea cu mâna de burtă, îi dăduseră şi lacrimile de atâta râs. Auzind tărăboiul, se adunaseră copiii. Unul din ei avea un cățel care, socotind că trebuia şi el să ia parte la această harababură, începuse să alerge după Coamă Neagră, lătrând. Acesta, speriat, îşi întețise goana, iar Sultanmurat, spre invidia tuturor, a început să execute figuri de gighit, ca Ia întrecerile de călărie. Din fugă, sărea jos de pe Coamă Neagră şi iarăşi sălta pe el călare, sărea jos şi iarăşi se sălta în şa.

Uite aşa se antrenau înainte de război cavaleriştii din asoaviahim *, în luncă, lingă sovietul sătesc. Gighiții lor din aii se antrenau după lucru. Tăiau răchita din galop. În goană, săreau din şa şi din nou încălecau. Erau răsplătiți cu insigne. Erau frumoase insignele, agățate de lănțişoare şi care se înşurubau. Copiii îi invidiau. Totdeauna dădeau fuga să privească cum cavaleriştii se întreceau cu gighiții. Unde or fi acum? Pe cai ori în tran-Şee? Cavaleria, se zice, nu se mai foloseşte în război.

Privind pe fereastră afară. Sultanmurat se gândi că, Pe deasupra, iarna, caii pot să înghețe, pe când tancului nu-i pasă de ger. Şi totuşi calul e mai bun!

Ce mai distracție a fost atunci! Curând, Coamă Neagră se potolise. Pricepuse ce i se cerea: mergea la pas Mergea la trap, mergea în cerc şi în linie dreaptă.

— Acum încalecă, îl chemase Sultanmurat pe frate-său. Dă-i drumul, totu-i în ordine!

Prescurtare de la Asociația pentru sprijinirea apărării şi instrucției aviachimice a U. E. S. S, (1927-Î948).

Îmbujorat de mândrie, Agimurat l-a împuns pe Coam? Neagră cu călcâiele, plimbându-se încoace şi-ncolo – toț văsuseră ce agăi iscusit avea el, de ce să nu se fălească <

Era o seară senină, întunericul coborâse târziu. S-ai întors acasă obosiți, dar mulțumiți. Agimurat a intrat îr curte călare pe Coamă Neagră, să-l vadă mama.

El a adormit numaidecât, fără să bănuiască nimic. Dai Sultanmurat nu avea somn. Se gândea cum se va trezi mâine la oraş, ce va vedea şi ce-l aştepta acolo. Adormind] şuzea cum tata şi mama vorbeau între ei:

— L-aş lua şi pe celălalt, în doi ar fi mai vesel, spunea tata. Numai că nu e loc în brişcă asta păcătoasă. Şezi acolc 5n față, lipit de butoi. Drumul e lung, cel mic poate şi adoarmă şi să cadă sub roți.

— Ce spui! A zis mama, speriată. Ferească. Dumnezeu] nici să nu te gândeşti! Şoptea ea. O să meargă altă dată] Să mai crească. Tu şi cu ăsta fii cu ochii-n patru. Crez" că-i mare, da' de unde!

Ce bine se simțea Sultanmurat adormind, ce plăcui era să audă cum vorbeau părinții între ei, ce plăcut er? Când se gândea că mâine dimineață, dis-de-dimineață, el ŁU tata vor porni la drum.

Şi adormind, încerca, cu inima înmărmurită, nespusa tmcurie a zborului. Ciudat, de unde ştia el cum trebuid să zboare? Omului i-e dat să meargă, să alerge, să înoate ©ar el zbura. Nu chiar ca o pasăre. Pasărea dă dil aripi. Ci el doar întinsese manile şi mişca încetinel din vâr ful degetelor. Şi zbura lin şi liber, nu se ştie de unde, m se ştie încotro, în spațiul tăcut şi „zâmbitor". Era zboru, spiritului şi el creştea în somn.

S-a trezit brusc când tata l-a scuturat uşurel de umăr I a-a spus încetişor la ureche:

— Scoală, Sultanmurat, pornim!

Şi înainte de a sări din aşternut, vreme de o părticicj de secundă, a simțit cum l~a năpădit un val de duioşie 1 recunoştință față de tata, pentru mustățile lui aspre cari ii atinseseră urechea şi pentru cuvintele ce i le şoptise.

El încă nu ştia că va veni o vreme când îşi va amirl cu dor şi durere tocmai această atingere a mustăților tatii tocmai

aceste cuvine spuse lui: „Scoală, Sultanmuraf pornim”.

Mama era de mult în picioare. I-a dat feciorului o c3 masă curată, pe cap i-a pus un chipiu verde, cam mar din acelea cum au şefii, adus anul trecut de tata de la ci

Naiul Ciuisk şi ghetele păstrate, aduse tot de tata de la canal.

— Încearcă-le. Nu te strâng? L-a întrebat ea despre ghete.

— Nu, nu mă strâng, a răspuns Sultanmurat. Deşi, bineînțeles, îl strângeau puțin. Dar n-avea importanță, se mai lărgeau ele.

Când au ieşit în curte, după ce îşi luaseră rămas bun de la mama şi când brişcă, huruind, trecea prin marele arâk pietruit, inima i-a bătut mai tare, el a tresărit, zgribulin-du-se de bucurie şi de răcoarea stropilor azvârliți de picioarele cailor şi a înțeles că nu în vis, ci aievea se îndreaptă spre oraş.

Zorile timpurii de vară se zămisleau, umplându-se parcă cu o licoare străvezie. Soarele era încă undeva foarte departe, dincolo de munții acoperiți cu nea. Dar el se apropia încetul cu încetul, se ivea, gătindu-se să scoată brusc capul de după munți şi să strălucească. Dar deocamdată era pace şi mirosea a proaspăt pe drumul ce se răcorise peste noapte. Păcat că niciunul din copii n-a văzut cum a ieşit el şi tata din aii. Numai la margine, câinii au hămăit somnoroşi la zgomotul roților.

Drumul trecea printre coline spre stepă, spre lanțul violet al unor munți nu prea înalți ce se profilau în depărtare. Acolo, dincolo câe acei munți îndepărtați, se afla oraşul Djambul. Într-acolo ducea drumul lor. Caii sătui mergeau preocupați într-un trap mărunt şi egal, parcă fără a băga în seamă nici Mul, nici hamurile; alergau cuminți, sforăind din obişnuință şi scului-îndu şi moțurile de pe frunte. Drumul le era bine cunoscut, căci îl făceau pentru a nu ştiu câta oară; stăpânul era la locul său, cu hățurile în mâini, iar faptul că alături de el, pe capră, şedea un bă-iețandru, nu însemna nimic, căci nu era un străin şi nu-i împiedica deloc să tragă la ham.

Uite-aşa mergeau ei, în pas potrivit, iar căruța huruia şi scârțâia ca toate căruțele din lume. Intre timp, soarele răsărise, undeva dintr-o parte, printr-o despicătură a munților. Lumina şi căldura se revărsau calm şi moale, ca un val de aer, pe spinările asudate ale cailor. Ceabdar devenise acum pestriț ca un ou de prepeliță, iar Ciontoru căpătase o culoare mai luminoasă, devenind murg-deschis; lu-rnina şi căldura mângâiau pometii de bronz ai tatei, adân-cindu-i zbârciturile aspre de la coada ochilor, iar mâinile lui ținând hățurile deveniseră mai mari şi mai vânoase; lumina şi căldura se revărsau pe drum, sub copitele cailor1, Ca un şuvoi viu, zburdalnic; lumina şi căldura pătrundeau în trup şi în ochi; lumina şi căldura dăruiau cu viață totul pe pământ.

În dimineața aceea a călătoriei, Sultanmurat îşi simțea sufletul slobod, plin de bucurie, de voioşie.

— Ei, te-ai trezit? A zis tata în glumă.

— De mult, a răspuns feciorul.

— Atunci, ține hățurile.

Sultanmurat a zâmbit recunoscător; aştepta această clipă cu nerăbdare. Ar fi putut să-l roage, dar e mai bine ca tata să-i îngăduie atunci când crede el de cuviință, căci nu era un drum oarecare, ci unul mare şi lung. Caii simțiseră că hățurile trecuseră în alte mâini. Au mişcat nemulțumiți din urechi, s-au muşcat din mers unul pe altul, de parcă hotărâseră să se răzvrătească, văzând că slăbise puterea de conducere. Dar Sultanmurat s-a făcut degrabă simțit – a scuturat energic hățurile şi a strigat:

— Hei, voi! V-arăt eu vouă!

Dacă fericirea există pentru om numai la timpul prezent şi nu în trecut ori în viitor, în acea zi, în acea călătorie, Sultanmurat a încercat-o din plin. Nici un minut măcar starea lui sufletească n-a fost înnegurată. Stând alături de tata, era plin de demnitate. Ea nu l-a părăsit lot drumul. Poate că pe altul căruța de cărat gaz, cu hurdu-căitul ei, l-ar fi scos din minți, dar pentru el acesta era dangătul triumfal al fericirii. Praful stârnit de brişcă, plutind în urmă, drumul pe

care se rostogoleau roțile, caii tropăind armonios din copite, hamurile trainice mirosind a sudoare şi dohot, norii albi şi uşori pribegind sus, deasupra capului; ierburile din jur, pârguite, dar încă neuscate, unele galbene, altele albastre şi liliachii, arâkurile şi pâra-i iele revărsate la trecerile prin vad, căruțele şi călăreții în-j tâlniți, rândunicile din preajma drumului zbenguindu-sej sprințare înainte şi-napoi, uneori gata-gata să se izbească! De botul cailor – totul era plin de fericire şi frumusețe.:! Dar el nu se gândea la asta, fiindcă atunci când fericirea! Există, nimeni nu se gândeşte la ea. El simțea că lumea orânduită în aşa fel, că mai bine nu s-ar putea.

Uite, chiar păsărelele astea de câmp, cu capul negrul şi aripile galbene, nu întâmplător cântă, de-a lungul dru-l mului, prin mărăcini şi tufişuri, acelaşi tril, învățat dir născare. Ele ştiu pentru cine ciripesc. Ele ştiu cât de mull le iubeşte Sultanmurat. Păsărelele astea sunt saraigâri * şm

* Saraigâr: sari – de culoare şargă, aigâr – armăsar.

— O cheamă aşa fiindcă tewtă viața îmboldesc cu fluieratul lor un oarecare armăsar şarg: „Di, di, saraigâr! Di, di, saraigâr!" Ciudate păsări sunt saraigârii. Dar se pare că în alte limbi, ele cântă în alt chip. Odată a venit în aii un operator de cinematograf, un flăcău rus, tare vesel. Sultanmurat se tot foia pe lingă el, îl ajuta să care cutiile cu pelicula, iar seara, pentru asta. Avea dreptul de a învârti primul maşina-dinam. În maşina-dinam se produce curentul electric, de la curent se aprind beculețele, de la beculețe se luminează peretele alb – ecranul – iar pe ecran apar imagini vii.

Deci operatorul ăsta, auzind fluierat de pasăre, a întrebat:

— Ce păsăricâ e asta care cântă dincolo de gard?

— Ăsta-i un saraigâr, l-a lămurit Sultanmurat.

— Şi ce cântă?

— Di, di, saraigâr!

— Şi ce-nseamnă asta?

— Nu ştiu. Pe ruseşte ar trebui să fie: „Di, di, armăsar galben! „.

— Mai întâi, armăsari galbeni nu există, dar fie, să zicem. Dar de ce-o ține întruna: „Di, di, saraigâr! „?

— Fiindcă păsării ăsteia i se pare că merge la nuntă călare pe un saraigâr, merge, merge, dar nu mai ajunge şi astfel strigă mereu: „Di, di, saraigâr! „

— Eu am auzit altceva. Cică saraigârul a fost odată la târg, a jucat, cărți şi era cât pe ce să câştige trei ruble, dar n-a câştigat. Şi de atunci cântă: „Tiii, tiii, era să câştig trei ruble!” Şi o să fluiere aşa până o câştiga cele trei ruble.

— Dar când o să le câştige?

— Ei. Niciodată. Tot aşa cum niciodată nu va ajunge ia nuntă.

— Ce hazliu.

Într-adevăr, o păsărică atât de neînsemnată ca înfățişare, dar, cum se vede, cu mare faimă.

Saraigârii cântau necontenit. Sultanmurat le zâmbea:

— Haideți cu noi şi acolo, la târg, o să câştigăm trei ruble!

Iar ei fluierau fără încetare: o dată „Di, di, saraigâr!” Şi apoi: „Tiii, tiii, era să câştig trei ruble! „

Sultanmurat se grăbea. Repede, mai repede, la oraş. Soarele se ridicase deasupra munților. Şi Sultanmurat îndemna caii:

— Di, di, saraigâr! Asta i-o spunea lui Ceabdar. Di, di, taraigâr! Asta i-o spunea lui Ciontoru.

Dar tata îl potolea blând:

— Nu goni prea tare. Caii ştiu singuri, aleargă, dar se şi păzesc.

— Care din ei e mai bun, ata? Ceabdar ori Ciontoru?

— Amândoi sunt buni. Şi ca putere şi ca mers. Lucrează ca maşinile. Numai să-i hrăneşti la timp şi pe săturate, apoi să iei seama şi la hamuri. Nu te vor lăsa niciodată în drum. Sunt cai de nădejde. Anul trecut, la canalul Ciuisk, lucram într-un loc mlăştinos. Căruțele încărcate se înglodau până la butucul roții. Se întâmpla ca cineva să se împotmolească, de nu mai putea s-o ia nici încolo, nici încoace. Să-ți vină să urli, nu

alta. Dădeau fuga: „Ajută-ne!:< mă rugau. Cum să refuzi? Aduceam caii mei, pe Ceabdar şi pe Ciontoru, îi înhămam pe ei. Noi le zicem dobitoace, dar ei sunt înțelepți, pricep că nu întâmplător au fost înhămați la o căruță străină, că trebuie să dea ajutor. Nu-i atingeam cu biciul, ci-i îndemnam din gură, iar ei – dă, Doamne, să reziste şleaurile!

— Se târau în genunchi şi smulgeau căruța din hârtop. Acolo, la canalul Ciuisk, toți îi cunoşteau şi mă pizmuiau: „Ai avut noroc, Bekbai", ziceau. Poate că am avut noroc, numai că trebuie să ai grijă de cai şi norocul e cu tine.

Ceabdar şi Ciontoru alergau preocupați, în acelaşi trap egal, automat parcă şi nu părea să le pese că se vorbea despre ei. Alergau nepăsători, cu burțile asudate, cu urechile ude, aruneîndu-şi la fel moțurile pe frunte şi apărân-du-se de muşte.

— Ata, dar cine-i mai mare? A întrebat Sultanmurat. Ceabdar ori Ciontoru?

— Ciontoru e mai mare cu vreo trei ani. Am băgat de seamă că Ciontoru începe să îmbătrânească, uneori cedează. Dar Ceabdar este în plină putere. E un cal puternic şi iute. Cu el şi la alergări poți să întreci pe mulți. Mai demult, despre asemenea cai se zicea: „E cal de gighit!" '

Sultanmurat s-a bucurat pentru Ceabdar, fiindcă Ceabdar îi plăcea mai mult. Avea o culoare neobişnuită, sur cu * picățele. Frumos, voinic şi nu era nărăvaş.

— Mie îmi place mai mult Ceabdar, i-a spus ci tatii. Ciontoru e rău. Mereu se uită pieziş.

— Nu e rău, e înțelept, a zâmbit tata.

— Nu-i place când e sâcâit fără rost. Iar după o scurtă tăcere a adăugat: Amândoi sunt buni.

Feciorul a încuviințat şi el.

— Amândoi sunt buni, a repetat, îndemnând caii. După o vreme tata i-a spus:

— Stai puțin, opreşte brişcă. Şi începu să fluiere încetişor, fără grabă. Caii vor să urineze, dar nu pot să spună. Trebuie să bagi de seamă.

Într-adevăr, amândoi au început să urineze zgomotos în drum, în şuvoaie spumoase, iar pulberea densă, măruntă ca pudra, de sub picioarele lor, se umfla în balonaşe, ume-zindu-se, Apoi au pornit din nou. Drumul mergea şi mergea înainte, iar munții, în urmă, se depărtau tot mai mult. Curând au apărut livezile de la marginea oraşului. Pe drum, însufleţirea era mai mare. Aici, tata a luat iarăşi hăţurile în manile sale. Şi bine a făcut. Căci lui Sultanmurat nu-i mai ardea de hăţuri şi de cai. Începea oraşul, te năucea cu zgomotul, culorile şi miresmele sale. Parcă cineva te luase şi te zvârlise într-un torent vijelios, care te ducea învârtin-du-te şi aruneîndu-te din val în val.

Iaca atunci, în acea zi fericită, a avut el noroc, ca nimeni altul pe lume: în Atceabar, marele târg de vite din Djambul, poposise de curând o menajerie. Există asemenea coincidenţe: un om care vine întâiaşi dată la oraş şi aici găseşte o menajerie cu animale nemaivăzute, ba încă şi căluşei şi chiar cameră de atracţii, cu oglinzi mincinoase.

În camera râsului s-a dus de trei ori. Râdea până nu mai putea, se potolea şi apoi iarăşi se întorcea acolo, la oglinzile monstruoase şi mincinoase. Şi ce mai mutre, ce figuri! Un veac de te-ai gândi, n-ai putea să-ţi închipui aşa ceva, oricât te-ai căzni!

Lăsând brişcă în supravegherea unui ceaihangiu cunoscut, tata l-a dus prin târg. Mai întâi s-au salutat cu prietenii tatii, cu uzbecii localnici. „Assalam aleicum! Asta e feciorul meu cel mare!” îl prezenta Bekbai pe fiul său. Uzbecii îl salutau pe Sultanmurat, ridieându-se în picioare şi dueându-şi mâinile la piept. „Respectuos popor! A observat tata, mulţumit. Uzbecul nu se uită că eşti mai mic de ani, totdeauna te respectă.”

Apoi au colindat prin târg, prin magazine şi, ce-i mai important, s-au dus la menajerie. Croindu-şi drum prin mulţime, s-au uitat în toate cuştile şi ocolurile. Elefant, urşi, maimuţe de tot Mul – ce nu era acolo?

Sultanmurat a reținut în chip deosebit elefantul uriaş, surcenuşiu, ca un dâmb pe care a fost arsă iarba. Se lăsa de pe un picior pe altul, legănându-şi trompa. Asta da! Oamenii stăteau'şi căscau ochii la elefant şi povesteau tot felul de poveşti. Că se teme de şoareci. Că nu trebuie înta-râtat, ferească Dumnezeu, fiindcă rupe lanțul şi dărâmă întreg oraşul, îl face fărâme mărunțele. Dar lui Sultanmurat i-a plăcut mai mult povestea unui uzbec bătrân. Acela spunea că elefantul e cel mai înțelept animal din lume. La tăiat lemne, în pădure, ridică coşcogea butucii cu trompa. Tot cu trompa ridică de jos un prunc, dacă-l amenință vreun şarpe sau vreu alt pericol şi nu e nici un om mare prin apropiere.

Asemenea poveşti îi plăceau şi tatii. Stătea şi dădea mirat din cap, plescăia din limbă, adresându-se mereu feciorului: „Ai auzit? Iaca ce minuni sunt pe lume! „

Ei şi desigur, a reținut camera râsului. Acolo poți să râzi de tine însuți cât pofteşti.

Sultanmurat se uită cu coada ochiului la Mârzagul, care şedea cu câteva bănci mai încolo. „Tu să te duci în camera râsului! Gândi Sultanmurat ştrengăreşte. Altfel ai vorbi atunci, frumoaso! Cum te-ai vedea în oglinzi, ai înceta să mai faci pe grozava." Dar se ruşina pe loc de gândurile sale. De ce s-a legat de ea? Ce rău i-a făcut? O fată ca toate altele, desigur, frumoasă, mai frumoasă decât toate din clasă. Cu ce este ea vinovată? Se întâmplă uneori că mai primeşte şi câte un „jaman" *.

Odată. Învățătoarea i-a luat în timpul lecției o oglinjoară. „Cam devreme, zice, ai început să te admiri." Mârzagul s-a făcut roşie ca focul de ruşine, era gata-gata să izbucnească în lacrimi. Şi lui, nu ştiu de ce, i-a părut rău de ea. Mare lucru, o oglinjoară acolo, care poate întâmplă-tor a nimerit în mâinile ei.

Privind încă o dată spre ea, lui Sultanmurat i se făcu milă. Mârzagul se învinețise, se zgribulise toată de frig, ochii îi străluceau umezi, ca nişte pietre ude. Poate că plân-gea? Căci

şi tatăl şi fratele ei erau pe front. Iar el îi poartă pică. Ce prost, prost de-a binelea!

Mulți din clasă tuşesc din pricina răcelii. Ce-ar fi să tuşească şi el? Şi începu să tuşească, să tremure şi să se strâmbe. Într-adins. Da' ce, toți tuşesc, el cu ce e mai pre-

* Notă proastă („rău").

Jos? Inkamal-apai se uită la el pieziş, semnificativ, conținuându-şi explicațiile.

După menajerie şi camera râsului s-au dus la talcioc. Aici au cumpărat daruri. Lui Agimurat i-au luat un pistol cu dopuri nou-nouț, frumos, cu sclipiri metalice ca un na-gan adevărat: ți-era mai mare dragul să te uiți la el. Fetițelor – nişte mingi moi, colorate, cu elastic. Tragi de elastic, iar mingea saltă când în sus, când în jos. Mamei i-au cumpărat o basma. Pe urmă, fel de fel de dulciuri.

Au dat ocol întregului bazar. Au văzut totul. Numai în căluşei nu s-a dat, dar nici tata nu l-a îndemnat. „Asta, zicea, e pentru copii mici, tu doar eşti gighit, peste un an-doi te însurăm." Glumea. Au stat lingă căluşei şi au privit. Pe urmă tata a zis că-i musai să se grăbească. Trebuie, zice, să mai treacă pe la stație, la baza de petrol, să umple butoaiele şi să pornească îndărăt spre casă. Căci se făcuse târziu. Într-adevăr, când au sosit la bază, soarele stătea să scapete dincolo de oraş. De aici au mers pe la marginea oraşului, au mâneat pilaf într-o ceaihana şi au luat calea de întoarcere.

În amurg au lăsat în urmă livezile de la intrarea în oraş şi s-au trezit iarăşi pe acelaşi drum pe care veniseră ziua în oraş. Era o seară caldă în care stăruiau miresmele ierburilor de vară. Broaştele orăcăiau în arâkurile din preajma drumului. Caii mergeau în pas măsurat; cu butoaiele pline, nu prea poți goni. Încetul cu încetul, Sultanmurat simțea că-l prinde somnul. Obosise. Cum să nu obosească, căci doar trăise o zi de pomină! Păcat că n-avea unde să se întindă în brişcă să adoarmă. Tare mult dorea să doarmă. Curând s-a rezemat cu capul de umărul tatii şi a adormit dus. Uneori se trezea, când treceau prin niscai hârtoape şi se cufunda iarăşi în somn

adânc. Dar înainte de a adormi apuca să-şi zică în gând: „Ce grozav e că există tată pe lume!” Se simțea liniştit şi în siguranță pe umărul puternic al tatii. Iar brişcă zdrăngănea şi scârțâia, caii tropăiau din copite.

Sultanmurat nu-şi amintea cât au mers, daibrişcă s-a oprit. Zgomotul roților nu se mai auzea. Totul amuțise. Tata l-a ridicat în brațe şi l-a dus undeva.

— Uite cât a crescut, nici nu-l mai poți ridica. Ce greu s-a făcut! Murmura el, strângându-l la piept. Apoi l-a aşezat pe o grămadă de fân, l-a învelit cu pufoaica, zicând’ Dormi, eu mă duc să desham caii, să pască.

Sultanmurat nici n-a deschis ochii, aşa dormea dț bine. Doar şi-a mai zis încă o dată: „Ce grozav e că exisq tată pe lume”.

Pe urmă s-a mai trezit o dată când tata, desfăcându-şireturile, i-a tras ghetele din picioare. Abia acum îşi dade seama cât l-au strâns ghetele astea, toată ziua! Da’ cum ghicit tata că-l strângeau?

Şi a adormit din nou, simțind în tot trupul atâta libei tate, de parcă plutea, lăsându-se în voia unei curgeri Unt I se părea că pale de vânt treceau ca nişte valuri pest vârful ierbii înalte, nesfârşite. El fugea prin această iar» se arunca în ea, eui’undând-se în valurile ei şi în acei iarbă înaltă, unduitoare, cădeau, în tăcere, stele. Ba într-ufc loc, ba în altul, cădea brusc, neauzită, câte o stea aprins» Dar până ce ajungea el, steaua se stingea. El ştia că visează. Trezindu-se uneori, auzea cum caii, împiedicați, muşcau iarba crudă de la rădăcină şi cum păşeau în jurul căpiței, zăngănind din zăbale. Eî ştia că tata doarme alături, că au înnoptat în câmp şi că, de-ar deschide ochii, ar vedea ctj adevărat stelele căzând din cer.

Dar nu voia să deschidă ochii, căci dormea atât de binta După miezul nopții se făcuse mai răcoare. S-a dat mai aproape de tata şi s-a lipit de el şi atunci tata, pe juraăS tate adormit, l-a îmbrățişat, strângându-l mai tare spre sine. Ei

dormeau lângă drum. În câmp deschis, sub cerul liber! Nu ca acasă, pe pernă moale.

Deseori, pe urmă, şi-a amintit de visul lui cu stele.

O prepeliță din vecinătate, la doi paşi de ei, şi-a dep< nat cântecul ei sonor până în zori. Pesemne toate prepel țele din lume sunt fericite.

— Sultanmurat, ce-i cu tine? Inkamal-apai se apr piase de banca lui şi numai atunci el băgase de seamă.

— Nimic. Ce să fie? Scuzându-se parcă, Sultanmurat se ridică în picioare.

În clasă era, ca şi mai înainte, frig şi linişte. Doar din când în când se auzeau chicotelile firave ale copiilor şi tuşea obişnuită.

— Ba tuşeşti pe nepusă masă, ba n-auzi întrebarea, rosti nemulțumită Inkamal-apai, scuturându-şi umerii, Fiorată de frig. Mai bine du-te şi focul în sobă.

Nişte paie şi aţâţă

Deauna în mijlocul lecției, în recreație, txv_v. aduce paiele în clasă şi aprinde focul în sobă, dar în timpul lecțiilor aşa ceva e o raritate.

Când ieşi în pridvor, viforniţa îl întâmpină şfichiuin-du-l peste obraz. Ehei, aici nu eşti în Ceylon! Traversând cui'tea spre şopronul unde se aflau paiele, văzu cum descăleca grăbit preşedintele colhozului, Tânaliev, care s-a întors rănit de pe front. E încă tânăr, dar merge strâmb. Îi lipsesc câteva coaste. Se pare că a sărit cu paraşuta ca desant. Se zice că înainte de război era agronom. Sultanmurat însă nu-şi aducea aminte. Toate cele dinainte de război erau ca dintr-o altă lume, nici nu-ți mai vine să crezi că viața dinaintea războiului a existat totuşi.

Înşfăcând un braț mare de paie, Sultammurat se întoarse în clasă, deschizând uşile cu piciorul. Copiii începură să şuşotească, înviorându-se.

— Linişte, copii! Fiți atenți! Le ceru Inkamal-apai. Iar tu, Sullanmurat, vezi-ți de treaba ta şi fără gălăgie de prisos.

În sobă, chiar în mijlocul cenuşii paielor arse, mai pâlpâia, ca o răsuflare de prunc, un focşor mocnit. Băiatul suflă, punând peste el o mână de paie. Apoi mai puse una şi încă una şi încă una. Soba începu să duduie, mistuind paiele pe care el abia izbutea să le arunce. Clasa deveni parcă mai veselă.

Ar fi vrut să se întoarcă spre copii, să se strâmbe la careva, să-l facă să râdă, pe altul să-l amenințe cu pumnul, pentru orice eventualitate, mai cu seamă pe Anatai, cel din ultima bancă. El, vedeți dumneavoastră, e cel mai mare, are cincisprezece ani şi jumătate, dar e cârcotaş, iar uneori se ține scai de Mârzagul. Ce i-ar mai da cu tifla! Na, ține! Dar nu poate să facă aşa ceva. Învățătoarea e severă. Şi nu vrea s-o mai supere şi el o dată-n plus. Că, nu ştiu de ce, în ultima vreme, n-a mai primit scrisori de la singurul ei băiat. Este artilerist, comandant şi ea e foarte mândră de el. Bărbatul ei a dispărut undeva încă înainte de război, a pățit ceva rău. Nici măcar oamenii nu vorbesc despre ce s-a-ntâroplat cu el. De aceea a venit ea în aii ca învățătoare. Fiul ei învăța la şcoala pedagogică din Djambul, de-acolo a şi plecat pe front. Cum vede prin fereastră că trece poştaşul călare, Inkamal-apai trimite pe vreunul din elevi

Chiar în timpul lecției. Acesta aleargă iute în curte şi, dacs a sosit scrisoare, vine într-un suflet îndărăt. S-a stabilit chiar o ordine, copiii ştiu al cui e rândul să dea fuga după scrisoarea învățătoarei.

Când vine o scrisoare, e adevărată sărbătoare! Inkamal-apai parcurge degrabă cu privirea scurta epistolă şi când îşi înalță capul parcă o altă învățătoare s-a ivit în clasă E cu neputință să rămâi liniştit văzând cum se bucură învățătoarea ta, cu şuvițe de păr cărunt, strânse cu grijă sub basma, e cu neputință să nu ți se strângă inima, când vezi lacrimile din ochii ei.

— Vouă, copii, vă trimite multe salutări. Agăi al vos-stru e viu şi nevătămat, se luptă cu duşmanul, spune ea, stăpânindu-şi vocea tremurătoare şi clasa nu izbuteşte în nici

un chip să-şi ascundă bucuria pentru bucuria ei. Toți îi zâmbesc şi parcă sufletele li se umplu, luminate de fericirea ei. Dar, în clipa următoare, ea le aduce aminte: Iar acum, copii, să ne continuăm lecția.

Atunci se întâmplă ceva minunat, lucrul cel mai frumos din toată lecția: vorbele ei îşi sporesc parcă puterile., o idee zămisleşte o alta şi tet ce povesteşte, explică şi demonstrează ea pătrunde în mintea şi sufletul elevilor. Este înariparea ei, iar clasa încremeneşte vrăjită.

De câteva zile, ceva o nelinişteşte, o tulbură. Pesemne, din pricina asta, când în uşa clasei îşi făcu apariția Tâna-liev, preşedintele. Colhozului, însoțit de directorul şcolii, Inkamal-apai se retrase încet către tablă. Şi totuşi găsi în ea puteri să spună:

— Ridicați-vă, copii! Iar tu, Sultanmurat, treci la locul tău!

Trântind uşița sobei, Sultanmurat se întoarse degrabă în banca lui.

Nou-veniții dădură binețe.

— Bună ziua! Le răspunse clasa.

Urmă o pauză plină de încordare, Nu se mai auzea nici măcar un tuşit.

— S-a întâmplat ceva? Întrebă Inkamal-apai, cu glas sugrumat.

— Nu s-a-ntâmplat nimic rău, Inkamal-apai, o linişti de îndată Tânaliev. Am venit cu altă treabă. Vreau să stau de vorbă cu copiii. Iertați-mă că am dat buzna în timpul lecției, dar am dezlegare şi arătă spre bătrânul director.

— Da, e vorba de o discuție importantă, încuviință'directorul. Stați jos, copii!

Toată clasa se aşează ca la comandă.

Preşedintele colhozului era cunoscut de toți, deşi fusese numit nu de multă vreme, doar din toamnă, când se întorsese de pe front. La rândul lui şi el îi ştia pe toți cei de aici. Nu venise pentru a face cunoştință. Nici vorbă! Elevii din clasa a şaptea sunt acum luați în seamă de toți din aii. Cu fiecare din elevii clasei a şaptea se putea vorbi acasă, la birou sau

oriunde în aii. Dar să vină preşedintele la şcoală, în timpul lecției, pentru o discuție importantă, aşa ceva nu s-a mai pomenit! Oare ce discuție poate fi asta? Vara e altceva, toți până la unul muncesc la colhoz, dar acum, despre ce să discute?

— Iată despre ce e vorba! Începu Tânaliev, scrutând cu atenție chipurile încordate ale copiilor, străduindu-se mereu să se țină cât mai drept, să nu sară în ochi infirmitatea lui. E frig la voi în şcoală, nu pot să vă ajut cu nimic în afară de paie. Iar paiele, se ştie. se aprind şi se mistuie 3a iuțeală. Tizicul cu care încălzeau şcoala înainte era adus din munți, mai întâi cu samarele şi apoi descărcat în căruțe. Anul trecut n-a fost vreme şi n-a avut cine se îndeletnici cu treaba asta. Toți sunt pe front. Am la păstrare, sub lacăt, două tone de cărbune cumpărat la Djambul de la. Speculanți. E cărbune pentin fierărie. Am cumpărat şi fier, tot de la speculanți. Cândva o să ne răfuim noi cu ei. Deocamdată însă situația este grea. Anul trecut n-am scos-o la capăt; am însămânțat mai puțin cu vreo două sute de hectare grâu de toamnă. Nu-i nimeni de vină. E război. Poți privi lucrurile şi aşa. Dar dacă peste tot, în toate colhozurile şi sovhozurile, n-or să ducă la bun sfârşit treburile, recoltatul, semănatul, aşa ca la noi, atunci s-ar putea întâmplă să nu fim în stare să biruim vrăjmaşul. Da, pentru a birui o asemenea forță e nevoie şi de pâine şi de obuze. De asta am venit la voi, copii. Va trebui ca unii dintre voi să lase deocamdată şcoala. Timpul nu aşteaptă, trebuie sa pregătim animalele de tracțiune pentru aratul de primăvară, iar caii noştri, ți-e groază să-i priveşti, au ajuns într-un hal fără de hal, de-abia se mai țin pe picioare. Trebuie să pregătim hamurile, căci toate sunt stricate, trebuie să dregem plugurile şi semănătorile, iar inventarul nostru se află sub zăpadă. De ce vă spun toate astea? Pentru că suntem obligați să acoperim cu semănături de primăvară toate suprafețele neînsămânțate cu grâu de toamnă. Orice s-ar întâmplă, fără discuție, ca pe front! Iar asta înseamnă să arăm şi să însămânțăm în primăvară peste

plan, suplimentar, cu propriile noastre forțe, două sute de hectare. Do-uă-su-te! Înțelegeți? Dar de unde să

Iei forțe? Pe cine să te bizui? Am chibzuit atunci ca, pe lângă ce avem şi pe lingă ce facem pentru campania de primăvară, să pregătim suplimentar încă o brigadă de plugari, cu pluguri cu două brăzdare. Ne-am gândât, ne-am socotit. Femei nu putem să trimitem. E departe, în Aksai. Oameni nu sunt. Până la urmă am hotărât să vă cerem ajutorul vouă, şcolarilor.

Uite aşa vorbea preşedintele Tânaliev, un om sever şi închis, care umbla în veşnica lui manta ostăşească cenuşie, care nu-i ținea, bineînțeles, de cald, având pe cap căciula cenuşie cu clape pentru urechi, cu fața trasă, mereu îngrijorată, deşi e încă tânăr, cu trupul strâmb din pricina coastelor lipsă, cu nelipsitu-i porthart petrecut peste umăr.

Uite aşa vorbea preşedintele Tânaliev, stând lângă tabla clasei, de care era agățată harta geografică, chiar lângă acea hartă pe care oamenii izbutiseră să aşeze toate pământu-rile şi apele, cuprinzând şi asemenea țări calde şi preami-nunate, ca Ceylonul, Java, Sumara, Australia, unde poți trăi cum îți place şi să stai de pomană.

Uite aşa vorbea preşedintele Tânaliev în şcoala încălzită cu paie, care fac mai mult gunoi pe duşumea decât căldură. Iar în timp ce spunea că în îndepărtatul Aksai trebuie desțelenite suplimentar nişte sute de hectare şi îrisământate cu grâu de primăvară pentru front, aburul ieşea din gura lui, ca afară.

Uite aşa vorbea preşedintele Tânaliev.

Afară, vifornița dezlănțuită se învârtejea, suflând prin crăpături. De la fereastră, Sultanmurat vedea cum lângă stâlp, calul preşedintelui, albit de ninsoare, se frământa pe loc, încercând a-şi feri capul din calea viscolului. Ii era frig calului.

Da, aici nu-i Ceylonul.

— Nu de trai bun vă întrerup de la învățătură, lămuri Tânaliev. Este o măsură forțată de împrejurări. Voi trebuie să înțelegeți. După război, poate chiar mai înainte, dacă oi mai

trăi, eu însumi o să-i aduc pe aceşti copii la şcoală şi-o să-i rog să-şi continue învățătura. Dar deocamdată asta e situația.

Pe urmă vorbi directorul. Apoi iarăşi Tânaliev. Când clasa se învioră şi copiii ridicară mâinile, spunând parcă: „Eu, eu vreau să muncesc", Tânaliev aduse numaidecât o precizare:

— Dacă cineva crede că am nevoie de orice fel de elevi, acela greşeşte. Cine învață prost, acela şi munceşte prost.

În al doilea rând unui elev bun îi va fi pe urmă mal uşor să recâştige timpul pierdut. Tu, Sultanmurat, se pare că eşti cel mai mare din clasă.

Copiii începură să facă gălăgie:

— Ana lai e cel mai mare dintre noi, curând împlineşte

Şaisprezece ani.

— Nu mă gândesc la vârstă, ci la statură. Dar nici asta nu are prea mare importanță. De pildă, tu, Sultanmurat, L se adresă iarăşi preşedintele, anul trecut ai arat la grădinile de zarzavat, nu-i aşa?

— Da, răspunse Sultanmurat, ridieându-se în picioare. Am arat în grădinile de pe ulița Arai.

— V Cu două brăzdare şi patru cai?

— Da. cu două brăzdare şi patru cai, dar am ajutat numai, Era plugul lui Sartbai, pe care tocmai îl luaseră la armata. Lucrul în grădini era întârziat. Aksakal Cekiş m-a rugat să-i dau o mână de ajutor.

— Ştiu asta. De aceea am început cu tine, spuse preşedintele.

Toți se uitară spre Sultanmurât, El surprinse asupra sa privirea lui Mârzagul. 11 privea într-un fel aparte, nu ca ceilalți şi se roşi dintr-o dată, de parcă era vorba despre ea. Din pricina asta, el se simți nelalocul lui, ba chiar inima începu să-i bată mai repede.

— Şi eu am arat la grădini! Strigă" Anatai de la locul

Lui.

— Şi eu, sări Erkinbek.

Apoi mai răsunară câteva glasuri. Dar Tânaliev rugă să

Se facă linişte.

— Haideți s-o luăm în ordine, copii. E vorba de o treabă serioasă. Să începem cu învățătura. Cum stai cu învățătura? Se adresă el iarăşi lui Sultanmurat.

— Nu prea, rosti Sultanmurat.

— Ce nu prea?

— Nu prea rău.

— Dar nici prea bine, adăugă Inkamal-apai, care tăcuse tot timpul. Mereu îi zic: „Ai putea să înveți mult mai bine, de o sulă de ori mai bine". E foarte înzestrat. Din păcate' e cam fluieră-vânt.

— Da-a, rosti preşedintele, gânditor. Eu socotesc că. Bine. Tatăl tău e pe front. Prin urmare, vei munci ca el să aibă pâine. Dar tu cum stai, Anatai?

— Păi, la fel, răspunse acesta, încruntându-se şi ridi-cându-se în picioare.

— Rezultă că unul nu-i mai bun decât celălalt, zâm' Tânaliev şi după o clipă de tăcere adăugă: Când o Şi vă întoarceți din nou la şcoală, o să vă dați seama di prețul învățăturii. Eu îl ştiu din propria-mi experiență; Te-ai poticnit nițel – nu-mi pasă, zici, mă duc să munj cesc. Dar oare numai pentru muncă trăieşte omul? Tu a crezi, Anatai?

Anatai începu să explice ceva, dar pe urmă re cunoscu:

— Nu ştiu.

— Nici eu nu ştiu totul, spuse Tânaliev, dar, de n-ai fi fost războiul, tot m-aş fi dus să mai învăț.

În clasă se auziră râsete sincere. Ce hazliu! Un o: mare, însuşi preşedintele colhozului şi vrea să mai învețe. Iar ei s-au şi săturat de şcoală!

— Ce-i de râs? Zâmbi Tânaliev. Da, copii, tare aş să mai învăț. Mai târziu, o să înțelegeți şi voi.

Şi numaidecât, prinzând momentul, cineva din clasă îl întrerupse pe preşedinte:

— Başkarma-agai, e-adevărat că ați sărit din avion? Tânaliev încuviință din cap.

Băiatul nu se potoli:

— Grozav! Şi nu v-a fost frică? Eu am sărit odată de pe acoperişul depozitului de. Tutun pe o grămadă de fân, dar tot mi-au tremurat genunchii!

— Da, am sărit. Dar, bineînțeles, cu paraşuta, lămurii Tânaliev. Asta e, aşa, o cupolă deasupra capului şi sej desfăşoară ca o iurtă.

— Ştim, ştim! Răsună toată clasa, în cor.

— Noi făceam parte din desant. Treaba noastră era să sărim cu paraşuta.

— Dar ce e acela desant? Se auzi din nou glasul cuiva.]

— Desantul? Este un detaşament de luptă mobil carej e paraşutat sau trimis undeva pentru îndeplinirea unei misiuni deosebit de importante. E limpede? Ați înțeles 1

Tăcere.

— Din desant pot face parte câțiva oameni sau man multe mii de oamenii, continuă Tânaliev. Important e îap-l tul că desantul se strecoară în spatele frontului duşmaiii şi acționează independent. Dacă n-ați priceput totul, o sa vă povestesc, poate, altă dată. Iar acum să ne vedem deî treabă. Anatai, stai jos, de ce ai rămas în picioare_? _Tatăă tău luptă şi el pe front.

— Şi al meu!

— Al meu la fel!

— Şi al meu!

— Şi al meu! Tânaliev ridică mâna:

— Ştiu totul, copii. Să nu credeți că de dimineață până seara am grijă numai de colhoz. Îi ştiu pe toți care sunt în armată ori în spital. Şi pe voi vă ştiu e toți. De-asta am venit a ci. Prin urmare şi tu, Anatai, vei munci pentru pâinea tatălui tău şi tu trebuie sa laşi şcoala pentru vreun an, poate mai mult.

— Şi eu şi eu! Începură să se agite şi alții.

Căci fiecare, în asemenea cazuri, se vede erou. Iar acum era un prilej grozav: nici tu şcoală, doar să munceşti cu caii. Ce-ți mai trebuie?

— Stați! Îi potoli preşedintele. Nu merge aşa! Numai cei ce au mai avut de-a face cu plugul. Tu, Erkinbek. Şi tu ai arat la grădini, nu-i aşa? Tatăl tău a fost răpus lângă Moscova. Ştiu. Mulți tați şi frați au pierit. Şi pe tine te rog. Erkinbek, ajută-ne. Va trebui să ari pământul în loc să mergi îa şcoală. Ce să-i faci? O să-i explic eu mamei tale.

Pe urmă preşedintele Tânaliev numi încă doi copii: pe Erghеş şi pe Kubatkul. Le spuse la toți să vină mâine dimineață la oborul cailor, când se împart sarcinile brigadierilor.

Acasă, seara târziu, când se pregăteau de culcare, Sultanmurat povesti mamei cum venise la şcoală preşedintele colhozului! Mama îl ascultă în tăcere, ştergându-şi obosită fruntea – toată ziua era la colhoz, la fermă, seara acasă cu copiii – iar Agimurat, prostul, exclamă nelalocul lui:

— Grozav! Să nu te mai duci la şcoală! Să ari cu plugul cu cai! Vreau şi eu!

Mama îl întrebă cu asprime:

— Ai învățat lecțiile?

— Da, le-am învățat, răspunse Agimurat.

— Du-te şi te culcă şi să nu mai aud o vorbă! Ai înțeles?

Celui mai mare nu-i zise nimic.

Numai pe urmă, după ce culcă fetițele, când se pregătea să sufle în lampă, se aşează, copleşită de tristețe şi, cre-zând că Sultanmurat adormise, începu să plângă, cu capul sprijinit în mâini. Plânse mult, încetişor şi plângând, umei slabi îi tresăltau. Sultanmurat îşi simți sufletul greu, ar vrut să se scoale, s-o aline, s-o mângâie pe mama, să-spună cuvinte frumoase. Dar nu cutează s-o tulbure, las-i să-şi plângă durerea. Căci acum se gândeşte şi la tata (ce-i fi făcând acolo, la război?) şi la copii (sunt patru) şi li casă şi la multe alte nevoi.

Femeia rămâne femeie, iar femeile plâng deseori. Şi în vățătoarea Inkamal-apai, după ce plecase preşedintei Tânaliev din clasă, era tare tulburată, ba chiar se zăpăcişi Sunase clopoțelul de recreație, iar ea tot mai stătea la c tedră, fără să plece. Copiii rămăseseră şi ei pe loc, nimeni nu o zbughise afară, aşteptau ca învățătoarea să se ridici şi să se îndrepte spre ieşire. Când a ajuns la uşă, Inkamal apăi a izbucnit în plâns. S-a străduit să se stăpânească, dar; fără folos. A plecat înlăcrimată. Mârzagul a adus în can4 celarie harta uitată şi s-a întors, cu ochii umezi de lacrimi. Da-a, desigur, femeile sunt femei. Lor le e milă de toți şi de aceea plâng. Dar ce-o fi atât de nemaipomenit? Într-un an-doi, războiul ia sfârşit şi vor putea să meargă din nou la şcoală.

Sultanmurat adormi cu aceste gânduri, auzind cum viscolea afară cu zăpadă măruntă.

A doua zi de dimineață vremuiala nu încetase. Viforul se răsucea în vârtejuri, spulberând ninsoarea peste pojghița de gheață a nămeților. Cerul se îngreuiase sub apăsarea norilor grei. Sultanmurat îngheță până ajunse la oborul cailor.

Treaba pusă la cale de preşedintele Tânaliev se dovedi] a i'i cu mult mai grea decât crezuse Sultanmurat ieri. Mai întâi, împreună cu preşedintele şi brigadierul, bătrânul Cekiş, cel uscățiv şi cu barbă roşie, care înmână fiecăruia; câte patru căpestre, se îndreptară spre oborul de lângă; grajdul vechi. Aici, prin curtea aşternută cu zăpadă, ră3 tăceau, parcă abătuți, caii de tracțiune, alegând din ieslel<B mai mult goale ogrinji de fm. E ştiut că vara caii sunt 1 stare, bună, iarna mai slăbesc, dar ăştia erau numai pield şi os. I-au muncit toată toamna, iar când a venit iarnaj i-au părăsit în ocolul comun. N-avea cine să-i hrănească aşa cum se cuvine, să-i supravegheze. Nutrețul e pe1 sponci. Ce prisoseşte e păstrat pentru arăturile de primă-] vară.

Copiii se opriră zăpăciți.

— Ce vă holbați? Bombăni moş Cekiş. Credeați că veți găsi aici lulparii lui Mânaş *, legați de pripon? Alegeți dinspre margine şi nu veți greşi. In douăzeci de zile, oricare din căluții ăştia va zburda ca un mânz. Să n-aveți nici o îndoială! Caii au şapte vieți. Le trebuie numai hrana şi îngrijire. Mai departe ştiu singuri ce au de făcut!

— Alegeți, copii, o să vă asigurăm cu toate cele de trebuință, îi îndemnă preşedintele. Începeți. Fiecare ia câte două perechi. Care vă plac.

Şi se petrecu ceva neaşteptat. Printre aceste mârțoage jigărite, lăsate de pripas în oborul comun, rătăceau şi caii tatii – Ceabdar şi Ciontoru. Mai întâi, Sultanmurat îl zări pe Ceabdar şi-l deosebi după culoarea tărcată a părului, apoi şi pe Ciontoru. Cu capul mare, cu părul zbârlit şi încâlcit, cu picioarele slăbănogite, încât, dacă i-ai fi împins, s-ar fi prăvălit. Sultanmurat se bucură şi se înspăi-mântă în acelaşi

timp. Dintr-o dată îi veni în minte cum a mers cu tata la oraş. Cum arătau în mâinile tatălui aceşti cai! Iar acum? Cu câtă siguranță şi temeinicie alergau în hamuri Ceabdar şi Ciontoru, pe vremea aceea zdraveni şi viguroşi! Iar acum?

— Iată-i! Uitați-vă! Ăştia-s caii tatii! Strigă Sultanmurat, întorcându-se către preşedinte şi brigadier. Uite, ăştia doi, Ceabdar şi Ciontoru! Iată-i!

— E adevărat! Aşa e! Au fost caii lui Bekbai, susținu şi moş Cekiş.

— Ia-ți-i, dacă aşa stă treaba! Ia caii lui taică-tău, hotărî preşedintele.

Pe lingă Ceabdar şi Ciontoru, Sultanmurat mai alesă încă o pereche, pe Coadă Albă şi pe Murgul. Avea acum două perechi pentru plugul cu două brăzdare. Ceilalți băieți îşi aleseră şi ei caii.

Aşa a început acțiunea pentru care fuseseră chemați de la şcoală în iarna anului 1943.

Era muncă multă, cu mult mai multă decât se putea presupune. Abia apucau să isprăvească lucrul la oborul cailor şi în fiecare zi mai dădeau fuga la fierărie să ajute bătrânului Barpâ şi ciocănarului cel şchiop să dreagă plugurile cu care urmau să iasă la câmp. Ceea ce înainte fusese aruncat la fier vechi, acum trebuia descurcat, deşu-rubat, curățat de rugină şi murdărie. Chiar şi brăzdarele tocite, care-şi trăiseră traiul, au fost scoase spre a. fi în-

* Armăsari legendări din armata lui Mânaş, eroul eposului popular „Mânaş".

Trebuințate din nou. Fierarii se zbăteau asupra lor, lâ subțiau tăişul, le căleau în foc şi în apă. Nu toate brăzdai rele puteau fi forjate, dar când izbuteau, Barpâ triumfa.; în asemenea cazuri îl punea pe ajutorul lui, ciocănarul] să se urce pe acoperiş şi să-i cheme pe băieți de la obc rul cailor.

— Hei, plugarilor! Îi striga ciocănarul cel şchiop de j>e acoperiş. Dați fuga-ncoace, că vă cheamă ustake *!

Băieții veneau în fugă. Atunci, bătrânul Barpâ lua de pe poliță un brăzdar forjat de nou, încă fierbinte, greu,] de

culoare neagră, cu scânteieri albăstrii.

— Na, ține! Îl întindea el celui căruia îi venise rându) | la un brăzdar de schimb. Ia-l, ia-l, ține-l în mână! Admij ră-l! Încearcă-l la plug! Vezi cum vine sub cormană. A-a! Ce mândrețe! Se potrivesc ca mirele cu mireasa. Pe arătură va străluci mai dihai ca o oglindă de Taşkent. Vă puteți privi mutrele într-un asemenea brăzdar! Sau poate o să-l dăruiți vreunei'fetişcane în loc de oglindă? Ar fi un dar pentru veşnicie! Iar acum pune-l la locul lui, uite colo, pe poliță. Pe urmă o să-l iei la câmp. Aşa. Data viitoare o să am altul, pentru altcineva. O să fac pentru toți. N-o să las pe nimeni fără brăzdare. Voi pregăti fiecăruia câte trei perechi. Numai nişte dinți noi nu pot să-mi meşteresc, altfel fac de toate. O să aveți toți brăzdare. Măi băieți, o să vă aduceți de multe ori aminte de noi pe câmp, la arat. Că principalul la plug e brăzdarul! Toate celelalte sunt rânduite în jurul brăzdarului. Dacă brăzdarul e zdravăn şi brazda e zdravănă. Dacă brăzdarul s-a tocit, plugul nu mai face două parale. Asta-i povestea.

Tare bun era moş Barpâ. Toată viața şi-o trăise în fierărie. Ii cam plăcea să se laude, dar îşi cunoştea meseria.

Trebuia să treacă adesea şi pe la atelierul de curelărie. Aşa le poruncise brigadierul Cekiş. Dați o mână de ajutor, zice, la reparatul hamurilor. Fără hamuri, zice, sunteți legați de mâini şi de picioare. Poți să ai pluguri, poți să ai cai, fără hamuri nu fac nici o para chioară. Avea dreptate. Şi astfel, fiecare se zbătea şi ajuta curelarilor, cum putea, să isprăvească la timp hamurile pentru caii lui.

Insă lucrul cel mai de seamă stătea în îngrijirea cailor. Ziua întreagă de dimineața până seara, uneori până seara târziu, trecea cu munca la grajd. Acasă ajungeau numai noaptea, după ce dădeau cailor ultimul tain de fân, Până dimineața. Trebuiau sa st grăbească, să se grăbească!

Timpul care mai rămăsese era măsurat. Era sfârşitui lui ianuarie. Mai rămăseseră deci, pentru îngrijirea cailor, treizeci de zile, cel mult treizeci şi cinci. Vor izbuti oare caii de dârvală

să-şi refacă forțele, să le reînnoiască până la începutul aratului? Asta atârna acum numai de plugari. Calul doarme, aşa e felul lui, dar în iesle trebuie să aibă totdeauna nutreț şi ziua şi noaptea.

După socotelile lui Tânaliev, la sfârşitui lui februarie, îndată ce pămmtul va scăpa din încătuşarea zăpezii, plugurile trebuie să iasă pe câmpia Aksaiului. Cândva, în vremurile de demult, oamenii arau şi semănau în Aksai. Dar pe urmă. Nu se ştie de ce, câmpurile de aici au rămas părăsite. Pesemne fiindcă meleagurile Aksaiului sunt atât de îndepărtate şi pustii. Apoi, terenurile de acolo nu sunt netede, ci vălurite de coline. Brigadierul Cekiş povestea, zicea că ştie de la tatăl lui, că din Aksai. Plugarul ori pleacă în lume cu mimile goale, ori cheamă tot norodul să-i ajute la căratul recoltei. Întâi şi-ntâi, trebuie semănat la timp. În al doilea rând, o însemnătate hotărâtoare pentru recoltă o au ploile. Aşa zicea bătrânul Cekiş.

„Agricultorul riscă totdeauna, dar totdeauna speră", spunea Tânaliev. Acest lucru îl avea în vedere când a pornit la pregătirea plugarilor – speranța că vor avea noroc de ploaie şi o să fie recoltă bună în Aksai.

Zilele treceau. Spre sfârşitui săptămânii, caii se înviorară, se întremaseră puțin, totul mergea neîndoielnic spre bine. În timpul zilei, soarele începuse să încălzească, se simțea că iarna devenise parcă şovăielnică şi se pregătea de plecare. Astfel, caii erau scoşi ziua la soare, la aku-rele * din curtea oborului.

La căldura soarelui, caii mănâncă mai bine şi cresc mai repede în greutate. Toate cele zece perechi, douăzeci de capete, ale desantului din Aksai, stăteau într-un singur şir Ungă ieslele din chirpici, de-a lungul gardului. La inspecția de dimineață a preşedintelui, băieții erau gata. Fiecare Ungă caii lui. Tânaliev era cel care îi poreclise „desantul din Aksai". Apoi să te ții! Brigadierii, cărăuşii, grăjdarii nu le mai ziceau altfel decât desant, desantnici, caii Aksaiului, fânul Aksaiului, plugurile pentru Aksai. Trecând pe lângă oborul de cai,

oamenii se abăteați să vadă cum stau treburile desantului. Întreg ailul vorbea de desantul AkMoşter.

* Akur – iesle din chirpici.

2C7

Şaiului. Şi toți ştiau că Sultanmurat, feciorul lui Bekbai, 1! Fusese numit de către Tânaliev comandantul desantului. E ‘drept, numirea asta n-a avut loc fără o ciocnire cu Anatai. I A sărit numaidecât la harță:

— De ce să fie Sultanmurat comandant? Poate că noi: nu-l vrem!

La auzul acestor cuvinte, Sultanmurat a sărit ca ars; n-a mai putut răbda:

— Da’ eu nu vreau defel să fiu comandant! Dacă tu vrei să fii, n-ai decât!

Erkinbek şi Kubatkul s-au amestecat şi ei:

— Te roade invidia, Anatai!

— Ce, îți pare rău? Dacă s-a hotărât aşa, înseamnă că Sultanmurat e comandant!

Ergheş a luat partea lui Anatai:

— Da’ Anatai de ce nu e bun? El e voinic! Doar ca statură e nițel mai mic ca Sultanmurat. Haideți să alegem şi comandantul, aşa cum alegem la şcoală responsabilul clasei. De ce mereu Sultanmurat, Sultanmurat?

Tânaliev ‘i-a ascultat fără să spună o vorbă, apoi a surâs, a clătinat din cap şi, brusc, chipul său a devenit serios, sever.

— Ia încetați larma! A ordonat el. Veniți încoace! In flanc câte unul, alinierea! Aşa. Dacă vă chemați, desant, apăi fiți desant! Acum ascultați la mine. Țineți minte: comandantul nu se alege. Comandantul se numeşte de către şeful superior.

— Da’ pe şeful acela cine-l numeşte? L-a întrerupt Ergheş.

— Un şef şi mai mare! Se făcu tăcere.

— Uite ce-i, băieți! A continuat preşedintele. E război şi va trebui să trăim milităreşte. Luați aminte, eu răspund cu capul de voi. Doi dintre voi şi-au pierdut tatăl în război, ceilalți trei au tatăl pe front. Eu răspund de voi în fața viilor şi a morților. Dar îmi asum această răspundere fiindcă eu cred în voi.

Curând veți porni cu plugurile sprefl îndepărtatul Aksai. Multe zile şi nopți veți fi singuri în] stepă, ca un desant de paraşutişti cu misiune specială. Cumi o să trăiți şi o să munciți acolo, dacă pentru orice fleac o să vă certați şi o să strigați?

Uite aşa a vorbit preşedintele Tânaliev băieților aşezata în front, în oborul cailor. Fostul paraşutist stătea în fațaf lor, în aceeaşi manta ostăşească cenuşie, având pe cap aceeaşi căciulă ostăşească cenuşie cu clape, cu fața trasă

Şi îngrijorată, deşi încă tânăr, cu trupul strâmb din pricina coastelor lipsă, cu nelipsitu-i porthart petrecut peste umăr.

Uite aşa a vorbit preşedintele Tânaliev în fața desantului din Aksai, aliniat în front, al cărui comandant îl numise pe Sultanmurat, feciorul lui Bekbai.

— Tu răspunzi de toate, zicea el. De oameni, cai, pluguri, hamuri. Vei răspunde şi de aratul din Aksai. A răspunde înseamnă a-ți îndeplini sarcina. Dacă nu faci față, o să numesc alt comandant. Iar deocamdată nu admit de la nimeni nici un fel de obiecții.

Uite aşa a vorbit preşedintele Tânaliev în ziua aceea, la oborul cailor, în fața micuței formații a desantului din Aksai.

Plugarii îl priveau cu devotament şi entuziasm, gata să îndeplinească orice poruncă. El stătea înaintea lor ca însuşi Mânaş, cu pletele cărunte, îmbrăcat în zale, amenințător, iar ei stăteau înaintea lui ca nişte batlri credincioşi, cu scuturile în mâini şi paloşele la brâu. Cine erau oare acei viteji vestiți, în care Mânaş îşi pusese toate speranțele?

Întâiul era vestitul viteaz Sultanmurat. Deşi ca vârstă nu era cel mai mare, împlinise cincisprezece ani. Dar pentru mintea şi pentru curajul său a fost numit comandant el, Sultanmurat, feciorul lui Bekbai. Tatăl lui, cel mai bun dintre toți tații, era acum departe, pe front, în marele război. Calul său de luptă, Ceabdar, i l-a lăsat lui, lui Sultanmurat. Sultanmurat mai are şi un frățior mai mic – pe Agimurat. Tare mult îl iubea pe frățiorul său, deşi acesta îl necăjea uneori. Şi mai iubea Sultanmurat în taină pe frumoasa

Mârzagul-biikeci. Din toate, Mârgazul-biikeci avea zâmbetul cel mai minunat. Era zveltă ca plopul de -Turkestan, avea fața albă ca zăpada, ’ iar ochii ca două focuri într-o noapte întunecoasă.

Al doilea viteaz era vestitul Anatai-batâr. Era cel mai mare ca vârstă, avea aproape şaisprezece ani. El nu era cu nimic mai prejos ca alții, poate doar puțin ca statură, în schimb fusese înzestrat cu cea mai mare putere. Calul său, aşa cum se cuvine unui batir, se numea Oktoru – Săgeată murgă! Tatăl lui Anatai era şi el în marele război, pe frontul îndepărtat. Şi tot în taină, Anatai iubea aceeaşi fată, ca luna de frumoasă, pe Mârzagul-biikeci. Tare mult dorea să primească din partea frumoasei un sărut.

Al treilea viteaz era frumosul flăcău Erkinbek-batâr.

U ~ Cântecul stepei, cântecul munților

Cel mai mare în familie. Prieten bun şi credincios. Uneori ofta cu tristețe şi plângea în taină. Tatăl lui a pierit ca un erou pe acel front îndepărtat, apărând Moscova. Calul de luptă al lui Erkinbek, aşa cum se cuvine unui batâr, se numea Akbaipak-kuliuk. Ceea ce însemna armăsar pur sânge cu piciqarele albe!

Iar cel de al patrulea batâr era Ergheş-batâr. Tot prieten şi tovarăş bun şi avea cincisprezece ani. Îi plăcea să-şi spună părerea şi să discute în contradictoriu. Dar la treabă era om de nădejde. Tatăl lui era şi el în marele război, pe frontul îndepărtat. Calul lui Ergheş, aşa cum se cuvine unui batâr, se numea Altân-tuiak – copită de aur!

Intre aceşti batâri se afla şi al cincilea batir – Kubat-kul-batâr! Avea cincisprezece ani şi era şi el cel mai marc din familie. Tatăl lui Kubatkul, pe acel front îndepărtat, în acel mare război, a pierit ca un erou, în pădurile Bielo-rusiei. Kubatkul era un muncitor neobosit. Şi el, ca orice batâr, îşi iubea nespus calul său de luptă, pe Jibekjal – armăsarul cu coamă de mătase!

Asemenea batâri stăteau în fața lui Tânaliev. Iar în spatele lor, dincolo de umerii lor firavi, dincolo de capetele lor cu

gâturi subțiri, erau legați de conovețe, în lungul şirului de iesle, caii lor pentru arat – zece perechi, douăzeci de mârțoage care urmau să fie înhămate la plugurile cu două brăzdare şi pornite spre îndepărtatul Aksai.

Spre Aksai, să are țarina îndată ce se va topi zăpada! Spre Aksai, spre Aksai, să mâne plugurile îndată ce pă-măntul va începe să răsufle!

Dar în jur mai dăinuiau troiene groase de omăt. Totuşi, după toate semnele, sorocul se apropia.

Şi sorocul se apropia.

Caii de plug pentru Aksai fuseseră botezați în fel şi chip: ba ai desantului, ba ai Aksaiului. Dar era limpede că după vreo două săptămâni puteau fi deosebiți, în grajd. Printre ceilalți cai. Săturați, adăpați şi țesălați, caii Aksaiului stăteau în şir de-a lungul ieslei desantului, încântând ochiul cu vigoarea sporită a muşchilor, cu privirea lor sprințară şi cu urechile fine, ciulite. Li se treziseră toate în văl urile de cai, fiecare devenise el însuşi. Firea, obişnuințele o Vreme uitate se arătau acum din nou. Şi se ataşaseră de noii lor stăpâni. Nechezau uşurel, parcă în şoaptă, cu blândețe, întorcând capul când auzeau vocea şi

Paşii cunoscuți, întindeau încrezători buzele mătăsoase; 1 Băieții se obişnuiseră şi ei cu animalele. Strigau la cai gospodăreşte şi mai că li se vârau sub burtă: „Ia dă-ncoace ‘ piciorul, mişcă! Stai, stai, căpățână seacă, nu-i nici o grabă. Ia te uită cum se alintă, şmecherul! Mai pune-ți poftă-n cui, nu te am numai pe tine! „j

În primele zile, caii mergeau la adăpătoare agale, şo-‘ văielnic, de parcă erau pe jumătate orbi, dar pe urmă au! Început să zburde, îndeosebi când se întorceau de la râu. J îi mânau la adăpat toți împreună, fiecare călare pe calul j său de luptă. Sultanmurat pe Ceabdar, Anatai pe Oktoru, i Erkinbek pe Akbaipak, Ergheş pe Altân-tuiak şi Kubatkul pe Jibekjal. Înconjurau mica herghelie din toate părțile şi o mânau spre râu. ‘ |

Iarna trebuie să ai grijă ca locul de adăpat să fie priel-‘ nic şi drumul spre apă să nu fie alunecos. Mai cu seamă când caii vor să bea toți deodată. De aceea e nevoie să fie tăiată din timp gheața groasă de la mal, să se aştearnă paie în locurile periculoase, iar în zilele cu geruri puternice să taie copci. Şi aici, Sultanmurat stabilise o ordine severă: fiecare ştia dinainte ziua când îi vine rândul să pregătească adăpătoarea.

Fără grabă şi fără îmbulzeală, caii, supravegheați de plugari, beau apă curgătoare limpede şi rece ca gheața. Apa năvălea de sub gheață pe prundiş şi se scurgea iarăşi printre pietre sub învelişul gheții. Iar sub gheață gâlgâia şi bolborosea, zbătându-se sub pojghița neclintită.

Caii parcă trăgeau cu urechea, se opreau din băut, se încălzeau la razele firave ale soarelui şi se apucau din nou să soarbă apă. Săturându-se, ieşeau fără grabă în drum şi, îndreptându-8e spre grajd, începeau să zburde, se în-curau încolo şi-ncoace, sforăind şi umflându-şi nările, în-f oindu-şi cozile, azvârlind din copite şi ridicându-se în două picioare. Băieții călăreau în jur, voinicindu-se şi făcând

Larmă.

A mai trecut puțină vreme şi oamenii au început să vină spre a privi cu încântare caii desantului. Parcă nu mai erau mârțoagele ştiute, parcă erau alții, nou-născuți. Bătrânii nu scăpau prilejul să-şi arate înțelepciunea, că, cică, nu e pe lume făptură mai simțitoare decjt calul când se află în mâini bune, de gospodar. De-i faci un bine, uite-atâtica, numai cât vârful degetului mic, el te răsplăteşte însutit. Şi povesteau fel de fel de istorii despre caii din vechime.

Numai preşedintele Tânaliev era zgârcit cu laudele. Cerceta caii şi mai cu seamă pe membrii desantului, cu privire sfredelitoare, fără îngăduință. Controla şi voia să ştie totul: dacă plugurile şi hamurile sunt gata, de ce nu sunt eârpiți în genunchi pantalonii nu ştiu cui – dacă marna n-are când, lui i-e greu să ia singur acul în mână? Dar cergile, când, în sfârşit, or să fie gata cergile pentru cai? Nu poți lua cu tine grajdul în Aksai, iar noaptea, în stepă, e frig. Îi grăbea pe toți

şi amintea mereu că rămâne din ce în ce tot mai puțină vreme, că în Aksai va fi târziu să mai faci ceea ce trebuie făcut acum. Uneori ajungea să strige şi să suduie, să-l dojenească pe brigadierul Cekiş, când cărăuşii nu izbuteau să aducă la timp harabalele cu trifoi păstrat cu grijă pentru caii de plug şi, în primul rând, pentru cei din Aksai.

Printre cei care nu-şi prea arătau încântarea erau mamele. Veneau, ba una, ba alta, spunând nemulțumite: ce pedeapsă o mai fi şi asta? Au născocit nu ştiu ce desant de care n-au auzit în viața lor; nu e destul că bărbații li-s la război, acum şi feciorii au fost mobilizați ca şi soldații? Nu mai are cin' să le dea o mână de ajutor în gospodărie şi n-au şi ele cu cine schimba o vorbă de la om la om; copiii îşi fac veacul la grajd, din zori şi până-n noapte. şi alte multe lucruri adevărate, dacă stai să te gândeşti.

Partea cea mai grea cădea pe umerii lui Suitanmurat, căci el era comandantul. Trebuia să răspundă pentru toți. Iar să răspunzi în fața mamelor, era cel mai greu lucru. Mama lui renunțase de tot, obosise: „Numai de s-ar întoarce tata viu de la război, să hotărască singur. Mie mi-e de-ajuns. O să-ți dai seama, fiule, când o să mă vezi întinsă în coşciug, dar va fi prea târziu." li părea rău de mama, tare rău, dar ce putea face Suitanmurat şi oricare în locul lui. Fiecare membru al desantului avea câte patru cai şi, pe lângă asta, multe alte treburi. Hrăneşte caii, adapă-i, țesală-i, pregăteşte nutrețul şi iarăşi hrăneşte-i,; adapă-i, curăță-i, râneşte, scoate bălegarul şi tot aşa de' la început. Dar câtă trudă se cere să speli şi să tămăduieşti | pecinginile vechi, rănile bătătorite de pe pieptul şi grea-î bănui cailor! Felcerul veterinar de la sector le lăsase tot; soiul de leacuri şi unsori; trebuia să-i doftoricească sin-i guri, zi de zi. Altfel nu se vindecă. Oricât i-ai hrăni, ha-'| murile nu le poți pune peste rană. Aşa stau lucurile. Nicif un cal nu era nevătămat, toți aveau bube pe omoplați şilj

Aveau picioarele lovite. Calul nu pricepe că vrei să-l lecuieşti; încearcă atunci să-l faci să stea liniştit.

Când caii se împliniseră la trup şi se saturaseră de stat, au trebuit să treacă la dezmorțeală, să gonească la trap fiecare cal, vreun ceas şi jumătate, altfel, cum spunea brigadierul Cekiş, „la plug or să curgă toate apele de p*e el şi-o să te lase la jumătatea brazdei” ’. Tocmai atunci li s-a-ntâmplat o mare belea.

Într-o zi ieşiseră toți cinci la dezmorțirea cailor, călare pe bidiviii lor „de luptă”. Suitanmurat pe Ceabdar, Antai pe Oktoru, Erkinbek pe Akbaipak, Ergheş pe Altân-tuiak, Kubatkul pe Jibekjal. La început au mers în trap uşor, aşa cum se cuvenea. Mai întâi au alergat în jurul oborului de cai, apoi pe uliță, s-au îndreptat spre capătul ailului şi, ajungând pe câmpul acoperit de nea, i-au dat drumul la trap întins. Era o zi însorită, sclipitoare, aerul era inundat de lumina primăverii. Culmile munților erau albe-albe şi stăpânite de atâta linişte şi lumină că de s-ar fi ivit o muscă pe albeața povârnişului, ar fi putut fi auzită şi văzută. Iarna se astâmpărase, căldura soarelui era din ce în ce mai puternică.

Caii alergau cu plăcere. Erau şi ei nerăbdători să se dezmorțească, să zburde. Băieții au slăbit frâiele, mai iute, tot mai iute! Ce-ar mai fi „pornit-o la galop! Suitanmurat era în frunte. Anatai îi tot dădea ghes din urmă:

— Hai mai repede! De ce aşa încet?

Dar Suitanmurat, fiind comandant, nu prea îngăduia să se mărească, viteza. Dezmorțeală nu înseamnă întrecere, ci muncă: pregătirea cailor, ca apoi să le fie mai uşor să tragă la ham. Uite aşa călăreau ei, întreg desantul. Tocmai se regrupaseră şi se pregăteau de întoarcere, când au auzit nişte glasuri pe colină. Erau copiii care se întorceau de la şcoală. Văzuseră desantul şi strigau şi dădeau din mâini. Băieții din desant le-au răspuns şi ei, strigând. Şi dând’din mâini. Clasa lor, a şaptea şi alte clase se întorceau de la lecții. Veneau în ceată zgomotoasă. În această ceată Suitanmurat a zărit-o pe ea, pe Mârzagul. A recunoscut-o dintr-o dată. Cum a deosebit-o, nici el nu ştie, dar era ea. A recunoscut-o după fața înfăşurată în şalul îngust, după chip, după mers, după

glas. Se pare că şi ea îl recunoscuse. Alerga alături de ceilalți pe colină, strigând ceva şi flutu-rându-şi geanta. Parcă strigase chiar: Sultanmura-a-at! '. Iar felul cum fugea cu mâinile întinse, îndreptându-se spre el, i s-a întipărit în amintire ca un fulger şi a înțeles dintr-o dată că în acele zile tot timpul se gândise la ea şi că-i

Fusese dor. De bucurie se simțea cuprins parcă de un vârtej care-l ducea, îl tot ducea şi-l învârtea.

Nu ştiu cum se întâmplase, dar toți călăreau în galop, îndreptându-se înspre colina de unde coborau colegii lor de clasă. Goneau cu mare iuțeală, lăsaseră în urmă câmpul şi o porniseră spre povârniş. Puteau s-o ia de-a coasta în lungimea colinei, să treacă în cavalcadă prin fața privirilor pline de încântare, iar mai departe – spre grajd. Sultan-murat aşa socotise. Dar, brusc, Anatai țâşnise înainte. Oktoru al lui era un cal sprinten.

— Stai! Încotro? Opreşte-te! Îl prevenise Sultan-murat, dar Anatai nici măcar nu s-a uitat îndăsăt.

Un gând ciudat l-a fulgerat atunci pe Sultanmurat: „Vrea să fie văzut de ea!" Mâniindu-se, şi-a pierdut cumpătul şi, cuprins de înflăcărare, a început să strige, să chiuie, s-a culcat pe coama lui Ceabdar, slobozindu-l în urmărirea lui Anatai. Iar Anatai şfichiuia calul din toate puterile. Şi s-au luat la întrecere, care pe care, cine va ajunge cel dintâi la ea, cine îşi va arăta vitejia şi izbânda. Uf, ce grozav alergau! Nici vorbă că Ceabdar era mai puternic, nu degeaba spunea tata că în el se ascunde un pur-sânge adevărat. Ce triumf, ce bucurie pe Sultanmurat, când l a ajuns din urmă pe Anatai, ca un vifor! Cu coada ochiului privea cum ceata şcolarilor se oprise din fugă, urmărind întrecerea ce se stârnise şi a văzut-o, printre ei, a văzut-o pe ea şi numai pe ea o privea L Căci numai pentru ea se avântase în această bătălie. Şi a ieşit biruitor! Ajungându-l pe Anatai, a luat-o puțin mai în sus, pe coastă, să fie mai aproape de ea şi bine a făcut, a avut mare noroc, îndreptându-l pe Ceabdar puțin mai sus pe coastă, altfel, cine ştie cum s-ar fi sfârşit totul?! Pentru că, în clipa

următoare, când se afla în dreptul lui Anatai, cot la cot cu el şi l-a ocolit, întrecându-l cu jumătate de lungime, în clipa aceea s-a întâmplat ceva cu Anatai. Copiii au scos un strigăt de spaimă, înmărmuriți. Trăgând de căpăstru, Sultanmurat s-a uitat îndărăt – Anatai nu se mai vedea. Potolind cu greu calul dezlănțuit, s-a întors şi atunci a văzut că Oktoru al lui Anatai alunecase, arând în zăpadă o urmă lată, iar Anatai zburase cât colo într-o parte. Copiii au alergat spre Anatai, care se ridica cu greu din zăpadă.

Sultanmurat s-a speriat. Iar când a descălecat şi a văzut sânge pe mâinile lui Anatai, s-a speriat şi mai tare. Pentru o secundă a întâlnit privirea lui Mârzagul. Era palidă şi zăpăcită, dar tot cea mai frumoasă era. Anatai, venin-du-şi în fire, a dat fuga spre calul care se zbătea jos, în

Nămetele de zăpadă. Se încurcase, bietul, în căpăstru. Intre timp veniseră din urmă şi ceilalți membri ai desantului. Au ajutat cu toții calului să se ridice pe picioare. Abia atunci Sultanmurat a putut auzi ce vorbeau ceilalți şi a înțeles că, oarecum, totul se sf îrşise cu bine.

Iată ce întorsătură neplăcută luase încercarea batârilor de a-şi arăta iscusința în fața lui Mârzagul-biikeci. Le era ruşine să se mai uite la ea. S-au grăbit să plece, tăcuți; era timpul să se întoarcă la grajd. Şi numai când se apropiau de aii, Ergheş a băgat de seamă că Oktoru al lui Anatai şchioapătă.

— Stai! A strigat el. Tu nu vezi că armăsarul tău şchioapătă?

— Şchioapătă? A întrebat Anatai, năucit.

— Sigur! Şi încă bine de tot!

— Ia treci înainte! A poruncit Sultanmurat. Mergi înainte, să vedem.

Adevărat, Oktoru şchiopăta rău de piciorul drept dinainte. L-au pipăit şi au găsit: glezna începuse să se umfle. Urâtă poveste. Nu ştiau ce să facă. Se chinuiseră atâta cu pregătirea calului pentru plug, iar acum dăduseră de belea. Cine a mai pomenit să se ia la întrecere pe o coastă înzăpezită, când] a fiece pas calul poate să alunece şi să se rostogolească la vale?!

Tocmai aşa s-a şi întâmplat. Bine, că măcar ei au rămas întregi.

— Tu eşti vinovat! A rostit deodată Anatai, înroşin-du-se furios. Tu te-ai luat la întrecere!

— Da' nu ți-am strigat eu: „Stai, încotro? „?

— Atunci nu trebuia să mi-o iei înainte!

— Da' tu de ce ai pornit-o la galop?

Se luaseră la ceartă, înfierbântați. Gata-gata să se ia la bătaie. Dar până la urmă s-au dezmeticit. S-au întors de la antrenament la grajd cu un cal şchiop. S-au întors posomoriți şi tăcuți. Au dus caii la locul lor, fără larmă de prisos, l-au legat şi pe Oktoru la iesle, dar mai departe nu ştiau ce-i de făcut. Stăteau tăcuți, zăpăciți. Ştiau că a «şu să dea socoteală. Băieții i-au zis lui Anatai: „Du-te şi s<: grăjdarilor ce s-a întâmplat, spune-le că Oktoru şchioapătă, ce-i de făcut?" Dar el nu voia în ruptul capului:

— De ce să mă duc eu? Eu nu sunt vinovat. Avem comandant, să meargă el să dea de ştire.

Iarăşi s-au luat la ceartă şi iarăşi erau gata să se în-caiere. Pe Sultanmurat, cel mai tare îl scotea din sărifct faptul că Anatai se socotea. cu totul nevinovat.

— Eşti o muiere! I-a aruncat Sultanmurat. Numai gura e de tine, eroule! Iar când e vorba de ceva, dai bir cu fugiții! Crezi că mi-e frică? Dacă s-a întâmplat necazul, o să mă duc să povestesc chiar eu.

— N-ai decât! De-aia eşti comandant! Nu se domolea Anatai.

Sultanmurat a trebuit să-şi ia inima-n dinți şi să povestească grăj darului totul, aşa cum a fost. Acesta s-a alarmat şi a alergat degrabă să cerceteze calul vătămat. S-a stârnit mare tărăboi. E uşor de spus, dar nu-i lucru de şagă să pierzi un cal chiar în ajunul aratului. Iar pe deasupra, a apărut ca din pământ brigadierul Cekiş. Afiase de la cineva, cineva apucase să-i povestească. Grăj darul tocmai pipăia piciorul lui Oktoru încercând să stabilească pricina umflăturii: scrântitură sau fractura osului. Tocmai atunci, în spatele lor a răsunat tropot de copite. S-au întors cu toții

deodată: era brigadierul Cekiş, călare. A descălecat fără o vorbă şi a pornit spre ei, amenințător ca o furtună.

— Ce se întâmplă aici?

— Păi, uite, aksakal, încercăm să aflăm dacă-i scrântitură sau fractură.

— Ce să aflați? Se aprinse Cekiş, făcându-se stacojiu de mânie. Am să-i trimit numaidecât la tribunal! O să-i împuşc pe loc!

Învârtindu-şi cravaşa, Cekiş s-a năpustit asupra plugarilor. Băieții au fugit, risipindu-se care încotro. Cekiş după ei. N-a izbutit să prindă pe nimeni, ci numai se învinețise şi mai mult de sufocare şi, aprinzându-se şi mai vârtos, striga şi amenința cu cravaşa:

— Cui am încredințat noi caii de plug? Ăştia sunt nişte sabotori! Fasciştii Trebuie împuşcați toți până la unul! Cită trudă, cât nutreț s-au dus pe apa sâmbetei! Cu ce-o să mai arăm acum?

Strigând şi suduind de răsuna toată curtea, el se ciocnise de Sultanmurat. Când băieții fugiseră, Sultanmurat a rămas pe loc. Palid, speriat, stătea privindu-l țintă pe brigadier, dar n-a îndrăznit să fugă de răspundere.

— A-a, tu erai! Şi cutezi să te mai uiți la mine?! Bătrânul Cekiş nu' s-a mai putut stăpâni şi l-a croit pe comandantul desantului cu cravaşa peste umăr. Dar, ri-dicând mâna să lovească a doua oară, s-a dezmeticit, horcăit sufocat şi a bătut amenințător din picior: Fu nemernicule! Fugi, îți zic! Fugi, că te omor în bătăi

Sultanmurat stătea, trăgându-se îndărăt, ferindu-şi instinctiv fața cu mâinile, fără a-şi lua privirea speriată

De la brigadier. Aştepta ca lovitura usturătoare a cravaşei să-i ardă spinarea. Îşi adunase toate puterile să n-p rupă la fugă, să rabde, să reziste.

— Bine! A spus deodată Cekiş, uluit de încăpățânarea flăcăului. Restul o să-l primeşti când s-o întoarce taică-tău din război. Pentru treaba asta, o să-ți mai trag o chelia-neală de față cu el!

Sultanmurat tăcea. Dar Cekiş tot nu putea să se potolească. Se învârtea încolo şi-ncoace, agitându-şi mâinile:

— Tu-i spui să fugă, iar el stă neclintit! Ia gândeşte-te, aş putea eu să te ajung? Pot eu s-alerg după voi? Să fi fugit măcar din respect, mi-ar fi fost şi mie mai uşor! Nu pot să te bat, că ți-s hainele subțiri, da' şi la trup eşti firav, nu eşti clădit pentru cravaşa. Măcar de-aş avea în ce lovi! Bine! Iartă-l pe bătrân. Când s-o întoarce taică-tău, să mă ciomăgiți voi pe mine, uite-aşa! Acum, hai şi-arată-mi, sa vedem ce năzbâtie ați făcut.

Asta-i povestea care s-a întâmplat în ziua aceea. Sultanmurat a pățit-o. Pe drept. Brigadierul nu s-a putut stăpâni să nu-l croiască zdravăn cu cravaşa. Se prăpădea atâta trudă, atâtea strădanii, căci la ce mai e bun un cal şchiop? Doar pentru carne. Dar cine ar cuteza să ridice mâna asupra unei vite de muncă? Singura nădejde era – aşa spuneau Cekiş şi alți oameni cunoscători – că vătămătura nu era periculoasă. A fost nevoie să-l ducă pe Oktoru al lui Anatai acasă la un bătrân. Se pricepea la cai, ştia să-i tămăduiască. I-au dus trifoi şi ovăz şi au orânduit supravegherea de zi cu zi acolo. Au avut noroc, după vreo cinci zile l-au adus pe Oktoru la grajd, totul mergea spre bine.

Sultanmurat a avut atunci îndeobşte o săptămână grea. Acasă, mama se îmbolnăvise. La început s-a simțit cam rău, dar pe urmă a căzut la pat, cu fierbințeală mare. Sultanmurat a fost nevoit să rămână acasă să îngrijească de maică-sa şi de cei mici. Abia atunci şi-a dat seama câtă sărăcie se pripăşise la ei în gospodărie. Când tata a plecat la armată, aveau în curte vreo zece oi, acum nu mai rămăsese niciuna: două le-au tăiat pentru carne, iar pe celelalte le vânduseră ca să plătească împrumutul, impozitul de război şi alte dări. Bine că le mai rămăsese vaca – ugerul i se umflase, trebuia să fete curând – şi măgăruşul lui Agimurat, Coamă Neagră, care rătăcea prin curtea din spatele casei. Asta era tot avutul lor viu. Dar nici pentru atât nu prea mai ayeau nutreț. Pe acoperişul Şopronului mai păstrau câțiva snopi de coceni de

porumb, uscați. I-a numărat şi a văzut că de-abia ajung pentru

Silele când o făta vaca, iar dacă iarna o să se prelungească o să dureze mai mult, cine ştie cum se va si'ârşi totul? J Măgarul trebuia să-şi găsească singur hrana. Mânca mărăcini şi buruieni dimprejurul curții. Cu încălzitul stăteai şi mai rău: tizicul era pe terminate, vreascurile ajungea pentru vreo două-trei zile. Dar pe urmă? Câinele AktcJ se jigărise şi el de tot. Pe Sultanmurat îl copleşi tristețea Simțea cum îl cuprinde ruşinea. Ocupat zi şi noapte la oborul cailor cu pregătirea desantului pentru Aksai, n-a băgat de seamă în ce paragină ajunsese gospodăria lor Oare aşa arăta când era tata acasă? Tata cosea fân pentru toată iarna, ba mai rămânea şi-n primăvară, iar tizic şi vreascuri strângea din belşug. Ce să mai vorbim, când erw tata acasă, toată viața era orânduită altfel: trainic, înțelept! Frumos. Şi nu doar aici, acasă, ci pretutindeni, poate în] lumea întreagă. Curtea lor, de pildă, acum arăta altfel] Parcă îi lipsea ceva, precum copacului frunzele, toamna.] Ailul se află în acelaşi loc, ulițele, casele sunt aceleaşi,! Totuşi nu mai arată ca înainte, când era tata acasă. Chiar şi roțile căruțelor care trec pe drum. pe lângă poartă, nu mai răsună la fel de vesel cum răsunau când tata era acasă,] când trecea el pe acelaşi drum, cu o căruță la fel.

' Oamenii care fuseseră la Djambul povesteau că la oraş e atâta scumpete şi foamete şi îngrijorare, încât îți vine să pleci şi s-ajungi cât mai degrabă acasă. Înseamnă că nici oraşul nu mai e acelaşi, cum era atunci când el şi cu tat s-au dus acolo.

De ce oare o fi aşa? Poți să zici că de când nu e tata totul a devenit mai rău. Unde-o fi el acum, ce-o fi făcând? Ultima scrisoare au primit-o cu vreo lună jumătate urmă. Întârzie, spune mama ca să-l liniştească. Şi oftează] Adevărat, orice scrisoare poate să întârzie, cu atât mai mult dacă vine de pe front. Şi poate că acolo, nimănui acuni nu-i arde de scrisori. Însă aici e deosebirea: una e cânJ scrisoarea întârzie de la canalul din Ciuisk şi alta cânj întârzie de pe front. La asta se gândesc mereu toți, şj mama şi el.

Alaltăieri, spre ziuă, câinele a început să latre făr istov, apoi a tăcut brusc, a scheunat bucuros, iar în fi reastră a bătut cineva. Mama s-a deşteptat din somn şi sărit din pat deşi era bolnavă. El, de asemenea, s-a repezii la fereastră. Cineva stătea lângă casă. Mama l-a recunoscui cea dintâi.

— A venit, unchiul vostru, Nurgu. Î. i-a spus ea fiului, du-te şi-l întâmpină. Apoi s-a vârât iarăşi în pat, iar dinții-i clănțăneau de friguri.

Unchiul Nurgazâ, fratele mamei, trăia în munți de când se ştia, era cioban la sovhozul vecin. Cândva îl luaseră şi pe el în armată, cu toate că nu mai era tânăr, dar din Djambul, împreună cu încă vreo câțiva ciobani, i-au trimis îndărăt acasă. Nu mai avea cine să vadă de turme. Nu puteau lăsa turmele în voia sorții. Bine că îl mai aveau pe unchiul Nurgazâ, care mai dădea pe la ei din când în când. Uite şi de data asta. Auzind că sora lui a căzut bolnavă, a coborât din munți, noaptea, când turma se afla în ocol. Venise pentru scurt timp, să vadă ce şi cum, apoi să se întoarcă degrabă la stână.

Cu fața arsă de vânt, albit de promoroacă, îmbrăcat în cojocul greu, cu cizme având carâmbii de pâslă mai sus de genunchi şi cu căciula mare de vulpe, a intrat, uriaş şi greoi, mirosind a ger şi a oaie. Dintr-o dată casa deveni mai strimtă şi mai gălăgioasă. Aruncându-şi cojocul de pe umeri, s-a aşezat lângă patul surorii, i-a luat mâna f ierbinte în palmele lui butucănoase, ascultându-i în tăcere pulsul. A ascultat îndelung şi atent, ținând încheietura ei subțire între degetele lui greoaie, cu pielea de culoare cafeniu-în-chis, care de-abâa se îndoiau. Se vede că ştia el ceva, pricepuse el ceva. Apoi a tuşit, dus pe gânduri, şi-a mângâiat barba, i-a vorbit lui Sultanmurat, zâmbind încurajator.

— Nu-i nimic grav. A răcit zdravăn. I-a intrat mult frig în oase. Bine că am adus cu mine nişte carne şi seu din coadă de berbec. Să bei surpa fierbinte cu grăsime, cu piper şi cu ceapă, ca să asuzi cum trebuie, a sfătuit-o el pe soră-sa.

Sultanmurat tu du-te şi adă kurgiunul * de pe şa şi goleşte-l, scoate tot ce e în el. Eu nu mai stau mult, că oile nu aşteaptă.

Câtă vreme mama şi unchiul au vorbit de una, de alta, Sultanmurat izbutise să aprindă focul şi să fiarbă apa de ceai. Atunci s-au trezit şi cei mici. Numaidecât, direct din pat şi neîmbrăcați, s-au repezit spre unchiul. El i-a înfăşurat în cojoc, lângă el, dar ei i s-au urcat pe genunchi, i s-au agățat de gât. Agimurat, mai cu seamă, favoritul unchiului, parcă devenise copil mic. Se alinta ca un vițeluş, cu toate că era în clasa a ți-eia. Şi-a pus pe cap căciula de vulpe a unchiului, a luat în mână kamceaua şi i s-a urcat Pe umeri, chipurile ca pe cal.

Kurgiun – desagi.

— Cum de nu ți-o ruşine? Dă-te jos! L-a smucit Sultanmurat de vreo două ori, dar unchiul Nurgazâ i-a îngăduit:

— Lasă-l în pace, lasă-l să se zbenguie!

A fost o dimineață veselă şi zgomotoasă. Era vremea! Ca Agimurat să plece la şcoală, dar el n-avea de gânqm Mama a fost nevoită să strige la el, dar nici după aceeal nu se prea grăbea; se tot învârtea pe lângă unchiul, carii a început şi el să-l roage pe nepot să nu mai tărăgăneze! Cu greu l-au făcut să se îmbrace. Până la urmă, Sultan-l murat a trebuit să-l ia de mână şi să-l scoată pe frate-săia afară. Acesta se împotrivea, iar când s-a văzut în curtel s-a pus pe bocit. Şi aşa, bocind, a plecat la şcoală. I s-ai făcut milă de el.

Unchiul Nurgazâ a întrebat supărat, privindu-l pe Sultanmurat, mustrător:

— Tu l-ai lovit?

— Nu, taiake *, nici nu l-am atins.

— Dar de ce s-a pus pe plâns?

— Nu l-a lovit, i-a luat mama apărarea, ridicându-şi capul de pe pernă. Nu, Nurgazâ, a plâns de dorul lui taică-său. N-ai văzut cum se lipesc copiii de tine? Nu mai i putem, aşteptăm întruna, doar-doar o veni vreo ştire de la el. Curând se fac două luni de când nu mai ştim nimic.

Unchiul Nurgazâ a început s-o liniştească pe mama, ru-| gând-o să nu mai plângă, să-şi păstreze puterile pentru! Copii. Apoi a povestit nişte întâmplări când pe unii nu-i man credeau a fi printre cei vii, dar au primit scrisori de la eil după jumătate de an. Războiul, zicea el, e război.

Atunci, lângă patul mamei bolnave, Sultanmurat şi-a I dat seama, mai mult ca oricând, cât de amară devenis» viața lor fără tata. Să fi fost mai mic, ca Agimurat, s-arjj fi pornit să bocească în gura mare de tristețe. Şi ar fi ple| cat, ar fi fugit plângând, încotro ar fi văzut cu ochii. Nu-şj dorea decât o speranță, cât de mică. Chiar de n-ar fi venit numaidecât, dar ar fi vrut să ştie doar că tata trâieşt J atunci ar fi putut răsufla uşurat, ar fi putut să aştepte şi reziste. Acum o înțelegea foarte bine pe învățătoarea luj| Inkamal-apai.

Inkamal-apai venise odată la oborul cailor şi aşteptaşi să se înhame caii la căruța care pleca la raion. Era ct aceeaşi broboadă de lină groasă şi stătea lângă poarta aple

Unchi din partea mamei.

Cată, îmbătrânită, singură, cu o tristețe încremenită în ochi. Dar când s-a întors a doua zi, bătrâna învățătoare era de nerecunoscut, parcă era alta. Sau, mai curând, devenise cea dinainte. Chiar zbârciturile de pe față îi dispăruseră. Binevoitoare, s-a interesat cum merg treburile elevilor ei. Sultanmurat a dus-o prin curtea grajdului şi i-a arătat caii desantului.

— Uitați-vă, Inkamal-apai, aceştia-s caii noştri, aceia legați de-a lungul ieslei.

— Frumoşi cai, se vede cât de colo că sunt bine îngrijiți! I-a lăudat Inkamal-apai.

— Dacă i-ați fi văzut cum erau înainte! Povestea Sultanmurat. Nişte gloabe, cu pielea numai pecingine, cu greabănele roase, puroind şi cu picioarele zdrelite. Acum nici noi nu-i mai recunoaştem. Iată, Inkamal-apai, ăsta-i Ceabdar al meu. Vedeți ce frumos e? E calul tatii. Asta-i Akbakai, ăsta Geltaman.

Pe urmă i-a arătat învățătoarei hamurile, la curelărie. Erau aproape toate gata reparate, numai bune de înhămat. Apoi s-au dus să vadă plugurile. Totul era în ordine, puteai oricând să înhami şi să porneşti la arat.

Inkamal-apai s-a arătat foarte mulțumită. Când şi-a luat rămas bun, a mărturisit că a suferit şi, în sufletul ei, a fost împotrivă când i-au luat de la învățătură, dar acum vede că nu degeaba au făcut acest sacrificiu. Lucrul cel mai important acum e victoria, zicea ea, ca oamenii să se întoarcă mai curând de la război. Şi pe urmă o să recâştigăm totul negreşit.

De fapt, învățătoarea Inkamal-apai fusese la o ghicitoare renumită care, dacă prezicea o veste bună. Nu lua nimic, nici o plată, bucurându-se şi ea de fericirea altuia ca de a ei proprie. În felul ăsta nu poate să mintă. Cărtu-răreasa asta i-a spus, repetând de trei ori aşezatul cărților, că feciorul lui Inkamâi-apai trăieşte. Că nu e prizonier şi nu e rănit, dar că este într-o misiune specială şi nu au voie să scrie. Iar când li se va da voie – o să se convingă singură – scrisorile vor sosi una după alta. Ce-o fi adevărat şi ce nu, cine ştie? Dar aşa a povestit la grajd vizitiul cu care oamenii mergeau la oraş.

Sultanmurat s-a mirat atunci că însăşi Inkamal apăi s-a dus la ghicitoare, dar acum înțelegea temerile şi suferințele ei şi s-a gândit chiar s-o sfătuiască pe mama, când va fi mai. Bine, să se ducă la prezicătoarea aceea să-i ghicească despre tata.

O

Da, era greu şi-l apuca groaza când se gândea la toate astea. Însă erau şi gânduri plăcute, pline de bucurie, care se iveau parcă de la sine, ca şuvoaiele de apă țâşnind la suprafață în gura ce gâlgâie încetişor a izvorului. Acestea erau gândurile despre ea, despre Mârzagul. El nu se stră- ‘ duia de fel să stârnească aceste gânduri, dar ele apăreau singure, cum răsare iarba din pământ şi în asta se afla bucuria lor şi lumina lor, de aceea nu dorea să se despartă! De ele, voia să se gândească, să se gândească întruna la ea, î la Mârzagul. Gândindu-se la ea, ar fi vrut să facă ceva, să acționeze, să nu

se teamă de nimic, de nici un fel de nenorociri, de nici un fel de greutăți. Dar mai mult decât orice ar fi dorit ca despre toate acestea – cum se gân-l deşte el la ea şi ce gândeşte el despre ea – să ştie, să afle şi ea.

El încă nu-şi dădea prea bine seama cum s-ar numi tot ceea ce se petrece cu el. Dar ghicea într-un fel tulbure că pesemne asta trebuie să fie dragostea, de care auzise de la alții şi citise în cărți. Nu o dată, gâghiții care plecau pe front îl rugaseră să ducă o scrisoare pecetluită vreunei fete sau neveste tinere, îndeplinea cu mândrie asemenea însărcinări tainice. Şi niciodată n-a scăpat vreo vorbă cuiva. Un bărbat nu se cade să trăncănească despre asemenea lucruri! Ba odată s-a întâmplat ca o rudă îndepărtată să-l roage să scrie un asemenea răvaş. Geamankul era tânăr, dar nu prea ştia carte, pribegea cu oile prin munți şi în copilărie n-a mers la şcoală. Şi iată că i-a venit ordinul de chemare la armată. Dorea pesemne flăcăul să-şi ia rămas bun de la fata iubită, să-i vorbească măcar pe hârtie despre simțămintele sale, întrucât în aii nu se obişnuia ca băiatul să se întâlnească vreodată cu fata înainte de măritiş. Uite-aşa, Geamankul cel analfabet a fost nevoit să vină cu rugămintea la feciorul rudelor sale. Geamankul dicta, iar Sultanmurat scria vorbele lui. Atunci, lui Sultan-j murat i s-a părut hazlie această idee, precum şi felul cuna se chinuia Geamankul şi cât era de tulburat alegându-şH cuvintele, cum i se uscase gâtul până ce isprăviseră scri-l soarea. Înainte de asta, Sultanmurat făcuse pe îndărătnijj cui, se lăsase rugat şi astfel a primit în dar un briceaffl cu plasele din corn de arhar, fără a bănui că nu va trecaj nici un an şi se va izbi şi el de ceea ce îl tulbura atât da mult pe sărmanul Geamankul.

Ale lui Geamankul erau şi stihurile, scornite de el în'j singurătatea munților, pe care Sultanmurat şi le-a amintiB acum şi le-a repetat pentru el:

Al lui Aksai, Koksai, Sarâsai pământ am colindat, Dar nicăieri o alta, ca tine, n-am aflat.

Deodată şi-a dat seama: şi el îi va scrie ei o scrisoare! Iar gândul că a găsit mijlocul, fără a fi încercat de ruşine şi teamă, să-şi mărturisească, să-şi transmită la distanță sentimentele, stârnea în el dorința de a acționa, de a săvârşi fapte bune, ca şi alții să se simtă tot aşa de bine ca şi ei» ca şi alții să încerce aceeaşi fericire ca şi el. Mai întâi de toate, trebuia să-i ajute mamei să se înzdrăvenească mai curând, să nu se mai teamă atâta pentru tata, să lucreze din nou la fermă, iar acasă să fie iarăşi plăcut şi cald şt mama să ghicească, să presupună întrucâtva că feciorul ei iubeşte pe cineva şi din pricina asta totul în jur s-a schimbat în bine.

În aceste două-trei zile cât a stat acasă, Sultanmurat a făcut o mulțime de treburi; într-un an şi n-ar fi făcut atâtea. A curățat, a reparat şi a pus în ordine totul în gospodărie, în curte şi în casă. Venea la patul mamei, una-două, şi-o întreba:

— Cum te simți? Nu-ți trebuie nimic? Mama surî-dea trist:

— Acum. Chiar de-ar fi să mor, nu mi-e frică. Fii liniştit, dacă o să am nevoie de ceva, o să-ți spun.

Scrisoarea a scris-o noaptea, când toți dormeau. Era tare agitat, cu toate că nimeni şi nimic, nu l-ar fi putut stânjeni. Şi totuşi era agitat. Mai întâi a chibzuit cum să înceapă. A încercat şi aşa şi altminteri, dar de fiecare dată i se părea că nu aşa trebuie început. Gândurile i se împrăştiau ca cercurile pe apă când arunci cu pietre, fără nici o țintă. A fi vrut să-i spună tot ce purta în gândurile lui, dar când se apuca să aştearnă pe hârtie, cuvintele nu se legau. Mai întâi de toate dorea să-i spună ei, lui Mârzagul, cât este de frumoasă, mai frumoasă decât toate fetele din aii, nu numai din aii, ci din lumea întreagă. Să-i spună că pentru el nu-i bucurie mai mare decât să stea în clasă şi s-o privească. S-o privească, să se încânte de frumusețea ei. Dar acum totul s-a schimbat, el şi cu desantul lui nu mai merg la şcoală şi nu se ştie când se vor întoarce la învățătură. Acum el o vede foarte rar şi din gricina asta suferă tare mult şi tare, tare dor îi e de ea. Ti e atât de dor, că uneori îi vine să plângă, Însă asta n-avea de

gând s-o mărturisească, bărbatul trebuie să fie bărbat; dar era adevărat că uneori simțea

W 303

Cum lacrimile îi năpădesc ochii şi un nod i se ridică în gât. Trebuia să-i lămurească în scrisoare că nu se apropia de ea întâmplător şi fără rost în recreații, făcând-o, chipurile, pe obraznicul şi că ea degeaba se ferea din calea lui. Mai dorea iarăşi tare mult să-i lămurească şi întâmplarea cu întrecerea de călărie, când neruşinatului de Anatai i-a trecut prin cap să arate că, vezi Doamne, el ar fi cel mai viteaz, cel mai voinic şi, îndeobşte, cel mai grozav din tot desantul. Dar din asta, după cum singură s-a convins, n-a ieşit nimic. Păcat numai că Oktoru, calul lui Anatai, a avut de suferit. Însă lucrul cel mai de seamă ce voia să i-l spună era cum a recunoscut-o pe colină, în ceata colegilor de clasă şi cum a înțeles dintr-o dată că «o iubeşte nespus, de multă vreme şi ce frumoasă era când alerga pe colină, cu brațele în lături şi strigând ceva. Ea fugea spre el ca o melodie, ca o cascadă, ca o vâlvătaie.

A trebuit să potrivească de vreo două ori lampa aşezată pe pervaz. Fitilul arsese şi scotea fum. Bine. Că mama dormea în odaia cealaltă şi nu vedea cum el arde ultimele picături de gaz. Iar scrisoarea tot nu se lega şi nu pentru că nu avea ce spune, ci, dimpotrivă, din dorința de a spune totul deodată.

De mult, în aii se stinseseră luminițele la ferestre şi câinii încetaseră să mai latre, de mult toată lumea dormea în noaptea întunecoasă de februarie, în valea de sub masivul munților Mânaş, acoperiți de zăpadă. Afară dăinuia un întuneric de nepătruns. Părea că în toată lumea mai rămăseseră doar ei doi – noaptea şi el, cu gândurile lui | despre Mârzagul.

În sfârşit, s-a hotărât, Intitulându-şi scrisoarea „Aşiktlk kat” *, a scris mai departe că este destinată preafrumoasei, M. din ailul lor, lumina frumuseții căreia poate întrece lumina lămpii din casă. A scris mai departe că la târg q| adună o mulțime de oameni, dar îşi spun bună ziua numai| cei ce vor să-şi dea mâna unul altuia. Toate acestea ținea minte din scrisoarea lui

Geamankul. Apoi a încre| dințat-o că vrea să-i închine viața până la ultima suflarţj şi aşa mai departe. În încheiere şi-a amintit versurile li Geamankul:

Al lui Aksai, Koksai, Sarâsai pământ am colindat, Dar nicăieri o alta ca tine n-am ajlat.

Scrisoare de dragoste.

A doua zi, după ce Agimurat s-a întors de la şcoală, au plecat împreună pe câmp, să adune vreascuri şi tot ce puteau găsi pentru foc. Au înşeuat măgarul lui Agimurat, pe Coamă Neagră, au prins de şa secerile, funiile pentru legat şi mănuşile cu un deget. Au chemat cu ei şi pe câi-nele Aktoş, care a pornit bucuros alături. După dreptul celui mai mic, Agimurat mergea călare, iar cel mare mergea alături, mânând măgarul. Dacă nu-l îndemni, el nu se grăbeşte. Locul nu era prea aproape. Sultanmurat cunoştea un colțişor bogat în vreascuri uscate. Locul era departe, în vâlceaua Tuiuk-Gear. Primăvara şi vara se scurgeau acolo apele adunate din zăpezile topite şi mai ales din ploi. Vâlceaua vuia de şuvoaiele şi torentele vijelioase formate după ploile torențiale şi după furtuni, iar spre toamnă era năpădită de lăstărişuri de ierburi cu tulpinile lemnoase, înalte cât un stat de om. Pe acolo rareori se abătea cineva, dar cine mergea nu se întorcea cu mâna goală.

Prin apropierea ailului, tot kuraiul fusese adunat, aşa că a fost nevoie să bată drumul până la Tuiak-Gear. Sultanmurat făgăduise mamei să facă provizii de vreascuri înainte de a pleca în Aksai.

La început, Sultanmurat mergea îngândurat şi nu-i prea dădea atenție fratelui său, care avea chef de vorbă. Avea la ce să se gândească. Se apropia vremea când plugarii trebuiau să plece în Aksai. Zilele erau numărate. Totdeauna înaintea plecării îți dai seama câte au mai rămas de făcut. Mai cu seamă mărunțişurile. Căci acolo, în Aksai, nici măcar un cui nu găseşti, dacă se întâmplă cumva să ai trebuință. Bine că preşedintele Tânaliev a trecut pe la ei pe acasă. Venise să afle cum mai stă mama cu sănătatea şi ce mai face comandantul

desantului. Apoi le-a mai povestit ba una, alta. Le-a spus cum o să fie cu adăpostul la arat – au hotărât să ridice o iurtă – cum vor proceda cu nutrețul şi hrana, dar cel mai bine a fost că a stat de vorbă cu mama. În ultima vreme, mama era nervoasă din pricina bolii şi fiindcă nu primeau nici o veste de la tata. Aşa că a discutat cam aprins cu preşedintele. Zicea: „Unde trimiteți aceşti copilaşi? Or să piară acolo, în stepă. Nu-l las, zicea, pe băiatul meu. Eu sunt bolnavă. Ceilalți copii sunt mici. De la bărbat n-am nici o veste. Fânul s-a terminat şi nici focul nu mai au cu ce să-l aprindă". Iar preşedintele a zis: „O să vă ajutăm cu ceva

Fin, dar nu cine ştie ce; mai mult nu se poate, vremea aratului de primăvară bate la uşă". În privința focului, nici măcar n-a făcut vreo făgăduială. Se îngălbenise la față, de parcă ceva i se răsucise pe dinlăuntru. Apoi a zis: „Cât despre soarta copiilor în stepă, dumneata te înşeli, n-ai dreptate, cuvintele dumitale nu le pot lua în seamă, deşi în suflet te înțeleg. Asta e, dacă vrei, ca o misiune de război. Iar dacă-i aşa, vrei nu vrei, totuna e. Trebuie îndeplinită. Nu mai încape nici o vorbă. Iaca, dacă bărbații voştri, înainte de atac, ar începe să se plângă că le e dor de-acasă, că asta nu e, că aia nu e, că le e frig, că le e foame şi cum să mai plece ei la atac?! Ce s-ar mai alege de atac? Cine-şi poate îngădui aşa ceva la război? Pentru noi, Aksaiul e atacul nostru. Şi ne ducem la acest atac cu ultimele noastre forțe, cu copiii de vârstă şcolară. Alți oameni nu avem."

Cam asta a fost toată discuția. Îi părea rău de mama, dar trebuie să-l înțelegi şi pe preşedintele Tânaliev, că nu de trai bun şi nu de florile mărului a pus el Ia cale asemenea treabă. Apoi l-a rugat pe Sultanmurat să vină cât mai degrabă la lucru, căci timpul îi zoreşte. „îndată ce mama se va simți mai bine, zice, să nu mai zăboveşti nici o clipă, să te-apuci cât mai repede de treabă".

De ieri, mama se simțea întrucâtva mai bine şi începuse să trebăluiască prin casă. El putea acum să se întoarcă alături de băieți, la grajd. Însă, din pământ din iarbă verde, trebuia

să facă rost de vreascuri. Nu putea să-şi lase familia fără foc, fără căldură.

Era pe la amiază. O zi caldă care prevestea primăvara. Nici iarnă, nici primăvară. Domnea în toate o pace netulburată şi totul în jur era pur şi nemărginit. Ici-colo, pe mantia zăpezilor subțiate, se zăreau, zdrențuite, petice negre de pământ. Departe, în văzduhul străveziu, strălucea albeața orbitoare a giganților stâncoşi acoperiți de omăt. Cât de mare era de jur împrejur pământul şi ce multe griji avea omul pe acest pământ!

Sultanmurat se opri din mers, încercând să desluşească hotarul Aksaiului acolo, înspre apus, lângă plaiurile povârnite de la poalele masivului Marele Mânaş. Dar nu putu desluşi nimic în acea depărtare numită ținutul Îkşaiului. Doar întindere şi lumină. Într-acolo urmau să pornească destul de curând. Oare cum o să fie acolo? Ce îi aşteaptă pe acele meleaguri? Un fior rece îl străbătu prin tot corpul.

Dar ziua era minunată. Agimurat se zăpăcise de-a binelea de bucurie că avea zi liberă, că fratele lui era lângă el şi câinele alerga credincios alături, că toată lumea era a lor şi fiindcă se duceau după vreascuri pentru foc. Şi că e călare pe măgăruş. Cu glăsciorul lui subțirel cânta felurite cântece încă dinainte de război:

Ber komanda, marşaldar, (Dați comanda, mareşali,)
Kălbai teghiz cigabâz (Toți, ca unul, vom porni la atac).
Min-million joc kelse da (Fie vrăjmaşi o mie de milioane,)
Baaran teghiz jagabâz (Ii vom nimici pe toți, până la unul).

Ah, prostuțul! Copil fără minte. Dar Agimurat nu se sinchisea de nimic. Cânta mai departe cu însuflețire:

Bir-eki, da, bir eki (Un-doi, un-doi), Katarandâ iiuzdep bas (Țineți alinierea).

Sultanmurat se înveseli şi el. Îi venea să râdă privind la viteazul acesta călare pe măgăruş. Ajungând în dreptul ariei de anul trecut, tăcură fără să vrea. În acest loc retras, printre şirele de paie pe jumătate năruite, adia a primăvară. Stăruia liniştea câmpului pustiu. După treieratul de astă-vară, aici

totul se potolise. Mirosea a paie ude şi a mucegai; se mai simțeau parcă miresmele verii apuse. În arâk zăcea o roată ruptă de pe care fusese smuls cercul de fier. Încă mai dăinuia coliba largă, acoperită cu snopi treierați. În ea se odihneau şi se adăposteau de arşiță treierătorii. Pe locul bătut de soare din mijlocul ariei, unde rămăsese pleava vânturată, din boabele căzute răsă-riseră des firişoarele verzi de grâu.

Aktoş alerga încoace şi-ncolo prin arie şi, oprindu-se din loc în loc să adulmece, sperie un stol de porumbei sălbatici care îşi luară zborul de sub o streaşină de paie înghețate. Toată iarna ciuguliseră aici liniştiți. Stolul lor strâns se roti deasupra câmpului, în zbor avântat, vesel şi gălăgios. Aktoş hămăi cu blândețe, porni să alerge în urma lor, dar îşi luă seama, văzându-şi de drum. Agimurat strigă şi el ca să-i sperie, dar uită repede'de ei. Sultanmurat urmări îndelung păsările, încântat de zborul l-sr

Mlădios, de culorile sidefii ale penelor ce sclipeau în lumina soarelui şi, observând cum din stol se desprinse o pereche de porumbei albăstrii, care zburară în altă parte, unul lângă altul, îşi aminti de tânărul profesor de matematică plecat la oaste;

Sunt un hulub albastruşi zbor

Pe ceru-albastru, Iar tu o hulubiță zburând Ung-a mea aripă. Nu e pe lume mai mare fericire, Cu a inimii aleasă să fii mereu alături.

Profesorul se cherchelise la un rachier, când oamenii şi-au luat rămas bun de la el şi, plecând cu brişcă din aii, multă vreme, până ce nu s-a mai auzit, a cântat că el t un hulub albăstriu care zboară pe cerul albastru, iar ea o hulubiță care zboară alături de el, aripă lângă aripă. Atunci, când a auzit acest cântec, pe Sultanmurat l-a pufnit tisul, iar severul profesor devenise deodată tare caraghios. Dar acum, însoțind cu privirea perechea de porumbei sălbatici care se depărta, încremeni, simțind fiori în tot trupul. Cântecul profesorului de matematică îl izbi ca un trăsnet. Băiatul înțelese că el este porumbelul ce zbura acolo, pe cerul albastru, iar ea – cea care

zbura alături, aripă lângă aripă şi i se tăie răsuflarea, simțind o dorință arzătoare de a fi neîntârziat alături de ea, de Mârzagul, să zboare, uite aşa, ca aceşti porumbei ce descriau deasupra câmpului acoperit de mantia albă a iernii un cerc larg, uşor înclinat. Îşi aminti de scrisoare şi hotărî că trebuie să adauge şi cuvintele cântecului despre hulubi. Mai rămăsese problema cum să-i înmâneze scrisoarea. Îşi dădea seama că, de față cu ceilalți, ea nu va primi niciodată scrisoarea lui. Căci, chiar în recreații, se ferea de el. Iar acum el nici nu se mai duce la şcoală. Acasă la ea, nu se putea duce, are o familie severă. Şi chiar dacă s-ar duce, ce-ar putea spune, ce explicație ar da? De ce, s-ar întreba, trebuie să înmânezi o scrisoare când trăieşti în acelaşi aii?

Dar cu cât se g'mdea mai mult, cu atât mai tare dorea ca ea să ştie că el se gândeşte la ea. Era foarte important, din cale afară de important, nebănuit de important ca ea să ştie asta.

Tot drumul se gândi când la ea, când la apropiata plecare în Aksai, când la tata, pe front şi nici nu băgă de seamă când ajunseră în vâlceaua Tuiuk-Gear. Cineva trecuse pe acolo şi lucrase bine. Dar şi kuraiul care mai rămăsese în râpă, de o parte şi de alta a pârâului înghețat şi

Prin lăstărişul mărăcinos de cătină albă, era prea îndeajuns. Acum nu mai trebuia să se îngrijească de unde să ia kuraiul, ci cum să-l ducă. Față să mai stea mult pe gin-duri, se apucară de treabă. Pe măgăruşul Coamă Neagră îl sloboziră să pască ierburi de anul trecut, ieşite pe alocuri de sub zăpadă. Lui Aktoş nu-i duceau grija, umbla singur de colo până colo prin vâlcea, adulmecând nu se ştie ce. Cei doi frați lucrau cu spor. Retezau cu secerile tulpinile uscate, le aşezau în grămezi, urmând apoi să le lege la un loc. Lucrau în tăcere.

Curând se încălziră şi se dezbrăcară, scoțându-şi eojo-celele din blană de oaie. E plăcut să seceri kuraiul des, cu tulpinile tari, în jurul ailului nu găseşti aşa ceva. Nici vorbă! Aici e o plăcere, seceri mănunchiuri întregi chiar de la rădăcină. Kuraiul foşneşte, iar în păstăile ca nişte cutiuțe răsună semințele uscate, căzând cu duiumul pe zăpadă. Şi miroase

iarăşi a pelin amar, de parcă ar îi vară, ’ de parcă ar fi în august. Cu greu îți îndrepți spatele înțepenit. Dar kuraiul de aici e foarte bun, o să dea căldură multă. Mama şi surioarele vor fi mulțumite. Când în casă arde bine soba şi starea sufletească e bună.

Tăiaseră destul de mult kurai şi tocmai se pregăteau să se odihnească puțin când, deodată, Aktoş se porni să latre cu furie. Sultanmurat îşi înălță capul şi strigă, scăpând secera din mină:

— Priveşte, Agimurat, o vulpe!

Înaintea lor, pe zăpada întărită de ger, fugea din calea câinelui o vulpe speriată, privind în toate părțile şi oprin-du-se din când în când. Vulpea alerga uşor, nestingherită, de parcă aluneca pe zăpadă. Era destul de mare, cu urechile negre țuguiate, cu spinarea şi coama lungă de culoare roşcat-fumurie. Aktoş o urmărea cu înverşunare, dar cam anapoda şi cu cât mai abitir se avânta spre pradă, cu atât mai mult se cufunda în zăpadă.

— Pune mâna pe ea! Prinde-o! Se porni Agimurat să strige şi se năpustiră amândoi în întâmpinarea ei, flutu-rându-şi secerile.

Văzând oamenii alergând spre ea, vulpea o coti brusc înapoi, apucând-o pe după lăstărişul mărăcinos şi când Aktoş trecu în goană pe urmele ei dinainte, ea se întoarse în partea opusă. Desigur, vulpea şi-ar fi păcălit fără prea multă bătaie de cap urmăritorii şi s-ar fi făcut nevăzută, dar spre nenorocul ei nimeri, la capătul vâlcelei, ca într-o fundătură, unde văgăuna lua sfârşit prin nişte pereți abrupți, prăpăstioşi, de netrecut. Se părea că nu mai «re

Scăpare. De n-ar fi fost acest câine gălăgios şi neostoit, vulpea s-ar fi ascuns în lăstărişul de cătină albă, încearcă numai s-o scoți din acest mărăciniş de nepătruns! Dar câinele, cu toate că era un câine prost, dulău de curte, se dovedi răbdător şi îndrăzneț. Lătratul lui nu încetă o clipă şi tocmai lătratul ăsta al câinelui o înfricoşa pe vulpe.

Cei doi fraţi, înflăcăraţi de această întâmplare neaşteptată, fugeau după ea mâncând pământul, asudaţi şi în-fierbântaţi, asurziţi de propriile strigăte şi de elanul urmăririi. Vulpea nu mai avea altceva de făcut decât ori să capituleze în faţa dulăului, ori să se strecoare pe lingă oameni spre ieşirea din văgăună.

Şi privind încolo şi-ncoaceân loc să fugă din calea lor, vulpea porni drept spre ei. De surpriză, băieţii se opriră. Vulpea, aproape fără să se grăbească, se apropie pe coama unui val de zăpadă din fundul văgăunii, parcă socotind posibilităţile lui Aktoş, care venea pe urmele ei, sufocân-du-se şi prăvălindu-se la fiece pas în troienele de omăt Bietul Aktoş era năuc de atâta goană şi lătrat. Nici nu băga de seama că vulpea îl păcălea, atrăgându-l prin nămeţii adinei.

Dar nici cei doi fraţi nu se arătară cu mult mai isteţi. Amândoi se opriseră, vrăjiţi de minunea ce se apropia – atâta era de frumoasă vulpea fugind, ca o luntre alunecând vertiginos pe firul râului. Vulpea venea la distanţă egală de unul şi de celălalt, străduindu-se parcă să treacă printre ei, pe la mijloc, să nu se supere niciunul. Dar pe urmă o luă puţin mai la stânga, spre Sultanmurat şi trecu în goană la doi-trei paşi.de el. In acea clipă scurtă, el o privi ca în vis, crezând şi necrezând ceea ce vedea. Trecând pe alături, cu capul întins înainte cu încordare, vulpea îl privi la rândul ei drept în faţă, cu ochi negri, strălucitori. Sultanmurat izbuti să se minuneze de această privire înţeleaptă a animalului. Astfel i-a şi rămas în amintire, cu capul ridicat şi coada stufoasă la fel ridicată, cu burta alburie, cu labele negre şi iuţi, cu privirea inteligentă, ştiind să cântărească totul cu iuţeală. Ea ştia că Sultanmurat n-o va atinge.

Se trezi când Agimurat, aruneînd cu secera după vulpe, începu să strige cât îl ţinea gura:

— Loveşte-o! Omoar-o

Sultanmurat nu izbuti să schiţese nici un gest, iar vulpea o tuli în kutai. Aktoş o porni după ea şi se îndepărtară amândoi fci josul vâlcelei.

— La te uită! Scăpă Sultanmurat.

Gei doi frați o luară iarăşi la goană, apoi se opriră. Vulpea pierise fără urmă. Numai Aktoş mai lătra ba ici, ba colo.

— Eh, tu! Spuse apoi Agimurat. Ai lăsat să-ți scape frumusețe de vulpe. Ai rămas țintuit locului, ca o stană de piatră!

Sultanmurat nu -ştia ce să răspundă. Fratele său avea dreptate.

— Dar de ce aveai nevoie de ea? Bâigui el.

— Cum de ce? Zise el, dar dădu din mână fără să mai spună ce avea de spus.

Pe urmă, în tăcere, adunară la un loc vreascurile tăiate. Trebuia să mai taie încă puțin pentru a completa legăturile. Abia acum, Agimurat vorbi cu supărare:

— De ce, de ce?! I-am fi făcut tatii o căciulă de vulpe cum are unchiul Nurgazâ. Dar tu nu te-ai mişcat!

Sultanmurat rămase cu gura căscată: iată la ce se gân-dea el când alerga după vulpe. Acum îi părea rău că n-au izbutit să prindă această vulpe într-adevăr frumoasă şi îşi închipui cum ar fi arătat tata cu căciula caldă, pufoasă» ca cea a unchiului Nurgazâ. I-ar fi stat tare bine tatii cu asemenea căciulă. Sultanmurat se trezi din gânduri auzind plânsul cu suspine al lui Agimurat. Frățiorul lui şedea pe o grămadă de vreascuri şi plângea amarnic.

— Ce faci? Ce-i cu tine? Zise Sultanmurat, apro-piindu-se.

— Nimic, răspunse el printre lacrimi. Sultanmurat nu mai stărui să-l descoasă. Ghici, numaidecât, amintindu-şi cum deunăzi Agimurat plânsese când a venit unchiul Nurgazâ. Înțelese că băiatul se pusese pe plâns de dorul tatii. Vulpea şi căciula îi aduseseră ‘aminte.

Sultanmurat nu ştia cum să-l mângâie pe frățiorul său. Tristețea îl copleşi şi pe el. Cuprins de milă şi compătimire, hotărî să-i împărtăşească taina ce o ținea ascunsă în adâncul sufletului.

— Nu plânge, Agike, rosti el, aşezându-se alături. Nu plânge. Când s-o întoarce tata, vreau să mă însor. Înțelegi?

Agimurat încetă să mai plângă şi holbă ochii mirat.
— Să te însori?!
— Da. Numai dacă m-ajuți într-o treabă.
— Ce treabă? Se interesă maidecât Agimurat.
— Numai că nu trebuie să spui nimănui nici o voroa
— N-o să spun la nimeni!
Dar Sultanmurat începu să şovăie. Să-i spună, ori să nu-i spună? Tăcea dezorientat. Aginiurat începu să stăruie:
— Hai, spune, ce treabă, spune, Sultan 1 Pe cuvânt de onoare, n-o să suflu nimănui nici un cuvânt!
Sultanmurat simți că-l năpădeşte sudoarea şi, fără să-i privească în față pe fratele său, rosti cu greutate:
— Trebuie să dai o scrisoare unei fete, la şcoală.
— Unde-i scrisoarea, ce scrisoare? Întrebă pe nerăsuflate Aginiurat, dându-se mai aproape de fratele său.
— O să ți-o arăt pe urmă. Scrisoarea nu-i aici.
— Da, unde?
— Unde trebuie. O s-o vezi mai târziu.
— Şi cui s-o duc, cărei fete?
— O cunoşti. Îți spun mai târziu.
— Spune-mi acum!
— Nu, mai târziu.
Agimurat se lipise ca scaiul. Oflând din greu, Sultanmurat vorbi parcă împotriva voinței, bâlbâindu-se:
— Scrisoarea trebuie. Cum să zic. S-o dai lui Mâr-zagul.
— Caro Mârzagul? Cea din clasa voastră?
— Da.
— Ura! Strigă fratele cel mic cu bucurie ori poate cu năstruşnicie. O cunosc. Îşi închipuie că e tare frumoasă! Cu cei din clasele mici, nici nu stă de vorbă.
— Şi ce strigi aşa? Se supără Sultanmurat.
— Bine, bine! Nu mai strig! O iubeşti, nu-i aşa? Ca Aiciurek şi Semeței *, da? I – încetează! Strigă la el Sultanmurat.
— Da' ce? N-am voie să vorbesc? Zise cel mic, răutăcios.
— N-ai decât să strigi, suie-te colo, pe muntele ăla şi strigă să te-audă toată lumea!

— Uite c-o să mă sui şi o să strig! O iubeşti pe Mârzagul! Uite-aşa! Aşa! O iubeşti.

Neobrăzarea mezinului îl scoase din sărite pe fratele cel mare. Sultanmurat ridică mâna şi-i arse una zdravănă după ceafă. Acesta se schimonosi şi începu să urle de răsuna văgăuna:

— Tata e la război şi tu mă baţi? Aşteaptă tu! Aşteaptă! O să dai socoteală! Striga el cât îl ţinea gura.

Î Eroi din eposul popular „Mânaş”.

Acum trebuia să-l potolească. Ce bătaie de cap! Când se împăcară, Agimurat începu să vorbească, suspinând încă şi ştergându-şi lacrimile de pe faţă, cu pumnul.

— Să nu crezi că am să spun cuiva, nici mamei n-am să-i spun. Dar tu, gata cu bătaia. O să duc scrisoarea. Am vrut să-ţi spun de la început, dar tu ai sărit iute la bătaie. O să i-o dau în recreaţie, o s-o chem la o parte. Pentru asta, când s-o întoarce tata de la război, când tata o sosi la gară şi când toţi vor alerga să-l întâmpine, tu să mă iei cu tine. O să încălecării împreună pe Ceabdar şi vom ajunge înaintea tuturor. Tu şi cu mine. Acum, Ceabdar e al tău. Tu vei sta în faţă şi eu în spate. Apoi îi vom da tatii pe Ceabdar, iar noi vom merge alături. Pe urmă vor veni mama şi ceilalţi oameni.

Aşa vorbea Agimurat, supărat, văitându-se şi rugân-du-se şi acest lucru îl mişcă într-atât pe Suâtanmurat, în-cât abia se stăpâni să nu plângă şi el. Se înfierbântase, iar acum îi părea rău că-l lovise pe frate-său.

— Bine, Agike, nu mai plânge. O să mergem amândoi călare pe Ceabdar, numai de s-ar întoarce tata.

Când adunară tot kuraiul ce-l tăiaseră şi când se apucară să-l lege, ieşiră trei legături zdravene. Sultanmurat era meşter la legatul vreascurilor. La început grămada prea mare, cât un munte, ţi-e teamă că n-o vei putea duce. Dar pe urmă, dacă ştii să strângi cu pricepere funia, grămada devine de trei ori mai mică. O legătură strânsă bine o poţi aşeza cum trebuie în spinare şi e mai lesne de cărat. Băieţii făcură două legături pentru samar, căci pentru asta îl aduseseră cu ei pe Coamă

Neagră, iar pe cea de a treia, Sultanmurat hotărî s-o ducă el în spate. Drumul era cam lung, dar e mai bine să duci acasă cât mai multe vreascuri. Şi-apoi, era păcat să lase asemenea kurui. Adunaseră uscături din cele mai bune în vâlccaua Tuiuk-Gear. Pe. Coamă Neagră îl încărcaseră într-atât.

— Că nu i se mai vedeau nici urechile şi nici coada. Îl ducea Agimurat de căpăstru. Sultanmurat venea în urmă, încovoiat sub povara legată de umeri cruciş, într-un fel anume: frânghia care vine pe sub braţul stâng se trece peste piept pe umărul drept, apoi se înnoadă după ceafă într-un laţ mobil, iar capătul lui se ţine în mâini. În felul adesta se pot strânge din mers legăturile slăbite ale poverii.

Uite aşa mergeau ei: Agimurat înainte, ducându-l de căpăstru pe Coamă Neagră, după ei Sultanmurat, cu povara în spinare, iar dulăul Aktoş, care obosise binişor şi venea agale în spate, încheia acest cortegiu.

Când caii o povară de curai, e foarte important să nu-jB îngădui un răgaz prea lung de odihnă. După primul po «pas, intervalele dintre etape se scurtează – cel de al dolj lea popas trebuie să dureze pe jumătate cât primul, fl treilea pe jumătate cât cel de-al doilea şi aşa mai deparfcH Sultanmurat ştia bine asta şi, calculându-şi puterile, meis gea în pas măsurat şi întins, călcând apăsat. Acum nu ma vedea nimic în jur, se uita doar înainte, la picioare. Ca sfl nu oboseşti prea repede şi să nu doreşti prea repede odihna, când cari o povară, cel mai bine e să te gândedH Ia ceva.

El mergea şi se gândea că mâine se va duce la lucru, lai ocolul cailor şi-şi va prelua din nou obligaţiile sale de comandant al desantului. Era vremea să se grăbească. Zm lele ce mai rămăseseră până la plecarea în Aksai erau nu «mărate. Caii erau ca şi vindecaţi, refăcuţi, plugurile şa brăzdarele de rezervă erau gata, hamurile de asemenea, totuşi, după ce ai ieşit la câmp, bagi de seamă că ceva al fost uitat, totdeauna se întâmplă astfel. Vorba brigadierului Cekiş. Brigadierul Cekiş spune: „Ochiul te poate înşela, trebuie să pui temei pe priceperea mâinilor. Trebuie! Să ieşi cu

îndrăzneală la câmp, iar acolo o să vezi despre ce e vorba în timpul lucrului. Nu poți prevedea totul". Cine ştie, poate are dreptate.

Sultanmurat se gândea cum să facă să uşureze mamei traiul. Se istovise cu totul. La fermă mulgea şi îngrijea vacile, iar acasă nu era chip să mai răsufle. Totul trecea prin mâinile ei. Aprinde focul, fierbe, spală. Fetițele sunt încă prea mici şi nici de la Agimurat nu te poți aştepta la mare lucru. El, Sultanmurat, e acum ca şi străin, curând va pleca în Aksai şi cine ştie când s-o întoarce. Cine ştie cât trebuie să are şi să grăpeze. Cu totul sunt doar cinci I atelaje. Celelalte trebuie să lucreze ogoarele vechi. Aici au mult mai mult de lucru, dar măcar sunt aproape de aii. La nevoie pot şi femeile să apuce de coarnele plugului. Nu e deloc o treabă frumoasă, dar acum ele sapă şi arâkuriH adânci până la brâu, irigă arăturile, înalță zăgazuri.

Cum să facă să uşureze viața mamei? Oricât se gândi el, nu putu născoci nimic.

Dar cel mai mult se gândi că mâine va trimite scrisoarea; trebuie însă mai întâi să adauge versurile din cân-tecul despre hulubi. Încercă să şi-o închipuie pe Mârzagul citind epistola lui şi ce va gândi ea atunci. Uf, cât de gre*? L e totuşi să scrii o scrisoare de dragoste! Până la urmă re-i zultă cu totul altceva decât ceea ce ai vrut să spui, nici <m

Hârtie nu poate cuprinde ceea ce ai în suflet, lnleresaut, oare ce va spune? Trebuie să-i scrie şi ea o scrisoare de răspuns. Altfel cum? Cum o să ştie el dacă ea încuviințează sau nu ca el -a iubească? E o problemă. Şi dacă ea n-o să vrea ca el s-o iubească? Atunci cum rămâne?

Vâlceaua Tuâuk-Gear rămăsese de mult în urmă. Soarele care începuse să coboare spre apus lumina acum din față şi dintr-cr parte, spre «nul din obraji. Pământul păstra aceeaşi linişte şi măreție de iarnă. De obicei, aşa este totdeauna înainte de furtună – pace, desfătare, acalmie, pentru ca într-o clipă toate acestea să fie răsturnate» amestecate, împrăştiate care încotro. In asemenea cazuri trebuie să rosteşti: „Să fie

linişte şt bine!” pentru a preveni stihiile. Umeori ajută. „Să fie linişte şi bine!” şopti pentru sine Sulbanmurat, căutând cu ochii înainte un loc bun pentru primul popas.

Locul trebuie ales de-a coasta pentru a-ți fi mai uşor apoi să te ridici în picioare. Mai întâi, eărătorul de kuraî se leagănă pe spate, şezând întins pe povară, se leagănă împreună cu povara, nu prea tare, dacă-i mai tare decât trebuie, povara se răstoarnă peste cap, iar eărătorul se întinde ca o broască. După ce te-ai legănat, trebuie să cazi în genunchi, apoi din genunchi să te ridici într-un picior, apoi în amândouă şi pe urmă, rostind expresia magică: „O, pârâm”, să te ridici atât cât îți permite povara, în schimb, să te odihneşti e simplu ca bunăziua – trebuie rmmai să cazi curajos pe spate.

Sultanmurat căzu pe spate, pe povară şi într-o clipă îşi miji ochii. Ah, ce bine e să slăbeşti frânghia pe piept! Stătea, bucurându-se şi cumpănind cam pe unde să facă al doilea popas. Când o să poată, odihnindu-se după o etapă grea, să se gândească doar la ea?

— Numai să. Răspunzi mai repede la scrisoarea mea, auzi? Rosti el într-o şoaptă înăbuşită şi zâmbi pentru el. Apoi ascultă atent.

O linişte uriaşă, minunată, domnea pe păraînt în armur-Sul luminos care se lăsa încetul cu încetul.

Şi sorocul se apropia.

Aşteptarea chinuitoare, plină de nelinişte, a răspunsuri de la Mârzagul nu-l părăsea cât era ziua de mare, până seara târziu, când se prăvălea biruit de somn. Se gândea *a asta tot timpul, orişice ar fi făcut. Muncea fără preget, Comanda desantul, dar în gândul lui aştepta un singur lucru: să se întoarcă Agimurat de la şcoală şi să dea fuga la grajd să-i aducă mult aşteptatul răspuns. Stabiliseră chiar nişte semnale ale lor. Dacă Mârzagul a trimis răspunsul, Agimurat trebuia să alerge sărind, hop-țop şi dând din mâini, dacă nu, să meargă liniştit şi cu manile în buzunare.

Sultanmurat privea tot timpul într-acolo. Dar, zi de; zi, frățiorul venea ținându-şi mâinile în buzunare. Sultan-murat

era amărât şi nedumerit. Începuse să-şi piardă răbdarea, îl descosea, îl întreba şi răsuntreba pe Agimurat ce i-a spus ea când s-au întâlnit, cum s-a apropiat de ea şi – care au fost vorbele ce şi le-au spus. Când ajungea acasă, îl găsea pe frate-său dormind de mult. Ar fi vrut să-l mai întrebe nişte amănunte. De fapt, nu mai avea ce să-l întrebe. După cum spunea Agimurat, această nesuferită Mârzagul-biikeei nu vorbea deloc cu el în recreații şi se prefăcea că nu ştie nimic şi de nimic nu-şi aminteşte. Ca şi cum n-ar fi primit nici o scrisoare. În recreații stă şi discută cu prietenele ei, iar pe el, pe Agimurat, nici nu-l bagă în seamă, până ce nu se apropie şi o trage de mânecă.

Sultanmurat nu pricepea ce să însemne asta. Dacă Mârzagul nu doreşte să aibă nimic comun cu el, de ce nu răspunde, de ce nu spune limpede? De ce tace? Oare ea nu-şi dă seama cât de chinuitor, cât de greu e să aştepți un răspuns?

Cu aceste gânduri adormea, iar dimineața, începând o zi nouă, iarăşi se gândea la asta. Şi vreme de aşteptat nu mai rămăsese. În jur, zăpada se topea văzând cu ochii. Din clipă în clipă va începe dezghețul şi pământul va răsufla; foarte curând va fi trasă prima brazdă în câmp, iar pe urmă numai să poți pridid i.

Într-una din zile, Sultanmurat îi zise fratelui său:

— Spune-i că în curând voi pleca în Aksai şi pentru multă vreme.

Răspunsul sosi într-un singur cuvânt:

— Ştiu”, i-a transmis ea şi nimic mai mult. Băiatul se pierdea în presupuneri. Uneori îi venea să

Dea fuga la şcoală, să aştepte recreația, s-o vadă şi să afl «|j singur ce înseamnă toate astea. Dar nu se hotăra. Tot ce înainte părea simplu ca bună ziua, acum devenise impo-jâ sibil. Teama, sfiala, ruşinea şi îndoiala, asemenea timpului-schimbător din munți, îi hărțuiau sufletul.

Dar nici munca nu şi-o putea părăsi. Avea de lucru până peste cap. Să fii comandantul desantului nu era o|

Treabă tocmai uşoară. De dimineaţă până seara, muncă şi iar muncă şi cu cât se apropia sorocul plecării în Aksai, cu atât mai mult se îngrămădeau tot felul de treburi.

Primăvara care începea nu le-a înmulţit numai grijile, dar le-a înfrumuseţat, le-a înnoit, le-a tulburat şi viaţa. Acum, la adăpat, totul se schimbase, era mai multă lărgime, era mai vesel. Gheaţa dispăruse ca fumul. Râuleţul, scăpat din strânsoarea ei, alerga zglobiu, se rostogolea peste pragurile de piatră. Fiecare pietricică de pe fund strălucea diferit în lumină şi umbră, sub torentul năvalnic, de culoare verzuie. Caii intrau acum zgomotoşi pana în mijlocul râului, toţi laolaltă, ridicând de sub copite puzderie de stropi. Iar băieţii călări se repezeau şi ei acolo, în mijlocul acelei cete. Râsete, strigăte din pricina stropilor reci, sărituri.

Sultanmurat a zărit-o tocmai într-un asemenea moment, când se afla cu caii la adăpat. A zărit-o la trecerea peste râu şi a înmărmurit. Oare de ce a înmărmurit? Căci Mârzagul nu era singură. Erau cu toatele patru fete. Se întorceau de la şcoală. Putea nici să nu le vadă. Parcă puţini oameni mergeau pe drumul acela trecând peste râu, sărind din piatră în piatră? Dar uite că a avut noroc! S-a uitat întâmplător şi a înmărmurit, strunindu-l pe Ceab-dar, a recunoscut-o numaidecât. L-a recunoscut şi ea. Păşea de pe o lespede pe alta, apoi s-a clătinat cumpănindu-şi braţele şi când a ieşit pe mal, s-a oprit puţin, aruncân-du-şi încă o dată privirea înspre el. Şi, plecând cu prietenele ei, s-a mai uitat de câteva ori îndărăt. De fiecare dată când ea se întorcea, el era gata să pornească la galop, să zboare după ea – după fericirea făgăduită – pentru ca pe loc, fără să se mai ascundă şi să se mai sfiască, să-i spună cât de mult o iubeşte. Şi că fără ea viaţa nu poate fi viaţă. Dar de fiecare dată îl părăsea curajul, de fiecare dată când ea se întorcea, el murea şi reînvia. Ea dispăruse de mult cu prietenele ei, la capătul uliţei Arai, dar el tot îl mai strunea pe Ceabdar în mijlocul râului. Caii se saturaseră de băut şi ieşiseră la mal. Băieţii îi adunau la un

loc spre a porni către grajduri, dar el rămăsese pe loc, prefăcându-se că tot îl mai adapă pe Ceabdar.

Pe urmă s-a gândit la asta şi s-a ocărit în gând, mirân-du-se că nu i-a dat prin minte s-o vadă, s-o întâlnească pe acest drum când vine de la şcoală. Da, acolo, la trecerea peste râu, s-ar putea mereu întâlni ca din întâmplare. Cum de nu i-a trecut mai dinainte prin cap? Desigur, el trebuie

Să facă totul s-o întâlnească şi să afle chiar de la ea ce gândeşte despre scrisoarea lui.

A înțeles apoi că asemenea întâlniri puteau avea loc în fiece zi lăsată de la Dumnezeu, dacă desantul lor ar mâna caii la adăpat puțin mai târziu ca de obicei. Lui Sultan-murat îi era tare necaz, recunoscând că, de fiecare dată după ce ei plecau cu caii de la adăpat, aproape în acelaşi loc apărea Mârzagul, iar el n-a putut pricepe un lucru atât de neînsemnat. Suferă, se chinuie, când totul e aşa de simplu.

Acum hotărî s-o aştepte. A doua zi, Sultanmurat mai întârzie la râu. Spuse băieților că se întoarce repede, va face o cursă de antrenament cu Ceabdar, îi roagă să aibă grijă de caii lui după adăpat: să-i lege la locul lor, să le dea nutreț.

Şi iarăşi Anatai!

El nu se grăbea să se întoarcă de 3a adăpat şi îi reținea şi pe ceilalți.

— Eu ştiu pe cine aştepți, spuse el, sfidător. Uf, ce tip dezgustător!

Dar nici Sultanmurat nu se lăsă. În loc să-l pună la punct liniştit: „Ştii? Foarte bine. Nu te-ai înşelat", în loc de asta, îi trânti lui Anatai:

— Eşti un spion fascist!

— Cine e spion? Eu spion?

— Tu!

— Hai, dovedeşte! Dacă eu sunt spion, să mă împuşte tribunalul! Dacă nu, o să-ți pocesc mutra!

Şi se încăierară. Îşi îmboldiră caii unul către altul şi, împingându-se, începură să se învârtească în mijlocul râu-lui. Strigau amenințător, îşi aruncau priviri înverşunate, se

trăgeau unul pe altul de pe cal. Băieții râdeau pe mal, făceau haz, îi întărâtau, iar ei, ca doi cocoşi, se dezlănțui-seră, nu glumă. Apa clocotea în jur, zbura în stropi, caii se poticneau în apă, scrâşnind cu potcoavele pe pietre. Atunci Erkinbek strigă:

— Hei, voi, iar vreți să schilodiți caii?!

Se dezmeticiră brusc, ba chiar se bucurară că se găsise un motiv temeinic şi se despărțiră fără alte cuvinte.

Dar, oricum, îi pierise tot cheful. Când băieții minară caii spre grajd, Sultanmurat încă mai răsufla greu şi, pentru a-şi veni într-un fel în fire, porni la trap uşor de-a lungul țiului, uitându-se tot timpul înspre drum. Nu merse prea departe, se întoarse şi atunci o zări. Ca şi ieri, Mârzagu] se întorcea alături de prietenele sale. Îşi vedeau

De drum, ocupate cu discuțiile lor şi nu le păsa că cineva, aici, era gata-gata să se bată adineauri pentru una din ele, că cineva suferă, chinuit de alean, după una din ele. Mama i-a zis deunăzi, speriată: Ce-i cu tine? Nu cumva eşti bolnav? Prea te-ai schimbat la față l" A liniştit-o pe mama, apoi a luat oglinda – de mult nu se mai privise, n-avea când – şi, într-adevăr, a văzut şi el că se schimbase grozav în ultimavreme. Ochii ii străluceau ca la un ora bolnav, fața i se ascuțise, gâtul se lungise, ba parcă îi apăruseră chiar şi două zbârcituri, două cute între sprin-cene, iar deasupra buzei de sus, un pufuşor negricios. Se vede numai dacă te uiți la lumină, altfel nu. Ia te uită î Parcă era altul, greu de recunoscut. Tata n-o să-l recunoască uşor când s-o întoarce.

El venea călare, dintr-o parte şi, apropiindu-se, văzu cum Mârzagul se uită de vreo două ori înspre locul de adăpat caii, căutând parcă pe cineva cu privirea. Iar când ii zări, tresări deodată, se opri puțin, apoi porni repede alături de prietenele ei. Ele trecură peste râu, sărind din piatră în piatră, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic şi se îndreptară către casă. El le-o luă înainte, trecând pe alături, de parcă se grăbea undeva cu o treabă, ieşi în uliță, prin grădini, să-i vină în întâmpânare. O zări din capul uliței cum venea din celălalt

capăt. Aici el încetini mersul. Cu cât se apropiau unul de altul, i se făcea tot mai frică. I se părea că toată ulița îi urmăreşte de la uşi şi ferestre, toți aşteaptă să vadă cum ei se întâlnesc şi să audă ce-o să-i spună el ei.

Ea venea în calea lui fără grabă. El nu înțelegea ce se petrece, de ce e atât de tulburat, căci doar învățau în aceeaşi clasă, până atunci putuse destul de uşor să-i ia vreun lucru ori chiar s-o jignească, iar acum se apropia înfiorat şi cu sfială în suflet. Ar fi vrut să ocolească această întâlnire, dar era prea târziu. Pesemne ea simțise cumva starea lui sufletească. Când mai rămăsese destul de puțin, ea grăbi pe neaşteptate pasul şi, înainte de a ajunge acasă, intră în curtea vecinilor. El se bucură şi răsuflă uşurat. Îi era tare recunoscător. Cât de greu e totuşi să te întâlneşti unul cu altul, între patru ochi.

Pe urmă s-a dojenit singur pentru lipsă de curaj. A dormit rău toată noaptea, iar când s-a trezit în zori, gân-dindu-se la ea, şi-a dat cuvântul că astăzi, orice ar fi, se va apropia de ea şi o să-i vorbească, o s-o întrebe foarte serios dacă are de gând să-i răspundă la scrisoare şi când. Dacă nu, atunci nu-î nici o supărare, în câteva zile el o să

ŞIŞ.

Plece în Aksai şi toată povestea să rămână între ci doi. Aşa o să-i spună.

Cu această hotărâre neclintită şi-a început el ziua aceea, cu această dorință a muncit, cu această doi*ință s-a îndreptat încă o dată spre râu, după adăpatul cailor. Era călare pe Ceabdar. Se plimba pe mal într-o parte şi-n alta. In vremea asta, fără să vrea, băgă de seamă că în aii, pe acoi perişuri, chiar în părțile umbrite, zăpada se topise-cu totul, iar lângă dâmburi şi movile, unde peste iarnă se formaseră troiene, mai stăruiau încă petice de omăt, de cuj loare cenuşiu-închisă, care se tot micşorau. Semănau cu amibele pe care le-au desenat cândva în caiete la lecțiile de zoologie.

Ieri, la oborul cailor, preşedintele Tânaliev şi brigadierul Cekiş au făcut trecerea în revistă a desantului pentru Aksai.

Toate plugurile au fost numerotate şi repartizate plugarilor. Sultanmurat a primit plugul cu numărul unu. Apoi au pus fiecare hamurile pe cai, arătându-şi toată iscusința, iar pe urmă au dovedit cum ştiu ei să înhame caii la plug. Toate cele cinci atelaje s-au aliniat în front. In general, privit dinafară, totul arăta grozav, impunător! Semănau cu căruțele uşoare de transportat mitraliere, doar că în loc de căruțe, erau pluguri. Caii erau voinici, hamurile bine potrivite, plugurile străluceau de unsoare. Plugarii, în poziție de drepți, stăteau fiecare lângă atelajul său. Preşedintele Tânaliev păşea prin fața desantului, încruntat, ca un comandant de armată. A venit lângă fiecare:

— Raportează starea pregătirii!

— Raportez! Am în efectiv patru cai potcoviți, patru hamuri în stare bună, patru de rezervă, patru şleauri, o şa, un bici, un plug cu două brăzdare şi trei perechi de brăzdară de rezervă!

Exact ca la armată! Numai brigadierul Cekiş era posomorit. Ce să-i faci, el e bătrân, nu poate pricepe!

Trecerea în revistă a decurs bine. Totuşi, cu două pro-bleme membrii desantului s-au făcut de râs. Preşedintele Tânaliev i-a chemat pe toți lângă atelajul lui Ergheş.

— Ia să-mi arătați ce nu e în regulă la acest ham, le-a 5 zis el.

S-au uitat cu toțiiau pipăit, dar n-au izbutit să des-copere nimic. Atunci, preşedintele Tânaliev le-a arătat el:

— Dar asta ce e? Voi nu vedeți că murgul de la roată are cureaua răsucită pe crupă? Uitați-vă! La arat, cureaua răsucită o să roadă pielea calului. Calul nu poate

Să se plângă. Trage mai departe, dar a doua zi locul se umflă, iar calul nu-l mai poți înhăma. De unde să vă găsesc cai de rezervă? N-am aşa ceva! Înseamnă că plugul o să stea din pricina neglijenței cu care sunt puse hamurile. Ia gândiți-vă, avem noi dreptul să îngăduim una ca asta? Pentru ce ne-am pregătit toată iarna?

Le venea să intre în pământ de ruşine. Un fleac, s-ar părea, dar cum de nu şi-au dat seama?

— Sultanmurat, l-a povățuit preşedintele Tânaliev, tu, în calitate de comandant al desantului, eşti obligat să verifici totdeauna înainte de începerea lucrului, cum şi-a înhămat fiecare caii. E clar?

— Clar, tovarăşe preşedinte!

A doua problemă cu caro s-au făcut de ruşine a fost mult mai. Serioasă. Şi, pe deasupra, s-a făcut de ruşine însuşi comandantul. Preşedintele Tânaliev i-a întrebat:

— Spuneți-mi, unde o să lăsați hamurile pe timpul nopții?

S-au gândit, s-au socotit, au răspuns în fel şi chip. Până la urmă nu găsit de cuviință, că pe câmp, lângă pluguri.

— Dar tu ce crezi, comandante?

— Eu cred la fel. Pe arătură, unde deshămăm caii. Acolo lăsăm hamurile, lingă pluguri. Că doar n-o să le luăm cu noi!

— Nu! E greşit! Hamurile nu trebuie lăsate noaptea pe câmp. Nu pentru că le-ar fura cineva. În Aksai n-are cine să le fure. Ci fiindcă în timpul nopții poate să plouă ori să ningă. Hamurile se vor uda. Ele sunt făcute din piele tăbăcită şi, cine ştie, vreo vulpe ori vreun orbeț pot să le roadă pe arătură. E clar despre ce e vorba? Va să zică ce decurge din asta? Plugul rămâne în câmp. Caii deshămați, eu hamurile pe ei, îi aduceți în tabără. Aveți o iurtă în care veți locui. Numai o singură iurtă. Nu mai ara alta. Fiecare aduce hamurile în iurtă şi le rânduieşte cu grijă în locul unde o să doarmă. E clar? Să dormiți cu hamurile la căpătâi! Asta-i lege! Ele sunt armele voastre! Orice soldat, înainte de toate, îşi păzeşte arma!

Uite ața a vorbit în ziua aceea preşedintele Tânaliev în i'ai. Ii detaşamentului Aksaiului, aliniat pentru trecerea în revistă, gata de luptă.

Uite aşa a vorbit preşedintele Tânaliev în ajunul plecării desantului în Aksai. Sorocul se apropia şi asta se vedea în toate.

Uite aşa a vorbit preşedintele Tânaliev, îndrumându-i şi povățuindu-i de bine.

— Cântecul stepei, cântecul munților

Uite aşa.

Da, s-ar putea întâmpu-i ca peste vreo trei-palvu zile, dacă timpul n-o să se strice, să pornească spre Aksai şi atunci, desigur, n-o să se mai vadă cu Mârzagul până, hăt, în vară. La gândul acesta, Sultanmurat se sperie. Era greu, era peste poate să-şi închipuie aşa ceva – să n~o vadă, măcar de departe, atâta vreme! Şi se pregătise să-i declare astăzi că, zău, da ori nu, dacă nu, ce să-i faci, nu-i nici o nenorocire, nu-i vreme de aşteptat, în Aksai sunt treburi mai importante.

Sultanmurat se uita întruna spre drum, călărind la trap de-a lungul malului, începuse să se neliniştească. Nu mai putea rămâne prea mult. Dar iată că apărură fetele! Însă Mârzagul nu era printre ele. Prietenele ei veneau, dar ea nu. La început, Sultanmurat fu cuprins de supărare. Ce să mai facă, dacă aşa stăteau lucrurile? Amărât, luă drumul spre ocolul cailor. Dar pe drum îl năpădi, neliniştea: dar dacă s-a îmbolnăvit sau a pățit ceva? Această neliniște creştea şi el simți că nu poate scăpa de ea până nu află ce s-a întâmplat. Hotărî să le întrebe pe fete şi îl întoarse pe Ceabdar pe urmele lor. În clipa aceea o zări. Mârzagul se întorcea singură. Era destul de aproape de trecerea peste râu. Sultanmurat îl îndemnă uşurel pe Ceabdar să ajungă la timp, s-o întâlnească lângă locul de trecere» iar el, de atâta bucurie – se vede că țarc se mai speriase în acele clipe – nici nu băgă de seamă când îi zbură de pe buze: „Draga mea! „

O întâmpină lângă trecerea p. este râu. Sări de pe cal şi, ținându-l de frâu, aşteptă ca ea să ajungă pe mal, lingă el.

Ea venea spre el, îi privea şi zâmbea.

— Ia seama să nu cazi! Strigă el, deşi nu era cu putință să cazi de pe aceste lespezi late, acoperite cu ierburi. Ce bine că ea venea trecând pe aceste lepezi! Ce bine că pe acest râu capricios de munte nu rezistă nici un. Podeț şi nici o punte!

O aştepta, întinzându-i mâna, ea venea spre el, privindu-l întruna şi zâmbindu-i.

R~ Vezi să nu cazi! Spuse el încă o dată.

Ea nu răspunse. Îi zâmbea numai. Şi astfel ii spune ‘tot ce dorea el să afle. Cât a fost de prost, s-a apucat să scrie

scrisori, să se zbuciume, să aştepte răspuns.

El îi luă palma când ea îi întinse mâna. De atâția ani învățau în aceeaşi clasă şi uite că nu ştiuse ce mână simțitoare şi inteligentă avea ea. „Iată-mă, sunt aici! Îi spunea mâna. Sunt atât de bucuroasă! Oare tu nu simți cât sunt

Glas

De bucuroasă? I [Apoi el o privi în față şi rămase înmărmurit de uimire, căci în ea se recunoscu pe sine! Ca şi el, în acest răstimp, ea devenise cu totul alta, crescuse, se lungise şi ochii îi erau luminați de o strălucire stranie, absentă, ca după boală. Ea semăna cu el pentru că şi ea, la fel, se gândea mereu, nu dormea nopțile, pentru că şi ea iubea şi iubirea aceasta a făcut-o să semene cu el. Şi din pricina asta ea devenise şi mai frumoasă şi mai dragă. Întreaga ei făptură întruchipa făgăduința fericirii. Toate acestea le simți şi le ştiu în decursul unei clipe.

— Credeam că le-ai îmbolnăvit, îi spuse el, cu tremurat.

Mârzagul nu răspunse nimic la aceste cuvinte, ci rosti cu totul altceva:

— Ține! Spuse ea şi îi întinse un pachețel pregătii pentru el. Asta-i pentru tine! Şi fără să mai zăbovească, porni mai departe.

De câte ori, pe urmă, iarăşi şi iarăşi, a privit e] această băsmăluță cusută cu mătase! O scotea din buzunar şi iar o ascundea şi iar o privea. De mărimea unei foi de caiet, băsmăluța era împodobită pe margini cu floricele şi. Frunzulițe viu colorate, iar într-un colț erau cusute cu fir roşu două litere mari şi una mică:S.'C. M.'", ceea ce însemna., Sult (inmurai goana Mârzagul" – „Sultanmurat şi Mâr-zagul" '. Aceste litere latineşti, pe care ei le învățaseră la şcoală înainte de reforma alfabetului tirghie, erau răspunsul la scrisoarea lui lungă şi la versuri.

Sultanmurat se întoarse la grajd abia stăpânindu-şi buci triumfătoare. Ştia că fericirea aceasta nu poate fi. Împărtăşită cu nimeni, că ea îi e hărăzită numai lui şi nimeni altcineva nu poate i'i atât de i'erieh ca el. Şi totuşi tare mult ar fi dorit sa

povestească băieților despre int. Il-nirea de astăzi, să le arate băsmăluța primită în dar.

Munca i se părea mai uşoară, mai spornică. Băieții fesâlau caii după adăpat, cărau ovăzul cu căldările, pu neau finul. În iesle. Intră de îndată în ritmul treburilor. Trecu repede cu țesala pe spinările mlădioase, pline do vigoare şi pe coapsele cailor săi, dădu fuga după ovăz. Mereu simțea băsmăluța în buzunarul de la piept al tunicii militare transformate pe măsura lui. Acolo parcă ardea o luminiță nevăzută. Din pricina asta era fericii şi totodată tulburat. Fericit, fiindcă Mârzagut răspunseseiubirii, lui. Tulburat, fiindcă totul era începutul a ceva necunoscut.

Pe urmă alergă să aducă fân şi lucerna din claia aflată în spatele grajdului. Aici era linişte, soare şi mirosea puternic a ierburi uscare. Tare mult dorea să semai uite o dată la băsmăluța lui. O scoase din buzunar şi o privi îndelung, surprinzând printre miresmele de ieiburi parfumul deosebit al băsmăluței, parcă mirosea a săpun bun. Odată, la şcoală, a simțit cum miroase părul lui Mârzagul. Acum îşi aminti: „Acesta era parfumul ei". Slătea aşa, singur, privind băsmăluța când, deodată, cineva i-o smulse. Întoarse capul: era Anatai!

— A-a, va să zică primeşti şi batiste de la ea! Sultanmurat se roşi ca para focului:

— Dă-mi-o înapoi! – „

— Stai puțin! Întâi să mă uit.

— Dă-mi-o înapoi, îți spun!

— Nu striga, o să ți-o dau. Mie nu-mi trebuie!

— Să mi-o dai neîntârziat!

— Strigă şi mai tare! Strigă sa audă toți* că, ți-am luat băsmăluța primită în dar! Spuse Anatai, vârând batista în buzunar.

Sultanmurat nu-şi mai aducea aminte ce s-a petrecut mai'departe. Îi apăru înainte figura lui Anatai, schimonosită de furie şi spaimă, pe urmă îl mai lovi o dată din toate puterile, jdupă care zbură într-o parte, fiind izbit în burtă, în

cădere; se îndoi de durere, dar. Sări numaidecât în picioare de lingă claie şi se repezi cu o ură şi o furie şi mai mare asupra netrebnicului de Anatai. Veniră în fugă bar îeții. Se băgară între ei. Toți trei încercară să-i despartă, îi rugară stăruitor, se agățară de mâinile lor, dar cei doi se aruncau mereu unul asupra altuia, încleştându-se într-o încăierare aprinsă, ’necruțătoare., Dă-mi-o! Dă-mi-o!’ repeta întruna Sultanmurat, dându-şi seama că sfârşitul nu poate fi decât unul singur: ori să moară, ori să-şi ia îndărăt băsmăluța. Anatai era vânjos, puternic, lovea cu sânge rece, dar de partea lui Sultanmurat era dreptatea. Şi el se arunca şi izbea la întâmpâare, deşi deseori era do-borât la păm’mt. Ultima bară căzu pe o furcă aflată lângă claie. Mâinile o înhățară singure. Sări în picioare, ținând turca în cumpănire. Băieții strigară toți deodată, ferin-du-se la o parte:

— Stai!

— Opreşte-te!

— RVino-ți în fire!

Anatai stătea înaintea lui, răsuflând din greu, cu mâinile şi picioarele răşchirate, căutând cu privirea, de jur împrejur, un loc unde s-ar putea feri, dar nu avea încotro

Să fugă. Într-o parte era claia, în alta, peretele grajdului. Tocmai în -aceste clipe, Sultanmurat îşi redobândi stăpânirea şi tăria de spirit. Îşi dădea seama că întrecuse măsura, dar altă ieşire nu era.

— Dă-mi-o! Îi zise el lui Anatai. Altfel va fi rău 1

— Na! Ia-ți-o! Spuse Anatai fără să mai şovăie nici o clipă, încercând să întoarcă totul în glumă. Ce să fac cu ea? Nu poate omul să glumească! Prostule! Adăugă el şi îi aruncă băsmăluța.

Sultanmurat o puse în buzunăraşul de la piept. Clipa teribilă trecuse. Băieții răsuflară uşurați, începură să vorbească de-a valma şi numai atunci Sultanmurat simți că-i vâjâie capul şi-i tremură mâinile şi picioarele. Scuipând sânge din buza lovită, se duse după claie împleticindu-se amețit,

căzu pe fân şi, stând pe spate, îşi recăpăta respirația, venindu-şi în fire.

Spre seară, el şi Anatai încă mi se împăcaseră, dar treburile comune îi siliseră de multe ori să se ajute unul pe celălalt. În suflet îi rămăsese totuşi o amintire neplăcută, îi era ruşine de întâmplarea asta prostească. În acelaşi timp însă, Sultanmurat îşi dădea seama că trecuse printr-o încercare importantă, că dacă s-ar fi arătat lipsit de curaj, ar fi fost primul care ar fi încetat să se mai respecte. Iar. Un asemenea om nu poate şi nu trebuie să fie -comandantul desantului.

De acest lucru se convinse în aceeaşi zi când, în amurg.

— La oborul cailor, îşi făcură apariția preşedintele Tinaliev iji brigadierul Cokiş. Caii lor erau istoviți şi stropiți de noroi, se vedea că veneau de la drum lung. Tinaliev şi bă-trânul Cekiş plecaseră de cu ziuă în Aksai ş, i se întorseseră abia acum. Erau mulțumiți. Peste vreo două zile puteau să pornească spre Aksai. Zăpezile se topiseră, stepa începuse să răsufle. Era mult pământ bun. Poți ara cât pofteşti. Însemnaseră parcelele pentru arătură şi aleseseră locul cantonamentului. Rămăsese doar să se instaleze acolo şi să înceapă acea lucrare pentru' care se pregătiseră toată iarna.

— Cum e băieți? Li se adresă preşedintele Tânalicv. Care-i starea de spirit? Ce observații aveți, ce propuneri? Spuneți acum, să nu v-aduceți aminte când veți fi departe

De aii.

Băieții tăceau, nu mai era nimic care să ceară o rezolvare neîntârziată şi totuşi nimeni nu-şi lua răspunderea să spună ultimul cuvânt.

— Avem un Comandant, rosti Şrgheş. Ł| ție totul, să spună el.

Şi atunci Sultanântârat spuse că deocamdată nu există nici un fel de neajunsuri ori vreo altă cerință. Totul a fost chibzuit: încălțămintea reparată, hainele cârpite; pentru învelit vor lua cojoacele. Pe scurt: ei, plugurile şi caii sunt gata oricând să înceapă lucrul, îndată ce pământul va fi bun de arat.

Pe urmă discutară felurite alte lucruri: despre bucătar, despre foc, despre iurtă, ajungând la părerea-comună că peste vreo două-trei zile, dacă vremea nu se va schimba, dacă n-o să ningă, e timpul să iasă la câmp.

Vremea era frumoasă, deşi cerul era noros. Printre nori însă se deschideau largi ferestre senine şi soarele ba se arăta, ba se ascundea, pământul încălzit aburea, mirosea a pământ reavăn, eliberat din strânsoarea zăpezilor.

Şi se apropia sorocul,. Toate arătau asta.

Oricât se pregătiseră. Înainte de plecare tot au mai descoperit o mulțime de treburi mărunte. Şi-au dat seama că le mai trebuie două cergi de cal; cele pe care le aveau erau vechi de tot. Rupte, n-avea rost să le mai ia cu ei în Aksai. Nopțile la începutul primăverii sunt friguroase, aproape ca iarna, mai ales în primele zile de arat,. Cekiş spunea că mai-nainte, când mai arau cu plugul de lemn, în primele zile, se întâmpla uneori să aştepte până la amiază să se moaie pământul înghețat de gerurile nopții. Iar calul' care a tremurat toată noaptea în frig, neacoperit cu pătura, degeaba îl mai pui în ham.

Sultanmurat fu nevoit să alerge ba la birouri, ba la preşedinte, ba la brigadier, până ce. Izbutiră să cumpere pentru colhoz, din aii. Încă două cergi durabile.

În acest vâftej de griji şi alergătură, el aştepta cel mai mult ceasul când ieşeau caii la adăpat. Dorea s-o vadă pe Mârzagul înainte de plecare, s-o întâlnească lângă trecerea peste pârâu, ca atunci. De fiecare dată nădăjduia dar n-avea noroc. Sultanmurat se grăbea, nu mai avea vreme de aşteptat. Simțea mereu o oarecare reținere, ceva care nu fusese spus pe de-a-ntregul în relațiile dintre ei, o oarecare vină nelămurită din pricină că nu vor izbuti să se vadă înainte de plecare. Ştia că Mârzagul se gândeşte la el, de asta se convinsese atunci, din privirea ei, când în chipul ei parcă se văzuse pe sine. Însă nu putea admite nici măcar ideea că IVIîrzagul ar căuta singură prilejul de a se întâlni cu el. Onoarea şi mândria de fată nu puteau

Îngădui asta. Fata şi-a spus -cuvântul, i-a înmânat băsmâ-îuța brodată, restul rămânea în grija lui de bărbat.

Desigur, el ar fi izbutit să se întâlnească cu ea înaintea plecării, era convins de asta, dacă nu s-ar fi întâmplat o nouă nenorocire. În ajunul plecării în Aksâi, când membrii desantului se pregăteau să mâne caii la cel din urmă adăpat.

— După care Sultanmurat avea de gând s-o aştepte pe Mârzagul, chiar la poarta oborului cailor le ieşi înainte brigadierul Cekiş. Era posomorit şi neprietenos. Bărbuța lui roşcată era zbârlită. Căciula trasă pe ochi.

— Încotro?

— Să adăpăm caii.

— Stați puțin! Anatai, uite ce-i, tu du-te acasă. Mai-t-ă-ta e bolnavă. Du-te, du-te acum. Descăleca'de pe cal. Voi, băieți, dați fuga la adăpat şi veniți iute îndărăt! Nu zăboviți, eu vă aştept aici!

În drum spre râu, mânând mica herghelie la trap. Şi la întoarcere, Sultanmurat cată cu privirea spre cărarea dinspre şcoală, dar Mârzagul nu se zărea. Nu era încă tiimpul să se întoarcă. De ce oare moş Cekiş i-a zorit astl'el? Ce s-o fi întâmplat? Dacă n-ar Ei fost asta, azi ar fi aşteptat-o negreşit! Dorea atât de mult să se mai vadă cu ea la trecerea peste râu.

Când se întoarseră la oborul cailor şi după ce duseră «: ai Ia locurile lor, butrânul Cekiş ii strânse laolaltă., chemi ndu-i deoparte.

— Vreau să vă vorbesc, mormăi el.

Apoi îi pofti să se aşeze. Se aşezară cu iuții pe vine, rezemându-se eu spatele'de zidul anualului. Preşedintelui Tânaliev îi plăcea să vorbească stând în picioare, iar oas menii care-l ascultau să stea tot în picioare, dar brigadierul Cekiş, dimpotrivă, prefera să discute pe îndelete şi oamenii-să stea jos. Ca bătrânii, ce mai! După ee se aşezam. Cekiş. Mângâindu-şi mohorât barba-i roşcată. Incâlcilă. Începu:

— Vreau să vă spun. Sughiți, că'voi nu mai sârrteți copii mici. Pr<aa devreme v-a fost dat să gustaii amarul vieții. Să vă ardă focul arşiței, să degerați în gerul cumplit al iernii.

Iaca, chiar astăzi, asupra unuia dintre voi a căzut o grea năpastă: tatăl lui Anatai, Satarkul. A fost ucis pe front. Voi nu mai sunteți copii şi când asupra unuia dini re voi se abate nenorocirea, celălalt trebuie să-i fie spnjn şi alinare. Fiți gata! O să întâmpinați şi o să peireeeți oamenii. O să luați în grijă caii lor. Acum lumea Se va strânge acasă la răposatul îatarkul şi se cuvine ea voi să iii lăi d At nişt

G

Fiți neolo. Şi să nu scâneiii alătu

Anatai ca nişte vine), Dacă e să jeliți, apăi jeliți în gura mare, bărbăteşte, să fie limpede că se jeluiesc prietenii credincioşi ai lui Anatai. O să mergeți cu mine, de aceea v-am zorit.

Mergeau unul după altul pe cărarea ce ducea spre casa lui Anatai, de la capătul uliței. În grupuri asemănătoare, tăcute, oamenii se adunau, care călare, care pe jos, din toate părțile.

Ziua era nestatornică. Aci se arăta soarele, aci se înnora iarăşi, aci, pe neaşteptate, bătea din josul râului vân-tul de nord a cărui suflare rece îți îngheța picioarele de la genunchi în jos. Sultanmurat păşea spre casa lui Anatai, cu sufletul greu. Chinuit de teamă şi tristețe. Îi era teamă fiindcă, dintr-un minut în altul, va izbucni în aii încă uri mare bocet şi încă un om care s-a născut şi a. crescut la-poalele acestor munți strămoşeşti nu se va mai întoarce de la război şi nimeni n-o să-l mai' vadă vreodată. „Dar ce s-o fi întâmplat că de la tata până acum n-a mai sosit nici o scrisoare, nici o veste? Ce-o fi cu el? Mama aproape că şi-a pierdut mințile de spaimă. Numai de n-ar fi asta, numai de n-ar fi aşa! „

Se apropiau de curte, când în casa lui Anatai răsuna un vaiet sfâşietor şi această tânguire, ' sporind, război. Tu în curte şi în uliță, unde se îngrămădeau oamenii.

Mergând în urma" lui Cekiş, membrii desantului începură să plângă tare şi să se tânguiască toți laolaltă, aşa cum îi învățase brigadierul: '

— O, Satarkul. Tatăl nostru, bravule şi' 'slăvitule Şă-tarkul, tatăl nostru, unde o să te mai vedem acum, unde ai căzut, unde ți-ai culcat capul tău neprețuit?

În clipa aceea. În clipa durerii comune, Satarkul, tatăl lui Anatai, eracu adevărat tatăl lor bun şi cu adevărat, în clipa aceea, era brav şi slăvit, fiindcă măreția fiecărui om se face cunoscută celor apropiați lui doar atunci când el nu mai este printre cei vii. Aşa a fost mereu şi aşa o să fie.

— O, Satarkul, tatăl nostru, bravule şi slăvitule Satarkul, tatăl nostru, unde o să te. Mai vedem acum, unde ai căzut, unde ți-ai. Culcat capul tău neprețuit?

Cu aceste cuvinte de jale, băieții din desant veneau în urma lui Cekiş prin mulțime şi. Intrând în curte,. Îl zăriră chiar lingă uşă pe Anatai. Durerea îl face pe om mai mic. Cel mai mare dintre ei, temutul şi puternicul Anatai, arăta acum ca un băiețandru neajutorat. Zdrobit de nenorocirea care se abătuse asupra lui, plângca în hohote, Ca un copil, cu glas tare şi cu suspine, lipit de perete, ca un mânz rebegit de vreme rea. Fața i se umflase de plâns. Alături plângeau frații şi surorile lui mai mici.

Prietenii se apropiară de Anatai. Văzându-i, el începu să plângă şi mai tare, parcă jeluindurse lor pentru durerea lui, pentru nenorocirea asta ce se împlinea în văzul tuturor. El se ruga astfel să fie ocrotit şi ajutat. Această neajutorare a lui Anatai îl zgudui cel mai mult pe Sultanmurat. Toți patru stăteau lingă el, neştiind ce să facă şi ‘cum să-şi aline tovarăşul. Nimeni, se pare, nu putea să-l ajute cu nimic. Şi nimeni nu bănuia că Sultanmurat țâşnise din curte, cu automatul în mină şi alerga drept într-acolo, pe meleagul unde se purta războiul, alerga fără nici o clipă de răgaz drept spre front şi acolo, strigând cu mânie şi înverşunare, plângând şi țipând. Trăgea în fascişti. Rafale, rafale, rafale, fără oprire, din automatul neistovit, pentru tatăl ucis al prietenului său Anatai, pentru suferințele şi nenorocirile pricinuite ailului.

Păcat că nu avea un automat!

Atunci Sultanmurat vorbi către Anatai (Cine altul putea să vorbească dacă nu el, comandantul desantului?):

— Nu plânge, Anatai. Ce să-i faci? Căci şi tatăl lui Erkinbek şi al lui Kubatkul au pierit pe front. Ştii şi tu asta. De la tata n-am mai primit de mult scrisori. E război, înțelegi şi tu. Anatai, spune ce putem face. Şi noi te vom ajuta. Spune-Vie numai cum să facem'să-țl fie mai

Uşor.

Dar Anatai stătea cu fața spre perete, iar umeri tresăltau din pricina plânsului şi nu putea rosti o vorbă. Cuvintele lui Sultanmurat nu-l alinaseră, ci, dimpotrivă, îl zgândăriră şi mai amarnic, se înăbuşi din pricina lacti-milor care-l podidiră iarăşi, se învineți, de sufocare. Sultanmurat alergă şi-i aduse apă într-un căuş.

Din acest moment se simți răspunzător pentru tot ceea ce se petrecea aici. Îşi dădu „seama că trebuie să acționeze, să ajute cumva oamenilor. Toți patru cărată. Apă de la pârâu, tăiară lemne, aprinseră focul în samovarele adunate de pe la vecini, întâmpmarâ şi petrecură oamenii, pe bătrânii călări îi ajutară să descalec, -

Lumea sosea necontenit. Unii veneau să-şi exprime părerea de rău şi participarea la durerea familiei îndoliate, alții plecau după ce îşi împliniseră această datorie. Băieții din desant rămaseră toată ziua în curtea lui Anatai.

Cele mai grele clipe, Sultanmurat le trăi când sosi învățătoarea Inkamal-apai, cu fetițele din clasa a şapteu, Şi printre ele Mârzagul. Î; ndu-l pe An «tai, Inkamal-apai piîngea şi jei; rupea inima şi nu era

Cu putință să priveşti şi să nu te apuce ~ plânsul. Prezicerile ghicitoarei celei vestite despre feciorul învățătoarei nu se împliniseră, dar nici nu credea ea în jele. Acum se tânguia, tulburată de presimițiri, lăsa lacrimile să-i curgă în voie, să-şi uşureze sufletul îndurerat. Fetele plângeau lingă învățătoarea lor, iar Mârzagul stătea cu capul plecat, plângând în tăcere, amintându-şi, poate şi ea de tatăl şi de fratele ei. Nu se uită nici măcar o dală spre el. Chiaişi acum, în aceste momente de compătimire şi durere, era cea mai frumoasă din toate. Ea stârni în sufletul lui cel mai adânc-simțământ de dragoste şi

de mândrie. Ar fi vrut să se apropie de ea, s-o îmbrățişeze şi să plângă. Să-şi unească întrisi arca lui cu întristarea oi.

Ah, Mârzagul, ah, Mârzagul-biikeci, Sini un hulub albastru şi zbor pe cerualbastru.

Iar tu, o hulubița zburând lingă-a mea

Aripa.

Pe urmă, tind în curte răsună rugăciunea şi când toți citi erau acolo tăcură, rămânând singuri cu sine şi des-îăcând palmele în fața ochilor şi privind printre ele ca în cartea destinului, ascultară rostirea solemnă şi melodioasă a rugăciunii adusă aici, cu o mie de ani în urmă. Din neştiuta Arabic, vestind veşnicia lumii în naştere şi moarte, hărăzită acum tatălui lui Anatai, Saiarkul, căzut în război, Sultanmurat, chiar şi atunci, în timpul rugăciunii, înălțându-şi privirea pe deasupra palmelor, se uită la ea. Cufundată în reculegere ca şi toți ceilalți, tânăra Mârzagul era neasemuit de frumoasă. Pe fala ei se aşternuse o îngândurare adâncă. Dar ea nu se uita la el.

Astfel şi plecă, fără să schimbe cu ci vreun cuvânt, oprindu-şi doar privirea tristă asupra Iui înainte de plecare şi făcându-i uşor un semn de rămas bun. Ah, Mâr-vag-u), ah, Mârzagul-biikcci.

Bocetul, în casa răposatului Satarkuâ;< potolea încetul cu încetul. Se făcea simțită liniştea trezirii la realitatea crudă a împăcării cu pierderea. Bocetul înseamnă protest, revoltă, refuz; mult mai îngrozitoare este înțelc-perea ireversibilității a ceea ce s-a întâmpJai. Munci omul este bântuit de cele mai sumbre gânduri.

Anatai şedea lângă pensie, ca capul în pământ. Lui Sullanmurai ii era greu să se uite!; – i! Pi Anatai cel

Obraznic, puternic ‘Şi rău i! Nenorocirea. Mai

Să fi țip: plâns, mai la «fi zbuciumat sflş. Îitl_ >

Du-şi hainele de pe el.; ‘Sultanmurat nu ştia ci scoată din această -m_

Singurare jalnică, disperată. Dar trebuia să-l ajute. Ilv, buia cu orice preț să-l facă să simtă că nu e singur > c: t alături

sunt oameni gata să-şi dea şi capul pentru el.
— Anatai, vino, am ceva de vorbit cu tine, îi 7 se
Sultanmurul.
I e ridică şi se retraseră amlndoi într-un țou crezi, Anatai. Începu Sultanmu'i at. Tuiî3lj'_ i-şi cu, greu cu-uitele. Eu. Cum su zie chici i b petuiu totdea
Anatai – Să rat, aleg
Rat, alegkwixi-şi cu, greu cu. Eu. Cum s vrei, 'âți dau ție basmau. Petuiu totdeaur. A.
Bi tit
Anatai țCe-ii
Ta şi al
Tâ-mă, Nu-mi
Atâta.
Bucni u Acum
Trăiau
Trist.
i. Sultan nimănui -o să mai uie ninui
Cuidu-se di
N hohote de;
Plângeau înveau.
Nu trebuie, răspunse el. Fu. Laiiî-mă ca alunei. Uu niciodată aşa. Sultan.
— Taj. I. el era. Am aşi
Oriciiui lacrimilor. Anal;
Fi.; i.
Timpul
E a IarMie. Plat
Ii izcare.
De teei zile. Plugurile brăzdau câmpia Aksaiului q, -> trei zile,. I uicetare, plugarii îşi zoreau şi îşi îndetl-iriau caii. Şi parcelă proaspăt arată a de. Santulun
Aksai se vâl'. Uea pe costişă ea © dungă neagra, cu. NU
Brun-roşc
Începuseră bine munca. Cimpul arat până acur; n_ cânta prjvifea. De acum înainte, totul' atârna rtunn j de starea

tâmpe

În aceamărginită întindere de la poalele siv<tț

Lui Marele Mânaş, stăruia o linişte de mult netulburată de nimeni. De aici începea stepa Aksaiului, care Cobora înspre pămlntiuile fără apă ale Cimkentului şi Taş en u_ lui. În aceastăântindere netulburată a începutuluj c: stepă, plugarii cu plugurile şi caii păreau nişte cărăbuşi mici tâăându-se pe colina şi lăsând în urma lor o dâră

Afinată, Deocamdată arau numai trei pluguri, Ergheş şi Itubat-kul fuseseră reținuți pentru cât eva zile în aii. Să ajut. E ia grăpatul semănăturilor deloamnâ pentru a acoperi şi reține umezeala în pământ. E lucru limpede: treaba-i necesară şi grabnică, dar nici în Aksai vremea nu aşteaptă. Pentru a izbuti să însămânțezi un asemenea lot, trebuie să ari cu întreg desantul din zori şi până seara, altfel n-o scoți la capăt şi toată osteneala se duce pe apa sâmbetei. Sultanmurat era îngrijorat. Aştepta dintr-o zi în alta so-sirea celor două atelaje râmase în aii, căci aşa făgădui-seră. Din pricina asta s-a sfădit cu brigadierul Celciş. S-au. Sfădit rău, nu glumă.

— Aksakal, zice, să-l anunți pe preşedintele Tânaliev să vină încoace, să se descurce cum o şti. Cu trei pluguri, aici, n-ai ce face. N-o să ne îndeplinim sarcina.

Dar bătrânul Cekiş? Ce putea să facă bătrânul Cekiş? El. Îşi smulgea părul din cap. Sultanmurat a înțeles cât de greu îi este înțeleptului brigadier, care le vedea şi ie pricepea, pe toate. Vrea să facă totul cu rost, pe, rând şi la timp, dar pretutindeni totul arde ca focul sub picioare; doreşte să isprăvească la timp, în primăvară, o mulțime de lucruri; dar nu-i ajung puterile, oameni nu sunt, merinde nu sunt. Cennoadă la un cap, ce desface la altul. Ieri stătuse multă vreme dus pe gânduri. În aii a început foametea. Rezervele sunt pe sfârşite. Iar până' la recolta nouă mai e încă mult. Vitele slăbiseră, mureau de nemân-care şi nu avea nici o noimă să Ie mai tai. Când era nevoie de carne pentru vreun bolnav, oamenii se duceau la piață, la târg. Un kilogram de car" ne costa acum cât costa înainte o vită întreagă. Dar totse duc. Şi

seduc pe jos, treizeci-patruzeei de kilometri. Caii de căruță abia îşi mai târăsc picioarele. Dacă te duci călare, e primejdios, căci s-ar putea să te lase calul în drum, să te prăpădeşti. Cu greu au izbutit să pregătească animalele pentru semănăturile de primăvară. Acestea erau aşa cum se-cuvine, dar jiu pute'au rezista prea mult la o asemenea sarcină.

Când te gândeşti la toate astea, te-apucă spaima. Dar cea mai mare nenorocire rămâne războiul cel fără de sFârşit. Singura mângââere, singura speranță nestinsă venea din ştirile care anunțau că nemții au început să fie n v inşi, pretutindeni sunt respinşi, puşi pe fugă.

Astăzi de dimineață vremea parcă se mai îndreptase. Era înnorat, dar deasupra munților se arăta din când în când soarele, cerul se însenina, apoi se întuneca şi se închidea din nou. La prânz' însă se făcuse deodată frig şi totul se întunecase de jur împrejur. Parcă se pregătea să ningă ori să plouă. Se înnegurase de tot. Când plugarii ieşiră la arat, după ce mâncară de prânz, îşi luară sacii cu şi să se acopere de ploaie sau de zăpadă.

Înaintau pe parcela începută, cu brazdele răsturnate spre înăuntru. Primul era Sultanmurat, al doilea, la vreo două sute de paşi – Anatai, iar la urmă, aproape la jumătate de verstă, venea Erkinbek. Astăzi, plugarii erau singuri pe câmp. Trei plugari şi munții cei uriaşi în fața lor. Trei plugari şi stepa întinsă în urma lor. Preşedintele Tânaliev a fost aici doar la început. Are treburi multe, n-a putut rămâne mai mult. A plecat, lăsându-l pe briga -dierul Cekiş să pună totul la punct. Astăzi plecase şi Cekiş să trimită atelajele lui Erghеş şi Kubatkul rămase aii. Şi uite aşa se nimeri că în a treia zi plugarii rămaseră singuri – cu plugurile, cu caii, cu pământul hărăzit să fie arat, ca să aibă de unde culege recolta, ca să aibă oamenii ce mânca.

Parcela se afla departe de locul unde aveau tabăra – de iurta în care locuiau, de micul stog de fân amestecat cu trifoi, de sacii cu ovăz de tot ceea ce acum alcătuia casa lor. În tabăra

lor de câmp a rămas doar bătrâna bucătăreasă, care mai mult bombăne şi se plânge că vreascurile de foc sunt jilave, că aia nu e, că asta nu e, în loc să pregătească mâncarea la timp. La câmp, dacă ai o bucată de lipie şi o zeamă fierbinte, nu-ți mai trebuie nimic. Pe când ea bodogăne întruna, blesteamă viața, de parcă ar învinui-o cineva de ceva*. Oamenii din aii h-o prea cunoşteau. Se' aciuase nu se ştie de unde. Alții nu pot să-şi lase casele, copiii, gospodăria, dar ea s-a învoit să vină în Aksai, să-şi câşige mâncarea pe lingă plugari. Să mă-nânce sănătoasă, numai să 'gătească mâncarea_ la vreme Dar ea se-nvârte de colo-colo şi nu izbuteşte. Plugarii n-au când s-o ajute. Fiindcă, se ştie, scaiul nu e maşină, nu e tractor pe care-l opreşti şi-apoi pe aci ți-e drumul! Umpli rezervorul şi-ți vezi de alte treburi. Plugarul truprăvâleşte din picioare: burile. Şi cel mai greu lucru e să te trezeşti dimineața.

Grija principală a plugarului este de a veghea ca plugurile să are, caii, deprinzându-se cu munca, „să-şi păstreze puterile spre a le ajunge până la sfârşitul primăverii. Asta-i foarte important. Foarte important. În prima zi, când au început aratul, la fiecare zece-douăzeci de paşi, caii se opreau să-şi tragă răsuflarea. Se sufocau. A fost nevoie să mai salte puțin brăzdarele, să micşoreze adânci-mea brazdei. „Dar această măsură silită durează până ce animalele se deprind cu hamul.

Astăzi lucrul mergea simțitor mai bine. Caii trăgeau mai uniți, toți patru deodată – se mai obişnuiseră unul cu altul – trăgeau aplecându-se spre pământ, întinzând. Gâturile de opintire, ca edecariî din tabloul aflat în manualul de şcoală. Pas eu pas, pas cu pas, trag şi trag plugul ce spintecă cu brăzdarele scoarța groasă a pământuiui.

Dar -vremea le-a jucat renghiul. Uite, acum miroase a zăpadă şi fulgi mari au început să roiască. Înseamnă că iarna nu-şi făcuse suma şi hotărâse să-şi mai arate o dată tăria înainte de a-şi lua tălpăşița. Păcat, n-are nici un rost să facă una ca asta. Pentru plugari îiu e deloc potrivit.

Sultanmurat izbuti să-şi pună sacul pe cap, însă degeaba, căci asta nu-l ferea de ninsoare. Călare pe calul de la brazdă, din mijloc, învârtind biciul deasupra capului, el se descoperea vântului când dintr-d parte, când din alta. Zăpada începu să cadă deasă, umedă şi lipicioasă, topin-du-se iute. Totul se învârtea şi juca dinaintea ochilor. Munții dispăruseră în această negură plutitoare de nea, universul parcă se închisese. Doar strigătele îmboîditoare ale plugarilor răsunau în această beznă, ca strigătele păsărilor surprinse de vitregia stihiei.

Dar plugurile arau înainte. Plugurile negre ba apăreau pe colină ca pe creasta unui val, ba dispăreau iarăşi în adâncitură.

Cele două perechi de cai, înghițind aerul cu, lăcomie, se cățărau pe pante aplecate aproape de brazdă, de parcă ieşeau, târându-se, din pământ. Neaua se topea de îndată pe spinările lor fierbinți, încordate, curgând de pe ei în şuvițe subțiri. Greu le era cailor, tare greu, pământul se muiase şi aluneca sub copite, hamurile se îngreuiascră de umezeală, brăzdarele se împotmoleau în straturile cli-soase ale țelinei. Dar plugurile nu puteau fi oprite. Trebuie să ari înainte. Mâine, când va ieşi soarele, aceste brazde se vor zvânta şi arătura nu se va deosebi de cea făcută pe vreme bună. Dar să opreşti plugurile nu se poate. Nu-încape nici o clipă de zăbavă, timpul e prețios.

Plugul se împotmolea tot mai des. Sultanmurat cobora mereu din şa, curăța cu coada biciului bulgării de lut de pe brăzdare şi, dând strigăt căi re Anatai şi Erkin-bek, care veneau din urmă, după ce auzea strigările lor de răspuns, se strecura iar printre hamurile umede şi printre trupurile cailor spre calul de la brazdă, se cățăra iar în şa şi plugul pornea iar înainte.

Ninsoarea nu înceta. Contururile negre ale cailor şi plugurilor pluteau asemenea corăbiilor într-o negură albă. Şi în acea linişte de omăt învârtejit ce înghițea toate sunetele', peste câmpie se auzeau doar chemările plugarilor:

— Ana-ta-ai!
— Erikin-be-ek!
— Sultanmura-a-at!

Fața îi. Era scăldată în apă. Nu se ştie ce era: zăpadă topită ori sudoare? Mâinile i se umflaseră pe hățuri, se învinețiseră de frig şi umezeală, picioarele îi erau strivite din amândouă părțile de coapsele cailor, care se frecau unul de altul, îl dureau, ar fi vrut să şi le ferească, îr n-avea cum. Dar Sultanmurat ştia că după el, pe urmele lui vin Anatai şi Erkinbek, că ei trei alcătuiesc laolaltă şase brăzdare şi că el n-are dreptul, * să oprească în mijlocul zilei plugurile ce arau pământul Aksaiului. Numai să reziste caii., să se țină tare, numai de n-ar ceda caii. De aceea li se adresă în gând, îndemnându-i: «Răbdați, voi, cei născuți din Kambar-Ata *. Opinti-ți-vă toți deodată! Doar n-o să fie mereu aşa de greu. Astăzi ninge, dar mâine n-o să mai ningă. Minați înainte. Di, di! Răbdați, voi cei născuți din Ciolpon-Ata, iaca. Înainte se vede capătul parcelei, acolo vom întoarce cu-rând şi vom porni de partea cealaltă, spre întoarcere. Răbdați, nu slăbiți pasul! N-am dreptul să vă desham de la. Plug. Căci pentru asta v-am îngrijit toată iarna. Nu e altă ieşire. Eu vă mân pe pământ moale şi pe pământ tarp, vă e greu, dar altfel nu se face pâinea. Bătrânul Cekiş zice că aşa a fost şi aşa va fi în vecii vecilor. Zice că pâinea, fiecare bucată de pâine, e stropită cu sudoare, numai că mulți nu ştiu asta şi mulți nu se gândesc la asta când o mănâncă. Şi noi avem mare trebuință de pâine. Mare trebuință. Pentru asta suntem noi aici. În Aksai.

Ceabdar, tueşti fratele meu, eşti calul meu de brazdă. Tu tragi plugul şi mă porți şi pe mine în spate. Iartă-mă că te plesnesc cu biciul. Dar aşa trebuie. Nu te supăra, Ceabdar.

Ciontoru, tu mergi în stânga şi calci pe arătură, ție ți-e mai greu decât celorlalți, dar tu eşti cel mai puternic după Ceabdar. Pe tine, Ciontoru, tatăl meu, Bekbai, te lăuda totdeauna. Ții minte? Ții minte când am mers cu tata la oraş? Tata nu ne-a mai scris de mult.

Ocrotitorul mitic al cailor.

Îngrozitor! Vdi caii, nu puteți înțelege asta. Când oamenii de pe front nu scriu vreme îndelungată, este tare rău. Mania s-a uscat cu totul pe picioare de dor şi de teamă. Când l-au jelit pe tatăl lui Anatai, cel mai mult şi mai sfâşietor decât toți au plâns Inkamal-apai şi mama. Ele ştiu ceva, ceva rău, dar nu spun. Ele ştiu ceva. Di, di, Ciontoru. Nu-ți îngădui să te dai bătut. Mână, Ciontoru, înainte! Ține-te bine!

Tu, Coadă Albă şi tu eşti fratele meu. Tu mergi în dreapta mea, în mijlocul celorlalți. Trebuie să tragi zdravăn, căci tu şi cu Ceabdar sunteți caii de roată. Eşti un cal frumos şi ai o coadă albă nemaivăzută. Dar să nu te dai _ bătut, să nu-ți pierzi firea! Nu-ți îngădui sa oboseşti! ‘ Di, di Coadă Albă. Să nu mă faci de ruşine!

Murgule, fratele meu, tu eşti un cal modest şi bun. Când te-am ales alături de ceilalți, m-am bizuit pe tine. Eşti un cal muncitor şi blând. Şi pe tine te cinstesc la fel demult. Tu mergi chiar la margine şi eşti cel dintâi zărit. După tine, Murgule, fratele meu, se poate judeca dinafară cum merg treburile noastre. Nici pe tine n-o să te obijduiesc. Numai să tragi, să nu te laşi! Îți făgăduiesc că atunci când vom sfârşi de arat şi semănat în Aksai, când o să ne întoarcem în aii, tu o să mergi tot la margine, ca «ă le vadă toată lumea. Şi vom trece pe lingă casa ei şi «: ând ea va da fuga în uliță, pe tine o să te vadă cel dintâi. Murgule, fratele meu! Până la urmă, tot n-am izbutit să mă văd cu ea înainte de plecare. Băsmăluța ei o am Ja mine, mereu o port la mine. Este ascunsă de ploaie şi de. Jjea. Mereu mă gândesc la ea, tot timpul. Nu pot să nu mă gândese la ea. Dacă aş înceta să mă mai gândesc la ea, totul s-ar pustii şi mi-ar fi urât să mai trăiesc.

Di, di, voi, cei născuți din Kambar-Ata! Opintiți-vă laolaltă, înainte, înainte! Di, di! Şi ninge, ninge necontenit! Ce zăpadă umedă! Ne-a udat leoarcă, din cap până-n picioare. Şi mar suflă şi vântul. Bine-ar fi dacă bucătăresei noastre i-ar fi dat prin cap să acopere fânul cu pături. Altfel se udă şi se strică. Cu ce o să vă mai hrănim? Sunteți douăsprezece capete.

Trebuia să-i fi spus înainte de plecare, dai". Am uitat, nu m-am gândit c-o să se pornească ninsoarea.

E cam ciudată bătrâna asta, are ochi zavistnici. Laudă mereu caii noştri, nu se mai satură privindu-i. „Ce cai grozavi, zice, bine hrăniți. Grăsimea, zise, pe coapse e de

Două degete". În vremurile de altădată, cică, astfel de t: ai se tăiau la marile praznice. În acele vremuri, zice, mâncau carne până se îmbuibau. Iar când fierbeau carnea de cal în cazane de patruzeci de vedre, grăsimea – zardej) *, aşa-i spuneau – zice, o luau de deasupra, o scoteau cu polonicul plin şi o duceau celor bolnavi. Dacă dai bolna-valului să bea din grăsimea aceea, zice, se pune numaidecât pe picioare. Se vede cât de colo că a o lacomă, o hulpavă, numai la grăsime se gândeşte. Numai de n-ar deoehea caii. Dă-o încolo! La şcoală ne-au spus că deoehrul e o minciună. N-are decât să trăncănească, dar să gătească mâncarea la vreme. Însă ieri ne-a uluit, a gătit mâncare din carne de țap de munte. Țapul era cam slab, totuşi. „Au trecut, zice doi vânători care veneau de la munte, s-au abătut văzând foc în iurtă" şi, uite, au lăsat o parte" din vânat." Mulțumire acelor vânători, se vede că erau oameni ce cunosc'obiceiurile. Vor să aibă şi altă dată noroc la vâ-nătoare, aşa că primului întâlnit i-au făcut partea ce'i se cuvenea. Noi suntem primii pe care i-au întâlnit în drumul lor, dacă au coborât din munți, în jur nu mai e nimeni. Poți. Să cutreieri munții, poți să cutreieri stepa, n-o să în-tâlneşti pe nimeni. Şi ninsoarea nu mai conteneşte. Cade întruna., Am ajuns la capătul puterilor,.»

Caii se opriră istoviți. Sultanmurat sări din şa şi, ținându-se cu greu pe picioarele-i amorțite şi strivite, făcu vreo câțiva paşi în jurul plugului, şchiopătând şi împleti-ticindu-se ca un om beat. Simți că i se rupe sufletul de durere şi de milă, privind la caii înspumați, care tremurau, uzi din cap'până-n picioare, cu răsuflarea grea şi fierbinte. Nemaiputând îndura, scoase un geamăt.

Ninisoarea cădea şi se topea, cădea şi se topea pe-spinările aburinde ale cailor. Sultanmurat azvârli de pe cap sacul ud şi

greu, cu mâinile înțepenite, care nu-l mai ascultau, desfăcu nodurile'hamurilor, apoi, nemaifiind în stare să se slâpâneascâ, izbucni în plâns, cuprinzând cu brațele gâtul iui Ceabdar. „Iertați-mă, iertați-mă!" şoptea el printre lacrimi, simțind pe buze gustul fierbinte şi să-rat-amărui al sudorii de cal.

— Hei, Sultanmurat! Ce faci acolo? Se auzi vocea lui' Anatai, care se apropia din urmă.

— Gata, deshamă! Ii strigă drept răspuns Sultanmurat.

Grăsime Herbiruc de cal.

O OH

Ou

Dimineața zilei următoare se potrivi să fie senină, luminoasă. Din vremuiala de ieri nu mai rămăsese nici urmă. Doar umezeala şi un geruleț înviorător, doar o uşoară roşeață deasupra pământului şi mantia albă de zăpadă proaspătă a munților. Soarele se rostogoli de după culmi, vestmdu-şi lumii venirea prin văpaia triumfătoare a răsăritului de primăvară, revărsată pe jumătatea boltii cereşti. Întreg Aksaiul nemărginit, cu toate văgăunile, văile, colinele şi adânciturile lui. se pierdea în depărtările-orizontului. In schimb, munții din masivul Marele Mânaş. Lingă care ei se născuseră şi crescuseră, păreau că pe noapte veniseră mai aproape. De necrezut, dar munții în acea noapte intraseră în Aksai, pentru ca, trezindu-se dimineața, plugarii să se minuneze de măreția, de frumusețea şi atotputernicia lor. *

Cât de aproape şi totuşi departe, alături parcă, totuşi de neatins, străluceau culmile muntoase în r isă~

Rit. Ului,.

Da, frumoasă dimineață se ivise în ziua ac. Aksai. Ieşiră la arat-fără grabă, chibzuind să aştepte zvân-tarea pământului.

Între timp țesălară caii, cercetară 'şi aşezară hamurile în orânduială, împrăştiară ovăzul umed să' se usuce. Soarele începu să pripească. Atunci porniră şi ei către pluguri. Fiecare cu cei patru cai ai săi. Plugurile erau împotmolite în arătura de ieri. Toți trei laolaltă le răsturnară din brazdă, le

curățară brăzdarele. Unseră roțile. Apoi înhămară caii, socotind că spre soeră'vor sfârşi de arat parcela, iar mâine dimineață vor începe alta nouă. Lucrau cu spor. După odihna de peste noapt? E şi îngrijirile de dimineață, caii trăgeau cu vioiciune. Acum pesemne se deprinseseră de-a binelea. Se deprinseseră cu chinga trudnică a plugului. Arătura de ieri, făcută pe ninsoare, n-a fost zadarnică, pământul se zvântase, brazdele răstrunate pe zăpadă se fărâmau sub razele soarelui. Într-un şir de bulgăraşi mărunți. Înseamnă că pământul nu fusese „stricat", „mototolit". Înseamnă că făcuseră o arătură de bună calitate.

Frumoasă era ziua aceea. Există asemenea zile eând totul merge bine, când viața are o noimă, e frumoasă şi simplă. Nu degeaba se pregătiseră şi trudiseră toată iarna, nevoiți să întrerupă şcoala; detaşamentul Aksaiului este în acțiune, plugurile ară, iar astăzi trebuie să sosească

Erghеş şi Kubatkul. Vor fi atunci cinci plugari, ' zice bâ'ăzdare'. O forță. Un adevărat desant! Apoi vor semăna, vor boroni ogorul şi pe urmă nu-ți mai rămâne decât să aştepți recolta! Grâul de primăvară nu e deloc un grâu rău. Brigadierul Cekiş zice că grâul de primăvară dă recolte mai mici, în schimb din el iese pâinea cea mai gustoasă. Totul va merge bine. Va fi şi ploaie. Nu se poate ca ploile să fie împotrivă când se învesteşte atâta truda. Ploaie va fi. Numai acolo, pe front, ai noştri să reziste şi să înainteze şi pâinea aceasta să rodească întru bucurie, să n-o mănânci cu noduri în gât.

Plugurile mergeau în susul şi In josul parcelei. Primul era Sultanmurat, după el, la vreo două sute de paşi, venea Anatai şi, aproape la jumătate de verstă, Erkmbek. Soarele încălzea din ce în ce mai tare. În fața ochilor licăreau colnicele stepei, smălțate de verdeața ierbii Ira-gede Ca în poveste: mergi într-o parte – se înverzeşte Ta dreapta, mergi în altă parte – se înverzeşte la stingă. Pământul răsufla jilav, răsuflare nouă, de primăvara. Iar plugurile străbăteau Akşaiui, lăsând în urma lor coamele brazdelor proaspete.

Din iarbă se înălța, luându-şi zborul, o ciocârlie. Începu să cânte. Revărsându-şi trilurile undeva în apropiere, apoi se mai auzi una şi încă una. Sultanmurat zânibi. Cântă de plăcere, n-au nici casă, nici o frunză, nici o ramura deasupra capului, trăiesc cum pot în stepa golaşa. Şi smt mulțumite. Se bucură do primăvară şi de soare. Oare ieri unde or fi fost, unde or fi adăstat până s-a potolit vremea rea? Dar totul a trecut.

De acum, primăvara nu se va mai da bătulă. Mai au încă mult de lucru, abia au început. Dar astăzi voi' sosi Ergheş şi Kubatkul şi vor porni asaltul cu întreg desantul şi treaba va merge, va merge bine.

Io un moment dat, Sultanmuraf, zări într-o parte un călăreț. Trecea la distanță pe lângă arătură, piivmd, în direcția lor şi se îndrepta înspre munți. Pe umăr a atona o puşcă. Pe cap purta o căciulă rhițoasă, do mina. Laiul de sub el era un roib vânjos. Deprins cu câlăna. II zăriră şi ceilalți băieți. Începură să strige cu toții:

— Hei, vânătorule, abate-te pe la noi! Dar vânătorul nu răspunse. Trecea pe lingă ci, la, f. Părlare, fără să se apropie, privind mereu J Sultanmurat se bucură do apariția lui, opri caii. Şi. Dii-se în scări, strigă înspre el:

— Hei, vânătorule, mulțumim pentru şiralga1. Mul-țumim, zic! Îți mulțumim pentru şiralga!

Dar acela tot nu răspunse. Parcă nu auzise şi nu înțelegea despre ce era vorba. Curând dispăru printre coline. Poate că n-avea vreme, se grăbea într-ale lui.

Cam peste un" ceas apăru şi al doilea vmător. Şi el avea puşcă şi ținea drumul către munți. Dar ăsta venea din cealaltă parte a parcelei şi tot de departe se uită în direcția lor. Trecu în tăcere, fără să se abată şi să dea binețe plugarilor. După obicei, se cuvenea să se abată din drum şi să ureze plugarilor sănătate şi recoltă bună. Bă-trânul Cekiş zice că oamenii s-au schimbat. O fi având dreptate, cine ştie? Gekiş e un bătrân înțelept.

Pe urmă se petrecu întâmplarea cea-mai tulburătoare.

Cel dintâi auzi Anatai, care strigă cât îl ținea gura:

— Cocorii! Zboară cocorii!

Sultanmurat privi în sus. Pe întinsul neîntinat al cerului nemărginit de albastru şi nemărginit de adânc, zburau cocorii rotindu-se încet, regrupându-se efin zbor, strigân-du-se unul pe altul. Era -un cârd mare şi zbura sus. Dar cerul era şi mai sus. Cerul nesfârşit şi cârdul de cocori ce pluteau ca o-insulă vie în această nemărginire. Sultanmurat privea cu capul dat pe spate, abia pe urmă se dezmetici şi începu să strige fără istov:

— Uraa! Cocorii!

Toți trei vedeau prea bine că erau cocori. Dar îşi strigau unul altuia marea şi neaşteptata noutate:

— Cocorii! Cocorii! Cocorii!

Sultanmurat îşi aduse aminte Că sosirea timpurie a cocorilor e un semn bun.

— Cocorii timpurii sunt sema_bun! Strigă el către Anatai, întoreându-se în şa. O să avem recoltă bună!

— Ce spui? Nu înțelese acesta.

— Recoltă, o s-avem recoltă bună!

Anatai se întoarse spre Erkinbek şi îi strigă la rândui său:»

— TRecoltă, ii s-avem recoltă bună! Şi Erkinbek ii răspunse:

— Aud, aud! O s-avem recoltă!

Cocorii pluteau scăldându-se în sineala cerului, zburau fără grabă, fâlfâind lin din aripi, chemându-se câte unul ori toți deodată, după care în şirurile lor se aşternea iarăşi liniştea. În limpezimea zilei se vedeau bine gâturile

* Parte de vânat.

Lor suple, întinse şi ciocurile subțiri şi picioarele strâns lipite de corp ale unora, ori desfăcute pe jumătate ale altora. Uneori licăreau în mişcare vârfurile albe ale aripilor, în timp ce priveau păsurile, plugarii băgară de scamă cum cârd ui începe să coboare lin. Cocorii coborau spre pâ-mănt din ce în ce mai jos, parcă îi purta un curent într-acolo, spre colinele din depărtare. Niciodată îft viață Sultanmurat nu văzuse

cocori de aproape. Totdeauna pluteau sus, deasupra, capului, ca un vis, ca o nălucă.

— Priveşte, se aşază, se aşază! Strigă Sultanmurat şi toți trei, sărind din şa şi lăsând caii şi plugurile, se avân-tară în direcția în care cobora cârdul de cocori.

Alergau repede, cât îi țineau picioarele. Doreau să vadă cum arată cocorii de aproape. Ce grozav!

Ah, cât de uşor alerga Sultanmurat! Pământul i se aşternea sub picioare, singur îi venea în întâmpinare. Laolaltă cu pământul, îi veneau în întâmpinare muncii în-veşmântați cu nea, iar cârdul cocorilor ce se rotea în văzduh şi de la care nu-şi lua ochii îi venea de asemenea în întâmpinare. I se tăiase răsuflarea de alergătură şi de bucurie şi, în timp ce fugea, bucurându-se, să ajungă cocorii, se gândi că, dacă unul ar pierde vreo pană, el ar găsi-o şi ar păstra-o şi i-ar dărui-o ei, lui Mârzagul, pana de cocor şi i-ar povesti totul cum a fost. Numai de i-ar putea ajunge, numai de-ar putea vedea cocorii. Alerga purtând în suflet duioşia care-l năpădise pentru Mârzagul. Dacă ar fi putut, ar fi alergat chiar acum la ea, cu pana de cocor. Chiar acum, cu parra de cocor.

Ei alergau, iar un ochi necruțător îi urmărea fără să clipească prin crestătura înălțătorului, mutjnd lin vârful catarii când pe unul, când pe altul. Acest ochi privea cu duşmănie prin crestătura înălțătorului cum alergau băieții spre cocori. Dincolo de linia de ochire a puştii, pămân-tul era atât de mare, iar ei păreau atât de mărunți, priviți la capătul nestatornic al catarii. Cerul deasupra lor era atât de mare, iar ei, în vârful catarii, erau atât de mici. Un' bobârnac ar fi de ajuns ca să-i spulberi. Totul poate să dispară într-o singură clipă, să înceteze a mai juca dinaintea ochilor, pe linia de ochire, ajunge doar sa apeşi

Pe trăgaci.

— Ah, ce i-aş mai secera, acuşi i-aş dobori unul după altul, nici n-ar apuca să drâcnefască', vorbi cel ce ochea, ținându-şi răsuflarea.

— Încetează, neghiobule! Cu glonțul nu ‘se glumeşte, nu ochi de pomană, îi răspunse celălalt care ținea cnii de căpăstru. În mijlocul lăstărişului de kurai, într-o viroagă adâncă, asemenea utiui culcuş de lupi, aflată la poal unui-dâmb.

Ochitorul nu zise1 nimic, jucându-şi muşchii obrajilor, dar nu lăsă fmşca.

— Nu te băga, când îți zic! Îi porunci cel ce ținea caii. Când s-or sătura de alergat, or să plece. Ce-ți pasă ție?

Dar ochitorul nu se sinchisi. Stătea culcat, cu obrazut păros lipit de patul armei, îi făcea plăcere să se uite prin crestătura înălțătorului la copilandrii fără minte, zăpăciți de strigătele cocorilor. Îl apucă ciuda. Aleargă şi râd *. Aleargă şi râd! Ce bucurie o mai fi şi asia? Dac-ar trage trei focuri, ar înțepeni pe loc, nici măcar n-ar tresări. Aleargă şi râd! Te-ntrebi de ce? Aleargă şi rid,.

Plugarii alergară mullă vreme, daicinci ajunseră pe colină văzură cum cocorii luau din nou înălțime. Înseamnă că se răzgândiseră. Dar poale că doar ii şi păruse lor că păsările aveau de gând să coboare pe păraitet?

Băieții se oprirăâ‘ăsuflând din greu. Se înfierbântaseră. Sultanmurat mai alergă puțin, apoi se opri, petrecând cu lacrimi în ochi cârdul de cocori.

Pe Urmă se întoarseră şi conlinuară să arc pământuiI Aksaiului. Ziua era la fel de frumoasă, minunată. Pe la amiază sosi harabaua Colhozului cu fin pentru cai. L-Tarabagiul’le mai aduse cartofi, carne, făină. Şi lemne şi le spuse că brigadierul Cekiş îi poruncise să le dea de ştire că mâine o să vină chiar el împreună cu Ergheş şi Kubat-kul. cu plugurile lor. Spune-i. Zice. Lui Sultanmurat şi băieților, să nu fie necăjiți; totul a fost hotărât. Mâine desan-tulva fi cu efectivul întreg. Negreşit. Iar peste vreo două zile va veni la ei în’ Aksai preşedintele Tânaliev. Astfel de veşti le adusese harabagiul. Prânziseră împreună, iar când se pregătiră să iasă din nou la arat, ’ bucătăreasa îi spuse lui Sultanmurat că vrea -să meargă în aii. O să se întoarcă mâine cu brigadierul

Cekiş, că are în aii nişte treburi grabnice şi că trebuie să aducă săpun de spălat rufele. Şi ca să nu rămână în lipsa ei flămânzi, le-a copt lipii pentru o zi întreagă şi le lasă supa gata, pe care pot s-o încălzească singuri. Sultanmurat n-ar fi vrut ca ea să plece, dar trebui să se învoiască. Doar n-o să stea el acum ele discuții, să oprească un om vârstnlc.

Cu asta, plugarii se îndreptară către plugurile lor. Arară tot restul zilei, iar spre seară isprăviră parcela. Acum aveai ce îmbrățişa cu privirea, desțeleniseră o porțiune însemnată a câmpului. Cel dinții ogor. Dar mai aveau mult de arat. Însă făcuseră începutul. Căci fără început nu există nici continuare.

Se lăsase amurgul când răsturnară ultima brazdă, apoi arară greşurile de la cotituri şi, fără să mai zăbovească mult, duseră plugurile pe parcela vecină, ca mâine să poată începe aratul cât mai de dimineață.

Până desMmară ei caii şi până ajunseră în tabără, se * întunecase de-a binelea. În tabără era pustiu. Bucătăreasa plecase de mult. Treaba ei, doar se întoarce mâine. Obosiseră zdravăn peste zi. Dezlegară fără grabă chingile, scoaseră hamurile de pe cai, le strânseră şi le duseră în iurtă, fiecare la locul lui. Apoi duseră şi caii, douăsprezece capete, la locul lor, lângă o haraba veche. Fără roți, adusă aici la început, odată cu nutrețul. Da, duseră fiecare cal la locul lui, să mânâncc fân din haraba. Hotărâră ca dimineața să se scoale mai devreme, să țc-sale caii. Să-i curețe de sudoarea uscată. Se spălară pe întuneric, apoi aprinseră foeul în iurtă şi, la lumina focului, cioară, l'iă să mai încălzească mâncaroa. Nu mai aveau putere.

Se culcară. Sultanmurat adormi ultimul. Înainte de euleare mai ieşi o dată din iurtă să se uite la cai. Caii stăteau liniştiți, cu boturile vârâte în fân, rumegau preocupați trifoiul foşnitor şi fornăiau de oboseală. Da, stăteau * liniştiți, cap lângă cap, câte şase de fiecare parte a hara-kiloi.

Vremea făgăduia să fie frumoasă. Luna pe cer era-in descreştere, mai rămăsese foarte puțin din ea.

Sultanmurat făcu vreo câțiva paşi. Nu ştiu de ce, simți că-l cuprinde frica. Pustietate, linişte de moarto, noapte întunecoasă, de nepătruns.

— Fără margini. Ocupat ai treburile şi grijile zilnice, nu băgase de seamă cât de înfricoşătoare poate fi aici noaptea, în stepa pustie. Se grăbi să. Intre în iurtă. Se vârî în aşternutul său, dar nu putu adormi încă multă vreme! Stătea culca*, cu oehii deschişi în întuneric. Îl năpădiseră gândurile şi aducerile aminte. Pe neaşteptate simți cum îl cuprinde întristarea şi dorul de acasă. Cum s-o fi descureând mama singură, fără el? * De la tata, aşadar, nu aveau încă nici <9 veste.

Dacă ar fi sosit vreo scrisoare, harabagiul i-ar fi adus-o astăzi, ba i-ar fi cerut şi suiuncea*. I-ar fi dat orice. Dar ce să-i dea? Fiindcă aici nu avea nimic. I-ar fi făgăduit o jumătate de sac de grâu. La toamnă, în colhoz, se împarte grâul şi i-ar fi dat. Gândindu-se la asta, oftă întristat, aducându-şi aminte cum Agimurat îi smulsese făgăduiala că dacă tata s-o întoarce de la război, se vor duce împreună să-l întâmpine la gară, călare pe Ceabdar, ci în față, ca cel mai'mare, iar cel mic în spate. Apoi, întimpinân-du-l, i-l vor da tatii pe Ceabdar, iar ei vor alerga pe ăv lături şi le vor ieşi înainte mama-şi mulți alți oameni apropiați. Da. De s-ar întâmpla fericirea asta, l-ar deshăma de la plug pe Ceabda'r şi ar porni în galop. Pe urmă ar munci de o sută de ori mai mult.

Sultanmurat plângea încetişor, fiindcă, tulbure, îşi dădea seama că asemenea fericire poate nu se va întâmpla niciodată.

Pe urmă zâmbi în întuneric, amintindu-şi cum a în-tâlnit-o pe Mârzagul la trecerea peste râu. Şi acum ținea minte atingerea mâinii ei şi cum mtna ei i~a_. Şoptit: „Sunt bucuroasă! Sunt foarte bucuroasă! Oare tu nu simți cât sunt de bucuroasă?" Şi cum s-a recunoscut pe el în chipul ei şi cât de zguduit a fost şi de bucuros că ea era el. Pesemne. Acum Mârzagul doarme. Sau poate în clipa asta se gândeşte la el. Gaci doar ea este el. Sultanmurat pipăi băsmăluța de la ea,

ascunsă, în buzunarul tunicii şi o mângâie., Ui! Ară să-şi dea seama, îr fură somnul. Adormi

Buştean. Pe urmă se cufundă într-un vis urât. Cineva îl strângea de gât. Îi răsucea mâinile. Atunci se trezi, dar nu izbuti să țipe de spaimă; că o mână puternică, aspră şi mirosind a mahorcă tare, îi astupă gura.

— Taci, dacă vrei să mai trăieşti! Îi şopti la ureche un om, cu voce răguşită, hârâind şi duhnind a mahorcă. Acesta îi descleştă fălcile şi i le desfăcu, mai să-i rupă încheieturile, cu laba lui de fier, îi îndesă în gură o cârpă şi, până să-şi dea Sultanmurat seama ce se petrece, mâinik îi fură strâns legate la spate cu o funie.

Simți cum îl năpădeşte o sudoare rece, iar trupul începu să-i tremure fără voie. Cine sunt oamenii ăştiîT" doi din iurtă şi de ce îl legaseră?

— Asta-i gata, şopti unul către un altul. Acum ăilalți.

* Dar pentru o veste bună.

Ce auziră foindu-se prin întuneric, acolo unde dormea AnataiAnatai scoase un țipăt, se zbătu, dar îl legară şi

Pe ci. -

Pe Erkinbek

Îl loviră, pare-se, în cap. El gemu şi

Amuți pe loc.

Sultanmurat tot nu putea încă să-şi dea seama ce se petrece. Căluşul îi umplea gura, se înăbuşea, mâinile 13 dureau în strânsoarea funiei. În iurtă era întuneric beznă. Cine-or fi şi ce caută oamenii ăştia aici, de ce se poartă astfel cu ei. Ce vor, vor poate să-i omoare? De ce?

Sultanmurat începu să se. Smucească şi să se zvârcolească. Atunci, unul dintre ei îl apăsa cu genunchiul şi, ciocănindu-l în cap cu degetu-i tare ca fierul, îi spuse încet dar desluşit:

— Încetează cu zvârcolitul, degeaba te împotriveşti. Auzi? Se pare că tu eşti şeful. V-am legat, aşa că n-o să dați socoteală, n-aveți nici un amestec. Ai înțeles zise el, ciocănindu-l. Întruna în cap cu degetu-i de fii Fiți băieți deştepți, totul se va

isprăvi cu bine. Când da peste voi aici, o să le povestiți totul cum a fost. N-au. Ce vă face! Dar dacă vreunul face cumva gălăgie acu i înainte de vreme, vă sugrum ca pe nişte căței. Stal; cuminți, că n-o. Să crăpați.

Ieşiră din iurtă glfâind, înjurând şi scuipând. Sultanmurat auzi cum se opriră la locul unde erau priponiți caii. Oare ce făceau' acolo? Căci caii tropăiau speriați, sforăiau şi se smuceau. După un timp se auzi tropot de ' copite multe, plesnituri de bici şi iarăşi o înjurătură, dup., care tropotul cailor se îndepărtă şi curând se stinse totul. Abia atunci Sultanmurat pricepu cu groază ce se in-tâmplase. Hoții le furaseră caii! Simți că i se rupe sufletul de obidă şi de furie. Începu să se zvlrcolească, încerci să-şi slăbească mâinile din strânsoare, dar degeaba. Sui cându-se, îşi răsuci. Capul dintr-o parte în alta, încerc să scoată căluşul cu limba. Gura îi sângera şi îl uşti Totuşi până la urmă izbuti să scuipe din gură căluşul blestemat. Se simți deodată liber. II apucă amețeala din pricina aerului care-i năvăli în piept.

— Băieți, mă auziți? Rosti el, ridieându-şi capul. Sunt

Eu! Sunt eu, auziți?!;

Dar nu-i răspunse nimeni. Apoi auzi cum se mişcară

Pe locurile lor Anatai şi Erkinbek.

— Băieți! Spuse el din nou. Nu vă fie teamă! Aveți răbdare! O să născocesc eu ceva! Îndată! Numai să mă ascultați. Anatai, unde eşti? Mişcă-te!

Anatai scoase nişte sunete nedesluşite, se suci, du-se în capul oaselor.

— Anatai, ai răbdare! Stai pe loc! Sullanmurat se rostogoli spfe el peste vrafurile de haine şi hamuri. Acum euleă-te cu spatele la mine şi întinde mâinile. Auzi? Cu spatele la mine şi întinde mâinile.

Stăteau culcați cu spatele unul la celălalt şi Suitan-murat începu să pipăie funia ce lega mâinile prietenului său. Comandându-i lui Anatai cum să se culce şi cum să se întoarcă, nimeri legătura. Înduplecându-l să mai rabde, să

îndure durerea din nââini, găsi până la urmă nodul, trase de el şi funia se slăbi. Apoi Anatai îşi elibuâ singur mâinilo.

Hoții de cai îşi luară tălpăşița fără graba. Mergeau eând Ia trap, când la galop uşor, pe întuneric nu prea se poate galopa, dar nici n-aveau trebuință să fugă mâncind pământul. Lucraseră curat. Şi de cine să fugă. de nişte băiețandri? Cale de o sută de poşte în jur nu întâlneşti nici un suflet. Iar băiețandrii zac legați, cu căluşul în gmâ; Să mulțumească celui de sus că s-a isprăvit aşa.

Luaseră cu ei patru cai; Câte o pereche de fiecare. Nu puteau lua mai mulți. Să dea Dumnezeu să scape cu ăştia: să nu se înece ea țiganul, la mal. Aveau de făcut drum lung, prin locuri pustii. Vreo trei zile sunt numai până Ia marginea Taşkentului. Tar acolo? Numai să ajungă, în rest nu le pasă, acolo e treabă de nimica. În piața Alai din Taşkont carnea se va vinde ca pâinea caldă, cu kilogramul, cu gramul, oamenii de acolo sunt pricepuți, ştiu să facă negoț: Se vor descurca ei. E treaba lor. Întrebarea e cum o să poată duce banii luați pentru cei patru cai de toată ffcumusețea; căci carnea lor se plăteşte acum cu greutatea ei în aur! Asta-i o problemă, nu-i de râs ‘ Unde-o să pună atâta bănet? Aici au dat lovitura! Dc-ar ajunge mai repede! Apoi – gata! Caută acul în carul cu ffn! Dacă ai bani, nu e greu să dispari fără urma. Era şi timpul, de mult era timpul să-şi ia tălpăşița de pe aici, cită vi’cnic nu i-au prins. Că dacă-i prind, s-a zis cu ci. Tribunalul şi puşcăria-i mănâncă! Dar puşcăria o să-i aştepte mult şi bine! Dacă o să aibă bani, tot într-un irai o s-o ducă! Dincolo de Taskeni mai sunt atâtea w; imatâta pământ.

34(î

Nu degeabase. Vorbeşte ele noroc. Ajunseseră la capăt cu toate, Se saturaseră să tot colinde munții, pe. Ger. şi vreme rea; în căutarea vreunui arhar, iar dacă-l găseau. Nu era mare scofală: pe timp de iarnă, carnea lui nu e bună de nimic; e numai zgârciuri şi piei, tare ca iasca, îți rupi dinții în ea. Cartuşele erau pe sfârşite. N-o mai puteau lungi multă vreme. Când – cine s-ar fi gândit?

— În Aksav picară ca din cer aceşti băieţandri, cu plugurile lor. I-a trimis Dumnezeu î Căci el există, e acolo sus şi arc grijă de toţi.

Au luat de la margine, fără să aleagă. Caii erau cu toţii unul şi unul, cu grăsimea de două degete pe coapse, asemenea cai, acum, nu găseşti în lumea-ntreagă. Carne multă şi bună, să te lingi pe. Degete. E un Dumnezeu în cer, este! Le-a trimis pradă, le-a dat norofe!

Plecaseră fără grabă. N-avea rost să gonească. Caii ar fi pierdut din greutate. Măcelarii din piaţa Alai nici nu visează asemenea căluţi. Scoateţi banii, zgârciţilor, luaţi-vă marfa!

Iată-i! Ce minarete de cai! Toţi patru, cirfiiie lungi de piele, pregătite din vreme, aleargă la trap şi fomăie. Dacă ar ştii unde sunt minaţi. Răpirea lor fusese bine gândită. Nu puteau fi duşi cu tabunul, că s-ar fi împrăştiat. Aşa, unul ţine frâiele în mână, mergând între cai, călare, doi în dreapta, doi în stânga. Perechea lui. Vine în urmă, călare pe un cal roib şi îi mină cu biciul, nu-i lasă să încetinească pasul. Aşa-i bine. Fără grabă, dar nici prea încet. Când faci un'lucru, trebuie să-l faci cu cap, da, cu

Cap.

Ceabdar se „afla la locul luiIeşind în goană clin iurtă, Sultarimurat sări pe Ceabdar şi, în timp ce calul se răsuce'a pe loc, izbuti să mai strige:

— Anatai, dă fuga în aii! Nu mai zăbovi! Aleargă. Cheamă-i pe ai noştri. Eu o să-i reţin pe loc. O să-i ajung'! Dar grăbeşte-te! Tu, Erkinbek, rămâi aici şi să nu te mişti nici un pas. Ai înţeles? Aleargă, Anatai, aleargă!

Iar el, pe Ceabdar, porni ca vântul încotro o apucaseră hoţii de cai, judecind după tropotul copitelor.

Mână, Ceabdar, fratele meu Ceabdar, înainte, prinde-i din urmă. Ajunge-i! Eu n-o să cad, n-o să mă lovesc. Nu te teme pentru mine. Înainte, Ceabdar! Dacă e să pierim, pierim amândoi, dar aleargă mai iute. Ştiu, e întuneric.

Ți-e frică şi ție ți-e frică. Dar n-avem ce face. Înainte! Mai iute, mai iute! Unde-or fi? Ce s-o fi mişcai acolo, în față? Parcă se mişcă ceva. Numai de nu i-am scăpa, înainte, Ceabdar, înainte! Să nu eazi, Ceabdar, auzi? Să nu cazi".

— Suntem urmăriți! Strigă speriat unul din hoții de cai. Desluşind tropot de cal ce se apropia în galop.

O porniră la goană, întâi la trap întins, pe urmă la galop. Nu mai puteau să zăbovească. Acum, totul ori nimic! Acum trebuie să fugă, mâneînd pământul.

Cel din față strânse mai țaro în pumn frâiele cailor furați şi se lipi de şa. Perechea lui, plesnind din urmă cu biciul, gonea şi zorea cât putea. Pământul duduia de tropotul copitelor în galop. Vântul şuiera în urechi. Noaptea alerga în întâmpinare ca un fluviu negru, nemărginit şi vijelios.

— Stai! N-o să scăpați, sta-ai! Striga după ei Sultan-murat, apropiindu-se din ce în ce mai mult de pilcul lor. Dar vocea lui se auzea doar în răstimpuri, în vuietul turbat al galopului.

Ceabdar! Marele cal Ceabdar. Calul părintelui meu! Cum alerga! Parcă ar fi înțeles că nu se poate să nu-i ajungă, că nu poate şi n-are dreptul să se prăbuşească în acest galop înfricoşător prin Aksai, în plină noapte.

Sultanmurat ajunse repede în. Dreptul hoților de cai şi trecu pe lingă ei; lor nu le era prea uşor să gonească ducând caii de căpăstru.

— Dați-ne caii îndărăt! Dați-ni-i! Noi arăm cu ei! Strigă Sultanmurat.

Cel din urmă se întoarse din fugă şi se repezi asupra lui ca o fiară, vrând să-l doboare de pe cal. Dar calul se feri cu dibăcie. Bravo, Ceabdar, bravo!

Scăpând de urmăritor, Sultanmurat țâşni înainte, apoi se apropie dintr-o parte a pilcului şi începu să-l împingă pe cel cu caii, ca să întoarcă. ‘

— Îndărăt! Îndărăt! Striga el.

— Pleacă, te omor! Urlă acela, căutând să cârmească iarăşi caii, dar Sultanmurat ieşi din nou înainte şi din nou începu să împingă, stingherindu-i să meargă în linie dreaptă.

Şi tot aşa. Cel de al doilea hoţ îl ajungea mereu, dar el se ferea când înti<j-o parte, când într-alta şi ieşea iarăşi în calea lor, împiedieându-i să fugă.

Pe urmă răsună o împuşcătură. Sultanmurat nu o auzi, văzu numai flacăra orbitoare şi apucă să se minuneze de uriaşa întindere a Aksaiului, luminată pentru o clipă şi de pilcul negru al cailor şi oamenilor trecând pe lângă el într-un galop sălbatic.

Căzând de pe cal, zbură într-o parte, dueându-se de-a rostogolul, zdrelindu-se de pământul pietros. Când sări în picioare înţelese numaidecât că Ceabdar nu se poticnise pur şi simplu. Calul se zbătea pe o parte, izbindu-se cu capul de pământ, horcăia, frământându-şi picioarele de parcă tot mai încerca s-o pornească în goană.

Strigând cu deznădejde de durere şi de furie, fără să mai ştie ce face, Sulta. Nm. Urat alerga după hoţii de cai:

— Sta-ai! N-o să scăpaţi! O să vă ajung! L-aţi ucis pe Ceabdar! Calul părintelui meu! Ceabdar!

Alerga în neştire, alerga cuprins de înv. eşunare şi de ură, alerga întruna după ei, de parcă ar fi putut să-i ajungă, să-i oprească şi să-i întoarcă îndărăt. Ceata cailor şi a răpitorilor se îndepărta, copitele răsunau în întuneric, ceata se îndepărta din ce în ce mai mult, dar el nu putea şi nu voia să se împace cu gândul ăsta şi tot mai încearcă să-i ajungă. Alerga şi i se părea că e cuprins de flăcări, tot trupul îi ardea, mai cu seamă faţa şi mâinile însângerate. Şi cu cât alerga mai iute* şi mai departe, faţa şi mâinile îi ardeau şi mai tare, nu mai putea îndura.1. Pe urmă căzu şi se rostogoli pe pământ, înecându-se în hohote, biruindu-şi cu greu sufocarea. Nu ştia unde să-şi vâre faţa şi mâinile, să scape dedurerea sfâşietoare. Se chircea, ţipa, gemea, urând noaptea asta, urând această lumină de foc, orbitoare, care i se ivea, zvâcnind. În ochi. Auzi cum se îndepărta şi se stingea tropotul galopului. Pământul tremura din ce în ce măi slab şi mai surd, înghiţind goana îndepărtată a copitelor şi curând totul se

Potoli şi amuți.

Atunci se sculă şi porni încet îndărăt, plângând amar-nic, în hohote. Nu-şi putea alina cu nimic durerea şi n-avea cine să-l mângâie în pustietatea Aksaiului cufundat în noapte. Plângând, îşi aminti cum îi făgăduise lui Agimurat să-l ia cu sine când s-o întoarce tata de la război. Nu, acum, el şi Agimurat nu se vor mai duce la gară călare pe Ceabdar, să-l întâmpine pe tata când o

De pe front. Şi acum n-or să mai semene în Aksai atâta grâu de cât aveau nevoie. Şi nu va mai fi nici ziua aceea de sărbătoare şi bucurie când ei se vor întoarce din câm-pia Aksaiului, trăgând plugurile, cu brăzdarele lustruite de arătură ca oglinda. Şi ea n-o să mai iasă în uliță bucuroasă, minunându-se încântată de el şi n-o să mai vadă intrarea Lui în aii. S-au spulberat visurile, s-au dus. Din pricina asta plângea şi jelea el.

Adulmccind din mers şi simțind în vânt tot mai desluşit miros de sânge proaspăt, lupul înainta în salturi j scurte, apropiindu-se tot mai mult de locul de unde se văspândea mirosul acesta puternic şi răscolitor. Era o jivină bătrâhă, mare, cu toate că se cam jigărise în timpul iernii, eu coamă aspră ca de mistreț". Peste iarnă se descurcase do bine de rău cită vreme prin Aksai hălăduiseră! Pilcurile de miga, dar acum ele părăsiseră Aksaiul şi plecaseră apare Nisipurile Mari. Pentru prăsilă. Haitele de. Lupi tineri cutreierau munții, atacând pe poteci arharii slâ îți, dar el trecea acum prin cea mai grea cumpănă: Aştepta apariția orbeților, după hibernarea din timpul iernii. Zi de zi aştepta, ceas de ceas. Azi-măme, orbeții trebuiau să iasă. Să se încălzească la. Asta i-ar fi -fost scăparea. Ce mult au mai stat orbeții sub pământ în gsurile lor adinei, de neatins? Ce mult îl chinuia foamea -şi ce tristă îi era viața în Aksai, în acele zile!

Lupul gonea spre mirosul ademenitor, simțind o ură surdă, năvalnică, la gândul că altcineva ar putea să pună stăpinirc pe pradă. Îl aştepta un ospăț mare, cu carne de cal. Mirosul de sudoare şi de carne îl amețeasimțea aim i se învârte capul!

În toată viața lui, doar de vreo trei sau patru ori avusese prilejul să fugărească şi să atace cai. Laolaltă cu haita.

Lupul gonea şi balele îi curgeau din botul întredeschis, gonea. Şi. Simțea dureri ascuțite în stomacul gol. Lupul gonea ca o umbră alburie, săltăreață, „în negura cenuşie a nopții dinaintea zorilor.

Oricât ar fi dorit el să se arunce din zbor asupra prăzii, instinctul 13 sili să se siăpânească şi să facă un ocol

Mai pe departe. Şi numaidecât râmase înlemnit – lingă calul ucis se afla un om. Omul tresări şi sări în sus speriat.

— Hei! Strigă Sultanmurat şi bătu din picior.

Lupul sări înapoi, o luă din loc fără chef, strângându-şi cu putere coada între picioare. Trebuia să plece de aici. Aici era un om. Omul îl stingherea şi el nu putea să-şi ia prada în stăpânire. Fiara se îndepărtă puțin, apoi se Opri brusc şi, mârâind surd, se întoarse spre om. Ochii lupului se aprinseră de o nelinişte duşmănoasă, care țâş-nea din ei ca nişte vâlvătăi albăstrii. Cu capul aplecat, ară-tându-şi colții şi clocotind de furie, începu să se apropie

Pas cu pas.

Sultanmurat îl opri cu un strigăt amenințător şi izbuti să smulgă frâul depe capul lui Ceabdar. Îl răsuci iule, ca pe o funie şi înfăşură în jurul lui curelele, scoțând în afară zăbala grea, de fier. Zăbala era acum arma lui.

Lupul se apropie şi mai mult, se lipi de pământ. Zbâr-lindu-şi coamă şi încremeni, înainte de săritură, ca un

Arc întins.

Pentru prima oară în viață, Sultanmurat îşi auzi-inima desluşit, o simți în piept cât un bulgăraş, bătând cu înfrigurare.

Sultanmurat, aştepta pregătit, puțin aplecat, gata să-izbească din toate puterile cu frâul.

Satul Baitik. Mai 1975

SFÂRŞIT